

॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥

॥ श्रीमदाचार्यवरपादमवेभ्यो नमः ॥

—: पुष्टि रस माधुर्य :—

प्रकाशक : श्रीपुष्टि पराग प्रकाशन मंडल, जूनागढ (३६२००१)

પુષ્ટિ રસ માધુર્ય

પ્રકાશક : શ્રીપુષ્ટિ પરાગ પ્રકાશન મંડળ,

‘શ્રીગોકુલેશ નિકેતન’ માંગનાથ રોડ.

જૂનાગઢ (૩૬૨૦૦૧)

પ્રથમ સંસ્કરણ : વલ્લભાબ્દ-૫૪૯ (ગુર્જર જ્યેષ્ઠવદ-૬)

વિ.સં.૨૦૮૨

પ્રત : ૪૦૦૦

પ્રકાશનાર્થ દ્રવ્ય સહાય : (૧) લાઘાબાપા (માતરવાણીયા)

(૨) વિજયાબેન (જૂનાગઢ)

(૩) ગોપાલદાસ (કુમુદવન)

(૪) કમળાબેન (પાજોદ)

કોમ્પ્યુટર ટાઈપ :

શ્રીરમેશભાઈ પંચાસરા, રાજકોટ

કોમ્પ્યુટર પેઈજ સેટિંગ :

પીયૂષ ગોંધિયા, રાજકોટ

પ્રાપ્તિસ્થાન : શ્રીપુષ્ટિ પરાગ પ્રકાશન મંડળ, જૂનાગઢ

પ્રવિણભાઈ ડઢાણીયા,

પુષ્ટિઅસ્મિતા સંવર્ધન કેન્દ્ર,

૨૧૪, અમરદીપ કોમ્પલેક્ષ, ૨-૨જા પુતરા, રાજકોટ.

મુદ્રક : પૂર્વી પ્રેસ લી., લોહાનગર, રાજકોટ.

॥ શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ ॥

॥ શ્રીમદાચાર્યચરણકમલેભ્યો નમઃ ॥

પ્રસ્તાવના

પુષ્ટિભક્તિ સેવાસહિત કથા તથા કથાસહિત સેવાવાળી જ હોય છે. પુષ્ટિભક્તિ સાધનામાં સેવાને કથાત્મિકા-લીલાત્મિકા બનાવવા માટે વ્રજભક્તોના ભાવની ભાવના કીર્તનગાનથી કરવામાં આવે છે. સેવાના અનોસરમાં સેવ્યસ્વરૂપનાં ધ્યાનપૂર્વક ભગવદ્ ગુણગાન-નામસ્મરણ-ગ્રન્થપાઠ કરવાથી શ્રીકૃષ્ણસેવાનો ભાવ વૃદ્ધિ પામે છે- અતઃ પુષ્ટિભક્તિ સાધનામાં કેવળ સેવા અથવા કેવળ કથા મધ્યમપક્ષ માનવામાં આવેલ છે.

પ્રસ્તુત પુસ્તક ‘પુષ્ટિ-રસ-માધુર્ય’ પુષ્ટિ ભક્તોની પુષ્ટિ સાધનામાં અત્યંત ઉપકારક થશે. શ્રીમહાપ્રભુ, બન્ને પ્રભુચરણો, સપ્ત બાલકો, શ્રીહરિરાયજી પ્રભૃતિ મહાનુભાવો ની વાણીનાં પાઠ અને પુષ્ટિ પુરુષોત્તમ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણનાં નામ-લીલા-ગુણો નું ગાન પુષ્ટિભક્તોનાં હૃદયને રસાત્મક ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણનાં રસથી ભરી દે છે. તેથી આ વાણીઓનું પાન કરવાથી શ્રીપુષ્ટિ પુરુષોત્તમ પ્રભુની પુષ્ટિ-ભક્તિ રસનાં રૂપમાં વૃદ્ધિ પામી, સેવા સમયે મધુરાધિપતિનાં રૂપ-માધુર્યનો અને અનોસરમાં સ્વસેવ્ય સ્વરૂપનાં ગુણ-લીલા-નામ નાં માધુર્ય નાં અનુભવ નાં રૂપમાં ફલિત થાય છે, મધુરાધિપતિ શ્રીકૃષ્ણનું સ્વરૂપ-નામ-લીલા-ગુણ બધામાં આપનું માધુર્ય ભરેલું છે. પુષ્ટિભક્તોનાં મન આ માધુર્યમાં ડૂબેલા રહે એજ પરમફળ છે. શ્રીઆચાર્યચરણોની કૃપાથી આ પુસ્તક પુષ્ટિજીવોને પુષ્ટિ રસ માધુર્ય નો અનુભવ કરાવે એજ શુભકામના.

ભવદીય

ગો.પુરુષોત્તમ.

॥ अनुક્રમણિકા ॥

૧. મંગલાચરણમ્	૦૯
૨. શ્રીસર્વોત્તમસ્તોત્રમ્	૧૧
૩. શ્રીવલ્લભાષ્ટકમ્	૧૪
૪. શ્રીસ્ફુરત્કૃષ્ણપ્રેમામૃતમ્	૧૬
૫. શ્રીગોપીનાથજીના ૨૭ નામો	૧૮
૬. નામરત્નાખ્યસ્તોત્રમ્	૨૦
૭. શ્રીગોકુલેશ અષ્ટોત્તરશત નામાવલિ:	૨૩
૮. ૮૪ વૈષ્ણવાનાં નામાવલિ:	૨૯
૯. ષોડશગ્રંથમાહાત્મ્યમ્	૩૦
૧૦. શ્રીયમુનાષ્ટકમ્	૩૧
૧૧. બાલબોધ:	૩૩
૧૨. સિદ્ધાન્તમુક્તાવલી	૩૫
૧૩. પુષ્ટિપ્રવાહમર્યાદાભેદ:	૩૮
૧૪. સિદ્ધાન્તરહસ્યમ્	૪૦
૧૫. નવરત્નમ્	૪૨
૧૬. અન્તઃકરણપ્રબોધ:	૪૩
૧૭. વિવેકધૈયાશ્રય:	૪૫
૧૮. કૃષ્ણાશ્રયસ્તોત્રમ્	૪૭
૧૯. ચતુઃશ્લોકી	૪૮
૨૦. ભક્તિવર્ધિની	૪૯
૨૧. જલભેદ:	૫૧
૨૨. પગ્થપદ્યાનિ	૫૫
૨૩. સંન્યાસનિર્ણય:	૫૬

૨૪. નિરોધલક્ષણમ્	૫૯
૨૫. સેવાફલમ્	૬૧
૨૬. સેવાફલવિવરણમ્	૬૩
૨૭. પઞ્ચશ્લોકી	૬૩
૨૮. સાધનપ્રકરણ	૬૫
૨૯. શિક્ષાપદ્યાનિ	૭૨
૩૦. શ્રીપુરુષોત્તમનામસહસ્રં સ્તોત્રમ્	૭૩
૩૧. ત્રિવિધનામાવલી	૯૨
૩૨. દશમસ્કન્ધાર્થાનુક્રમણિકા	૧૦૫
૩૩. શ્રીપરિવૃદ્ધાષ્ટકમ્	૧૧૦
૩૪. મધુરાષ્ટકમ્	૧૧૧
૩૫. શ્રીગિરિરાજધાર્યાષ્ટકમ્	૧૧૨
૩૬. શ્રીકૃષ્ણાષ્ટકમ્	૧૧૩
૩૭. શ્રીગોપીજનવલ્લભાષ્ટકમ્	૧૧૪
૩૮. ગોપીગીત	૧૧૫
૩૯. સાધનદીપિકા	૧૧૭
૪૦. શ્રીગોકુલાષ્ટકમ્ (શ્રીગુસાંઈજીકૃત)	૧૨૯
૪૧. શ્રીસ્વામિન્યષ્ટકમ્	૧૩૦
૪૨. શ્રીસ્વામિનીપ્રાર્થનાષટ્પદી	૧૩૧
૪૩. શ્રીરાધા(કૈંકર્ય)પ્રાર્થના ચતુઃશ્લોકી	૧૩૨
૪૪. ચતુઃશ્લોકી (શ્રીગુસાંઈજીકૃત)	૧૩૩
૪૫. મંગલારાત્રિકાર્યા	૧૩૬
૪૬. રાજભોગારાત્રિકાર્યા	૧૩૭
૪૭. સન્ધ્યારાત્રિકાર્યા	૧૩૭

૪૮. શયનારાત્રિકાર્યા	૧૩૮
૪૯. શ્રીવિઠ્ઠલેશસ્તવઃ	૧૩૯
૫૦. શ્રીગોકુલેશાષ્ટકમ્(શ્રીરઘુનાથજીકૃત)	૧૪૧
૫૧. શ્રીવિઠ્ઠલેશાષ્ટકમ્	૧૪૨
૫૨. વૃત્રાસુરચતુઃશ્લોકી	૧૪૪
૫૩. શ્રીગુરુદેવાષ્ટકમ્	૧૪૫
૫૪. જન્મવૈફલ્યાષ્ટકમ્	૧૪૬
૫૫. શ્રીવલ્લભશરણાષ્ટકમ્	૧૪૭
૫૬. હાહાદૈન્યાષ્ટકમ્	૧૪૮
૫૭. શ્રીગોપીજનવલ્લભાષ્ટકમ્	૧૪૯
૫૮. શ્રીકૃષ્ણશરણાષ્ટકમ્	૧૫૦
૫૯. પગ્ન્યાક્ષરગર્ભસ્તોત્રમ્	૧૫૧
૬૦. મુખ્યશક્તિસ્તોત્રમ્	૧૫૨
૬૧. સ્વસ્વામિપાણિયુગલાષ્ટકમ્	૧૫૪
૬૨. શ્રીહરિરાયજીકૃત નિત્યલીલા	૧૫૫
૬૩. શ્રીવલ્લભ સાખી	૧૬૧
૬૪. શ્રીભાગવતદશમતાત્પર્યચતુઃશ્લોકી	૧૬૭
૬૫. સિદ્ધાન્તસારસમકમ્	૧૬૮
૬૬. શ્રીયમુનાજીના ૪૧-૫૬	૧૬૯
૬૭. નવ વલ્લભાખ્યાન	૧૮૧
૬૮. મૂલપુરુષ	૧૯૭
૬૯. શ્રીસર્વોત્તમજીનું ધોળ	૨૦૩
૭૦. નવરત્નનું ધોળ	૨૦૮
૭૧. શ્રીકૃષ્ણાશ્રયનું ધોળ	૨૧૧

૭૨. રાસલીલામૃત	૨૧૩
૭૩. કૃષ્ણ કહેતાં શું બેસે નાણું	૨૧૪
૭૪. પાઓ પ્રેમરસ પ્રાણજીવન રે	૨૧૪
૭૫. હું શું જાણું જે વ્હાલે	૨૧૫
૭૬. એક વર્યો ગોપીજનવદ્ધભ	૨૧૫
૭૭. શરણ પડ્યો છું રે શ્રીહરિ	૨૧૬
૭૮. સદા શ્રીકૃષ્ણને સેવો રે	૨૧૬
૭૯. નિશ્ચયના મહેલમાં બિરાજે	૨૧૭
૮૦. જે કોઈ પ્રેમઅંશ અવતરે	૨૧૭
૮૧. ચિત્ત તું શિદને ચિંતા ધરે	૨૧૭
૮૨. હરિને ભજે વળી અવર આરાધે	૨૧૮
૮૩. વૈષ્ણવ નથી થયો તું રે	૨૧૯
૮૪. તાદશીજન તેને જાણીએ	૨૧૯
૮૫. ‘ભક્તિ-પોષણ’ ચંદ્રાવળા(સંકલન)	૨૨૦
૮૬. હું તો વારી શ્રીગોકુલેશલાલ	૨૨૩
૮૭. પુષ્ટિમારગના પાંચ તત્ત્વો	૨૨૪
૮૮. એ હી હમારે શ્રીનાથજી	૨૨૫
૮૯. વાંકે અંબોડે શ્રીનાથજી	૨૨૫
૯૦. મેરે શ્રીનાથજી પ્યારે	૨૨૬
૯૧. વ્રજના જીવન કરું વિનતી	૨૨૬
૯૨. પ્રેમ ભાવ ભક્તિ વિના પ્રભુને	૨૨૭
૯૩. જીવડા ભજીલે નંદકુમારને રે	૨૨૮
૯૪. બાલુડા બાલકૃષ્ણ જોઈને	૨૨૯
૯૫. અમે એવા રે અમે એવા રે	૨૩૦

૯૬. બ્રહ્મસમ્બન્ધમંત્રનો ભાવાર્થ	૨૩૨
૯૭. કર મન શ્રીવલ્લભ અંગન ધ્યાન	૨૩૨
૯૮. પ્રાતસમય ઉઠ કરિયે શ્રીલક્ષ્મણસુત ગાન	૨૩૩
૯૯. ગાઉં શ્રીવલ્લભ ધ્યાઉં શ્રીવલ્લભ	૨૩૩
૧૦૦. આસરો એક દઢ શ્રીવલ્લભાધીશકો	૨૩૩
૧૦૧. શ્રીવિઠ્ઠલનાથજૂકે ચરણશરણં	૨૩૪
૧૦૨. તરહટી શ્રીગોવર્ધનકી રહિયે	૨૩૪
૧૦૩. ભરોસો શ્રીવલ્લભ હી કો ભારી	૨૩૫
૧૦૪. ભરોસો દઢ ઈન ચરનન કેરો	૨૩૫
૧૦૫. ષોડશગ્રંથોના ચાર્ટ	૨૩૬

પુષ્ટિ રસ માધુર્ય

॥ શ્રીહરિઃ ॥

॥ શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ ॥

॥ શ્રીગોપીજનવલ્લભાય નમઃ ॥

॥ શ્રીમદાચાર્યચરણકમલેભ્યો નમઃ ॥

॥ શ્રીગોપીનાથપ્રભુચરણકમલેભ્યો નમઃ ॥

॥ શ્રીગુસાંઈજી પરમદયાલવે નમઃ ॥

(૧)

॥ મંગલાચરણમ્ ॥

(આચાર્યચરણ^૧, શ્રીગોપીનાથ-શ્રીવિઠ્ઠલનાથ-પ્રભુચરણો^૨, સ્વમાર્ગીય જ્ઞાનોપદેશક ગુરુ^૩; અને ભાગવત દશમસ્કન્ધાર્થરૂપ ભગવાન્^૪ ને વન્દન)

ચિન્તા-સન્તાન- હન્તારો યત્-પાદામ્બુજ-રેણવઃ ॥
સ્વીયાનાં તાન્ નિજચાર્યાન્ પ્રણમામિ મુહુર્મુહુઃ^૧ ॥૧॥
યદનુગ્રહતો જન્તુઃ સર્વદુઃખાતિગો ભવેત્ ॥
તમહં સર્વદા વન્દે શ્રીમદ્-વલ્લભ-નન્દનમ્^૨ ॥૨॥
અજ્ઞાન-તિમિરાન્ધસ્ય જ્ઞાનામ્બજન-શલાકયા ॥
ચક્ષુરુન્મીલિતં યેન તસ્મૈ શ્રીગુરવે નમઃ^૩ ॥૩॥
નમામિ હૃદયે શેષે લીલા-ક્ષીરાબ્ધિ-શાયિનમ્ ॥
લક્ષ્મી-સહસ્ર-લીલાભિઃ સેવ્યમાનં કલાનિધિમ્ ॥૪॥
ચતુર્ભિશ્ચ ચતુર્ભિશ્ચ ચતુર્ભિશ્ચ ત્રિભિસ્તથા ॥
ષડ્ભિર્ વિરાજતે યોડસૌ પચ્ચદા હૃદયે મમ^૪ ॥૫॥

(શ્રીમહાપ્રભુદ્વારા^{૧-૮} તથા શ્રીપ્રભુચરણદ્વારા પ્રાદુર્ભાવિત^{૯-૧૦} સ્વરૂપોનું ધ્યાન)

શ્રીગોવર્ધનનાથ^૧-પાદ-યુગલં હૈયડ્ગવીન-પ્રિયં^૨
નિત્યં શ્રીમથુરાધિપં^૩ સુખકરં શ્રીવિક્રલેશં^૪ મુદા ॥

શ્રીમદ્દ્વારવતીશ^{૧૧}-ગોકુલપતિ^{૧૨}-શ્રીગોકુલેન્દ્ર^{૧૩} વિભું
શ્રીમન્મન્મથમોહન^{૧૪} નટવર^{૧૫} શ્રીબાલકૃષ્ણ^{૧૬} ભજે ॥૬॥

(શ્રીમહાપ્રભુ-પ્રભુચરણ^{૧૭}નું તેમના સપ્તસુતો^{૧૮}નું, તેમના વંશજો^{૧૯}નું,
શ્રીયમુનાજી^{૨૦}નું, પોતાના દીક્ષાગુરુ^{૨૧}નું, શ્રીગિરિરાજજી^{૨૨}નું, પોતાના ગુરુદેવના
સેવ્યસ્વરૂપ^{૨૩}નું અને પોતાના સેવ્યસ્વરૂપ^{૨૪}નું ધ્યાન)

શ્રીમદ્વલ્લભ-વિટ્ઠલૌ^{૨૫} ગિરિધરં ગોવિન્દરાયાભિધં
શ્રીમદ્બાલકૃષ્ણ-ગોકુલપતિ નાથં રઘૂણાંસ્તથા ।
એવં શ્રીયદુનાયકં કિલ ધનશ્યામં^{૨૬} ચ તદ્વંશજન્^{૨૭}
કાલિન્દી^{૨૮} સ્વગુરુ^{૨૯} ગિરિ^{૩૦} ગુરુવિભું^{૩૧} સ્વીયપ્રભૂ^{૩૨}શ્ચ સ્મરેત્ ॥૭॥
(શ્રીમદ્ભાગવતના પ્રમેયપ્રકરણમાં નિરૂપિત પ્રમેયરૂપ ભગવાનનું ધ્યાન)

બહ્મીપીઠં નટવરવપુઃ કર્ણયોઃ કર્ણિકારં
બિભ્રદ્વાસઃ કનકકપિશં વૈજયન્તીઝ્ય માલામ્ ॥
રન્ધ્રાન્ વેણોરધરસુધયા પૂરયન્ ગોપવૃન્દૈઃ
વૃન્દારણ્યં સ્વપદરમણં પ્રાવિશદ્ ગીતકીર્તિઃ ॥૮॥

(શ્રીમદાચાર્યચરણના ત્રિતયાત્મક સ્વરૂપનું ધ્યાન)
સૌન્દર્યં નિજહૃદગતં પ્રકટિતં શ્રી-ગૃહ-ભાવાત્મકં
પુરૂષઝ્ય પુનસ્તદન્તર્ગતં પ્રાવીવિશત્ સ્વપ્રિયે ॥
સંશ્લિષ્ટાવુભયોર્ બભૌ રસમયઃ કૃષ્ણો હિ યત્ સાક્ષિકં
રૂપં તત્ ત્રિતયાત્મકં પરમ્ અભિધ્યેયં સદા વલ્લભમ્ ॥૯॥

(શ્રીગોપીનાથપ્રભુચરણનું ધ્યાન)
શ્રીવલ્લભ-પ્રતિનિધિં તેજો-રાશીં દયાર્ણવમ્ ॥
ગુણાતીતં ગુણનિધિં શ્રીગોપીનાથમ્ આશ્રયે ॥૧૦॥

(શ્રીવિઠ્ઠલનાથપ્રભુચરણનું ધ્યાન)
સાયં કુઞ્જાલયસ્થાસનમ્ ઉપવિલસત્ સ્વર્ણપાત્રં સુધૌતં
રાજદ્-યજ્ઞોપવીતં પરિતનુ-વસનં ગૌરમ્ અમ્ભોજવક્રત્રમ્ ॥
પ્રાણાનાયમ્ય નાસા-પુટ-નિહિત-કરં કર્ણ-રાજદ્-વિમુક્તં
વન્દેઽર્ધોન્મીલિતાક્ષં મૃગમદ-તિલકં વિટ્ઠલેશં સુકેશમ્ ॥૧૧॥
॥ ઈતિ મડ્ગલાચરણં સમ્પૂર્ણં ॥

(૨)

॥ શ્રીસર્વોત્તમસ્તોત્રમ્ ॥

(મંગલ ઉપક્રમઃ)

પ્રાકૃતધર્માનાશ્રયમ્ અપ્રાકૃત-નિખિલ-ધર્મરૂપમ્ ઈતિ ।
નિગમપ્રતિપાદ્યં યત્ તત્ શુદ્ધં સાકૃતિ સ્તૌમિ ॥૧॥

(સ્તોત્રને પ્રકટ કરવાના પ્રયોજનનું નિરૂપણ)

કલિકાલ-તમશ્ચન્ન-દષ્ટિત્વાદ્ વિદુષામપિ ॥
સમ્પ્રત્યવિષયસ્તસ્ય માહાત્મ્યં સમભૂદ્ ભુવિ ॥૨॥
દયયા નિજમાહાત્મ્યં કરિષ્યન્ પ્રકટં હરિઃ ॥
વાણ્યા યદા તદા સ્વાસ્યં પ્રાદુર્ભૂતં ચકાર હિ ॥૩॥
તદુક્તમ્ અપિ દુર્બોધં સુબોધં સ્યાદ્ યથા તથા ॥
તન્નામાદ્યોત્તરશતં પ્રવક્ષ્યામ્યખિલાઘ્નહત્ ॥૪॥

(આ સ્તોત્રના ઋષિ, છન્દ, દેવતા, બીજ, વિનિયોગ અને સિદ્ધિનું નિરૂપણ)

ઋષિર્ અગ્નિ-કુમારસ્તુ નામ્નાં છન્દો જગત્યસૌ ॥
શ્રીકૃષ્ણાસ્યં દેવતા ચ બીજં કારુણિકઃ પ્રભુઃ ॥૫॥
વિનિયોગો ભક્તિયોગ-પ્રતિબન્ધ-વિનાશને ॥
કૃષ્ણાધરામૃતાસ્વાદ-સિદ્ધિર્ અત્ર ન સંશયઃ ॥૬॥

(શ્રીમદાચાર્યચરણોના ૧૦૮ નામો)

આનન્દઃ^૧ પરમાનન્દઃ^૨ શ્રીકૃષ્ણાસ્યં^૩ કૃપાનિધિઃ^૪ ॥
દૈવોદ્ધાર-પ્રયત્નાત્મા^૫ સ્મૃતિમાત્રાર્તિનાશનઃ^૬ ॥૭॥
શ્રીભાગવત-ગૂઢાર્થ-પ્રકાશન-પરાયણઃ^૭ ॥
સાકાર-બ્રહ્મવાદૈક-સ્થાપકો^૮ વેદપારગઃ^૯ ॥૮॥
માયાવાદ-નિરાકર્તા^{૧૦} સર્વવાદિ-નિરાસકૃત્^{૧૧} ॥
ભક્તિમાર્ગાબ્જમાર્તંડઃ^{૧૨} શ્રી-શૂદ્રાદ્યુદ્ધૃતિક્ષમઃ^{૧૩} ॥૯॥
અંગીકૃત્યૈવ ગોપીશ-વલ્લભી-કૃત-માનવઃ^{૧૪} ॥
અંગીકૃતૌ સમર્યાદો^{૧૫} મહાકારુણિકો^{૧૬} વિભુઃ^{૧૭} ॥૧૦॥
અદેય-દાન-દક્ષશ્ય^{૧૮} મહોદાર-ચરિત્રવાન્^{૧૯} ॥
પ્રાકૃતાનુકૃતિ-વ્યાજ-મોહિતાસુર-માનુષઃ^{૨૦} ॥૧૧॥
વૈશ્વાનરો^{૨૧} વલ્લભાખ્યઃ^{૨૨} સદ્રૂપો^{૨૩} હિતકૃત્સતામ્^{૨૪} ॥

જનશિક્ષા-કૃતે કૃષ્ણ-ભક્તિકૃત્^{૨૫} નિખિલેષ્ટદઃ^{૨૬} ॥૧૨॥
 સર્વ-લક્ષણ-સમ્પન્નઃ^{૨૭} શ્રીકૃષ્ણ-જ્ઞાનદો^{૨૮} ગુરુઃ^{૨૯} ॥
 સ્વાનન્દ-તુન્દિલઃ^{૩૦} પદ્મલાયત-વિલોચનઃ^{૩૧} ॥૧૩॥
 કૃપા-દગ્વૃષ્ટિ-સંહૃષ્ટ-દાસ-દાસીપ્રિયઃ^{૩૨} પતિઃ^{૩૩} ॥
 રોષદક્ષપાતસમ્પ્લુષ્ટ-ભક્તદ્વિદ્^{૩૪} ભક્તસેવિતઃ^{૩૫} ॥૧૪॥
 સુખસેવ્યો^{૩૬} દુરારાધ્યો^{૩૭} દુર્લભાંઘિસરોરુહઃ^{૩૮} ॥
 ઉગ્રપ્રતાપો^{૩૯} વાક્સીધુ-પૂરિતાશેષ-સેવકઃ^{૪૦} ॥૧૫॥
 શ્રીભાગવત-પીયૂષ-સમુદ્ર-મથન-ક્ષમઃ^{૪૧} ॥
 તત્સારભૂત-રાસ-શ્રી-ભાવપૂરિત-વિગ્રહઃ^{૪૨} ॥૧૬॥
 સાન્નિધ્ય-માત્ર-દત્ત-શ્રીકૃષ્ણ-પ્રેમા^{૪૩} વિમુક્તિદઃ^{૪૪} ॥
 રાસલીલૈક-તાત્પર્યઃ^{૪૫} કૃપયૈતત્-કથા-પ્રદઃ^{૪૬} ॥૧૭॥
 વિરહાનુભવૈકાર્ય-સર્વ-ત્યાગોપદેશકઃ^{૪૭} ॥
 ભક્ત્યાચારોપદેશઃ^{૪૮} ચ કર્મ-માર્ગ-પ્રવર્તકઃ^{૪૯} ॥૧૮॥
 યાગાદૌ ભક્તિમાર્ગૈક-સાધનત્વોપદેશકઃ^{૫૦} ॥
 પૂર્ણાનંદઃ^{૫૧} પૂર્ણકામો^{૫૨} વાકપતિર્^{૫૩} વિબુધેશ્વરઃ^{૫૪} ॥૧૯॥
 કૃષ્ણનામ-સહસ્રસ્ય વક્તા^{૫૫} ભક્તપરાયણઃ^{૫૬} ॥
 ભક્ત્યાચારોપદેશાર્ય-નાનાવાક્યનિરૂપકઃ^{૫૭} ॥૨૦॥
 સ્વાર્થોજ્જિહ્વાતાખિલ-પ્રાણ-પ્રિયસ્^{૫૮} તાદૃશ-વેષ્ટિતઃ^{૫૯} ॥
 સ્વદાસાર્ય-કૃતાશેષ-સાધનઃ^{૬૦} સર્વશક્તિ-ધૃક્^{૬૧} ॥૨૧॥
 ભુવિ ભક્તિ-પ્રચારૈક-કૃતે સ્વાન્વય-કૃત્^{૬૨} પિતા^{૬૩} ॥
 સ્વવંશે સ્થાપિતાશેષ-સ્વમાહાત્મ્યઃ^{૬૪} સ્મયાપહઃ^{૬૫} ॥૨૨॥
 પતિવ્રતા--પતિઃ^{૬૬} પાર--લૌકિકૈલિક--દાનકૃત્^{૬૭} ॥
 નિગૂઢ-હૃદયો^{૬૮} ડનન્ય-ભક્તેષુ જ્ઞાપિતાશયઃ^{૬૯} ॥૨૩॥
 ઉપાસનાદિ-માર્ગાડતિ--મુગ્ધ-મોહ-નિવારકઃ^{૭૦} ॥
 ભક્તિમાર્ગે સર્વમાર્ગ-વૈલક્ષણ્યાનુભૂતિકૃત્^{૭૧} ॥૨૪॥
 પૃથક્-શરણ-માર્ગોપદેશઃ^{૭૨} શ્રીકૃષ્ણ-હાર્દવિત્^{૭૩} ॥
 પ્રતિજ્ઞણ-નિકુંજસ્થ-લીલારસ-સુપૂરિતઃ^{૭૪} ॥૨૫॥
 તત્કથાક્ષિમ-ચિત્તસ્^{૭૫} તદ્-વિસ્મૃતાન્યો^{૭૬} વ્રજપ્રિયઃ^{૭૭} ॥
 પ્રિયવ્રજસ્થિતિઃ^{૭૮} પુષ્ટિલીલાકર્તા^{૭૯} રહઃપ્રિયઃ^{૮૦} ॥૨૬॥
 ભક્તેષ્ઠાપૂરકઃ^{૮૧} સર્વાજ્ઞાતલીલો^{૮૨} ડતિમોહનઃ^{૮૩} ॥
 સર્વાસક્તો^{૮૪} ભક્તમાત્રાસક્તઃ^{૮૫} પતિત-પાવનઃ^{૮૬} ॥૨૭॥
 સ્વયશો-ગાન-સંહૃષ્ટ-હૃદયામ્ભોજ-વિષ્ટરઃ^{૮૭} ॥

યશઃ-પીયૂષ-લહરી-પ્લાવિતાન્ય-રસઃ^{૯૯} પરઃ^{૯૯} ॥૨૮॥
 લીલામૃત-રસાર્દ્રાર્દ્રી--કૃતાખિલ-શરીર-ભૃત્^{૯૦} ॥
 ગોવર્ધન-સ્થિત્યુત્સાહસ્^{૯૧} તદ્લીલા-પ્રેમ-પૂરિતઃ^{૯૨} ॥૨૯॥
 યજ્ઞ-ભોક્તા^{૯૩} યજ્ઞ-કર્તા^{૯૪} ચતુર્વર્ગ-વિશારદઃ^{૯૫} ॥
 સત્ય-પ્રતિજ્ઞઃ^{૯૬} ત્રિગુણાતીતો^{૯૭} નય-વિશારદઃ^{૯૮} ॥૩૦॥
 સ્વકીર્તિ-વર્ધનસ્^{૯૯} તત્ત્વસૂત્ર-ભાખ્ય-પ્રદર્શકઃ^{૧૦૦} ॥
 માયાવાદાખ્ય-તૂલાગ્નિઃ^{૧૦૧} બ્રહ્મવાદ-નિરૂપકઃ^{૧૦૨} ॥૩૧॥
 અપ્રાકૃતાખિલાકલ્પ-ભૂષિતઃ^{૧૦૩} સહજ-સ્મિતઃ^{૧૦૪} ॥
 ત્રિલોકી-ભૂષણં^{૧૦૫} ભૂમિભાગ્યં^{૧૦૬} સહજ-સુન્દરઃ^{૧૦૭} ॥૩૨॥
 અશેષ-ભક્ત-સમ્પ્રાર્થ્ય--ચરણાબજ-રજોધનઃ^{૧૦૮} ॥

(૧૦૮ નામોના પાઠની ફલશ્રુતિ)

ઈત્યાનન્દનિધેઃ પ્રોક્તં નામ્નામ્ અષ્ટોત્તરં શતમ્ ॥૩૩॥
 શ્રદ્ધા-વિશુદ્ધ-બુદ્ધિર્ યઃ પઠત્યનુદિનં જનઃ ॥
 સ તદેકમનાઃ સિદ્ધિમ્ ઉક્તાં પ્રાપ્નોત્યસંશયમ્ ॥૩૪॥
 તદપ્રાપ્તૌ વૃથા મોક્ષઃ તદાપ્તૌ તદ્ગતાર્થતા ॥
 અતઃ સર્વોત્તમં સ્તોત્રં જપ્યં કૃષ્ણરસાર્થિભિઃ ॥૩૫॥

॥ ઈતિ શ્રીમદ્ગુરુપ્રોક્તં સર્વોત્તમસ્તોત્રં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૩)

॥ શ્રીવલ્લભાષ્ટકમ્ ॥

(ભૂમિ ઊપર શ્રીવલ્લભસ્વરૂપે પ્રાદુર્ભાવના હેતુ અને પ્રયોજન)

શ્રીમદ્વૃન્દાવનેન્દુ-પ્રકટિત-રસિકાનન્દ-સન્દોહરૂપ-
સ્ફૂર્જદ્વારાસાદિલીલામૃતજલધિભરાકાન્તસર્વોડપિ શશ્વત્ ॥
તસ્યૈવાત્માનુભાવ-પ્રકટન-હૃદયસ્યાશયા પ્રાદુરાસીદ્
ભૂમૌ યઃ સન્મનુષ્યાકૃતિરતિકરુણસ્ તં પ્રપદ્યે હુતાશમ્ ॥૧॥

(શ્રીવલ્લભનો પ્રાદુર્ભાવ જો ન થયો હોત તો દૈવી સૃષ્ટિ પ્રકટ કરવાનું
પ્રયોજન વ્યર્થ થઈ જાત)

નાવિર્ભૂયાદ્ ભવાંશ્યેદધિધરણિતલંભૂતનાથોદિતાસન્-
માર્ગધ્વાન્તાન્ધતુલ્યા નિગમપથગતૌ દેવસર્ગોડપિ જાતાઃ ॥
ઘોષાધીશં તદેમે કથમપિ મનુજાઃ પ્રાપ્નુયુર્ નૈવ દૈવી-
સૃષ્ટિર્ વ્યર્થા ચ ભૂયાન્ નિજફલરહિતા દેવ વૈશ્વાનરૈષા ॥૨॥

(વાણીના પતિ શ્રીવલ્લભ વિના વેદવાણીનો સાચો અર્થ
કોઈથી સમજી શકાતો નથી)

ન હ્યન્યો વાગધીશાત્ શ્રુતિગણવચસાં ભાવમાજ્ઞાતુમ્ ઈષ્ટે
યસ્માત્ સાધ્વી સ્વભાવં પ્રકટયતિ વધૂર્ અગ્રતઃ પત્યુરેવ ॥
તસ્માત્ શ્રીવલ્લભાખ્ય! ત્વદુદિતવચનાદ્ અન્યથા રૂપયન્તિ
ભ્રાન્તા યે તે નિસર્ગત્રિદશરિપુતયા કેવલાન્ધન્તમોગાઃ ॥૩॥
(પોતાના મુખારવિન્દે પ્રકટાવેલ માર્ગમાં જે કાંઈ નિવેદિત કરવામાં
આવે તેનો પ્રભુ સાક્ષાદ્ ઉપભોગ કરે છે)

પ્રાદુર્ભૂતેન ભૂમૌ વ્રજપતિ-ચરણામ્ભોજ-સેવાખ્ય-વર્ત્મ-
પ્રાકટ્યં યત્ કૃતં તે તદુત નિજકૃતે શ્રીહુતાશેતિ મન્યે ॥
યસ્માદ્ અસ્મિન્ સ્થિતો યત્કિમપિ કથમપિ ક્વાપ્યુપાર્હતુમિચ્છ-
ત્યદ્વા તદ્ ગોપિકેશઃ સ્વવદનકમલે ચારુહાસે કરોતિ ॥૪॥

(મહાપ્રભુ ભૌતિક અગ્નિ નહિ, શ્રીકૃષ્ણના મુખવિરહરૂપ અગ્નિ છે)

ઉષ્ણત્વૈક-સ્વભાવોઽપ્યતિ-શિશિર-વયઃ પુઞ્જ-પીયૂષવૃષ્ટિર્-
આર્તૈષ્વત્યુગ્ર-મોહાસુર-નૃષુ યુગપત્ તાપમપ્યત્ર કુર્વન્ ॥
સ્વસ્મિન્ કૃષ્ણાસ્યતાં ત્વં પ્રકટયસિ ચ નો ભૂતદેવત્વમેતદ્
યસ્માદ્ આનન્દદં શ્રીવ્રજજનનિયયે નાશકં ચાસુરાગ્નેઃ ॥૫॥

(આનન્દરૂપ શ્રીવલ્લભાગ્નિથી આનન્દરૂપ જ શ્રીકૃષ્ણસેવારૂપ

સાગરનું પ્રાકટ્ય થયું છે)

આત્માયોક્તં યદમ્ભો ભવનમ્ અનલતસ્ તથ્ય સત્યં વિભો યત્
સર્ગાદૌ ભૂતરૂપાદ્ અભવદ્ અનલતઃ પુષ્કરં ભૂતરૂપમ્ ॥
આનન્દૈકસ્વરૂપાત્ ત્વદધિભુ યદભૂત્ કૃષ્ણસેવારસાબ્ધિશ્
ચાનન્દૈક-સ્વરૂપસ્ તદખિલમુચિતં હેતુસામ્યં હિ કાર્યે ॥૬॥

(શ્રીવલ્લભના મુખદર્શનને કારણે કૃષ્ણદર્શનની લાલસા અને આર્તિતાપ વધે છે)

સ્વામિન્ શ્રીવલ્લભાગ્ને! ક્ષણમપિ ભવતઃ સન્નિધાને કૃપાતઃ
પ્રાણપ્રેષ્ઠ-વ્રજાધીશ્વર-વદન-દિદક્ષાર્તિ-તાપો જનેષુ ॥
યત્ પ્રાદુર્ભાવમ્ આખ્નોત્યુચિતતરમ્ ઈદં યત્તુ પશ્યાદ્ અપીત્યં
દષ્ટેઽપ્યસ્મિન્ મુખેન્દૌ પ્રચુરતરમ્ ઉદેત્યેવ તચ્ચિત્રમેતત્ ॥૭॥

(અજ્ઞાનરૂપી અન્ધકારના નિવારક હોવાથી શ્રીવલ્લભ ‘અગ્નિ’રૂપે વર્ણવાયા છે.

વસ્તુતઃ તો આપ શ્રીકૃષ્ણનુંજ આચાર્યરૂપે પ્રકટ રૂપ છો)

અજ્ઞાનાઘન્ધકાર-પ્રશમનપટુતા-ખ્યાપનાય ત્રિલોક્યામ્
અગ્નિત્વં વર્ણિતં તે કવિભિરપિ સદા વસ્તુતઃ કૃષ્ણ એવ ॥
પ્રાદુર્ભૂતો ભવાન્ ઈત્યનુભવ-નિગમાદ્યુક્ત-માનૈર્ અવેત્ય
ત્વાં શ્રીશ્રીવલ્લભમે નિખિલબુધજનાઃ ગોકુલેશં ભજન્તે ॥૮॥

॥ ઈતિ શ્રીમદ્વિટ્ઠલદીક્ષિતવિરચિતં શ્રીવલ્લભાષ્ટકં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૪)

॥શ્રીસ્કુરત્કૃષ્ણપ્રેમામૃતસ્તોત્રમ્ ॥

[પુષ્તિસમ્પ્રદાયના પ્રવર્તક ગુરુ શ્રીવલ્લભાચાર્યચરણનું સાત પ્રકારે વર્ણન : ધર્મિસ્વરૂપ^૧ અને ઐશ્વર્ય વિગેરે છ^{૨-૭} ગુણધર્મોનું નિરૂપણ]

(પુષ્તિસમ્પ્રદાયના પ્રવર્તક ગુરુરૂપ શ્રીવલ્લભાચાર્યનું સ્વરૂપ : “શ્રીકૃષ્ણલીલારૂપી સેવા-કથામાં સદા પરાયણ રહેવું” તેને જ ધર્મિસ્વરૂપ^૧ તરીકે કહેવામાં આવે છે)

સ્કુરત્-કૃષ્ણ-પ્રેમામૃત-રસ-ભરેણાતિ-ભરિતા
વિહારાન્ કુર્વાણા વ્રજપતિ-વિહારાબ્ધિષુ સદા ॥
પ્રિયા ગોપીભર્તુઃ સ્કુરતુ સતતં ‘વલ્લભ’ ઈતિ
પ્રથાવત્યસ્માકં હૃદિ સુભગમૂર્તિઃ સકરુણા ॥૧॥

(પુષ્તિસમ્પ્રદાયમાં ગુરુરૂપ શ્રીવલ્લભનો ઐશ્વર્યરૂપી ગુણ :
શ્રીમદ્ભાગવતના પરમતત્ત્વજ્ઞ હોવું)

શ્રીભાગવત-પ્રતિપદ-મણિવર-ભાવાંશુ-ભૂષિતા મૂર્તિઃ ॥
‘શ્રીવલ્લભા’ભિધાનસ્ તનોતુ નિજદાસસ્ય સૌભાગ્યમ્ ॥૨॥

(પુષ્તિસમ્પ્રદાયમાં ગુરુરૂપ શ્રીવલ્લભનો વીર્યરૂપી ગુણ : પ્રભુસેવામાં પ્રતિબન્ધક વાદોનું નિરાકરણ કરી શ્રીકૃષ્ણસેવા કરવાની પ્રેરણા આપવી)

માયાવાદતમો નિરસ્ય મધુભિત્-સેવાખ્ય-વર્ત્માદ્ભુતં
શ્રીમદ્-ગોકુલનાથ-સંગમસુધા-સમ્પ્રાપકં તત્ક્ષણાત્ ॥
દુષ્પ્રાપં પ્રકટીચકાર કરુણા-રાગાતિ-સમ્મોહનઃ
સ શ્રીવલ્લભ-ભાનુર્ ઉલ્લસતિ યઃ શ્રીવલ્લવીશાન્તરઃ ॥૩॥

(પુષ્તિસમ્પ્રદાયમાં ગુરુરૂપ શ્રીવલ્લભના યશોરૂપી ગુણો : પાંડિત્ય, વેદાદિશાસ્ત્રોમાં પારંગતતા, શાસ્ત્રાનુકૂલ આચરણ, વૈષ્ણવમાર્ગીયતા અને શ્રીવ્રજપતિમાં અનન્ય રતિમાન્ હોવું છે)

ક્વચિત્ પાણ્ડિત્યં ચેત્ ન નિગમગતિઃ સાપિ યદિ ન
ક્રિયા સા સાપિ સ્યાત્ યદિ ન હરિમાર્ગે પરિચયઃ ॥

યદિ સ્યાત્ સોઽપિ શ્રીવ્રજપતિ-રતિર્ નેતિ નિખિલૈઃ
ગુણૈર્ અન્યઃ કો વા વિલસતિ વિના વલ્લભવરમ્ ॥૪॥

(પુષ્તિસમ્પ્રદાયમાં ગુરુરૂપ શ્રીવલ્લભના શ્રી^{૧૦}રૂપી ગુણો : શ્રીકૃષ્ણની સેવામાં પ્રતિબન્ધક થતાં બધા વાદોનું નિરાકરણ કરી પ્રમાણચતુષ્ટયની એકવાક્યતા પર આધારિત સિદ્ધાંતના ઉપદેશક હોવું, પોતે શ્રીકૃષ્ણસેવાપરાયણ હોવું અને ભગવત્સેવોચિત નિરુપધિસ્નેહના ઉદ્બોધક હોવું)

માયાવાદિ-કરીન્દ્ર-દર્પ-દલને નાસ્યેન્દુ-રાજોદ્ગત-
શ્રીમદ્-ભાગવતાખ્ય-દુર્લભ-સુધા-વર્ષેણ વેદોક્તિભિઃ ॥
રાધાવલ્લભ-સેવયા તદુચિત-પ્રેમણોપદેશૈર્ અપિ
'શ્રીમદ્વલ્લભ'-નામધેય-સદૃશો ભાવિ ન ભૂતોઽસ્ત્યપિ ॥૫॥

(પુષ્તિસમ્પ્રદાયમાં ગુરુરૂપ શ્રીવલ્લભનો જ્ઞાન^{૧૧}રૂપી ગુણ : કલિકાલની પ્રબલતાની ભીતિને દૂર કરી ભગવત્પ્રીતિજનક સેવામાર્ગનું પ્રવર્તન કરવું)

યદંધ્રિ-નખ-માણ્ડલ-પ્રસૂત-વારિ-પીયૂષ-યુગ્-
વરાડ્ગ-હૃદયૈઃ કલિસ્ તૃણમિવેહ તુચ્છીકૃતઃ ॥
વ્રજધિપતિરિન્દિરા-પ્રભૃતિ-મૃગ્ય-પાદામ્બુજઃ
ક્ષણેન પરિતોષિતસ્ તદનુગત્વમ્ એવાસ્તુ મે ॥૬॥

(પુષ્તિસમ્પ્રદાયમાં ગુરુરૂપ શ્રીવલ્લભનો વૈરાગ્ય^{૧૨}રૂપી ગુણ : પોતાના અનુગામિઓમાંથી કલિયુગના દોષો કેમ દૂર થાય તે સિવાયની તેમની બીજી બાબતોમાં શ્રીવલ્લભનું વિસ્ત્ર હોવું)

અઘૌઘ-તમસાવૃતં કલિ-ભુજડ્ગમાસાદિતમ્
જગદ્-વિષય-સાગરે પતિતમ્ અસ્વધર્મે રતમ્ ॥
યદીક્ષણ-સુધા-નિધિ-સમુદિતોઽનુકમ્પામૃતાદ્
અમૃત્યુમ્ અકરોત્ ક્ષણાદ્ અરણમ્ અસ્તુ મે તત્પદમ્ ॥૭॥

॥ ઈતિ શ્રીવિટ્ઠલેશ્વરવિરચિતં શ્રીસ્કુરત્કૃષ્ણપ્રેમામૃતસ્તોત્રં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૫)

॥ શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ ॥

॥ શ્રીમદાચાર્યચરણકમલેભ્યો નમઃ ॥

॥ શ્રીગોપીનાથપ્રભુચરણસપ્તવિંશતિનામાનિ ॥

નમામિ શ્રીમદાચાર્ય ગોપીનાથં ચ તત્સુતમ્ ॥

સપ્તવિંશતિનામાનિ પ્રવક્ષ્યામિ મુદાન્વહમ્ ॥૧॥

૧. શ્રીગોપીનાથાય નમઃ ॥

૨. શ્રીમદ્વલ્લભજ્યેષ્ઠાત્મજાય નમઃ ॥

૩. શ્રીમતીમહાલક્ષ્મીગર્ભોદધિચન્દ્રાય નમઃ ॥

૪. આશ્વિનકૃષ્ણદ્વાદશ્યાં ગૃહીતજન્માય નમઃ ॥

૫. સ્વમાતૃચરણઅક્કાયસ્તનપાયિને નમઃ ॥

૬. વાક્યત્યુચ્ચારિત “અંગાદંગાત્સંભવસિ હૃદયાદધિજાયસે

આત્મા વૈ પુત્રનામાસિ” મંત્રશ્રવણપરાય નમઃ ॥

૭. શ્રીમદ્વિકૃલાગ્રજાય નમઃ ॥

૮. પાયમ્માભર્ત્રે નમઃ ॥

૯. પુરુષોત્તમજનકાય નમઃ ॥

૧૦. લક્ષ્મીજનકાય નમઃ ॥

૧૧. સત્યભામાજનકાય નમઃ ॥

૧૨. સાધનદીપિકાકર્ત્રે નમઃ ॥

૧૩. શ્રીગોપાલમનુજાપકાય નમઃ ॥

૧૪. શ્રીપુરુષોત્તમશ્લેષ્ટયાત્રાપરાયણાય નમઃ ॥

૧૫. કુંકુમગોપીચન્દનતિલકમુદ્રાધારણકર્ત્રે નમઃ ॥

૧૬. અડેલગ્રામવાસિને નમઃ ॥

૧૭. સેવાભાવનાશ્લોકકર્ત્રે નમઃ ॥

૧૮. પ્રત્યહં શ્રીભાગવતપારાયણપરાય નમઃ ॥
૧૯. સ્વપિતૃચિતપુરુષોત્તમસહસ્રનામજપપરાયણાય નમઃ ॥
૨૦. સ્વપિતુઃ ‘સૌન્દર્ય’પદ્યેન સ્તુતિકર્ત્રે નમઃ ॥
૨૧. નિજાનુજકૃત ‘યદનુગ્રહતો’સ્તુતિપદ્યસંસ્તુતાય નમઃ ॥
૨૨. શ્રીગોવર્ધનોદ્ધરણાય શ્રીગોપીવલ્લભભોગપ્રવર્તકાય નમઃ ॥
૨૩. જગન્નાથપુરીક્ષેત્રયાત્રાકર્ત્રે નમઃ ॥
૨૪. તત્ર ફલાહારિમઠનિવાસકર્ત્રે નમઃ ॥
૨૫. સ્વવિભૂતિદર્શકાય નમઃ ॥
૨૬. તત્રત્ય પુરોહિતમુખે ‘એકં શાસ્ત્રં દેવકીપુત્રગીતં’પદ્યાખ્યા-
શ્રવણપરાય નમઃ ॥
૨૭. જગન્નાથક્ષેત્રે નિત્યલીલાપ્રવિષ્ટાય નમઃ ॥
સપ્તવિંશતિનામાનિ શ્રીગોપીનાથપ્રભોઃ મુદા ॥
પઠનીયાન્યસ્મદીયૈઃ સદા સ્વાચાર્યનિષ્ઠયા ॥૨॥

॥ ઈતિ શ્રીગોપીનાથપ્રભુચરણસપ્તવિંશતિનામાનિ ગોસ્વામિશ્રીદીક્ષિતાત્મજેન
શ્યામમનોહરેણ કૃતઃસમ્પૂર્ણઃ ॥

(૬)

॥ નામરત્નાખ્યસ્તોત્રમ્ ॥

(મંગલ-ઉપક્રમ)

યત્રામાર્કોદયાત્ પાપ-ધ્વાન્ત-રાશિઃ પ્રશામ્યતિ ॥

વિકસન્તિ હૃદબ્જાનિ તત્રામાનિ સદાશ્રયે ॥૧॥

(સ્તોત્રના ઋષિ^૧, છન્દ^૨, દેવ^૩, વિનિયોગ અને ક્ષણ^૪નું નિરૂપણ)

આનુષ્ટુભમ્ ઈલચ્છન્દઃ^૨ ઋષિર્ અગ્નિકુમારજઃ^૧ ॥

સર્વશક્તિસમાયુક્તો દેવઃ શ્રીવલ્લભાત્મજઃ^૩ ॥૨॥

વિનિયોગઃ સમસ્તેષ્ટ-સિદ્ધ્યર્થે વિનિરૂપિતઃ^૪ ॥

(શ્રીવિટ્ઠલનાથ પ્રભુચરણના ૧૦૮ નામો)

શ્રીવિટ્ઠલઃ^૧ કૃપાસિન્ધુર્^૨ ભક્તવશ્યો^૩ ડતિસુન્દરઃ^૪ ॥૩॥

કૃષ્ણલીલા-રસાવિષ્ટઃ^૫ શ્રીમાન્^૬ વલ્લભ-નન્દનઃ^૭ ॥

દુર્દશ્યો^૮ ભક્તસન્દશ્યો^૯ ભક્તિગમ્યો^{૧૦} ભયાપહઃ^{૧૧} ॥૪॥

અનન્ય-ભક્ત-હૃદયો^{૧૨} દીનાનાથૈક-સંશ્રયઃ^{૧૩} ॥

રાજીવલોચનો^{૧૪} રાસલીલારસ-મહોદધિઃ^{૧૫} ॥૫॥

ધર્મસેતુર્^{૧૬} ભક્તિસેતુઃ^{૧૭} સુખસેવ્યો^{૧૮} વ્રજેશ્વરઃ^{૧૯} ॥

ભક્તશોકાપહઃ^{૨૦} શાન્તઃ^{૨૧} સર્વજ્ઞઃ^{૨૨} સર્વકામદઃ^{૨૩} ॥૬॥

રુકિમણીરમણઃ^{૨૪} શ્રીશો^{૨૫} ભક્તરત્નપરીક્ષકઃ^{૨૬} ॥

ભક્તરક્ષૈકદક્ષઃ^{૨૭} શ્રીકૃષ્ણભક્તિપ્રવર્તકઃ^{૨૮} ॥૭॥

મહાસુરતિરસ્કર્તા^{૨૯} સર્વશાસ્ત્રવિદગ્રણીઃ^{૩૦} ॥

કર્મજાડચભિદુષ્ણાંશુર્^{૩૧} ભક્તનેત્રસુધાકરઃ^{૩૨} ॥૮॥

મહાલક્ષ્મી-ગર્ભરત્ન^{૩૩} કૃષ્ણ-વર્ત્મ-સમુદ્ભવઃ^{૩૪} ॥

ભક્ત-ચિન્તામણિર્^{૩૫} ભક્તિકલ્પદ્રુમ-નવાંકુરઃ^{૩૬} ॥૯॥

શ્રીગોકુલ-કૃતાવાસઃ^{૩૭} કાલિન્દી-પુલિન-પ્રિયઃ^{૩૮} ॥

ગોવર્ધનાગમરતઃ^{૩૯} પ્રિયવૃન્દાવનાચલઃ^{૪૦} ॥૧૦॥

ગોવર્ધનાદ્રિ-મખકૃત્^{૪૧} મહેન્દ્ર-મદ-ભિત્-પ્રિયઃ^{૪૨} ॥

કૃષ્ણલીલૈક-સર્વસ્વઃ^{૪૩} શ્રીભાગવત-ભાવવિત્^{૪૪} ॥૧૧॥

પિતૃ-પ્રવર્તિત-પથ-પ્રચાર-સુવિચારકઃ^{૪૫} ॥

વ્રજેશ્વર-પ્રીતિકર્તા^{૪૬} તન્નિમન્ત્રણ-ભોજકઃ^{૪૭} ॥૧૨॥

બાલ-લીલાદિ-સુપ્રીતો^{૪૮} ગોપી-સમ્બન્ધિ-સત્કથઃ^{૪૯} ॥
 અતિ-ગમભીર-તાત્પર્યઃ^{૫૦} કથનીય-ગુણાકરઃ^{૫૧} ॥૧૩॥
 પિતૃ-વંશોદયિ-વિદ્યુઃ^{૫૨} સ્વાનુરૂપ-સુતપ્રસૂઃ^{૫૩} ॥
 દિક્ષકવર્તિસત્કીર્તિર્^{૫૪} મહોજ્જવલ-ચરિત્રવાન્^{૫૫} ॥૧૪॥
 અનેક-ક્ષિતિપ-શ્રેણી મૂર્ધાસકત-પદામ્બુજઃ^{૫૬} ॥
 વિપ્ર-દારિદ્ર્ય-દાવાગ્નિર્^{૫૭} ભૂદેવાગ્નિ-પ્રપૂજકઃ^{૫૮} ॥૧૫॥
 ગો-બ્રાહ્મણ-પ્રાણુરક્ષા-પરઃ^{૫૯} સત્ય-પરાયણઃ^{૬૦} ॥
 પ્રિયશ્રુતિપથઃ^{૬૧} શશ્વન્ મહામખકરઃ^{૬૨} પ્રભુઃ^{૬૩} ॥૧૬॥
 કૃષ્ણાનુગ્રહ-સંલભ્યો^{૬૪} મહા-પતિત-પાવનઃ^{૬૫} ॥
 અનેકમાર્ગ-સંકલિષ્ટ-જીવ-સ્વાસ્થ્યપ્રદો-મહાન્^{૬૬} ॥૧૭॥
 નાના-ભ્રમ-નિરાકર્તા^{૬૭} ભક્તાજ્ઞાનભિદુત્તમઃ^{૬૮} ॥
 મહાપુરુષ-સત્-ખ્યાતિર્^{૬૯} મહાપુરુષ-વિગ્રહ^{૭૦} ॥૧૮॥
 દર્શનીયતમો^{૭૧} વાગ્મી^{૭૨} માયાવાદ-નિરાસ-કૃત્^{૭૩} ॥
 સદા પ્રસન્ન-વદનો^{૭૪} મુગ્ધ-સ્મિત-મુખામ્બુજઃ^{૭૫} ॥૧૯॥
 પ્રેમાર્દ્રદગ્-વિશાલાક્ષઃ^{૭૬} ક્ષિતિ-મણ્ડલ-મણ્ડનઃ^{૭૭} ॥
 ત્રિજગદ્-વ્યાપિ-સત્કીર્તિ ધવલીકૃત-મેયકઃ^{૭૮} ॥૨૦॥
 વાક્યસુધાકૃષ્ટ-ભક્તાન્તઃકરણઃ^{૭૯} શત્રુ-તાપનઃ^{૮૦} ॥
 ભક્ત-સંપ્રાર્થિત-કરો^{૮૧} દાસદાસીક્ષિતપ્રદઃ^{૮૨} ॥૨૧॥
 અચિન્ત્ય-મહિમા-મેયો^{૮૩} વિસ્મયારૂપદ-વિગ્રહઃ^{૮૪} ॥
 ભક્ત-કલેશાસહઃ^{૮૫} સર્વસહો^{૮૬} ભક્તકૃતે વશઃ^{૮૭} ॥૨૨॥
 આચાર્ય-રત્ન^{૮૮} સર્વાનુગ્રહ-કૃત્-મન્ત્ર-વિત્તમઃ^{૮૯} ॥
 સર્વસ્વ-દાન-કુશલો^{૯૦} ગીત-સંગીત-સાગરઃ^{૯૧} ॥૨૩॥
 ગોવર્ધનાચલસખો^{૯૨} ગોપ-ગો-ગોપિકા-પ્રિયઃ^{૯૩} ॥
 ચિન્તિતજ્ઞો^{૯૪} મહાબુદ્ધિર્^{૯૫} જગદ્વન્દ્ય-પદામ્બુજઃ^{૯૬} ॥૨૪॥
 જગદાશ્ચર્યરસકૃત્^{૯૭} સદા કૃષ્ણ-કથા-પ્રિયઃ^{૯૮} ॥
 સુખોદર્કકૃતિઃ^{૯૯} સર્વ-સન્દેહ-ચ્છેદ-દક્ષિણઃ^{૧૦૦} ॥૨૫॥
 સ્વપક્ષ-રક્ષણો દક્ષઃ^{૧૦૧} પ્રતિપક્ષ-ક્ષયંકરઃ^{૧૦૨} ॥
 ગોપિકાવિરહાવિષ્ટઃ^{૧૦૩} કૃષ્ણાત્મા^{૧૦૪} સ્વસમર્પકઃ^{૧૦૫} ॥૨૬॥
 નિવેદિ-ભક્ત-સર્વસ્વઃ^{૧૦૬} શરણાધવ-પ્રદર્શકઃ^{૧૦૭} ॥
 શ્રીકૃષ્ણાનુગૃહીતૈક-પ્રાર્થનીય-પદામ્બુજઃ^{૧૦૮} ॥૨૭॥

(આ સ્તોત્રના પાઠનું ફળ)

ઈમાનિ નામરત્નાનિ શ્રીવિટ્ઠલ-પદામ્બુજમ્ ॥

ધ્યાત્વા તદેકશરણો યઃ પઠેત્ સ હરિં લભેત્ ॥૨૮॥
યદ્-યન્-મનસ્યભિધ્યાયેત્ તત્તદ્ આપ્નોત્યસંશયમ્ ॥
નામરત્નાભિધમિદં સ્તોત્રં યઃ પ્રપઠેત્ સુધીઃ ॥૨૯॥
તદીયત્વં ગૃહાણાશુ પ્રાર્થ્યમ્ એતન્ મમ પ્રભો ॥
શ્રીવિટ્ઠલ-પદામ્ભોજ-મકરન્દ-જુષોડનિષમ્ ॥
ઈયં શ્રીરઘુનાથસ્ય કૃતિર્ વિજયતેતરામ્ ॥૩૦॥

॥ ઈતિ શ્રીરઘુનાથવિરચિતં નામરત્નાખ્યસ્તોત્રં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(७)

॥ श्रीगोकुलेश अष्टोत्तरशत नामावलिः ॥

श्रीगोकुलेश मत्स्वामिन् नामानि तव तुष्टये ।

कथये तव दासानां सर्वकामफलप्रदः ॥

१. श्रीगोकुलेशाय नमः ।
२. श्रीरुक्मिणीनन्दनाय नमः ।
३. श्रीगिरिधरप्रियाय नमः ।
४. श्रीगोविन्दमनोरंजनाय नमः ।
५. श्रीबालकृष्णानुजाय नमः ।
६. श्रीगोकुलनाथाय नमः ।
७. श्रीरघुनाथाग्रजाय नमः ।
८. श्रीयदुनाथप्रीतिकर्त्रे नमः ।
९. श्रीघनश्यामपोषकाय नमः ।
१०. पार्वतीप्राणपतये नमः ।
११. श्रीविठ्ठलरायजनकाय नमः ।
१२. श्रीगोवर्धनेशलालिताय नमः ।
१३. श्रीव्रजपतिलाङ्कर्त्रे नमः ।
१४. श्रीधर्मस्थापकाय नमः ।
१५. श्रीगोकुलपतये नमः ।
१६. श्रीगोवर्धनगमनोत्सुकाय नमः ।
१७. श्रीगिरिवरनमनमर्त्रे नमः ।

૧૮. શ્રીઅતિપ્રસન્નમુખારવિન્દાય નમઃ ।
૧૯. શ્રીભક્તનયનાહ્લાદકાય નમઃ ।
૨૦. શ્રીભક્તમનોરથપૂરકાય નમઃ ।
૨૧. શ્રીગોકુલાગતાય નમઃ ।
૨૨. શ્રીસ્વપ્રભુનમનકર્ત્રે નમઃ ।
૨૩. શ્રીભક્તપ્રિયાય નમઃ ।
૨૪. શ્રીઆચાર્યનામાર્થપ્રકટીકરણાય નમઃ ।
૨૫. શ્રીપિતામહચરણાસક્તયે નમઃ ।
૨૬. શ્રીપિતામહસ્વરૂપજ્ઞાપકાય નમઃ ।
૨૭. શ્રીપિતૃપાદસરોજનમ્રાય નમઃ ।
૨૮. શ્રીપિતૃદત્તતુલસીમાલાધારકાય નમઃ ।
૨૯. શ્રીઊર્ધ્વપુણ્ણધારકાય નમઃ ।
૩૦. શ્રીષણ્ણવતિમુદ્રાઙ્કિતવિગ્રહાય નમઃ ।
૩૧. શ્રીભવ્યમૂર્તયે નમઃ ।
૩૨. શ્રીઆકર્ણનેત્રાય નમઃ ।
૩૩. શ્રીકર્ણશોભિતકુણ્ણલાય નમઃ ।
૩૪. શ્રીહસ્તે જટિતકુણ્ણલાય નમઃ ।
૩૫. શ્રીઅઙ્ગુલીષુ સુમણિજટિતમુદ્રિકાધારિણે નમઃ ।
૩૬. શ્રીક્રુરે મુક્તામાલારાજિતાય નમઃ ।
૩૭. શ્રીકૃષ્ણદાસ્યપ્રિયાય નમઃ ।
૩૮. શ્રીનિજજન્મોત્સવકર્ત્રે નમઃ ।
૩૯. શ્રીસ્વજનહિતમઙ્ગલાચરિતાય નમઃ ।

૪૦. શ્રીવ્રજમડ્ગલાચરિતાય નમઃ ।
૪૧. શ્રીવ્રજમડ્ગલદાયકાય નમઃ ।
૪૨. શ્રીપૂર્વોક્તસૃષ્ટિપૂજાદિકર્ત્રે નમઃ ।
૪૩. શ્રીમહોદારાય નમઃ ।
૪૪. શ્રીસકલદ્વિજદક્ષિણાદાત્રે નમઃ ।
૪૫. શ્રીનિજજનહૃદયાનન્દાવિર્ભાવકર્ત્રે નમઃ ।
૪૬. શ્રીનિરાંજનવારિતભક્તનિરીક્ષકાય નમઃ ।
૪૭. શ્રીતામ્બૂલદાત્રે નમઃ ।
૪૮. શ્રીહૃદમાનસાય નમઃ ।
૪૯. શ્રીઆચાર્યસિદ્ધાન્તવ્યાખ્યાનકર્ત્રે નમઃ ।
૫૦. શ્રીસ્વમતસ્થાપકાય નમઃ ।
૫૧. શ્રીભાગવતાર્થાચરિતાય નમઃ ।
૫૨. શ્રીપિતૃરાજયા યમુનાષ્ટકશેષવ્યાખ્યાનકર્ત્રે નમઃ ।
૫૩. શ્રીપિતૃવાક્પરિપાલકાય નમઃ ।
૫૪. શ્રીશાન્તમૂર્તયે નમઃ ।
૫૫. શ્રીમહાકારુણિકાય નમઃ ।
૫૬. શ્રીનિજજનોપરિકૃપાદષ્ટિકર્ત્રે નમઃ ।
૫૭. શ્રીઅત્યુદારાય નમઃ ।
૫૮. શ્રીયાચકજનમનોરથપૂરકાય નમઃ ।
૫૯. શ્રીગોકુલનાથાય નમઃ ।
૬૦. શ્રીગોવલ્લભાય નમઃ ।
૬૧. શ્રીગોવર્ધનેશપ્રિયાય નમઃ ।

૬૨. શ્રીમદ્વલ્લભકુલમણ્ડનાય નમઃ ।
૬૩. શ્રીગોસ્વામિને નમઃ ।
૬૪. શ્રીવાક્સુધાવૃષ્ટિકર્ત્રે નમઃ ।
૬૫. શ્રીચર્વિતતામ્બૂલભક્તદાત્રે નમઃ ।
૬૬. શ્રીસકલભૂષણભૂષિતાય નમઃ ।
૬૭. શ્રીમનોહરરૂપાય નમઃ ।
૬૮. શ્રીનિજજનપ્રાણવલ્લભાય નમઃ ।
૬૯. શ્રીઅગ્નિહોત્રાદિકર્મકર્ત્રે નમઃ ।
૭૦. શ્રીત્રિવારં સન્ધ્યાવન્દિને નમઃ ।
૭૧. શ્રીકર્મમાર્ગપ્રવર્તકાય નમઃ ।
૭૨. શ્રીભક્તિમાર્ગતાત્પર્યાય નમઃ ।
૭૩. શ્રીઠકુરાનીઘાટે સ્નાનકર્ત્રે નમઃ ।
૭૪. શ્રીજ્યેષ્ઠભ્રાતુરાજ્ઞાધારકાય નમઃ ।
૭૫. શ્રીનિજમન્દિરગતાય નમઃ ।
૭૬. શ્રીભગવદ્ગુણગાનશ્રવણકર્ત્રે નમઃ ।
૭૭. શ્રી‘સારંગી’વાદ્યપ્રિયાય નમઃ ।
૭૮. શ્રીનિરાંજનવારિણે નમઃ ।
૭૯. શ્રી‘ચિદ્રૂપ’મતખણ્ડનાય નમઃ ।
૮૦. શ્રીમાલાદઢસ્થાપકાય નમઃ ।
૮૧. શ્રીપૃથ્વીશાજોલ્લઙ્ઘનાય નમઃ ।
૮૨. શ્રીતત્સમીપે કાશ્મીરગતાય નમઃ ।
૮૩. શ્રીકાશ્મીરપાવનકર્ત્રે નમઃ ।

૮૪. શ્રીતદાજ્ઞયા 'સોરમ'વાસનિર્ધારકર્ત્રે નમઃ ।
૮૫. શ્રીપુનર્ગોકુલગતાય નમઃ ।
૮૬. શ્રીસપરિવારં વારાહક્ષેત્રે ગડ્ગાસમીપે ગતાય નમઃ ।
૮૭. શ્રીસ્વભ્રાતૃરાસુરવ્યામોહં શ્રુત્વા ગોકુલગતાય નમઃ ।
૮૮. શ્રીદામોદરાદિસમાધાનકર્ત્રે નમઃ ।
૮૯. શ્રીનવનીતપ્રિયમન્દિરગતાય નમઃ ।
૯૦. શ્રીસાષ્ટાંગદણ્ડવત્રાણામકર્ત્રે નમઃ ।
૯૧. શ્રીપ્રભુચરણે તુલસીદલસ્થાપકાય નમઃ ।
૯૨. શ્રીપિતામહપિતૃસમીપે ભ્રાતૃપાદુકાસ્થાપકાય નમઃ ।
૯૩. શ્રીગૂઢભાવપ્રકટીકર્ત્રે નમઃ ।
૯૪. શ્રીમહાનુભાવાય નમઃ ।
૯૫. શ્રીપુનઃ 'સોરમ'પાદધારિણે નમઃ ।
૯૬. શ્રીકિંચિત્કાલં તત્ર નિવાસકર્ત્રે નમઃ ।
૯૭. શ્રીસકુટુમ્બં ત્વરિતગોકુલગતાય નમઃ ।
૯૮. શ્રીયમુનાસ્નાનકર્ત્રે નમઃ ।
૯૯. શ્રીગોદાનકર્ત્રે નમઃ ।
૧૦૦. શ્રીયમુનારસભોગકર્ત્રે નમઃ ।
૧૦૧. શ્રીઆનન્દપૂરિતાય નમઃ ।
૧૦૨. શ્રીઆબાલવૃદ્ધં તુલસીમાલાતિલકધારિણે નમઃ ।
૧૦૩. શ્રીનિત્યં શ્રીગોકુલસ્થાનવિરાજિતાય નમઃ ।
- *૧૦૪. શ્રીપુષ્ટિમાર્ગભાવભાવનૈકદક્ષાય નમઃ ।
૧૦૫. શ્રીજ્ઞાનગૂઢદેયાય નમઃ ।

૧૦૬. શ્રીહસદ્વદનપદ્મજાય નમઃ ।

૧૦૭. શ્રીમનોજમધુરાકૃતયે નમઃ ।

૧૦૮. શ્રીતાતાજ્ઞૈકપાલનતત્પરાય નમઃ ।

[અનુષ્ટુપ]

ઈતિ શ્રીગોકુલાધીશનામ્નામષ્ટોત્તરં શતમ્ ।
સર્વદા ચિન્તનીયં હિ સર્વચિન્તાનિવૃત્તયે ॥

॥ ઈતિ શ્રીમદ્દાસાનુદાસહરિદાસવિરચિતા
શ્રીગોકુલેશાષ્ટોત્તરશત નામાવલિઃ સંપૂર્ણા ॥

*૧૦૩ નામ જ મળે છે; ૧૦૮ નામ પૂરાં કરવા ‘શ્રીગોકુલેશાષ્ટક’માંથી અહીં પાંચ નામ ઉતાર્યા છે - અનુવાદક - ગૌ.વા.શ્રીકાશીરામ કરશનજી શાસ્ત્રી-
(શ્રીહરિરાયવાડ્ગમુક્તાવલી ભાગ-૨)

(૮)

॥ ૮૪ વૈષ્ણવાનાં નામાવલી ॥

॥ શ્રીમદાચાર્યચરણકમલેભ્યો નમઃ ॥

શ્રીવિઠ્ઠલ મહં વંદે સ્વકીયજન વલ્લભમ્ ॥

ચતુરશીતિ ભક્તાનાં સ્મૃતિં કુર્વન્ યથાશ્રુતમ્ ॥૧॥

દામોદરઃ^૧ કૃષ્ણદાસો^૨ પુનર્દામોદર^૩સ્તથા (સંભરવાલા) ॥
પન્નનાભ^૪શ્ય તુલસા^{૪/૧} પાર્વતી^{૪/૨} રઘુનાથકઃ^{૪/૩} ॥૨॥
રજો^૫ પુરુષોત્તમઃ^૬, રુક્મિણી^{૬/૧} ગોપાલદાસકઃ^{૬/૨} ॥
સારસ્વતો રામદાસઃ^૭ ગદાધર^૮ મહંસ્તથા ॥૩॥
વેણીમાધવદાસૌ^૯ ચ અમ્માક્ષત્રાણી^{૧૨} વૈષ્ણવી ॥
હરિવંશ^{૧૦}ચ ગોવિન્દૌ^{૧૧} ક્ષત્રી ગજ્જનધાવનઃ^{૧૩} ॥૪॥
નારાયણો બ્રહ્મચારી^{૧૪} ક્ષત્રાણી^{૧૫} જીવદાસકઃ^{૧૬} ॥
દેવાકપૂર ક્ષત્રી^{૧૭} ચ દિનકરઃ^{૧૮} પુરુષોત્તમઃ^{૨૨} ॥૫॥
મકુન્દઃ^{૧૯} પ્રભુદાસ^{૨૦}શ્ય પ્રભુ^{૨૧}ત્રિપુરદાસકૌ^{૨૩} ॥
પૂર્ણમલ્લો^{૨૪} યાદવેન્દ્રઃ^{૨૫} કાશ્મીરી માધવ^{૨૭}સ્તથા ॥૬॥
ગુસાંઈદાસ^{૨૬} ગોપાલો^{૨૮}(બાંસવાડા)શ્રી પન્નારાવલ^{૨૯}સ્તથા ॥
જોશી પુરુષોત્તમો^{૩૦} જ્ઞેયો જગન્નાથઃ^{૩૧} સમાતૃકઃ^{૩૧/૧} ॥૭॥
નરહરી^{૩૧/૨} રાણાવ્યાસઃ^{૩૨} ક્ષત્રિય રામદાસકઃ^{૪૮} (ચૌહાન) ॥
ગોપાલઃ^{૭૯} કૃષ્ણદાસી^{૪૫} ચ પ્રોહિતો રામદાસકઃ^{૪૭} ॥૮॥
બુલામિશ્રો^{૪૬} રામાનન્દો^{૪૯} વિષ્ણુ^{૫૦} જીવનદાસ^{૫૧}કૌ ॥
સારસ્વતો ભગવાન^{૫૨} ભગવાન્^{૫૩} મુખ્ય સેવકઃ ॥૯॥
ગૌડો અચ્યુતદાસ^{૫૫}શ્ય (સનોડિયા) અચ્યુત^{૫૪}શ્ય તીર્થકઃ ॥
કન્હૈયાશાલ ક્ષત્રી^{૭૦} ચ નરહરિદાસકસ્તથા^{૭૧-૭૨} ॥૧૦॥
લઘુ પુરુષોત્તમો^{૬૨} ગોપાલદાસ^{૬૭}(પંજાબ) જનાર્દનૌ^{૬૮} (ચોપડા) ॥
કવિરાજો^{૬૬} ગડૂસ્વામી^{૬૯} ઉત્તમશ્લોકદાસ^{૩૬}કઃ ॥૧૧॥
ઈશ્વર^{૩૭} ઉત્તમશ્લોક^{૩૬} આખ્યઃ રાજામાધવ^{૩૫}કૌ તથા ॥
સિંહનંદે સાસ બહૂ^{૪૪} પરમાનંદ^{૮૨} સૂર^{૮૧}કૌ ॥૧૨॥
બાબા વેણુ^{૩૯} કૃષ્ણદાસ^{૭૫} (વાડ ચોઈલા)છકડા વાસુદેવ^{૩૮}કઃ ॥
એકાક્ષત્રાણી^{૪૩}(પ્રયાગ)આનંદદાસો-વિશ્વંભર^{૩૮}સ્તથા ॥૧૩॥
બ્રાહ્મણી^{૪૨}રથકારશ્ય^{૬૩}(અડૈલ)નારાયણાશ્રય^{૫૭-૫૮-૫૯}સ્તથા ॥

અન્યમાર્ગિય ક્ષત્રી^{૬૪} ચ માતા દામોદર^{૬૧}સ્ય ચ ॥૧૪॥
 સિંહનન્દે ચ ક્ષત્રાણી^{૬૦} જગતાનન્દ^{૪૦}કસ્તથા ॥
 સિંહનન્દે દમ્પતી^{૬૨} ચ જટા ગોપાલદાસ^{૪૪} ॥૧૫॥
 કૃષ્ણદાસઃ^{૮૪} રામદાસો^{૩૩} વાડવો બાદરાયણઃ^{૮૦} ॥
 કુંભનઃ^{૮૩} સંતદાસ^{૬૬}શ્ય સુંદરદાસ^{૭૭} માવજી^{૭૮} ॥૧૬॥
 નરહરીદાસ સંન્યાસી^{૭૨} પાંડે સદ્ભૂતવાનિ^{૭૩} ॥
 શ્રીમદાચાર્ય ભક્તાનાં નામાનિ બહવસ્તુ તે ॥૧૭॥
 તથાપિ સ્વાત્મપાઠાર્થ લિખિતાનીક્ય તે મયા ॥
 વાર્તાયાં પરિબોધ્યાનિ સર્વેતે વૈષ્ણવજ્ઞનૈઃ ॥૧૮॥

॥ ઈતિ શ્રીવિઠ્ઠલનાથજી ગુસાંઈજી કે ચતુર્થ પુત્ર શ્રીગોકુલનાથજી કૃત ૮૪
 વૈષ્ણવાનામ્ નામાવલી સમ્પૂર્ણઃ ॥

(૯)

॥ ષોડશગ્રંથ માહાત્મ્યમ્ ॥

શ્રીમદાચાર્યચરણાઃ સ્વીયાનાં ભક્તિસિદ્ધયે ॥
 અકાર્પુઃ ષોડશગ્રન્થાન્ સ્વસિદ્ધાન્તાર્થ-બોધકાન્ ॥૧॥
 તદ્વ્યાખ્યાનં કૃતં પૂર્વેઃ પ્રભુભિશ્ચ પૃથક્ ક્વચિત્ ॥
 યમુનાષ્ટકમ્ આરભ્ય સેવાફલમ્ ઉદાહૃતાઃ ॥૨॥
 એવં ષોડશભિઃ ગ્રન્થૈઃ પુરુષોત્તમ-સેવનમ્ ॥
 પ્રતિપાદ્ય ફલત્વેન ચક્રે જીવોદ્ધૃતિં વિભુઃ ॥૩॥
 અવતાર-દશાયાન્તુ ઉદ્ધૃતી રૂપ-દર્શનાત્ ॥
 ઈહ નામાત્મકૈઃ ગ્રન્થૈઃ સ્વદાસાનાં સદોદ્ધૃતિઃ ॥૪॥
 તસ્માત્ સર્વપ્રયત્નેન દૈવૈઃ કર્તવ્યમેવ હિ ॥
 સેવનં શ્રીવ્રજેશસ્ય તદ્ગ્રન્થાનાં ચ પાઠનમ્ ॥૫॥

॥ ઈતિ શ્રીદ્વારકેશચરણવિરચિતં ષોડશગ્રન્થમાહાત્મ્યમ્ ॥

॥ षोडशग्रन्थो ॥

(१०)

॥ श्रीयमुनाष्टकम् ॥

(पुष्टिप्रभुद्वारा श्रीयमुनाञ्जमां स्थापित अष्टविध ऐश्वर्यो पैकी प्रथम ऐश्वर्य :

श्रीयमुनाञ्ज आ मार्गमां सकलसिद्धिओना हेतुर्ऽप्ये)

नमामि यमुनाम् अहं सकल-सिद्धि-हेतुं मुदा ।
मुरारि-पद-पङ्कज-स्कुरदमन्द-रेणूत्कटाम् ॥
तटस्थ-नवकानन-प्रकट-मोद-पुष्पाम्बुना ।
सुरासुर-सुपूजित-स्मरपितुः श्रियं भिन्नतीम् ॥१॥

(बीजं ऐश्वर्य : श्रीयमुनाञ्ज भगवद्भक्तिने वधारनारा छे)

कलिनन्द-गिरि-मस्तके पतदमन्द-पूरोज्वला ।
विलास-गमनोल्लसत्-प्रकट-गङ्गा-शैलोज्ज्वला ॥
सद्योष-गति-दन्तुरा समधिष्ठ-दोलोत्तमा ।
मुकुन्द-रति-वर्धिनी जयति पद्मबन्धोः सुता ॥२॥

(त्रीजं ऐश्वर्य : भुवनपावनी श्रीयमुनाञ्ज पुष्टिज्जवो अने पुष्टिप्रभुना सम्बन्ध
वश्ये आवता प्रतिबन्धोने दूर करीने भगवदनुभवयोग्य शुद्धि करनारा छे)

भुवं भुवन-पावनीम् अधिगताम् अनेक-स्वनैः ।
प्रियाभिरिव सेवितां शुक्र-मयूर-हंसादिभिः ॥
तरंग-भुज-कङ्कण-प्रकट-मुक्तिका-वालुका ।
नितम्ब-तट-सुन्दरीं नमत कृष्ण-तुर्य-प्रियाम् ॥३॥

(चोथं ऐश्वर्य : भगवानना समान गुणधर्मवाणा लोवाथी श्रीयमुनाञ्ज साथे
ञ्जवनी संबन्ध बंधाता भगवान साथे पण बंधाई जाय छे)

अनन्त-गुण-भूषिते शिव-विरंचि-देव-स्तुते ।
धनाधन-निभे सदा ध्रुव-पराशराभीष्टदे ॥
विशुद्ध-मथुरा-तटे सकल-गोप-गोपी-वृते ।
कृपाजलधि-संश्रिते मम मनः सुખं भावय ॥४॥

(પાંચમું ઐશ્વર્ય : ભગવાનને પ્રિય એવા ભક્તોના કલિદોષોનું નિવારણ
શ્રીયમુનાજી કરે છે)

યયા ચરણ-પદ્મજા મુરરિપોઃ પ્રિયમ્ભાવુકા ।
સમાગમનતો-ડભવત્ સકલ-સિદ્ધિદા સેવતામ્ ॥
તયા સદૃશતામિયાત્ કમલજાસપત્નીવ યદ્ ।
હરિપ્રિય-કલિન્દયા મનસિ મે સદા સ્થીયતામ્ ॥૫॥

(છઠું ઐશ્વર્ય : પુષ્ટિજીવોને શ્રીયમુનાજી પુષ્ટિપ્રભુના પ્રિય બનાવે છે)

નમોડસ્તુ યમુને સદા તવ ચરિત્રમત્યદ્ભુતં ।
ન જાતુ યમ-યાતના ભવતિ તે પયઃપાનતઃ ॥
યમોડપિ ભગિનીસુતાન્ કથમ્ હન્તિ દુષ્ટાનપિ ।
પ્રિયો ભવતિ સેવનાત્ તવ હરેર્યથા ગોપિકાઃ ॥૬॥

(સાતમું ઐશ્વર્ય : શ્રીયમુનાજી ભગવત્સેવાકર્તાના શરીરમાં અલૌકિકસામર્થ્ય એટલે
તનુનવત્વનું સંપાદન કરી આપે છે)

મમાસ્તુ તવ સન્નિધૌ તનુ-નવત્વમેતાવતા ।
ન દુર્લભતમા રતિર્ મુરરિપૌ મુકુન્દપ્રિયે ॥
અતોડસ્તુ તવ લાલના સુર-ધુની પરં સંગમાત્ ।
તવૈવ ભુવિ કીર્તિતા નતુ કદાપિ પુષ્ટિસ્થિતૈઃ ॥૭॥

(આઠમું ઐશ્વર્ય : પુષ્ટિપ્રભુના લીલાસામયિક શ્રમજલકણો સાથે પુષ્ટિજીવોનો
સંબંધ સંપાદિત કરે છે)

સ્તુતિં તવ કરોતિ કઃ કમલજા-સપત્નિ! પ્રિયે ! ।
હરેર્ યદનુસેવયા ભવતિ સૌખ્યમ્ આમોક્ષતઃ ॥
ઈયં તવ કથાધિકા સકલ-ગોપિકા-સંગમ-
સ્મરશ્રમ-જલાણુભિઃ સકલ-ગાત્રજૈઃ સંગમઃ ॥૮॥

(શ્રીયમુનાજીના પાઠથી સર્વપાપક્ષય, સકલસિદ્ધિની પ્રાપ્તિ, ભગવાનમાં પ્રેમ,
પ્રભુને સંતોષ; અને સ્વભાવ ઉપર વિજય રૂપી કૃપા સિદ્ધ થાય છે)

તવાષ્ટકમ્ ઈદં મુદા પઠતિ સૂરસૂતે! સદા ।
સમસ્ત-દુરિત-ક્ષયો ભવતિ વૈ મુકુન્દે રતિઃ ॥

તયા સકલ-સિદ્ધયો મુરરિપુશ્ય સન્તુષ્યતિ ।
સ્વભાવ-વિજયો ભવેદ્ વદતિ વલ્લભઃ શ્રીહરેઃ ॥૯॥

॥ ઈતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતં શ્રીયમુનાષ્ટકસ્તોત્રં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૧૧)

॥ બાલબોધઃ ॥

(ધર્મ-અર્થ-કામ-મોક્ષ રૂપ ચાર પુરુષાર્થોની બાબતમાં સકલ સિદ્ધાન્તોનો સંગ્રહ)

નત્વા હરિં સદાનન્દં સર્વ-સિદ્ધાન્ત-સંગ્રહમ્ ॥
બાલ-પ્રબોધનાર્થાય વદામિ સુવિનિશ્ચિતમ્ ॥૧॥

(પુરુષાર્થોના લૌકિક તથા અલૌકિક આમ બે પ્રકારો હોય છે. પુરુષાર્થો પૈકી ધર્મ, અર્થ અને કામ ની વિચારણા આ ગ્રન્થમાં અનાવશ્યક હોવાથી કરવામાં આવતી નથી)

‘ધર્માર્થકામમોક્ષા’ખ્યાય ચત્વારોઽર્થા મનીષિણામ્ ॥
જવેશ્વર-વિચારેણ દ્વિધા તે હિ વિચારિતાઃ ॥૨॥
અલૌકિકાસ્તુ વેદોક્તાઃ સાધ્ય-સાધન-સંયુતાઃ ॥
લૌકિકા ઋષિભિઃ પ્રોક્તાસ્ તથૈવેશ્વરશિક્ષયા ॥૩॥
લૌકિકાંસ્તુ પ્રવક્ષ્યામિ વેદાદ્ આદ્યા યતઃ સ્થિતાઃ ॥
ધર્મશાસ્ત્રાણિ નીતિશ્ચ કામશાસ્ત્રાણિ ચ ક્રમાત્ ॥૪॥
ત્રિવર્ગ-સાધકાનીતિ ન તન્નિર્ણય ઉચ્યતે ॥

(સ્વતોમોક્ષ અને પરતોમોક્ષ આમ મોક્ષના બે પ્રકારોમાં સ્વતોમોક્ષ બાહ્યત્યાગ અને આભ્યન્તરત્યાગ હેતુક બે પ્રકારો)

મોક્ષે ચત્વારિ શાસ્ત્રાણિ લૌકિકે પરતઃ સ્વતઃ ॥૫॥
દ્વિધા દ્વે-દ્વે સ્વતસ્ તત્ર સાંખ્ય-યોગૌ પ્રકીર્તિતૌ ॥
ત્યાગાત્યાગ-વિભાગેન સાંખ્યે ત્યાગઃ પ્રકીર્તિતઃ ॥૬॥
અહન્તા-મમતા-નાથે સર્વથા નિરહંકૃતૌ ॥
સ્વરૂપસ્થો યદા જીવઃ કૃતાર્થઃ સ નિગદ્યતે ॥૭॥

તદર્થ પ્રક્રિયા કાચિત્ પુરાણેડપિ નિરૂપિતા ॥
 ઋષિભિર્બહુધા પ્રોક્તા ફલમ્ એકમ્ અબાઘ્યતઃ ॥૮॥
 અત્યાગે યોગમાર્ગો હિ ત્યાગોડપિ મનસૈવ હિ ॥
 યમાદયસ્તુ કર્તવ્યાઃ સિદ્ધે યોગે કૃતાર્થતા ॥૯॥

(પરબ્રહ્મના ત્રણ દેવરૂપો પૈકી બ્રહ્મા^૧ મોક્ષદાયક જ્ઞાનદાતા દેવતા હોવાથી, પરતોમોક્ષના બે પ્રકારોમાં શૈવ-વૈષ્ણવશાસ્ત્રો મુજબ નિર્દોષ-પૂર્ણગુણ સર્વાત્મક બ્રહ્મ તરીકે નિરૂપિત સૃષ્ટિના સંહારક અને પાલક કેવલ શિવ^૫-વિષ્ણુ^૬ જ તદીયતા^૧ અથવા તદાશ્રય^૨ દ્વારા જીવોને મુક્તિનું દાન કરે છે)

પરાશ્રયેણ મોક્ષસ્તુ દ્વિધા સોડપિ નિરૂપ્યતે ॥
 બ્રહ્મા બ્રાહ્મણતાં યાતસ્ તદ્રૂપેણ સુસેવ્યતે ॥૧૦॥
 તે સર્વાર્થા ન ચાદ્યેન^૧ શાસ્ત્રં કિઞ્ચિદ્ ઉદીરિતમ્ ॥
 અતઃ શિવશ્ચ વિષ્ણુશ્ચ જગતો હિતકારકૌ ॥૧૧॥
 વસ્તુનઃ સ્થિતિ-સંહારૌ કાર્યૌ શાસ્ત્ર-પ્રવર્તકૌ ॥
 બ્રહ્મૈવ તાદૃશં યસ્માત્ સર્વાત્મકતયોદિતૌ ॥૧૨॥
 નિર્દોષ-પૂર્ણ-ગુણતા તત્-તચ્છાસ્ત્રે તયોઃ^{૫-૬} કૃતા ॥
 ભોગ-મોક્ષ-ફલે દાતું શક્તૌ દ્વાવપિ યદ્યપિ ॥૧૩॥
 ભોગઃ શિવેન મોક્ષસ્તુ વિષ્ણુનેતિ વિનિશ્ચયઃ ॥
 લોકેડપિ યત્ પ્રભુર્ભુક્તે તન્ન યચ્છતિ કહિંચિત્ ॥૧૪॥
 અતિપ્રિયાય તદપિ દીયતે ક્વચિદેવ હિ ॥
 નિયતાર્થ-પ્રદાનેન તદીયત્વં^{૫૧/૧૧} તદાશ્રયઃ^{૫૨/૧૨} ॥૧૫॥
 પ્રત્યેકં સાધનં ચૈતદ્ દ્વિતીયાર્થે મહાન્ શ્રમઃ ॥

(સ્વાભાવિક દોષને દૂર કરવા માટે તદાશ્રય^{૫૧/૧૧} તેમજ તદીયતા^{૫૨/૧૨} મેળવવાની બુદ્ધિથી સ્વધર્માચરણને નભાવવું આવશ્યક છે)

જીવાઃ સ્વભાવતો દુષ્ટા દોષાભાવાય સર્વદા ॥૧૬॥
 શ્રવણાદિ તતઃ પ્રેમ્ણા સર્વં કાર્યં હિ સિધ્યતિ ॥
 મોક્ષસ્તુ સુલભો વિષ્ણોઃ ભોગશ્ચ શિવતસ્ તથા ॥૧૭॥
 સમર્પણેન આત્મનો હિ તદીયત્વં^{૫૨/૧૨} ભવેદ્ ધ્રુવમ્ ॥
 અતદીયતયા ચાપિ કેવલશ્ ચેત્ સમાશ્રિતઃ ॥૧૮॥
 તદાશ્રય^{૫૧/૧૧}-તદીયત્વ^{૫૨/૧૨}-બુદ્ધયૈ કિઞ્ચિત્ સમાચરેત્ ॥

સ્વધર્મમ્ અનુતિष्ठન્ વૈ ભાર-દ્વૈગુણ્યમ્ અન્યથા ॥
ઈત્યેવં કથિતં સર્વં નૈતજ્ઞાને ભ્રમઃ પુનઃ ॥૧૯॥

॥ ઈતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતો બાલબોધઃ સમ્પૂર્ણઃ ॥

(૧૨)

॥ સિદ્ધાન્તમુક્તાવલી ॥

(સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાન્તના વિનિશ્ચયનો ઉપદેશ)

નત્વા હરિં પ્રવક્ષ્યામિ સ્વસિદ્ધાન્ત-વિનિશ્ચયમ્ ॥

(શ્રીકૃષ્ણસેવાની નિત્યકર્તવ્યતા^૧નો ઉપદેશ, તેની ફલાવસ્થાનું લક્ષણ^૨, સેવાનું સ્વરૂપલક્ષણ^૩, સેવાની સાધનાવસ્થાનું લક્ષણ^૪ અને સેવાના અવાન્તરફલનું લક્ષણ^૫)

કૃષ્ણસેવા સદા કાર્યા^૧ માનસી^૨ સા પરા મતા ॥૧॥

યેતસ્ તત્પ્રવણું^૩ સેવા તત્સિદ્ધયૈ તનુવિત્તજા^૪ ॥

તતઃ સંસાર-દુઃખસ્ય નિવૃત્તિર્ બ્રહ્મ-બોધનમ્ ॥૨॥

(પુષ્ટિમાર્ગીય સેવામાં સેવ્ય બ્રહ્મના પર અને અક્ષર^૬-રૂપે બે ભેદ તથા અક્ષરબ્રહ્મના પણ જગદ્ગૂરૂપ^{૭-૧} અને જગદ્વિલક્ષણ^{૭-૨} એવા બે પ્રકારના રૂપો)

પરં બ્રહ્મતુ કૃષ્ણો^૬ હિ સચ્ચિદાનન્દકં બૃહત્^૭ ॥

દ્વિરૂપં તદ્વિ^૮ સર્વ સ્યાદ્^{૭/૧} એકં તસ્માદ્ વિલક્ષણમ્^{૭/૨} ॥૩॥

(સચ્ચિદાનન્દક બૃહદ્^{૭/૧-૨}ના વિષયમાં પ્રચલિત વિવિધ મતભેદોની ગણના તેમજ તે બાબતમાં શ્રૌતમતનો નિષ્કર્ષ)

અપરં^{૭/૧} તત્ર પૂર્વસ્મિન્^{૭/૨} વાદિનો બહુધા જગુઃ ॥

માયિકં સગુણં કાર્યં સ્વતન્ત્રં ચેતિ નૈકધા ॥૪॥

તદ્^{૭/૨} એવૈતત્-^{૭/૧} પ્રકારેણ ભવતીતિ શ્રુતેર્મતમ્ ॥

(અક્ષરબ્રહ્મ^{૭/૨}નું પ્રત્યક્ષજ્ઞાન શ્રુત્યાદિવિહિત શ્રવણ વિગેરે સાધનોથી થાય કિન્તુ પરોક્ષ શાસ્ત્રીયશબ્દોના જ્ઞાનથી પણ આટલું તો સમજાય જ કે ભક્ત્યૈકગમ્ય શ્રીકૃષ્ણની^૬

સેવામાં ઉપયોગી અખિલ સામગ્રી બ્રહ્માત્મક^{ખ/૧} જ છે. આ બાબતની જલ^૧-તીર્થ^૨-
દેવી^૩ આમ ત્રણ રૂપોવાળા ગડ્ગાજીના દષ્ટાંતથી ઉનત્તિ)

દ્વિરૂપ^{ખ/૧-૨} ચાપિ ગડ્ગાવજ્ જ્ઞેયં સા જલ^૧રૂપિણી ॥૫॥
માહાત્મ્ય-સંયુતા^૨ નૃણાં સેવતાં ભુક્તિ-મુક્તિ-દા ॥
મર્યાદામાર્ગ-વિધિના તથા^{ખ/૧-૨} બ્રહ્માપિ બુદ્ધતામ્ ॥૬॥
તત્રૈવ ^૩દેવતા-મૂર્તિઃ ભક્ત્યા યા દશ્યતે ક્વચિત્ ॥
ગડ્ગાયાં ચ વિશેષેણ પ્રવાહાભેદ-બુદ્ધયે ॥૭॥
પ્રત્યક્ષા સા^૩ ન સર્વેષાં પ્રાકાશ્યં સ્યાત્ તયા^૩ જલે^૧ ॥
વિહિતાત્ ચ ફલાત્ તદ્ધિ પ્રતીત્યાપિ વિશિષ્યતે ॥૮॥
યથા જલં તથા સર્વ^{ખ/૧} યથા શક્તા તથા બૃહત્^{ખ/૨} ॥
યથા દેવી તથા કૃષ્ણઃ^૫

(લૌકિક જગત્ સત્ત્વ-રજો-તમો ગુણાત્મક ત્રિવિધ હોવાથી તેવા લૌકિક વ્યવહારના
નિયામકો દેવતા પણ ત્રણ ગુણોના અધિષ્ઠાતા બ્રહ્મા-વિષ્ણુ-શિવ દેવો છે. સ્વમાર્ગીય
સેવા, જગત્^{ખ/૧}ને અક્ષરબ્રહ્માત્મક^{ખ/૨} સમજીને માહાત્મ્યજ્ઞાનપૂર્વક, શ્રીકૃષ્ણ^૫માં
અનન્યાસક્તિરૂપા હોવાથી તેના નિયામક ફક્ત શ્રીકૃષ્ણ જ છે)

.....તત્રાપ્યેતદ્ ઈહોચ્યતે ॥૯॥
જગત્તુ ત્રિવિધં પ્રોક્તં બ્રહ્મ-વિષ્ણુ-શિવાસ્ તતઃ ॥
દેવતા-રૂપવત્-પ્રોક્તા બ્રહ્મણીત્યં હરિર્ મતઃ ॥૧૦॥
કામચારસ્તુ લોકેડસ્મિન્ બ્રહ્માદિભ્યો ન ચાન્યથા ॥
પરમાનન્દરૂપે તુ કૃષ્ણે સ્વાત્મનિ નિશ્ચયઃ ॥૧૧॥
અતસ્તુ^{૫+ખ૧+ખ૨} બ્રહ્મવાદેન કૃષ્ણે બુદ્ધિર્ વિધીયતામ્ ॥

(સેવાકર્તામાં જીવાત્માનાં સ્વરૂપનું જ્ઞાન^{૫/૧}, પરબ્રહ્મના માહાત્મ્યનું જ્ઞાન^{૫/૨}, શ્રીકૃષ્ણમાં
અનન્યરતિ^{૫/૩} અને તદનુકૂલ ક્રિયા^{૫/૪} આમ જો ચારેય યોગ્યતા હોય તો તે ઉત્તમાધિકારી^૫.
તેમાંથી જો એકાદ ન હોય તો મધ્યમાધિકારી^ખ. કેવલ ક્રિયાપરાયણ કનિષ્ઠાધિકારી^ખ
હોય છે; અને લોકાર્થી બનીને ભગવત્સેવા કરનારાને તો હીનાધિકારી^{ધજ} જાણવા)

આત્મનિ બ્રહ્મરૂપે તુ છિદ્રા વ્યોમ્નીવ ચેતનાઃ ॥૧૨॥
ઉપાધિ-નાશે વિજ્ઞાને^{૫/૧} બ્રહ્માત્મત્વાવબોધને^{૫/૨} ॥
ગડ્ગા-તીર-સ્થિતો યદ્વદ્ દેવતાં તત્ર પશ્યતિ ॥૧૩॥

તથા કૃષ્ણં પરં બ્રહ્મ સ્વસ્મિન્ જ્ઞાની^{ક/૩} પ્રપશ્યતિ^{ક/૪} ॥
 સંસારી^{ખ=૨/૪} યસ્તુ ભજતે સ દૂરસ્થો યથા તથા ॥૧૪॥
 અપેક્ષિત-જલાદીનામ્ અભાવાત્ તત્ર દુઃખભાક્ ॥
 તસ્માત્ શ્રીકૃષ્ણમાર્ગસ્થો વિમુક્તઃ સર્વલોકતઃ ॥૧૫॥
 આત્માનન્દ-સમુદ્રસ્થં કૃષ્ણમેવ વિચિન્તયેત્ ॥
 લોકાર્થી^ખ ચેદ્ ભજેત્ કૃષ્ણં ક્લિષ્ઠો ભવતિ સર્વથા ॥૧૬॥
 ક્લિષ્ઠોઽપિ^ગ ચેદ્ ભજેત્ કૃષ્ણં લોકો નશ્યતિ સર્વથા ॥

(જે ઉત્તમાધિકારી ન હોય તેના માટે ભગવત્સેવાના અનુષ્ઠાનના પ્રકારનો તેમજ સ્થળનો ઉપદેશ)

જ્ઞાનાભાવે પુષ્ટિમાર્ગી તિષ્ઠેત્ પૂજોત્સવાદિષુ ॥૧૭॥
 મર્યાદાસ્થસ્તુ ગડ્ગાયાં શ્રીભાગવત-તત્પરઃ ॥
 અનુગ્રહઃ પુષ્ટિમાર્ગે નિયામક ઈતિ સ્થિતિઃ ॥૧૮॥
 ઉભયોસ્તુ ક્રમેણૈવ પૂર્વોક્તૈવ ફલિષ્યતિ ॥
 જ્ઞાનાધિકો ભક્તિમાર્ગઃ એવં તસ્માત્ નિરૂપિતઃ ॥૧૯॥

(ભક્તિના સર્વથા અભાવમાં અન્યથાભાવે કરવામાં આવતી ભગવત્સેવા તો વ્યર્થ જ હોય છે)

ભક્ત્યભાવે તુ તીરસ્થો યથા દુષ્ટૈઃ સ્વકર્મભિઃ ॥
 અન્યથાભાવમ્ આપન્નસ્ તસ્માત્ સ્થાનાત્ ય નશ્યતિ ॥૨૦॥

(ભગવત્સેવાના ઉપદેશનો ઉપસંહાર)

એવં સ્વ-શાસ્ત્ર-સર્વસ્વં મયા ગુપ્તં નિરૂપિતમ્ ॥
 એતદ્ બુદ્ધ્વા વિમુચ્યેત પુરુષઃ સર્વ-સંશયાત્ ॥૨૧॥

॥ ઈતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતા સિદ્ધાન્તમુક્તાવલી સમ્પૂર્ણા ॥

(૧૩)

॥ પુષ્ટિપ્રવાહમર્યાદાભેદઃ ॥

(પુષ્ટિ^ક પ્રવાહ^ખ અને મર્યાદા^ગ ના માર્ગ^૧ સર્ગ^૨ ફલ^૩ ના પાર્થક્યનું નિરૂપણ)

પુષ્ટિ^{ક/૧}-પ્રવાહ^{ખ/૧}-મર્યાદા^{ગ/૧} વિશેષેણ પૃથક્-પૃથક્ ॥
જીવ^{૨/૫}-દેહ^{૨/૨}-ક્રિયા^{૨/૬}-ભેદૈઃ પ્રવાહોણ^૨ ફલેન^૩ ચ ॥૧॥
વક્ષ્યામિ સર્વ-સન્દેહા ન ભવિષ્યન્તિ યત્ શ્રુતેઃ ॥

(ત્રણેય માર્ગોના ભેદને સિદ્ધ કરનારા પ્રમાણોનું સંકલન)

ભક્તિમાર્ગસ્ય કથનાત્^{ક/૧} પુષ્ટિર્ અસ્તીતિ નિશ્ચયઃ ॥૨॥
“દ્વૌ ભૂતસર્ગાવિ”ત્યુક્તેઃ^{ખ/૧} પ્રવાહોડપિ વ્યવસ્થિતઃ ॥
વેદસ્ય વિદ્યમાનત્વાત્^{ગ/૧} મર્યાદાપિ વ્યવસ્થિતા ॥૩॥

(પુષ્ટિમાર્ગ^{ક/૧} એક જુદો માર્ગ હોવા બાબત વિશેષ પ્રમાણ)

કશ્ચિદ્ એવ હિ ભક્તો હિ “યો મદ્ભક્ત” ઈતીરણાત્ ॥
સર્વત્રોત્કર્ષ-કથનાત્ પુષ્ટિર્ અસ્તીતિ નિશ્ચયઃ ॥૪॥
ન સવોડતઃ પ્રવાહાદ્ હિ ભિન્નો વેદાચ્ચ ભેદતઃ ॥
“યદા યસ્યે”તિ વચનાત્ “નાહં વેદૈર્” ઈતીરણાત્ ॥૫॥
માર્ગૈકત્વેડપિ ચેદ્ અન્યૌ તનૂ ભક્ત્યાગમૌ મતૌ ॥
ન તદ્ યુક્તં સૂત્રતોહિ ભિન્નો યુક્ત્યાહિ વૈદિકઃ ॥૬॥
જીવ-દેહ-કૃતીનાં ચ ભિન્નત્વં નિત્યતા-શ્રુતેઃ ॥
યથા તદ્વત્ પુષ્ટિમાર્ગે દ્વયોરપિ નિષેધતઃ ॥૭॥
પ્રમાણ-ભેદાદ્ ભિન્નોહિ પુષ્ટિમાર્ગો^{ક/૧} નિરૂપિતઃ ॥

(પુષ્ટિ-પ્રવાહ-મર્યાદાના સર્ગો^૨ ભિન્ન હોવાના હેતુ)

સર્ગભેદ^૨ પ્રવક્ષ્યામિ સ્વરૂપા^૫ડ્ગ^૨ક્રિયા^૬યુતમ્ ॥૮॥
ઈચ્છામાત્રેણ^{ખ/૨} મનસા પ્રવાહં સૃષ્ટવાન્ હરિઃ ॥
વચસા^{ગ/૨} વેદમાર્ગોહિ પુષ્ટિ કાયેન^{ક/૨} નિશ્ચયઃ ॥૯॥

(ત્રણેય માર્ગોના જુદા-જુદા ફલો હોવા પાછળના હેતુઓ)

મૂલેચ્છાતઃ^{ખ/૩} ફલં લોકે, વેદોક્તં^{ગ/૩} વૈદિકેપિ ચ ॥

કાયેન^{૬/૩}તુ ફલં પુષ્ટૌ ભિન્નેચ્છાતોડપિ નૈકધા ॥૧૦॥

(જીવોના ત્રિવિધ સર્ગ^{૬ ૫ ગ-૨})

“તાન્ અહં દ્વિષતો”વાક્યાદ્ ભિન્ના જીવાઃ પ્રવાહિણઃ^૫ ॥
અત એવેતરૌ^{૬ ગ} ભિન્નૌ સાન્તૌ મોક્ષ-પ્રવેશતઃ ॥૧૧॥

(પુષ્ટિસર્ગમાં જીવ^{૨/૫} દેહ^{૨/૨} ક્રિયા^{૨/૪}ઓના વિશેષ ઉપભેદો)

તસ્માજ્ જીવાઃ પુષ્ટિમાર્ગે ભિન્નાએવ ન સંશયઃ ॥
ભગવદ્-રૂપ-સેવાર્થં તત્સૃષ્ટિઃ નાન્યથા ભવેત્^{૬/૨/૫} ॥૧૨॥
સ્વરૂપેણાવતારેણ લિङ્ગેન ચ ગુણેન ચ ॥
તારતમ્યં ન સ્વરૂપે દેહે વા તત્ક્રિયાસુ વા ॥૧૩॥
તથાપિ યાવતા કાર્યં તાવત્ તસ્ય કરોતિ હિ^{૬/૨/૨} ॥
તેહિ દ્વિધા શુદ્ધ-મિશ્ર-ભેદાન્ મિશ્રાસૃ ત્રિધા પુનઃ ॥૧૪॥
પ્રવાહાદિ-વિભેદેન ભગવત્-કાર્ય-સિદ્ધયે ॥
પુષ્ટ્યા વિમિશ્રાઃ સર્વજ્ઞાઃ પ્રવાહેણ ક્રિયારતાઃ ॥૧૫॥
મર્યાદયા ગુણજ્ઞાસ્તે શુદ્ધાઃ પ્રેમ્ણાતિ-દુર્લભાઃ^{૬/૨/૪} ॥
એવં સર્ગસ્તુ તેષાં હિ..... ॥

(પુષ્ટિમાર્ગીય^{૬/૩} ફલનું સવિશેષ નિરૂપણ)

..... ફલં ત્વત્ર નિરૂપ્યતે ॥૧૬॥
ભગવાનેવ હિ ફલં સ યથાવિર્ભવેદ્ ભુવિ ॥
ગુણ-સ્વરૂપ-ભેદેન તથા તેષાં ફલં ભવેત્ ॥૧૭॥
આસક્તૌ ભગવાન્ એવ શાપં દાપયતિ ક્વચિત્ ॥
અહંકારેડથવા લોકે તન્માર્ગ-સ્થાપનાયહિ ॥૧૮॥
ન તે પાપંણડતાં યાન્તિ નચ રોગાદ્યુપદ્રવઃ ॥
મહાનુભાવાઃ પ્રાયેણ શાસ્ત્રં શુદ્ધત્વ-હેતવે ॥૧૯॥
ભગવત્-તારતમ્યેન તારતમ્યં ભજન્તિ હિ ॥
લૌકિકત્વં વૈદિકત્વં કાપટ્યાત્ તેષુ નાન્યથા ॥૨૦॥
વૈષ્ણવત્વંહિ સહજં તતોડન્યત્ર વિપર્યયઃ ॥

(કર્મોની ગહન ગતિને કારણે સદા પરિભ્રમણ કરતા પુષ્ટિ-પ્રવાહ-મર્યાદારૂપ ત્રણમાંથી કોઈ એક માર્ગ પર આવી ચઢેલા, તન્માર્ગીય ન હોવા છતાંય તન્માર્ગીય હોવાનો આભાસ પ્રકટ કરનારા ચર્ષણી જીવો)

સમ્બન્ધિનસ્તુ યે જીવાઃ પ્રવાહસ્થાસ્ તથા પરે ॥૨૧॥
 ‘ચર્ષણી’શબ્દ વાચ્યાસ્ તે સર્વે સર્વ-વર્ત્મસુ ॥
 ક્ષણાત્ સર્વત્વમ્ આયાન્તિ રુચિસ્ તેષાં ન કુત્રચિત્ ॥૨૨॥
 તેષાં ક્રિયાનુસારેણ સર્વત્ર સકલં ફલમ્ ॥

(ચર્ષણી જેવા પ્રવાહમાર્ગીય જીવો^{ખ/૨/૫}નાં બે ઉપભેદ)

પ્રવાહસ્થાન્^ખ પ્રવક્ષ્યામિ

સ્વરૂપા^{ખ/૨/૫}ડડગ્^{ખ/૨/૨}ક્રિયા^{ખ/૨/૫}યુતાન્ ॥૨૩॥
 જીવાસ્ તે દ્વાસુરાઃ^{ખ/૨/૫} સર્વે “પ્રવૃત્તિઞ્ચે”તિ વર્ણિતાઃ ॥
 તે ચ દ્વિધા પ્રકીર્ત્યન્તે દ્વિજ-દુર્જ-વિભેદતઃ ॥૨૪॥
 દુર્જાસ્ તે ભગવત્પ્રોક્તા દ્વિજાસ્ તાન્ અનુ યે પુનઃ ॥
 પ્રવાહેડપિ સમાગત્ય પુષ્ટિસ્થસ્ તૈર્ ન યુજ્યતે ॥૨૫॥
 સોડપિ તૈસ્ તત્કુલે જાતઃ કર્મણા જાયતે યતઃ ॥

(આથી આગળ ગ્રન્થના ‘ખ’ભાગમાં ‘૨/૨+૨/૯’ તથા ‘૩’ અંશો; તેમજ ‘ગ’ભાગમાં ‘૨/૫+૨/૨+૨/૯’+‘૩’ અંશો પણ ત્રુટિત દેખાય છે)

॥ ઈતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતઃ પુષ્ટિપ્રવાહમર્યાદાભેદઃ સમ્પૂર્ણઃ ॥

(૧૪)

॥ સિદ્ધાન્તરહસ્યમ્ ॥

(“સર્વથા નિર્દોષ એવા ભગવાન અનેક પ્રકારના દોષોવાળા જીવોદ્ધારા સેવ્ય કેવી રીતે બની શકે!” આવી શ્રીમહાપ્રભુજીની ચિન્તાને દૂર કરવા માટે પોતે ભગવાને પ્રકટ થઈને, સમર્પણપૂર્વક સેવા કરવાથી જીવોનાં દોષો સેવામાં બાધક નહીં થાય તેવા વચન આપ્યાનો વૃતાન્ત)

શ્રાવણસ્યામલે પક્ષે એકાદશ્યાં મહાનિશિ ॥
 સાક્ષાદ્ ભગવતા પ્રોક્તં તદ્ અક્ષરશ્ચ ઉચ્યતે ॥૧॥

(પોતાનું તથા પોતીકી સકલ વસ્તુનું પરમાત્માને સમર્પણ કરવાથી બ્રહ્મસમ્બન્ધ સિદ્ધ થાય છે. બ્રહ્મસમ્બન્ધ થતાં પાંચમાં^{૧-૫}થી એકેય પ્રકારનો દોષ ભગવત્સેવામાં બાધક બની શકતો નથી)

બ્રહ્મ-સમ્બન્ધ-કરણાત્ સર્વેષાં દેહ-જીવયોઃ ॥
 સર્વ-દોષ-નિવૃત્તિર્હિ દોષાઃ પચ્યવિધાઃ સ્મૃતાઃ ॥૨॥
 સહજા^૧ દેશ-કાલોત્થા^{૨-૩} લોક-વેદ-નિરૂપિતાઃ ॥
 સંયોગજાઃ^૪ સ્પર્શજાશ્ચ^૫ ચ ન મન્તવ્યાઃ કથમ્ચન ॥૩॥
 અન્યથા સર્વદોષાણાં ન નિવૃત્તિઃ કથમ્ચન ॥

(આત્મનિવેદીના ત્રણ કર્તવ્યો : અસમર્પિતવસ્તુનો ત્યાગ^૧ સમર્પિતનો જ ઉપભોગ^૨ અને અર્ધભુક્ત વસ્તુઓનું અસમર્પણ^૩)

અસમર્પિત-વસ્તુનાં તસ્માદ્ વર્જનમ્ આચરેત્^૧ ॥૪॥
 નિવેદિભિઃ સમર્પ્યેવ સર્વં કુર્યાદ્ ઇતિ સ્થિતિઃ^૨ ॥
 ન મતં દેવદેવસ્ય સામિભુક્ત-સમર્પણમ્ ॥૫॥
 તસ્માદ્ આદૌ સર્વકાર્યે સર્વ-વસ્તુ-સમર્પણમ્^૩ ॥

(જૂના જમાનામાં દાસો જેમ પોતાનું તથા પોતાની દરેક વસ્તુઓનું સમર્પણ(દાન નહીં), પોતાના સ્વામીને કરતા હતા, તેમ જીવે પણ ભગવાન્ પ્રતિ સમર્પણ જ કરવાનું છે, દાન નહીં. આમ કરતાં ‘દત્તાપહાર’ નામનો દોષ લાગી શકતો નથી)

દત્તાપહાર-વચનં તથા ચ સકલં હરેઃ ॥૬॥
 ન ગ્રાહ્યમ્ ઇતિ વાક્યંહિ ભિન્નમાર્ગપરં મતમ્ ॥
 સેવકાનાં યથા લોકે વ્યવહારઃ પ્રસિધ્ધિતિ ॥૭॥
 તથા કાર્યં સમર્પ્યેવ સર્વેષાં બ્રહ્મતા તતઃ ॥

(આત્મા અને આત્મીય દરેક વસ્તુનું પ્રભુને સમર્પણ કરવાથી સેવામાં તેનો વિનિયોગ કરી શકાય તેવી શુદ્ધિ થાય જ છે)

ગડ્ગાત્વં સર્વદોષાણાં ગુણદોષાદિવર્ણના ॥૮॥
 ગડ્ગાત્વે ન નિરૂપ્યા સ્યાત્ તદ્વદ્ અત્રાપિ ચૈવ હિ ॥

॥ ઇતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતં સિદ્ધાન્તરહસ્યં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૧૫)

॥ નવરત્નમ્ ॥

(લૌકિક કે અલૌકિક બાબતમાં, સેવામાં ઉપયોગી કે અનુપયોગી વસ્તુઓની બાબતમાં કરવામાં આવતી કોઈ પણ જાતની ચિન્તાનું સમાધાન આત્મનિવેદનના સ્વરૂપનું ચિન્તન કરીને કરવું)

ચિન્તા કાપિ ન કાર્યા નિવેદિતાત્મભિઃ કદાપીતિ ॥
ભગવાનપિ પુષ્ટિસ્થો ન કરિષ્યતિ લૌકિકીઽન્ય ગતિમ્ ॥૧॥
નિવેદનન્તુ સ્મર્તવ્યં સર્વથા તાદૃશૈર્ જનૈઃ ॥
સર્વેશ્વરશ્ચ સર્વાત્મા નિજે ષ્ઠાતઃ કરિષ્યતિ ॥૨॥

(આત્મનિવેદન કરનાર પોતાનો કે તેના નિવેદિત સ્વકીયોનો, જો નિવેદિત કે અનિવેદિત વ્યક્તિઓમાટે વિનિયોગ થતો હોય, ત્યારે આત્મનિવેદનના સ્વરૂપના વિચારે ભક્તિમાટે થતી ચિન્તા દૂર કરવી)

સર્વેષાં પ્રભુસમ્બન્ધો ન પ્રત્યેકમ્ ઈતિ સ્થિતિઃ ॥
અતોડન્ય-વિનિયોગેડપિ ચિન્તા કા સ્વસ્થ સોડપિ ચેત્ ॥૩॥
અજ્ઞાનાદ્ અથવા જ્ઞાનાત્ કૃતમ્ આત્મનિવેદનમ્ ॥
યૈઃ કૃષ્ણસાત્કૃતપ્રાણૈઃ તેષાં કા પરિદેવના ॥૪॥

(આત્મનિવેદનમાં વિશ્વાસ ન હોવાને કારણે કે ભગવત્સેવામાં નિવેદિતનો વિનિયોગ ન થવાને કારણે થતી ચિન્તા શ્રીપુરુષોત્તમના સ્વરૂપચિન્તનદ્વારા દૂર કરવી)

તથા નિવેદને ચિન્તા ત્યાજ્યા શ્રીપુરુષોત્તમે ॥
વિનિયોગેડપિ સા ત્યાજ્યા સમર્થો હિ હરિઃ સ્વતઃ ॥૫॥

(પોતે કે પોતાના સ્વકીયો લૌકિક કે વૈદિક વ્યવહારોમાં સ્વસ્થ ન રહી શકતા હોય તો તેવા કારણે કરવામાં આવતી ચિન્તા પણ પોતાના સાક્ષિભાવના ચિન્તનથી આત્મનિવેદીએ દૂર કરવી)

લોકે સ્વાસ્થ્યં તથા વેદે હરિસ્તુ ન કરિષ્યતિ ॥
પુષ્ટિમાર્ગસ્થિતો યસ્માત્ સાક્ષિણો ભવતાખિલાઃ ॥૬॥

(ગુરુ અને ભગવાન્ બન્ને અથવા બેમાંથી કોઈ એકની આજ્ઞા ભંગ થવાના ભયથી કરવામાં આવતી સ્વસેવ્યપ્રભુવિષયક ચિન્તા ભગવત્સેવાના તાત્પર્યના વિવેકથી દૂર કરવી)

સેવાકૃતિર્ ગુરોર્ આજ્ઞા બાધનં વા હરીચ્છયા ॥

અતઃ સેવાપરં ચિત્તં વિધાય સ્થીયતાં સુખમ્ ॥૭॥

(ઉપદેશેલ પ્રકારે સેવાનો નિર્વાહ કરવાનું સામર્થ્ય હોય કે ન હોય, તેના કારણે સ્વાભાવિકરૂપે ઉત્પન્ન થતી ચિન્તાને ભગવદ્દીવાની ભાવના કે ભગવદ્-શરણાગતિથી દૂર કરવી)

ચિત્તોદ્વેગં વિધાયાપિ હરિર્ યદ્-યત્ કરિષ્યતિ ॥

તથૈવ તસ્ય લીલેતિ મત્વા ચિન્તાં દ્રુતરૂં ત્યજેત્ ॥૮॥

તસ્માત્ સર્વાત્મના નિત્યં “શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ” ॥

વદદ્ભિર્ એવં સતતં સ્થેયમ્ ઈત્યેવ મે મતિઃ ॥૯॥

॥ ઈતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતં નવરત્નં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૧૬)

॥ અન્તઃકરણપ્રબોધઃ ॥

(ભગવદાજ્ઞાનું અનુસરણ કરવામાટે અન્તઃકરણનું પ્રબોધન)

અન્તઃકરણ મદ્વાક્યં સાવધાનતયા શૃણુ ॥

કૃષ્ણાત્ પરં નાસ્તિ દૈવં વસ્તુતો દોષવર્જિતમ્ ॥૧॥

(આત્મસમર્પણ કરનારનો મનોરથ ભગવદાજ્ઞાથી પ્રતિકૂલ હોવાથી પૂર્ણ ન થઈ શકે તો પણ પશ્ચાત્તાપ ન કરવો)

ચાણુડાલી ચેદ્ રાજપત્ની જાતા રાજા ચ માનિતા ॥

કદાચિદપમાનેઽપિ મૂલતઃ કા ક્ષતિર્ ભવેત્ ॥૨॥

સમર્પણાદ્ અહં પૂર્વમ્ ઉત્તમઃ કિં સદા સ્થિતઃ ॥

કા મમાધમતા ભાવ્યા પશ્યાત્તાપો યતો ભવેત્ ॥૩॥

(ભગવાનની આજ્ઞા તો અનુસરણીય જ હોય છે તે માટેના ત્રણ કારણો)

સત્યસંકલ્પતો વિષ્ણુઃ નાન્યથા તુ કરિષ્યતિ^૧ ॥

આજ્ઞૈવ કાર્યા સતતં સ્વામિદ્રોહોડન્યથા ભવેત્^૨ ॥૪॥

સેવકસ્યતુ ધર્મોડયં સ્વામી સ્વસ્ય કરિષ્યતિ^૩ ॥

(આચાર્યચરણોએ જે બે ભગવદાજ્ઞાઓનું અનુસરણ ન કર્યું તેનું વર્ણન)

આજ્ઞા પૂર્વં તુ યા જાતા ગડ્ગા-સાગર-સડ્ગમે ॥૫॥

યાપિ પશ્યાત્ મધુવને ન કૃતં તદ્ દ્રયં મયા ॥

(લોકગોચર દેહ-દેશ પરિત્યાગ કરીદેવા માટે ત્રીજી ભગવદાજ્ઞા^૪નું અનુસરણ કરવામાં પશ્યાત્તાપ કરવાનું કોઈ કારણ નથી તેના છ હેતુ)

દેહ-દેશ-પરિત્યાગસ્ તૃતીયો લોકગોચરઃ ॥૬॥

પશ્યાત્તાપઃ કથં તત્ર સેવકોડહં ન ચાન્યથા^૧ ॥

લૌકિકપ્રભુવત્ કૃષ્ણો ન દ્રષ્ટવ્યઃ કદાચન^૨ ॥૭॥

સર્વં સમર્પિતં ભક્ત્યા કૃતાર્થોડસિ^૩ સુખી ભવ ॥

પ્રૌઢાપિ દુહિતા યદ્વત્ સ્નેહાત્ ન પ્રેષ્યતે વરે ॥૮॥

તથા દેહે ન કર્તવ્યં વરસ્ તુષ્યતિ નાન્યથા^૪ ॥

લોકવત્ ચેત્ સ્થિતિર્મે સ્યાત્ કિં સ્યાદ્ ઇતિ વિચારય^૫ ॥૯॥

અશક્યે હરિરેવાસ્તિ મોહં મા ગાઃ કથગ્ચન^૬ ॥

(પોતાના અન્તઃકરણનું પ્રબોધન કરીને આચાર્યચરણો સ્વીયજનોની ચિન્તાઓનું નિવારણ કરી દીધું છે તે જાણવું)

ઇતિ શ્રીકૃષ્ણદાસસ્ય વલ્લભસ્ય હિતં વચઃ ॥૧૦॥

ચિત્તં પ્રતિ યદાકર્ણ્ય ભક્તો નિશ્ચિન્તતાં પ્રજેત્ ॥

॥ ઇતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતો અન્તઃકરણપ્રબોધઃ સમ્પૂર્ણઃ ॥

(૧૭)

॥ વિવેકઘૈર્યાશ્રયઃ ॥

(વિવેક^૧ ઘૈર્ય^૫ અને આશ્રય^૫ના રક્ષણની આવશ્યકતા)

વિવેક^૧-ઘૈર્ય^૫ સતતં રક્ષણીયે તથાશ્રયઃ^૫ ॥

(વિવેકનું^૧ સ્વરૂપલક્ષણ, તેની પ્રાપ્તિના ચાર ઉપાયો : પ્રાર્થનાત્યાગ^૧ અભિમાનત્યાગ^૨ હઠત્યાગ^૩ અને અનાગ્રહ^૪)

વિવેકસ્તુ હરિઃ સર્વં નિજેચ્છાતઃ કરિષ્યતિ^૧ ॥૧॥
પ્રાર્થિતે વા તતઃ કિં સ્યાત્ સ્વામ્યભિપ્રાય-સંશયાત્ ॥
સર્વત્ર તસ્ય સર્વં હિ સર્વસામર્થ્યમેવ ચ^૧ ॥૨॥
અભિમાનશ્ચ ચ સન્ત્યાજ્યઃ સ્વામ્યધીનત્વ-ભાવનાત્ ॥
વિશેષતશ્ચ ચેદ્ આજ્ઞા સ્યાદ્ અન્તઃકરણગોચરઃ ॥૩॥
તદા વિશેષગત્યાદિ ભાવ્યં ભિન્નંતુ દૈહિકાત્^૨ ॥
આપદ્-ગત્યાદિ-કાર્યેષુ હઠસ્ત્યાજ્યશ્ચ ચ સર્વથા^૩ ॥૪॥
અનાગ્રહશ્ચ ચ સર્વત્ર ધર્માધર્માગ્રિ-દર્શનમ્^૪ ॥
વિવેકોડયં સમાખ્યાતો..... ॥

(ઘૈર્યનું^૫ સ્વરૂપલક્ષણ, તેની પ્રાપ્તિના ઉદાહરણ સહિત ચાર ઉપાયો : અનાગ્રહ^૧ સહન^૨ ત્યાગ^૩ અને અસામર્થ્યની ભાવના^૪)

.....ઘૈર્યન્તુ વિનિરૂપ્યતે ॥૫॥
ત્રિદુઃખ-સહનં ઘૈર્યમ્ આમૃતેઃ સર્વતઃ સદા^૫ ॥
તકવદ્^૧ દેહવદ્^૨ ભાવ્યં, જડવદ્^૩ ગોપભાર્યવત્^૪ ॥૬॥
પ્રતીકારો યદચ્છાતઃ સિદ્ધશ્ચ ચેન્ નાગ્રહી ભવેત્^૧ ॥
ભાર્યાદીનાં તથાડન્યેષામ્ અસતશ્યાકમં સહેત્^૨ ॥૭॥
સ્વયમ્ ઈન્દ્રિય-કાર્યાણિ કાય-વાર્-મનસા ત્યજેત્^૩ ॥
અશૂરેણાપિ કર્તવ્યં સ્વસ્યાસામર્થ્ય-ભાવનાત્^૪ ॥૮॥
અશક્યે હરિરેવાસ્તિ સર્વમ્ આશ્રયતો ભવેત્ ॥
એતત્ સહનમ્ અત્રોક્તમ્..... ॥

(આશ્રયનું^૫ સ્વરૂપલક્ષણ)

.....આશ્રયોડતો નિરૂપ્યતે ॥૯॥

ઐહિકે પારલોકે ચ સર્વથા શરણું હરિઃ^૧ ॥

(આગળ કહેવામાં આવતા હેતુઓ^{૧-૧૨}માંથી કોઈ પણ હેતુઓની અથવા તો એવીજ અન્ય પણ કોઈ અવસ્થામાં ભગવદાશ્રય તો જાળવવો જ)

દુઃખહાનો^૧ તથા પાપે^૨ ભયે^૩ કામાદ્યપૂરણે^૪ ॥૧૦॥
ભક્તદ્રોહે^૫ ભક્ત્યભાવે^૬ ભક્તૈશ્ચ ચાતિકમે કૃતે^૭ ॥
અશક્યે વા સુશક્યે વા સર્વથા શરણું હરિઃ ॥૧૧॥
અહંકાર-કૃતે^૮ ચૈવ પોષ્ય-પોષણ-રક્ષણે^૯ ॥
પોષ્યાતિક્રમણે^{૧૦} ચૈવ તથાન્તેવાસ્યતિક્રમે^{૧૧} ॥૧૨॥
અલૌકિક-મનઃ સિદ્ધૌ^{૧૨} સર્વથા શરણું હરિઃ ॥

(ભગવદાશ્રયની સિદ્ધિમાટે ચાર ઉપાય : આશ્રયભાવની માનસિક-વાચિક ભાવના^૧ અન્યાશ્રયત્યાગ^૨ દૃઢવિશ્વાસ^૩ તથા ^૪શરણભાવના હૃદયમાં રાખીને જે કંઈ સહજ પ્રાપ્ત થાય તેનો મમતારહિત ઉપભોગ)

એવં ચિત્તે સદા ભાવ્યં વાચા ચ પરિકીર્તયેત્^૧ ॥૧૩॥
અન્યસ્ય ભજનં તત્ર સ્વતો-ગમનમેવ ચ ॥
પ્રાર્થના કાર્યમાત્રેડપિ તથાન્યત્ર વિવર્જયેત્^૨ ॥૧૪॥
અવિશ્વાસો ન કર્તવ્યઃ સર્વથા બાધકસ્તુ સઃ ॥
બ્રહ્માસ્ત્રચાતકૌ ભાવ્યૌ^૩ પ્રાપ્તં સેવેત નિર્મમઃ ॥૧૫॥
યથા-કથગ્ચિત્ કાર્યાણિ કુર્યાદ્ ઉચ્ચાવચાન્યપિ ॥
કિંવા પ્રોક્તેન બહુના શરણું ભાવયેદ્ હરિમ્^૪ ॥૧૬॥

(ભગવદાશ્રયની આવશ્યકતાની એક વધુ ઉપપત્તિ અને ઉપસંહાર)

એવમ્ આશ્રયણં પ્રોક્તમ્ સર્વેષાં સર્વદા હિતમ્ ॥
કલૌ ભક્ત્યાદિમાર્ગાહિ દુઃસાધ્યા ઇતિ મે મતિઃ ॥૧૭॥

॥ ઇતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતં વિવેકધૈર્યાશ્રયનિરૂપણં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૧૮)

॥ કૃષ્ણાશ્રયસ્તોત્રમ્ ॥

[કલિયુગમાં લોકાશ્રય^૬ અને વેદાશ્રય^૫ ની સફલતાના નિરૂપણપૂર્વક શ્રીકૃષ્ણાશ્રય^૭ ની સફલતાના નિરૂપણમાટે ધર્મના છ અંગો : કાલ^૧ દેશ^૨ દ્રવ્ય^૩ કર્તા^૪ મન્ત્ર^૮ અને ^૬કર્મ ની વર્તમાન સમયમાં અસાધકતા અને કર્મ^૫ જ્ઞાન^૨ ભક્તિ^૬ તેમજ પ્રપત્તિ^૭ ના માર્ગો મુજબ પણ શ્રીકૃષ્ણાશ્રય જ કર્તવ્ય છે.]

(લોકાશ્રય^૬ હાલમાં ફલસાધક નથી તો પણ કૃષ્ણાશ્રય^૭ની સફલતાના નિરૂપણમાટે ધર્મના છ અંગોમાંના કાલ^૧ની વર્તમાન સમયમાં ફલની અસાધકતાનું નિરૂપણ)

સર્વમાર્ગેષુ નદ્રેષુ કલૌ^૧ ચ ખલ-ધર્મિણિ ॥

પાષંડ-પ્રચુરે લોકે^૬ કૃષ્ણ એવ ગતિર્ મમ^૭ ॥૧॥

(લોકાશ્રય^૬ હાલમાં ફલસાધક નથી તો પણ કૃષ્ણાશ્રય^૭ની સફલતાના નિરૂપણમાટે ધર્મના છ અંગોમાંના દેશ^૨ની વર્તમાન સમયમાં ફલની અસાધકતાનું નિરૂપણ)

મ્લેચ્છાકાન્તેષુ દેશેષુ^૨ પાપૈક-નિલયેષુ ચ ॥

સત્પીડા-વ્યગ્ર-લોકેષુ^૬ કૃષ્ણ એવ ગતિર્ મમ^૭ ॥૨॥

(લોકાશ્રય^૬ હાલમાં ફલસાધક નથી તો પણ કૃષ્ણાશ્રય^૭ની સફલતાના નિરૂપણમાટે ધર્મના છ અંગોમાંના દ્રવ્ય^૩ની વર્તમાન સમયમાં ફલની અસાધકતાનું નિરૂપણ)

ગડ્ગાદિ - તીર્થ^૩ - વર્યેષુ દુદ્ધૈરેવાવૃત્તેષ્વિહ^૬ ॥

તિરોહિતાધિદૈવેષુ કૃષ્ણ એવ ગતિર્ મમ^૭ ॥૩॥

(લોકાશ્રય^૬ હાલમાં ફલસાધક નથી તો પણ કૃષ્ણાશ્રય^૭ની સફલતાના નિરૂપણમાટે ધર્મના છ અંગોમાંના કર્તા^૪ની વર્તમાન સમયમાં ફલની અસાધકતાનું નિરૂપણ)

અહંકાર-વિમૂઢેષુ સત્સુ^૫ પાપાનુવર્તિષુ ॥

લાભ-પૂજાર્થ-યત્નેષુ^૪ કૃષ્ણ એવ ગતિર્ મમ^૭ ॥૪॥

(લોકાશ્રય^૬ હાલમાં ફલસાધક નથી તો પણ કૃષ્ણાશ્રય^૭ની સફલતાના નિરૂપણમાટે ધર્મના છ અંગોમાંના મન્ત્ર^૮ની વર્તમાન સમયમાં ફલની અસાધકતાનું નિરૂપણ)

અપરિજ્ઞાન-નષ્ટેષુ મન્ત્રે^૫ષ્વવ્રત-યોગિષુ ॥

તિરોહિતાર્થદેવેષુ^૫ કૃષ્ણ એવ ગતિર્ મમ^૫ ॥૫૫॥

(લોકાશ્રય^૬ હાલમાં ફલસાધક નથી તો પણ કૃષ્ણાશ્રય^૫ની સફલતાના નિરૂપણમાટે ધર્મના છ અંગોમાંના કર્મ^૬ની વર્તમાન સમયમાં ફલની અસાધકતાનું નિરૂપણ)

નાના-વાદ-વિનષ્ટેષુ સર્વ-કર્મ^૬-વ્રતાદિષુ^૫ ॥

પાપંડૈક-પ્રયત્નેષુ કૃષ્ણ એવ ગતિર્ મમ^૫ ॥૬॥

(કર્મમાર્ગ^૫ના વિચારે પણ કૃષ્ણાશ્રય^૫ની ફલસાધકતાનું નિરૂપણ)

અજ્ઞમિલાદિ-દોષાણાં નાશકો^૫-ડનુભવે સ્થિતઃ ॥

જ્ઞાપિતાખિલ-માહાત્મયઃ કૃષ્ણ એવ ગતિર્ મમ^૫ ॥૭॥

(જ્ઞાનોપાસનામાર્ગ^૫ની દૃષ્ટિથી પણ કૃષ્ણાશ્રય^૫ની ફલસાધકતાનું નિરૂપણ)

પ્રાકૃતાઃ સકલા દેવા ગણિતાનન્દકં ભૃહત્^૨ ॥

પૂર્ણાનન્દો હરિસ્ તસ્માત્ કૃષ્ણ એવ ગતિર્ મમ^૫ ॥૮॥

(ભક્તિમાર્ગ^૫ના વિચારે પણ કૃષ્ણાશ્રય^૫ની ફલસાધકતાનું નિરૂપણ)

વિવેક-ઘૈર્ય-ભક્ત્યાદિ^૫-રહિતસ્ય વિશેષતઃ ॥

પાપાસક્તસ્ય દીનસ્ય કૃષ્ણ એવ ગતિર્ મમ^૫ ॥૯॥

(પ્રપત્તિમાર્ગ^૫ના વિચારથી પણ કૃષ્ણાશ્રય^૫ની ફલસાધકતાનું નિરૂપણ)

સર્વ-સામર્થ્ય-સહિતઃ સર્વત્રૈવાખિલાર્થ-કૃત્ ॥

શરણસ્થ^૧ સમુદ્ધારં કૃષ્ણં વિજ્ઞાપયામ્યહમ્^૫ ॥૧૦॥

‘કૃષ્ણાશ્રયમ્’ ઈદં સ્તોત્રં યઃ પઠેત્ કૃષ્ણ-સન્નિધૌ ॥

તસ્યાશ્રયો^૧ ભવેત્ કૃષ્ણ^૧ ઈતિ શ્રીવલ્લભોડ્ભવીત્ ॥૧૦॥

॥ ઈતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતં કૃષ્ણાશ્રયસ્તોત્રં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૧૯)

॥ ચતુઃશ્લોકી ॥

(પુષ્ટિભક્તિમાર્ગીય ધર્મપુરુષાર્થ તે તો વ્રજાધિપનું ભજન)

સર્વદા સર્વ-ભાવેન ભજનીયો વ્રજાધિપઃ ॥
સ્વસ્યાયમેવ ધર્મો હિ નાન્યઃ ક્વાપિ કદાચન ॥૧॥

(પુષ્ટિભક્તિમાર્ગીય અર્થપુરુષાર્થ તો પોતે શ્રીહરિ સ્વયં)

એવં સદા સ્મ કર્તવ્યં સ્વયમેવ કરિષ્યતિ ॥
પ્રભુઃ સર્વ-સમર્થોહિ તતો નિશ્ચિન્તતાં વ્રજેત્ ॥૨॥

(પુષ્ટિમાર્ગીય કામપુરુષાર્થ તે તો શ્રીહરિના દર્શનની આર્તિ હૃદયમાં હોવી તે જ)

યદિ શ્રીગોકુલાધીશો ધૃતઃ સર્વાત્મના હૃદિ ॥
તતઃ કિમ્ અપરં બ્રૂહિ લૌકિકૈર્ વૈદિકૈર્ અપિ ॥૩॥

(પુષ્ટિભક્તિમાર્ગીય મોક્ષપુરુષાર્થ તે તો ભગવદ્ભજન-સ્મરણ-પરાયણ જીવન સિવાય બીજું કાંઈ જ નહીં)

અતઃ સર્વાત્મના શશ્વદ્ ગોકુલેશ્વર-પાદયોઃ ॥
સ્મરણં ભજનં ચાપિ ન ત્યાજ્યમ્ ઇતિ મે મતિઃ ॥૪॥

॥ ઇતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતા ચતુઃશ્લોકી સમ્પૂર્ણા ॥

(૨૦)

॥ ભક્તિવર્ધિની ॥

(દૃઢ બીજવાળા^૬ પુષ્ટિજીવોમાટે ભક્તિની ફલાત્મક પ્રવૃદ્ધિનો ઉપાય)

યથા ભક્તિઃ પ્રવૃદ્ધા સ્યાત્ તથોપાયો નિરૂપ્યતે ॥

બીજ-ભાવે દૃઢેતુ સ્યાત્ ત્યાગાત્ શ્રવણ-કીર્તનાત્^૬ ॥૧॥

(અદૃઢ બીજભાવવાળામાં અવ્યાવૃત્ત^{ખ/૧} અને વ્યાવૃત્ત^{ખ/૨} પુષ્ટિજીવોમાટે ભક્તિની ફલાત્મક પ્રવૃદ્ધિના ઉપાયો)

બીજ-દાર્દ્ય-પ્રકારસ્તુ ગૃહે સ્થિત્વા સ્વધર્મતઃ ॥

અવ્યાવૃત્તો ભજેત્ કૃષ્ણં પૂજયા શ્રવણાદિભિઃ^{ખ/૧} ॥૨॥

વ્યાવૃત્તોઽપિ હરૌ ચિત્તં શ્રવણાદૌ ન્યસેત્ સદા^{ખ/૨} ॥

(અદૃઢ બીજભાવવાળા વ્યાવૃત્ત^{ખ/૨} જીવને શ્રવણાદિ કરવાથી સાંસારિક રાગનો વિનાશક ભગવત્પ્રેમ^૫, ઘરમાં અરુચિ વધારનારી ભગવદાસક્તિ^૨ તથા વ્યસનદશા^૬ સિદ્ધ થાય છે. આમ બીજભાવના દૃઢ^૧ થવાથી ભક્ત કૃતાર્થ થઈ જાય છે)

તતઃ પ્રેમ^૫ તથાસક્તિઃ^૨ વ્યસનં^૬ ચ યદા ભવેત્ ॥૩॥
 બીજં તદ્ ઉચ્યતે શાસ્ત્રે દૃઢં યન્નાપિ નશ્યતિ^૧ ॥
 સ્નેહાદ્ રાગવિનાશઃ^૫ સ્યાદ્ આસક્ત્યા સ્યાદ્ ગૃહારુચિઃ^૨ ॥૪॥
 ગૃહસ્થાનાં બાધકત્વમ્ અનાત્મત્વં ચ ભાસતે ॥
 યદા સ્યાદ્ વ્યસનં^૬ કૃષ્ણો કૃતાર્થઃ^૧ સ્યાત્ તદૈવ હિ ॥૫॥

(ભગવાનમાં વ્યસનભાવવાળો પણ ભક્ત જે વ્યાવૃત્ત હોય તો ઘરમાં સદા-સર્વદા રહેવું ભક્તિભાવમાં ક્યારેક બાધક થઈ શકે છે તે કારણે ગૃહત્યાગની પ્રશંસા)

તાદૃશસ્યાપિ સતતં ગૃહસ્થાનં વિનાશકમ્ ॥
 ત્યાગં કૃત્વા યતેદ્ યસ્તુ તદર્થાર્થૈક-માનસઃ ॥૬॥
 લભતે સુદૃઢાં ભક્તિં સર્વતો-ડપ્યધિકાં પરામ્ ॥

(^૧સંગદોષ અને અન્નદોષનો ભય હોય તો ગૃહત્યાગનો અનુકલ્પ : ^૨ભગવાનની સેવા-કથામાં પરાયણ ભગવદીયોની ન બહુ પાસે કે ન બહુ દૂર રહીને તેમની સાથે સેવા-પરિચર્યા અને કથાશ્રવણ માં તત્પર થવું)

ત્યાગે બાધક-ભૂયસ્ત્વં દુઃસંસર્ગાત્ તથા-ડત્તતઃ ॥૭॥
 અતઃ સ્થેયં હરિ-સ્થાને તદીયૈઃ સહ તત્પરૈઃ ॥
 અદૂરે વિપ્રકર્ષે વા યથા ચિત્તં ન દુષ્યતિ ॥૮॥

(સ્વગૃહમાં કે કોઈ સ્વકીયના ઘરમાં પણ ભગવત્સેવા-કથામાં જે પરાયણ હોય તેની ભક્તિનો નાશ ક્યારેય થતો નથી)

સેવાયાં વા કથાયાં વા યસ્યાસક્તિર્ દૃઢા ભવેત્ ॥
 યાવજ્જીવં તસ્ય નાશો ન ક્વાપીતિ મતિર્ મમ ॥૯॥

(ભક્તિભાવના બાધની સમ્ભાવનામાં એકાન્તમાં વાસ કરવો ઈચ્છનીય નથી)

બાધ-સમ્ભાવનાયાન્તુ નૈકાન્તે વાસ ઈષ્યતે ॥
 હરિસ્તુ સર્વતો રક્ષાં કરિષ્યતિ ન સંશયઃ ॥૧૦॥

(ગ્રન્થોપસંહાર અને ગ્રન્થના પાઠનું ફલ)

ઈત્યેવં ભગવચ્-છાસ્ત્રં ગૂઢતત્ત્વં નિરૂપિતમ્ ॥
ય એતત્ સમધીયીત તસ્યાપિ સ્યાદ્ દઢા રતિઃ ॥૧૧॥

॥ ઈતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતા ભક્તિવર્ધિની સમ્પૂર્ણા ॥

(૨૧)

॥ જલભેદઃ ॥

(“કૃપ્યાભ્યઃ સ્વાહાઃ... સર્વાભ્યઃ સ્વાહા” (તૈત્તિ.સંહિ.૭/૪/૧૨) વચનમાં જે કુલ વીસ પ્રકારના જલના ભેદો વર્ણવાયા છે તેમની માફક ભગવત્કથા કરનારાઓના પણ અપ્રકીર્ણ^(૧-૧૯) =વર્ગીકૃત અને વીપ્રકીર્ણ^(૨૦) =અવર્ગીકૃત ભાવો કહી શકાય છે. આમ બે જે મુખ્ય ભેદો તે પૈકી અપ્રકીર્ણભાવો વિષયાસક્ત^૧ પ્રવચનકર્તાઓના ભાવો^(૧-૧૧) મુમુક્ષુ^૫ પ્રવચનકર્તાઓના ભાવો^(૬-૧૮) વિમુક્ત^૨ પ્રવચનકર્તાઓના ભાવો^{૧૯} આમ ત્રિવિધ હોય છે. આમાં વિપ્રકીર્ણ ભાવો^(૨૦)ના ઉપભેદો અપરિગણિત છે)

નમસ્કૃત્ય હરિં વશ્યે તદ્ગુણાનાં વિભેદકાન્ ॥

ભાવાન્ વિંશતિધા ભિન્નાન્ સર્વસન્દેહ-વારકાન્ ॥૧॥

ગુણ-ભેદાસ્તુ તાવન્તો યાવન્તો હિ જલે મતાઃ ॥

(“કૃપ્યાભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા વિષયાસક્ત પ્રવક્તાનો અનિન્દ્ય^{૧-૧} ભાવ)

ગાયકાઃ કૂપસંકાશા નગન્ધર્વાથ ઈતિ વિશ્રુતાઃ ॥૨॥

કૂપભેદાસ્તુ યાવન્તસ્ તાવન્તસ્ તેડપિ સમ્મતાઃ ॥

(“કૃપ્યાભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા વિષયાસક્ત પ્રવક્તાનો નિન્દ્ય^{૧-૨} ભાવ)

‘કૃપ્યાઃ’ પૌરાણિકાઃ પ્રોક્તાઃ પારમ્પર્યયુતા ભુવિ ॥૩॥

(“વિકર્યાભ્યઃ સ્વાહા”આ વચનમાં કહેલા જલ જેવા વિષયાસક્ત પ્રવક્તાનો નિન્દ્ય^૩ ભાવ)

ક્ષેત્ર-પ્રવિષ્ટાસ્ તે ચાપિ સંસારોત્પત્તિ-હેતવઃ ॥

(“અવટ્ચાભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા વિષયાસક્ત પ્રવક્તાનો નિન્દ્ય^{ક-૪} ભાવ)

વેશ્યાદિ-સહિતા મત્તા ગાયકા ‘ગર્ત’સંક્ષિતાઃ ॥૪॥

(“ખન્યાભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા વિષયાસક્ત પ્રવક્તાનો નિન્દ્ય^{ક-૫} ભાવ)

જલાર્થમેવ ગર્તાસ્ તુ નીચા ગાનોપજીવિનઃ ॥

(“હદ્યાભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા કર્મમાર્ગીય મોક્ષકામી પ્રવક્તા^{ખ-૬}નો ભાવ)

‘હદા’સ્તુ પણ્ડિતાઃ પ્રોક્તા ભગવચ્-છાસ્ત્ર-તત્પરાઃ ॥૫॥

(“સૂદ્યાભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા કર્મમાર્ગીય મોક્ષકામી પ્રવક્તા^{ખ-૭}નો ભાવ)

સન્દેહ-વારકાસ્તત્ર ‘સૂદા’ ગમ્ભીરમાનસાઃ ॥

(“સરસ્યાભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા કર્મમાર્ગીય મોક્ષકામી પ્રવક્તા^{ખ-૮}નો ભાવ)

‘સરઃ-કમલ-સમ્પૂર્ણાઃ’ પ્રેમયુક્તાસ્તથા બુધાઃ ॥૬॥

(“વૈશન્તીભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા કર્મમાર્ગીય મોક્ષકામી પ્રવક્તા^{ખ-૯}નો ભાવ)

અલ્પશ્રુતાઃ પ્રેમયુક્તા ‘વૈશન્તાઃ’ પરિકીર્તિતાઃ ॥

(“પલ્વલ્યાભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા કર્મમાર્ગીય મોક્ષકામી પ્રવક્તા^{ખ-૧૦}નો ભાવ)

કર્મશુદ્ધાઃ ‘પલ્વલાનિ’ તથાલ્પશ્રુત-ભક્તયઃ ॥૭॥

(“વર્ષ્યાભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા જ્ઞાનમાર્ગીય મોક્ષકામી પ્રવક્તા^{ખ-૧૧}નો ભાવ)

યોગ-ધ્યાનાદિ-સંયુક્તા ગુણા 'વર્ષ્યાઃ' પ્રકીર્તિતાઃ ॥

(“સ્વેદજાભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા જ્ઞાનમાર્ગીય મોક્ષકામી પ્રવક્તા^{ખ-}
^{૧૨}નો ભાવ)

તપો-જ્ઞાનાદિ-ભાવેન 'સ્વેદજાસ્'તુ પ્રકીર્તિતાઃ ॥૮॥

(“હાદુનીભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા જ્ઞાનમાર્ગીય મોક્ષકામી પ્રવક્તા^{ખ-}
^{૧૩}નો ભાવ)

અલૌકિકેન જ્ઞાનેન યે તુ પ્રોક્તા હરેર્ ગુણાઃ ॥
કાદાચિત્કાઃ શબ્દગમ્યાઃ 'પતચ્છબ્દાઃ' પ્રકીર્તિતાઃ ॥૯॥

(“પૃષ્ઠાભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા ઉપાસનામાર્ગીય મોક્ષકામી પ્રવક્તા^{ખ-}
^{૧૪}નો ભાવ)

દેવાદ્યુપાસનોદ્ભૂતાઃ 'પૃષ્ઠા' ભૂમેર્ ઈવોદ્ગતાઃ ॥

(“સ્યન્દમાનાભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા ઉપાસનામાર્ગીય મોક્ષકામી
પ્રવક્તા^{ખ-૧૫}નો ભાવ)

સાધનાદિ-પ્રકારેણ નવધા ભક્તિમાર્ગતઃ ॥૧૦॥
પ્રેમપૂર્ત્યા સ્ફુરદ્ધર્માઃ 'સ્યન્દમાનાઃ' પ્રકીર્તિતાઃ ॥

(“સ્થાવરાભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા ઉપાસનામાર્ગીય મોક્ષકામી પ્રવક્તા^{ખ-}
^{૧૬}નો ભાવ)

યાદશાસ્ તાદશાઃ પ્રોક્તા વૃદ્ધિ-ક્ષય-વિવર્જિતાઃ ॥૧૧॥
'સ્થાવરાસ્' તે સમાખ્યાતા મર્યાદૈક-પ્રતિષ્ઠિતાઃ ॥

(“નાદેયીભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા ઉપાસનામાર્ગીય મોક્ષકામી પ્રવક્તા^{ખ-}
^{૧૭}નો ભાવ)

અનેક-જન્મ-સંસિદ્ધા જન્મ-પ્રભૃતિ સર્વદા ॥૧૨॥
સડ્ગાદિ-ગુણ-દોષાભ્યાં વૃદ્ધિ-ક્ષય-યુતા ભુવિ ॥
નિરન્તરોદ્ગમયુતા 'નદ્યસ્' તે પરિકીર્તિતાઃ ॥૧૩॥

(“સૈન્ધવીભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા ભક્તિમાર્ગીય મોક્ષકામી પ્રવક્તા^{૭૫}-
૧૮નો ભાવ)

એતાદશાઃ સ્વતન્ત્રાશ્ ચેત્ ‘સિન્ધવઃ’ પરિકીર્તિતાઃ ॥

(“સમુદ્રીયાભ્યઃ સ્વાહા” વિમુક્ત વક્તાઓના ભાવ ભગવાનના લોક-વેદપ્રસિદ્ધ, અપ્રસિદ્ધ કે ઉભયમિશ્રિત ગુણોનું વર્ણન કરવાવાળા ક્ષારદિ પાંચ સમુદ્રોના જલ જેવા પઞ્ચવિધ ભાવ^{૭૬-૧૯}. વિમુક્તોમાં પણ છઠ્ઠા અમૃતસમુદ્ર જેવાં અતિ-ઉત્તમ પ્રવક્તાઓના ભાવો ભગવાનના સચ્ચિદાનન્દાત્મક અપ્રાકૃત ગુણોનાં વર્ણન કરવાના હોવાથી તેઓના અત્યુત્તમ ભાવ^{૭૬-૧૦}ને અમૃતોદયિના જલ જેવા સમજવા)

પૂર્ણા ભગવદીયા યે શેષ-વ્યાસાગ્નિ-મારુતાઃ ॥૧૪॥
જડ-નારદ-મૈત્રાઘ્યાસ્ તે ‘સમુદ્રાઃ’ પ્રકીર્તિતાઃ ॥
લોક-વેદ-ગુણૈઃ મિશ્ર-ભાવેનૈકે હરેર્ ગુણાન્ ॥૧૫॥
વર્ણયન્તિ સમુદ્રાસ્ તે ‘ક્ષારાઘ્યાઃ ષટ્’ પ્રકીર્તિતાઃ ॥
ગુણાતીતતયા શુદ્ધાન્ સચ્ચિદાનન્દરૂપિણઃ ॥૧૬॥
સર્વાન્ એવ ગુણાન્ વિષ્ણોર્ વર્ણયન્તિ વિચક્ષણાઃ ॥
તે‘ડમૃતોદાઃ’સમાખ્યાતાસ્ તદ્વાક્યાનં સુદુર્લભમ્ ॥૧૭॥
તાદશાનાં ક્વચિદ્ વાક્યં દૂતાનામ્ ઇવ વર્ણિતમ્ ॥

(અમૃતોદયિ જેવા ભાવવાળા ભગવદ્ગુણના પ્રવક્તાઓની એક વધુ વિશેષતા)

અજ્ઞામિલાકર્ણનવદ્ બિન્દુપાનં પ્રકીર્તિતમ્ ॥૧૮॥
રાગાજ્ઞાનાદિ-ભાવાનાં સર્વથા નાશનં યદા ॥
તદા લેહનમ્ ઇત્યુક્તં સ્વાનન્દોદ્ગમ-કારણમ્ ॥૧૯॥

(“સર્વાભ્યઃ સ્વાહા”વચનમાં કહેલા જલ જેવા વીસમા વિપ્રકીર્ણ=અવર્ગીકૃત^{૨૦} ભાવો)

ઉદ્ધૃતોદકવત્ ‘સર્વે’ પતિતોદકવત્ તથા ॥
ઉક્તાતિરિક્ત-વાક્યાનિ ફલં ચાપિ તથા તતઃ ॥૨૦॥

(ગ્રન્થનો ઉપસંહાર)

ઇતિ જીવેન્દ્રિયગતા નાના-ભાવં-ગતા ભુવિ ॥
રૂપતઃ ફલતશ્ ચૈવ ગુણા વિષ્ણોર્ નિરૂપિતાઃ ॥૨૧॥

॥ ઇતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતો જલભેદઃ સમ્પૂર્ણઃ ॥

(૨૨)

॥ પગ્યપદ્યાનિ ॥

[ભક્તિ^૬ અને પ્રપત્તિ^૫ માર્ગોના અધિકારભેદથી ભગવત્કથાના શ્રોતાઓના બે ભેદ થાય છે. ત્યાં ભક્તિમાર્ગમાં ઉત્તમાધિકાર^૧ મધ્યમાધિકાર^૨ અને કનિષ્ઠાધિકાર^૩ આ ત્રિવિધતા છે]

(ભક્તિમાર્ગીય ઉત્તમાધિકારી શ્રોતાનું સ્વરૂપ^{૬-૧})

શ્રીકૃષ્ણ-રસ-વિશ્લિષ્ઠ-માનસા રતિ-વર્જિતાઃ ॥
અનિર્વૃતા લોક-વેદે તે મુખ્યાઃ^{૬-૧} શ્રવણોત્સુકાઃ ॥૧॥

(ભક્તિમાર્ગીય મધ્યમાધિકારી શ્રોતાનું સ્વરૂપ^{૬-૨})

વિક્લિન્ન-મનસો યે તુ ભગવત્-સ્મૃતિ-વિહ્વલાઃ ॥
અર્થેકનિષ્ઠાસ્ તે ચાપિ મધ્યમાઃ^{૬-૨} શ્રવણોત્સુકાઃ ॥૨॥

(ભક્તિમાર્ગીય કનિષ્ઠાધિકારી શ્રોતાનું સ્વરૂપ^{૬-૩})

નિઃસન્દિગ્ધં કૃષ્ણાત્ત્વં સર્વભાવેન યે વિદુઃ ॥
તે ત્વાવેશાત્તુ વિકલા નિરોધાદ્ વા ન ચાન્યથા ॥૩॥
પૂર્ણભાવેન પૂર્ણાર્થાઃ કદાચિત્ ન તુ સર્વદા ॥
અન્યાસક્તાસ્તુ યે કેચિદ્ અધમાઃ^{૬-૩} પરિકીર્તિતાઃ ॥૪॥

(પ્રપત્તિમાર્ગીય ઉત્તમાધિકારી શ્રોતાનું સ્વરૂપ^૫)

અનન્ય-મનસો મર્ત્યા ઉત્તમાઃ શ્રવણાદિષુ ॥
દેશ-કાલ-દ્રવ્ય-કર્તૃ-મન્ત્ર-કર્મ-પ્રકારતઃ ॥૫॥

॥ ઈતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતાનિ પગ્યપદ્યાનિ ॥

(૨૩)

॥ સંન્યાસનિર્ણયઃ ॥

(કર્મમાર્ગ^૧ ભક્તિમાર્ગ^૨ અને જ્ઞાનમાર્ગ^૩ ના ભેદે સંન્યાસના પણ ત્રણ પ્રકાર હોય છે. તેમાં કર્મમાર્ગીય સંન્યાસના બે પ્રકારો છે - કર્મફલત્યાગરૂપ^{૧-૧} અને ચતુર્થાશ્રમરૂપ^{૧-૨}. ભક્તિમાર્ગીય સંન્યાસની સાધનદશામાં^{૨-૧} ભક્તિસાધનાના-નિર્વાહાર્થ^{૨-૧-૩} અને ભક્તિમાં બાધક ગૃહાદિના-ત્યાગમાટે^{૨-૧-૪} આમ બે ભેદ જાણવા. તે જ પ્રમાણે સિદ્ધદશામાં^{૨-૨} ભક્ત્યુત્તર-વિરહાનુભવોત્તર^{૨-૨-૩} અને ભક્તિમાર્ગીય-વિરહાનુભવાર્થ^{૨-૨-૪} આમ બે ભેદ થાય છે. તે જ પ્રમાણે જ્ઞાનમાર્ગીય સંન્યાસના પણ જ્ઞાનાર્થ-સંન્યાસ^{૩-૧} અને જ્ઞાનોત્તર-સંન્યાસ^{૩-૨} આમ બે પેટા ભેદો છે. સંન્યાસના આ વિવિધ પ્રકારો પૈકી આપણા સંપ્રદાયમાં કયો સંન્યાસ લઈ શકાય અને કયો ન લઈ શકાય તેની વિચારણા)

પશ્યાત્તાપ-નિવૃત્ત્યર્થ પરિત્યાગો વિચાર્યતે ॥

સ માર્ગદ્વિતયે પ્રોક્તો ભક્તૌ જ્ઞાને વિશેષતઃ ॥૧॥

(તેમાં બાહ્ય ત્યાગની અપેક્ષા ન હોવાથી કર્મફળની લાલસાના ત્યાગરૂપ-સંન્યાસ^{૧-૧} તો વિચાર કરવાયોગ્ય જ નથી. કર્મમાર્ગીય બીજા પ્રકારનો સંન્યાસ^{૧-૨} કલિકાલમાં સુશક્ય ન હોવાથી તેનો વિચાર પ્રાસંગિક હોવા છતાં તે સંન્યાસ કલિકાલમાં શક્ય નથી)

કર્મમાર્ગો ન કર્તવ્યઃ સુતરાં કલિકાલતઃ ॥

(ભક્તિની સાધનદશામાં શ્રવણાદિના નિર્વાહાર્થે સંન્યાસ^{૨-૧-૩} અનુષ્ઠેય હોતો નથી, તેના ચાર હેતુ^{૧,૨,૩,૪})

અત આદૌ ભક્તિમાર્ગે કર્તવ્યત્વાદ્ વિચારણા ॥૨॥

શ્રવણાદિ-પ્રસિદ્ધ્યર્થ કર્તવ્યથ્ ચેત્ સ નેષ્યતે ॥

સહાય-સર્ગ-સાધ્યત્વાત્^૧ સાધનાનાં ચ રક્ષણાત્^૨ ॥૩॥

અભિમાનાત્ નિયોગાત્^૩ ચ તદ્-ધર્મેશ્ચ વિરોધતઃ^૪ ॥

(ભક્તિની સાધનદશામાં ભક્તિના બાધક એવા ઘર વગેરેના ત્યાગમાટે સંન્યાસ^{૫-૧-૫} પણ અનુષ્ઠેય નથી, તેના બે હેતુ^{૧૮૫})

ગૃહાદેઃ બાધકત્વને સાધનાર્થ તથા યદિ ॥૪॥
અગ્રે ડપિ તાદૃશૈર્ એવં સડ્ગો ભવતિ નાન્યથા ॥
સ્વયં ચ વિષયાક્રાન્તઃ પાપણ્ડી સ્યાત્તુ કાલતઃ ॥૫॥
વિષયાક્રાન્ત-દેહાનાં નાવેશઃ સર્વદા હરેઃ ॥
અતોડત્ર સાધને ભક્તૌ નૈવ ત્યાગઃ સુખાવહઃ ॥૬॥

(ભક્તિની સિદ્ધદશામાં વિરહાનુભવોત્તર સંન્યાસ^{૫-૨-૩} તો પ્રપંચવિસ્મૃતિપૂર્વક ભગવદાસક્તિરૂપ નિરોધ સિદ્ધ થઈ જવાથી બાહ્યત્યાગની આવશ્યકતા રહેતી નથી, ત્યાગનિર્વાહક વૈરાગ્ય તો ઉત્કૃષ્ટભક્તિના સ્વભાવવશ હોવાથી તેના કર્તવ્ય કે અકર્તવ્ય ના વિચારની પણ આવશ્યકતા નથી. તેથી ભક્તિની સિદ્ધદશામાં વિરહાનુભવાર્થ-સંન્યાસ^{૫-૨-૫} ભક્તિભાવની દૃઢતાને નભાવવામાં પ્રશસ્ત માનવામાં આવે છે)

વિરહાનુભવાર્થન્તુ પરિત્યાગઃ પ્રશસ્યતે ॥

(સંન્યાસ^{૫-૨-૫}ના પ્રકારમાં વેશ^૧ ગુરુ^૨ સાધકભાવોદ્બોધનના ઉપાય^૩ અને બાધકો^૪નું નિરૂપણ)

સ્વીય-બન્ધ-નિવૃત્ત્યર્થ વેશઃ સોડત્ર ન ચાન્યથા^૧ ॥૭॥
કૌણ્ડિન્યો ગોપિકાઃ પ્રોક્તાઃ ગુરવઃ^૨ સાધનં ચ તદ્- ॥
ભાવો ભાવનયા સિદ્ધઃ સાધનં નાન્યદ્ ઈષ્યતે^૩ ॥૮॥
વિકલત્વં તથા-ડસ્વાસ્થ્યં પ્રકૃતિઃ પ્રાકૃતં નહિ ॥
જ્ઞાનં ગુણાશ્ચ તસ્યૈવં વર્તમાનસ્ય બાધકાઃ^૪ ॥૯॥
(સંન્યાસ^{૫-૨-૫}ના આ પ્રકારની ફલાવસ્થાનું નિરૂપણ)

સત્યલોકે સ્થિતિર્ જ્ઞાનાત્ સંન્યાસેન વિશેષિતાત્ ॥
ભાવના સાધનં યત્ર ફલં ચાપિ તથા ભવેત્ ॥૧૦॥
તાદૃશાઃ સત્યલોકાદૌ તિષ્ઠન્ત્યેવ ન સંશયઃ ॥
બલિશ્ ચેત્ પ્રકટઃ સ્વાત્મા વહ્નિવત્ પ્રવિશેદ્ યદિ ॥૧૧॥
તદૈવ સકલો બન્ધો નાશમેતિ ન ચાન્યથા ॥
ગુણાસ્તુ સડ્ગ-રાહિત્યાદ્ જીવનાર્થ ભવન્તિ હિ ॥૧૨॥
ભગવાન્ ફલરૂપત્વાત્ નાત્ર બાધક ઈષ્યતે ॥

સ્વાસ્થ્ય-વાક્યં ન કર્તવ્યં દયાલુર્ ન વિરુદ્ધતે ॥૧૩॥

દુર્લભોડયં પરિત્યાગઃ પ્રેમણા સિદ્ધતિ નાન્યથા ॥

(જ્ઞાનમાર્ગીય સંન્યાસના બે પ્રકારોમાંથી જ્ઞાનાર્થ-સંન્યાસ^{૧-૧} અને જ્ઞાનોત્તર-સંન્યાસ^{૨-૧}
૨ માંથી પ્રથમ પ્રકારનો કર્તવ્ય નથી તેના ચાર હેતુઓ^{૧-૨-૩-૪} નું નિરૂપણ અને દ્વિતીય
તો કલિકાલમાં દુર્લભજ છે)

જ્ઞાનમાર્ગેતુ સંન્યાસો દ્વિવિધોડપિ વિચારિતઃ ॥૧૪॥

જ્ઞાનાર્થમ્^{૩-૧} ઉત્તરાડ્ગં^{૩-૨} ચ સિદ્ધિર્જન્મશતૈઃ પરમ્^૧ ॥

જ્ઞાનં ચ સાધનાપેક્ષં યજ્ઞાદિશ્રવણાન્ મતમ્^૨ ॥૧૫॥

અતઃ કલૌ સ સંન્યાસઃ પશ્યાત્તાપાય નાન્યથા^૩ ॥

પાપણિત્વં ભવેત્ ચાપિ તસ્માદ્ જ્ઞાને ન સંન્યસેત્ ॥૧૬॥

સુતરાં કલિદોષાણાં પ્રબલત્વાદ્ ઈતિ સ્થિતિઃ^૪ ॥

(“જ્ઞાનમાર્ગીય સંન્યાસની જેમ કલિકાલજન્ય દોષો ભક્તિમાર્ગીય સંન્યાસમાં પણ
કેમ સમ્ભવી શકે?” આ શંકાના સમાધાનો^{૧,૨,૩,૪,૫})

ભક્તિમાર્ગેડપિ ચેદ્ દોષઃ તદા કિં કાર્યમ્ ઉચ્યતે ॥૧૭॥

અત્રારમ્ભે ન નાશઃ સ્યાદ્^૧ દટ્ટાન્તસ્યાપ્યભાવતઃ^૨ ॥

સ્વાસ્થ્યહેતોઃ પરિત્યાગાદ્ બાધઃ કેનાસ્ય સમ્ભવેત્^૩ ॥૧૮॥

હરિરત્ર ન શક્નોતિ કર્તુ બાધાં કુતોડપરે! ॥

અન્યથા માતરો બાલાન્ ન સ્તન્યૈઃ પુપુષુઃ ક્વચિત્^૪ ॥૧૯॥

જ્ઞાનિનામ્ અપિ વાક્યેન ન ભક્તં મોહયિષ્યતિ ॥

આત્મપ્રદઃ પ્રિયશ્ચાપિ કિમર્થ મોહયિષ્યતિ^૫ ॥૨૦॥

તસ્માદ્ ઉક્ત-પ્રકારેણ પરિત્યાગો વિધીયતામ્ ॥

અન્યથા ભ્રશ્યતે સ્વાર્થાદ્ ઈતિ મે નિશ્ચિતા મતિઃ ॥૨૧॥

(ગ્રન્થોપસંહાર)

ઈતિ કૃષ્ણપ્રસાદેન વલ્લભેન વિનિશ્ચિતમ્ ॥

સંન્યાસવરણં ભક્તૌ અન્યથા પતિતો ભવેત્ ॥૨૨॥

॥ ઈતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતઃ સંન્યાસનિર્ણયઃ સમ્પૂર્ણઃ ॥

(૨૪)

॥ નિરોધલક્ષણમ્ ॥

(પ્રપચ્ચવિસ્મૃતિપૂર્વક ભગવદાસક્તિરૂપ નિરોધાવસ્થાના પરિપાક માટે ભગવત્સેવા અને ભગવત્કથા બન્નેમાં પરાયાણ પુષ્ટિભક્તોએ સેવાના અનવસરમાં=કથાકાલમાં પ્રભુની ગોચારણકાલિક વૃન્દાવનલીલાનું અનુસન્ધાન કરીને વિયોગની ભાવના કરવી^૧. તે જ પ્રમાણે સેવાના સમયે ગોકુલમાં સ્થિત પ્રભુના સંયોગ^૨ની ભાવના કરવી)

યચ્ચ દુઃખં યશોદાયા નન્દાદીનાં ચ ગોકુલે ॥
ગોપિકાનાં તુ યદ્દુઃખં તદ્દુઃખં સ્યાન્ મમ ક્વચિત્^૧ ॥૧॥
ગોકુલે ગોપિકાનાં ચ સર્વેષાં વ્રજવાસિનામ્ ॥
યત્ સુખં સમભૂત્ તન્મે ભગવાન્ કિં વિધાસ્યતિ^૨ ॥૨॥

(ગોકુલ અને વૃન્દાવન માં ગોપ-ગોપિકાઓમાટે ભગવાનનો સંદર્શો લઈને ઉદ્ભવજીના આવવાથી ભગવદ્વાર્તાનો સુમહાન્ મહોત્સવ થયો હતો. તે જ પ્રમાણે જેઓ ભગવત્સેવા કરી ન શકતા હોય તેવા ભગવદીયો તેવા મહોત્સવની ભાવના કરતા- કરતા ભગવદીયોની સાથે ભગવદ્વાર્તા કે ભગવદ્ગુણગાન કરતા રહે તો પણ તેઓની ભક્તિ નિરોધાવસ્થા સુધી પહોંચી શકે છે)

ઉદ્ધવાગમને જાત ઉત્સવઃ સુમહાન્ યથા ॥
વૃન્દાવને ગોકુલે વા તથા મે મનસિ ક્વચિત્ ॥૩॥
મહતાં કૃપયા યાવદ્ ભગવાન્ દયયિષ્યતિ ॥
તાવદ્ આનન્દ-સન્દોહઃ કીર્ત્યમાનઃ સુખાય હિ ॥૪॥
મહતાં કૃપયા યદ્ વત્ કીર્તનં સુખદં સદા ॥
ન તથા લોકિકાનાં તુ સ્તિચ્ચ-ભોજન-રૂક્ષવત્ ॥૫॥
ગુણગાને સુખાવાપ્તિઃ ગોવિન્દસ્ય પ્રજાયતે ॥
યથા તથા શુકાદીનાં નૈવાત્મનિ કુતોડન્યતઃ ॥૬॥
ક્લિષ્ઠ્યમાનાન્ જનાન્ દદ્વા કૃપાયુક્તો યદા ભવેત્ ॥
તદા સર્વં સદાનન્દં હૃદિસ્થં નિર્ગતં બહિઃ ॥૭॥
સર્વાનન્દમયસ્યાપિ કૃપાનન્દઃ સુદુર્લભઃ ॥
હૃદગતઃ સ્વગુણાન્ શ્રુત્વા પૂર્ણઃ પ્લાવયતે જનાન્ ॥૮॥
તસ્માત્ સર્વં પરિત્યજ્ય નિરુદ્ધૈઃ સર્વદા ગુણાઃ ॥

સદાનન્દપરૈર્ ગેયાઃ સચ્ચિદાનન્દતા તતઃ ॥૯॥

(પોતાના અનુભવને આધારે પ્રપંચવિસ્મૃતિપૂર્વિકા ભગવદાસક્તિરૂપા ભક્તિની સર્વાતિશાયિતાનું નિરૂપણ અને સ્વમાર્ગમાં તેના ઉપદેશની આવશ્યકતા)

અહં નિરુદ્ધો રોધેન નિરોધપદવીં ગતઃ ॥
નિરોદ્ધાનાં તુ રોધાય નિરોધં વર્ણયામિ તે ॥૧૦॥
હરિણાં યે વિનિર્મુક્તાસ્ તે મગ્ના ભવસાગરે ॥
યે નિરુદ્ધાસ્ તએવાત્ર મોદમ્ આયાન્ત્યહર્નિશમ્ ॥૧૧॥

(પ્રપંચવિસ્મૃતિપૂર્વિકા ભગવદાસક્તિની સિદ્ધિમાટે સકલ દેહેન્દ્રિયાદિકનો ભગવાનમાં વિનિયોગ કરવો જોઈએ. તેનાથી ભક્તિનો નિરોધાવસ્થામાં પરિપાક થાય છે)

સંસારાવેશદૃષ્ટાનામ્ ઇન્દ્રિયાણાં હિતાય વૈ ॥
કૃષ્ણસ્ય સર્વવસ્તૂનિ ભૂમ્ન ઇશસ્ય યોજયેત્ ॥૧૨॥
ગુણેષ્વાવિષ્ટ-ચિત્તાનાં સર્વદા મુરવૈરિણઃ ॥
સંસાર-વિરહ-ક્લેશૌ ન સ્યાતાં હરિવત્ સુખમ્ ॥૧૩॥
તદા ભવેદ્ દયાલુત્વમ્ અન્યથા ક્રૂરતા મતા ॥
બાધશંકાપિ નાસ્ત્યત્ર તદધ્યાસોઽપિ સિધ્યતિ ॥૧૪॥
ભગવદ્-ધર્મસામર્થ્યાદ્ વિરાગો વિષયે સ્થિરઃ ॥
ગુણૈર્ હરિસુખસ્પર્શાત્ ન દુઃખં ભાતિ કર્હિચિત્ ॥૧૫॥
એવં જ્ઞાત્વા જ્ઞાનમાર્ગાદ્ ઉત્કર્ષો ગુણવર્ણને ॥
અમત્સરૈર્ અલુબ્ધૈશ્ચ વર્ણનીયાઃ સદા ગુણાઃ ॥૧૬॥

(સકલ દેહેન્દ્રિયાદિનો ભગવાનમાં વિનિયોગ કરવાથીજ તેઓમાં ભગવદ્વ્યસન સિદ્ધ થાય છે. જેનાથી સાંસારિક વિષયોમાં આસક્તિ પણ ક્ષીણ થાયજ છે)

હરિમૂર્તિઃ સદા ધ્યેયા સંકલ્પાદ્ અપિ તત્ર હિ ॥
દર્શનં સ્પર્શનં સ્પર્શં તથા કૃતિગતી સદા ॥૧૭॥
શ્રવણં કીર્તનં સ્પર્શં પુત્રે કૃષ્ણપ્રિયે રતિઃ ॥
પાયોર્ મલાંશત્યાગેન શેષભાગં તનૌ નયેત્ ॥૧૮॥
યસ્ય વા ભગવત્કાર્યં યદા સ્પર્શં ન દશ્યતે ॥
તદા વિનિગ્રહસ્ તસ્ય કર્તવ્ય ઇતિ નિશ્ચયઃ ॥૧૯॥

(નિરોધાવસ્થાપન્ન ભક્તિથી ઉત્કૃષ્ટતર પુષ્ટિભક્તિમાં બીજી કોઈ પણ સિદ્ધિ સમ્ભવ નથી)

નાતઃ પરતરો મન્ત્રો નાતઃ પરતરઃ સ્તવઃ ॥
નાતઃ પરતરા વિદ્યા તીર્થ નાતઃ પરાત્ પરમ્ ॥૨૦॥

॥ ઈતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યપ્રકટિતં નિરોધલક્ષણં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૨૫)

॥ સેવાફલમ્ ॥

(સેવાકર્તાને તેની ફલરૂપતા ત્રણમાંથી કોઈ એક પ્રકારે અનુભવાય છે : અલૌકિકસામર્થ્ય^૬ સાયુજ્ય^૭ અને વૈકુંઠ વિગેરે લોકોમાં સેવોપયોગિદેહ^૮)

યાદશી સેવના પ્રોક્તા તત્સિદ્ધૌ ફલમ્ ઉચ્યતે ॥
અલૌકિકસ્ય^૬ દાનેહિ ચાદ્યઃ સિધ્ધેન્ મનોરથઃ ॥૧॥
ફલં^૭ વા દ્યધિકારો^૮ વા ન કાલોડત્ર નિયામકઃ ॥

(સેવા કરવામાં વિધ્નો પણ ત્રણ જાતના આવી શકે છે : ઉદ્દેગ^૯ પ્રતિબન્ધ^{૧૦} અને ભોગ^{૧૧}. તેથી આ ત્રણેઉના સાધનોનો પરિત્યાગ કરવો. ભોગના બે પ્રકાર હોય છે : લૌકિક^{૧૨/૧} અને અલૌકિક^{૧૨/૨}. તેમાં લૌકિકભોગવૃત્તિ તો ત્યાજ્ય જ છે; અલૌકિકભોગનો સમાવેશ તો ફળ^{૧૩}ના પહેલા પ્રકારમાં જ થઈ જાય છે. તે જ પ્રમાણે પ્રતિબન્ધ પણ બે પ્રકારના છે : સાધારણ^{૧૪/૧} અને ભગવત્કૃત^{૧૪/૨}. તેમાં સાધારણ પ્રતિબન્ધ^{૧૪/૧}નો ત્યાગ વિચારપૂર્વક કરવો. પ્રતિબન્ધ જો ભગવાન્ દ્વારા^{૧૪/૨} કરવામાં આવ્યો હોય તો ભગવાન ફળ આપવા નથી માંગતા એવું સમજી લેવું જોઈએ. તેવી સ્થિતિમાં અન્યસેવા પણ વ્યર્થ બની જાય છે. ત્યારે “પોતાની ભીતર આસુરાવેશ છે” એવો નિર્ધાર કરી લેવો જોઈએ. ત્યારે જ્ઞાનમાર્ગનો આશ્રય લઈને રહેવું કે જેથી શોકથી બચી શકાય. ઉદ્દેગને નિવારવાના ઉપાયો તો ‘નવરત્ન’ગ્રન્થમાં ઉપદેશાયાજ છે, તેથી અહીં તેમને ફરીથી કહેવાની આવશ્યકતા નથી)

ઉદ્દેગઃ^૯ પ્રતિબન્ધો^{૧૦/૧-૨} વા ભોગો^{૧૧} વા સ્યાત્તુ બાધકમ્ ॥૨॥
અકર્તવ્યં ભગવતઃ^{૧૪/૨} સર્વથા ચેદ્ ગતિર્ નહિ ॥

यथा वा तत्त्वनिर्धारो विवेकः साधनं मतम् ॥३॥

बाधकानां परित्यागो भोगे^{१/१}ऽप्येकं तथा परम् ॥

निष्प्रत्यूहं મહાન્ ભોગઃ^{૧/૨} પ્રથમે^૩ વિશતે સદા ॥૪॥

(તેમાં સાધારણ ભોગ^{૧/૧} તો સવિધ્ન હોવાથી અને અલ્પ હોવાથી ત્યાજ્ય જ છે. તેથી અલ્પભોગ અને સવિધ્નભોગ બન્નેને પ્રતિબન્ધક જાણવા. બીજો ભગવદ્વૃત્તપ્રતિબન્ધ^{૭/૨} જ્યારે થાય છે ત્યારે તો જ્ઞાનમાર્ગનો પણ આશ્રય સુલભ નહીં રહે. તેથી ઉત્કૃષ્ટ ફળ^{૩/૫/૭}ને પ્રાપ્ત કરવાની ચિન્તા છોડી દેવી એજ એક ઉપાય બચે છે)

સવિધ્નોઽલ્પો^{૧/૧} ધાતકઃ સ્યાદ્ બલાદ્ એતૌ સદા મતૌ ॥

દ્વિતીયે^{૭/૨} સર્વથા ચિન્તા ત્યાજ્યા સંસારનિશ્ચયાત્ ॥૫॥

(આંશિક રીતે પણ જો આદ્ય ફળ સિદ્ધ ન થતું હોય તો ભગવાન તેનું દાન હાલમાં કરવા નથી ઈચ્છતા એમ સમજવું. આવા સમયે ભક્તદ્વારા કરાતી સેવાને આધિદૈવિક ન જાણવી. આવી પરિસ્થિતિમાં ભોગવૃત્તિથી છુટકારો ત્યારેજ પામી શકાય કે જ્યારે કથાપ્રણાલીથી વ્યસનદશા સિદ્ધ થાય અને ગૃહપરિત્યાગ કરવો શક્ય બને)

નત્વાદ્યે દાતૃતા નાસ્તિ તૃતીયે બાધકં ગૃહમ્ ॥

(ફલદાન ભગવદિચ્છાને આધીન હોય છે^૧ અન્ય કોઈનો તેના ઉપર વશ નથી. કેમકે ભગવદિચ્છા સિવાય અન્ય બાબતોમાં હેતુબુદ્ધિ મનનોભ્રમ છે^૧. ભગવાન પણ પુષ્ટિજીવોને પુષ્ટિફલદાનમાં વિલંબ નહિ જ કરે એવો વિશ્વાસ ભગવદીયોએ રાખીને ભજનમાં તત્પર રહેવું^૨. ભક્તોના અન્તઃકરણમાં તામસાદિ ગુણોને કારણે થતી શંકા-કુશંકાઓને પણ ભ્રમણા જાણીને આ ઉપદેશને ભૂલવો નહિ^૩)

અવશ્યેયં સદા ભાવ્યા સર્વમ્ અન્યન્ મનોભ્રમઃ^૧ ॥૬॥

તદીયૈર્ અપિ તત્કાર્યં પુષ્ટૌ નૈવ વિલમ્બયેત્^૨ ॥

ગુણક્ષોભેઽપિ દ્રષ્ટવ્યમ્ એતદેવેતિ મે મતિઃ ॥૭॥

કુસૃષ્ટિર્ અત્ર વા કાચિદ્ ઉત્પદ્યેત સ વૈ ભ્રમઃ^૩ ॥

॥ ઈતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતં સેવાફલં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૨૬)

॥ સેવાફલ-વિવરણમ્ ॥

સેવાયાં ફલત્રયમ્ અલૌકિકસામર્થ્ય સાયુજ્યં સેવોપયોગિદેહો વૈકુંઠાદિષુ । સેવાયાં પ્રતિબન્ધકત્રયમ્ ઉદ્વેગઃ પ્રતિબન્ધો ભોગો વા । ત્રયાણાં સાધનપરિત્યાગઃ કર્તવ્યઃ । ભોગો દ્વિવિધઃ લૌકિકોઽલૌકિકશ્ચ । તત્ર લૌકિકસ્ત્યાજ્ય એવ । અલૌકિકસ્તુ ફલાનાં મધ્યે પ્રવિશતિ । પ્રતિબન્ધોપિ દ્વિવિધઃ સાધારણો ભગવત્કૃતશ્ચ । તત્ર આદ્યો બુદ્ધ્યા ત્યાજ્યઃ । ભગવત્કૃતશ્ચેત્ પ્રતિબન્ધઃ તદા ભગવાન્-ફલં ન દાસ્યતીતિ મન્તવ્યમ્ । તદા અન્યસેવાપિ વ્યર્થાઃ । તદા આસુરોયં જીવ ઈતિ ‘નિર્ધારઃ’ । તદા જ્ઞાનમાર્ગેણ સ્થાતવ્યં શોકાભાવાયેતિ ‘વિવેકઃ’ । નનુ સાધારણો ભોગઃ કથં ત્યક્તવ્ય ઈત્યાકાંક્ષાયામાહ ‘સવિધનો અલ્પો ઘાતકઃ સ્યાદ્’ ઈતિ સવિધન્ત્વાદ્ અલ્પત્વાદ્ ભોગસ્ત્યાજ્યઃ । ‘એતૌ’ પ્રતિબન્ધકૌ । દ્વિતીયો ભગવત્કૃતપ્રતિબન્ધઃ । જ્ઞાનસ્થિત્યભાવે ચિન્તાભાવાર્થમાહ ‘દ્વિતીય’ ઈતિ । આદ્યફલાભાવે ભગવતો દાતૃત્વં નાસ્તિ । તદા સેવા નાધિદૈવિકી ઈત્યુક્તં ભવતિ । ભોગાભાવસ્તદૈવ સિધ્યતિ યદા ગૃહપરિત્યાગઃ ।

॥ ઈતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યચરણપ્રકટિતં સેવાફલ-વિવરણમ્ ॥

(૨૭)

॥ પચ્ચશ્લોકી ॥

[ભક્તિવર્ધિની ગ્રન્થમાં કહ્યા અનુસાર પુષ્ટિભક્તિમાર્ગમાં દૃઢ બીજભાવવાળા^૬, અદૃઢબીજભાવવાળા અવ્યાવૃત્ત^{ખ/૧}, વ્યાવૃત્ત^{ખ/૨} એવા અધિકારિઓનો; અને પુષ્ટિપ્રપત્તિમાર્ગના અધિકારીઓ માટે પણ જે ત્યાજ્ય કે ગ્રાહ્ય છે તેનો ત્યાગ કે ગ્રહણ કેમ કરવો તેનો ઉપદેશ]

(પોતાના ઘરમાં ભગવત્સેવા કરવામાં અસમર્થ લોકોએ ભગવત્કથાની પ્રણાલીથી જો પોતાનો બીજભાવ દઢ કર્યો હોય તો તેવા અધિકારિઓ^૬ને ગૃહત્યાગની અનુજ્ઞા, બીજભાવ જો દઢ ન થયો હોય તો અવ્યાવૃત્તો^{૫/૧}ને પોતાના ઘરમાં ભગવત્સેવા કરવાની આજ્ઞા)

ગૃહં સર્વાત્મના ત્યાજ્યં^૬ તચ્ચેત્ ત્યક્તું ન શક્યતે ॥

કૃષ્ણાર્થે તત્ પ્રયુજ્યત^{૫/૧} કૃષ્ણોડનર્થસ્ય મોચકઃ ॥

(પોતાના ઘરથી બીજે ક્યાંય ભગવત્સેવા અને ભગવત્કથામાં પરાયણ એવા ભગવદીયો સાથે ભગવત્પરિચર્યા અને ભગવત્કથાશ્રવણ કરનારા અદઢબીજભાવવાળા વ્યાવૃત્તો^{૫/}
^૨એ સંગ કોની સાથે કરવો તે બાબતનો ઉપદેશ)

સંગઃ સર્વાત્મના ત્યાજ્યઃ સ ચેત્ ત્યક્તું ન શક્યતે ॥

સસદ્દિભઃ સહ કર્તવ્યઃ સન્તઃ સદ્ગસ્ય ભેષજમ્ ॥૨॥

(અદઢ બીજભાવવાળાઓમાં અવ્યાવૃત્તો^{૫/૧}ને ભગવત્સેવામાંટે જે ગૃહાદિનો વિનિયોગ કરવાનું કહ્યું છે તે કેવી રીતે કરવો તેની સમજ)

અનુકૂલે કલત્રાદૌ વિષ્ણોઃ કાર્યાણિ કારયેત્ ॥

ઉદાસીને સ્વયં કુર્યાત્ પ્રતિકૂલે ગૃહં ત્યજેત્ ॥૩॥

તત્-ત્યાગે દૂષણં નાસ્તિ યતઃ કૃષ્ણબલિર્મુખાઃ ॥

(પુષ્ટિપ્રપત્તિ^૭માર્ગમાં શરણાગતિની છ રીતિઓનો ઉપદેશ^{૧-૬})

અનુકૂલસ્ય સંકલ્પઃ^૧ પ્રતિકૂલવિસર્જનમ્^૨ ॥

કરિષ્યતીતિ વિશ્વાસો^૩ ભર્તૃત્વે વરણં તથા^૪ ॥

આત્મનૈવેદ્ય^૫-કાર્પણ્યે^૬ ષડ્વિધા શરણાગતિઃ ॥૫॥

॥ ઇતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યકૃતા પચ્ચશ્લોકી સમાપ્તા ॥

(૨૮)

॥ સાધનપ્રકરણમ્ ॥

(તત્ત્વાર્થદીપનિબન્ધનાં બીજા પ્રકરણ-સર્વનિર્ણયપ્રકરણ અન્તર્ગત

સાધનપ્રકરણ : કારિકા-૨૧૨થી૨૬૦)

(પાપાણ્ડમતોના પ્રચુર પ્રચારવાળા આ કલિયુગમાં ધર્મમાર્ગનો પરિત્યાગ કરીને છલથી અધર્મ કરનારાઓનીજ બહુલતા થઈ છે. સ્વાધ્યાય-આચારાદિના વૈદ્ય પ્રકારોમાં વિકૃતિ આવી જવાને કારણે, તેમજ દેશ કાલ દ્રવ્ય મંત્ર કર્મ કર્તા માં પણ અશુદ્ધિ આવી ગયેલી હોવાથી ધર્માચરણ અસમ્ભવ થઈ ગયું છે. છતાંય જેઓ પાપાણ્ડમતોનું અનુસરણ કર્યા વિના ભાગવતમાર્ગે શ્રીકૃષ્ણભજનપરાયણ બને છે તેઓ કલિના દોષોથી પ્રભાવિત નથી થતાં તેવો સાધનપ્રકરણનો ઉપક્રમ)

અધુનાતુ કલૌ સર્વે વિરુદ્ધાચાર-તત્પરાઃ ॥

સ્વાધ્યાયાદિ-ક્રિયા-હીનાઃ તથાચાર-પરાડ્મુખાઃ ॥(૧)૨૧૨॥

ક્રિયમાણં તથાચારં વિધિ-હીનં પ્રકૃર્વતે ॥

વિક્ષિપ્તમનસો ભ્રાન્તા જિહ્વોપસ્થ-પરાયણાઃ ॥(૨)૨૧૩॥

પ્રાત્યપ્રાયાઃ સ્વતો દુષ્ટાસ્ તત્ર ધર્મઃ કથં ભવેત્ ! ॥

ષ્ઠ્ભિઃ સમ્પદ્યતે ધર્મસ્ તે દુર્લભતરાઃ કલૌ ॥(૩)૨૧૪॥

અથાપિ ધર્મમાર્ગેણ સ્થિત્વા કૃષ્ણં ભજેત્ સદા ॥

શ્રીભાગવતમાર્ગેણ સ કથન્નિચિત્ તરિષ્યતિ ॥(૪)૨૧૫॥

(વેદનિન્દા અથવા અધર્મના આચરણથી હીનયોનિમાં ઉત્પન્ન થનારની પણ પૂર્વજન્મના સંસ્કારથી ભગવદ્ભજનમાં પ્રવૃત્તિ થાય તો તેનો ઉદ્ધાર થઈ શકે. પરંતુ જે સંસારમાંથી આસક્તિ જતી ન હોય તો જન્મમરણના ચક્રમાં પુનઃ પાત થાય છે. તેથી જે વેદનિન્દા ક્યારેય કરવામાં ન આવે તો ભક્તિમાર્ગ સમીચીન છે.)

અત્રાપિ વેદનિન્દાયામ્ અધર્મકરણાત્ તથા ॥

નરકે ન ભવેત્ પાતઃ કિન્તુ હીનેષુ જાયતે ॥(૫)૨૧૬॥

પૂર્વસંસ્કારતસ્ તત્ર ભજન્ મુચ્યેત જન્મભિઃ ॥

અત્યન્તાભિનિવેશશ્ ચેત્ સંસારે ન ભવેત્ તદા ॥(૬)૨૧૭॥

એતાવન્માર્ગતાપ્યસ્તિ માર્ગોડસ્મિન્ મુરવૈરિણઃ ॥

(અન્ય બધા સાધનોને છોડીને, શ્રીકૃષ્ણમાં અનન્ય દાસ્યભાવના રાખીને, શ્રીકૃષ્ણમાં મનોનિવેશનનું ફળ સાયુજ્ય છે. દારાગારપુત્રામાદિ સર્વેનું શ્રીકૃષ્ણ પ્રતિ સમર્પણ કરીને માહાત્મ્યજ્ઞાન સહિત પ્રેમાત્મિકા ભક્તિ કરવાવાળા તો દુર્લભ હોય છે)

સર્વત્યાગોડનન્યભાવે કૃષ્ણમાત્રૈકમાનસે ॥(૭)૨૧૮॥

સાયુજ્યં કૃષ્ણદેવેન શીઘ્રમેવ ધ્રુવં ફલમ્ ॥

એતાદશસ્તુ પુરુષઃ કોટિષ્વપિ સુદુર્લભઃ ॥(૮)૨૧૯॥

યો દારાગારપુત્રામાન્ પ્રાણાન્ વિત્તમિમં પરમ્ ॥

હિત્વા કૃષ્ણો પરં-ભાવં-ગતઃ પ્રેમખલુતઃ સદા ॥(૯)૨૨૦॥

(ભક્તિમાર્ગમાં પ્રમેય^૧ ફલ^૨ સાધન-અવાન્તરસાધન^૩ અને પ્રમાણ^૪ ચારેય ઉત્કૃષ્ટ હોવાથી ભક્તિમાર્ગ સર્વોત્તમ છે)

વિશિષ્ટરૂપં વેદાર્થઃ^૧ ફલં^૨ પ્રેમ ચ સાધનમ્ ॥

તત્સાધનં નવવિધા ભક્તિસ્^૩ તત્પ્રતિપાદિકા ॥(૧૦)૨૨૧॥

ગીતા સંક્ષેપતસ્ તસ્યા વક્તા સ્વયમ્ અભૂદ્ હરિઃ ॥

તદ્વિસ્તારો ભાગવતં સર્વનિર્ણયપૂર્વકમ્ ॥(૧૧)૨૨૨॥

વ્યાસઃ સમાધિના સર્વમ્ આહ કૃષ્ણોક્તમ્ આદિતઃ^૪ ॥

માર્ગોડયં સર્વમાર્ગાણામ્ ઉત્તમઃ પરિકીર્તિતઃ ॥(૧૨)૨૨૩॥

યસ્મિન્ પાતભયં નાસ્તિ મોચકઃ સર્વથા યતઃ ॥

(કલિદોષવશાત્ અન્ય ઉપાયો અસાધક થઈ ગયા હોવા છતાં ભક્તિમાર્ગ તો કલિકાલમાં પણ ધ્રુવ ફળ આપનારો છે)

વર્ણાશ્રમવતાં ધર્મે મુખ્યે નષ્ટે છલેનતુ ॥(૧૩)૨૨૪॥

ક્રિયમાણો ન ધર્મઃ સ્યાદ્ અતસ્ તસ્માન્ ન મોચનમ્ ॥

બુદ્ધિમાન્ આદરં તસ્મિન્ છલે સાધ્યેડપિ દુઃખતઃ ॥(૧૪)૨૨૫॥

ત્યક્ત્વા માર્ગે ધ્રુવફલે ભક્તિમાર્ગે સમાવિશેત્ ॥

(ભક્તિમાર્ગમાં શ્રુતિ-સ્મૃતિવિરુદ્ધ આચારો નથી, પ્રમેય પણ વેદવિરુદ્ધ નથી. યદ્યપિ માયાવાદિઓને ભક્તિ પ્રત્યે નિગૂઢ દ્રેષ રહેલો છે છતાં માયાવાદ પોતેજ અપ્રામાણિક છે, ભગવત્કૃપામૂલક હોવાથી ભક્તિમાર્ગ નહીં. તેથી ભગવત્કૃપાપાત્ર જે જીવો છે તેઓનો જ ભક્તિમાર્ગમાં ફલમુખ અધિકાર છે, બધાનો નહિ. કૃપાનું પરિજ્ઞાન પણ ભક્તિમાર્ગમાં રુચિથીજ નિશ્ચિત થાય છે તે સિવાય નહિ)

વિરુદ્ધકરણં નાસ્તિ પ્રક્રિયા ન વિરુદ્ધતે ॥(૧૫)૨૨૬॥

કલ્પિતૈર્ એવ બાધઃ સ્યાદ્ અવોચામ્ પ્રમાણતામ્ ॥

સર્વથા ચેદ્ હરિકૃપા ન ભવિષ્યતિ યસ્યહિ ॥(૧૬)૨૨૭॥

તસ્ય સર્વમ્ અશક્યં સ્યાન્ માર્ગેઽસ્મિન્ સુતરામ્ અપિ ॥

કૃપાયુક્તસ્યતુ યથા સિદ્ધ્યેત કારણમ્ ઉચ્યતે ॥(૧૭)૨૨૮॥

(ભક્તિમાર્ગીય સાધનોમાં સર્વપ્રથમ સાધન છે : દમ્ભાદિ દોષોથી રહિત^૨
શ્રીકૃષ્ણસેવાપરાયણ^૧ શ્રીભાગવતતત્ત્વજ્ઞ^૪ પુરુષ^૩માં ગુરુબુદ્ધિ રાખીને તેનું અનુસરણ
કરવું)

કૃષ્ણસેવાપરં^૧ વીક્ષ્ય દમ્ભાદિરહિતં^૨ નરમ્^૩ ॥

શ્રીભાગવતતત્ત્વજ્ઞ^૪ ભજેત્ જિજ્ઞાસુર્ આદરાત્ ॥(૧૮)૨૨૯॥

(એવા ગુરુ દુર્લભ હોય તો, પૂર્વોપદિષ્ટ કર્તવ્યના અનુકલ્પ રૂપે, જાતે પણ ભગવત્સેવામાં
પ્રવૃત્ત થઈ શકાય. કેમકે શ્રીકૃષ્ણમૂર્તિ તો સાક્ષાદ્ ભગવત્સ્વરૂપ છે તેમાં શંકાને કોઈ
સ્થાન જ નથી. આ બાબત ત્રણ હેતુઓ^{૧,૫,૭})

તદભાવે સ્વયં વાપિ મૂર્તિ કૃત્વા હરેઃ ક્વચિત્ ॥

પરિચર્યા સદા કુર્યાત્ તદ્રૂપં તત્ર ચ સ્થિતમ્^૬ ॥(૧૯)૨૩૦॥

સાકાર-વ્યાપકત્વાત્^૫ ચ મન્ત્રસ્યાપિ વિધાનતઃ^૭ ॥

(શ્રીકૃષ્ણનું જ પૂજન અને તે પણ ભક્તિમાર્ગાનુસારે જ યથોપલબ્ધ મુખ્ય ઉપચારો
વડે ઘરમાં જ પ્રેમપૂર્વક કરવું^૧. જો તેમાં પત્ની વિગેરે અનુકૂળ હોય તો તેમનો
ભગવત્સેવામાં વિનિયોગ કરવાની અનુજ્ઞા^૨, ઉદાસીન હોય તો વિનિયોગનો નિષેધ^૩,
જો પ્રતિકૂળ હોય તો તેમના ત્યાગની આજ્ઞા^૪)

શ્રીકૃષ્ણં પૂજયેદ્ ભક્ત્યા યથાલબ્ધોપચારકૈઃ ॥(૨૦)૨૩૧॥

યથા સુન્દરતાં યાતિ વસ્ત્રેર્ આભરણૈર્ અપિ ॥

અલંકુર્વીત સપ્રેમ તથા સ્થાનપુરઃસરમ્^૧ ॥(૨૧)૨૩૨॥

ભાર્યાદિર્ અનુકૂલશ્ ચેત્ કારયેદ્ ભગવત્-ક્રિયામ્^૨ ॥

ઉદાસીને સ્વયં કુર્યાત્^૩ પ્રતિકૂલે ગૃહં ત્યજેત્ ॥(૨૨)૨૩૩॥

તત્-ત્યાગે દૂષણં નાસ્તિ યતો વિષ્ણુ-પરાઙ્-મુખાઃ^૪ ॥

(ભક્તિમાર્ગમાં પ્રવૃત્ત થયેલાથી આજીવિકાવશ જો અધિક ભગવત્સેવા ન બને તો
એક યામ(પ્રહર-ત્રણ કલાક) સેવામાટે ફાળવીને અન્ય સમયમાં આજીવિકાર્થે યત્ન

કરવો, તેમ કરતાં બહિર્મુખ બનેલા ચિત્તને ફરીથી ભગવાનમાં જોડવા માટેનો ઉપાય તો નિયમથી ભાગવતપાઠ જ છે (જો તેવો અધિકાર હોય તો). કારણ કે ભાગવતનો પાઠ કૃષ્ણના આન્તર ભજનનોજ^૧ એક પ્રકાર છે. ભજનના આ પ્રકારમાં મનને અવ્યાકુળ રાખવાનો ઉપાય : સર્વત્ર શ્રીકૃષ્ણની ભાવના રાખીને જે કંઈ કડવા વચન કોઈ કહે તો તેને ધીરજ રાખીને સહન કરવા, વૈરાગ્ય અને પરિતોષ(સંતોષ) નો કેમે કરીને ત્યાગ ન કરવો^૨)

સર્વથા વૃત્તિહીનશ્ચ ચેદ્ એકં યામં હરૌ નયેત્ ॥(૨૩)૨૩૪॥
 પઠેચ્ચ ચ નિયમં કૃત્વા શ્રીભાગવતમ્ આદરાત્^૧ ॥
 સર્વં સહેત પરુષં સર્વેષાં કૃષ્ણભાવનાત્ ॥(૨૪)૨૩૫॥
 વૈરાગ્યં પરિતોષં ચ સર્વથા ન પરિત્યજેત્^૨ ॥
 એતદ્-દેહાવસાનેતુ કૃતાર્થઃ સ્યાન્ ન સંશયઃ ॥(૨૫)૨૩૬॥
 ઇતિ નિશ્ચિત્ય મનસા કૃષ્ણં પરિચરેત્ સદા ॥

(ભજન કરવાની રીતિ^{૧/૩,૫,૭,૯}, ભજનોપયોગિસામગ્રી^૨, ભજનકર્તા^૩ અને ભજનકાલ^૪)

સર્વાપેક્ષાં પરિત્યજ્ય^{૧-૩} દઢં કૃત્વા મનઃ સ્થિરમ્^{૧-૫} ॥(૨૬)૨૩૭॥
 દઢવિશ્વાસતો યુક્ત્યા યથા સિધ્યેત્ તથાડચરેત્^{૧-૭} ॥
 વૃથાલાપ-ક્રિયા-ધ્યાનં સર્વથૈવ પરિત્યજેત્^{૧-૯} ॥(૨૭)૨૩૮॥
 યદ્-યદ્ ઇષ્ટતમં લોકે યચ્ચાતિપ્રિયમ્ આત્મનઃ ॥
 યેન સ્યાન્ નિર્વૃતિશ્ચ ચિત્તે તત્ કૃષ્ણે સાધયેદ્ ધ્રુવમ્^૨ ॥(૨૮)૨૩૯॥
 સ્વયં પરિચરેદ્ ભક્ત્યા વસ્ત્રપ્રજ્ઞાલનાદિભિઃ^૩ ॥
 એકકાલં દ્વિકાલં વા ત્રિકાલં વાપિ પૂજયેત્^૪ ॥(૨૯)૨૪૦॥

(શાસ્ત્રોદ્ધારા વિહિત નિત્યકર્મરૂપ ધર્મમાં પ્રવૃત્તિ^૧, નિષિદ્ધ કર્મરૂપ અધર્મથી નિવૃત્તિ^૨; અને ઇન્દ્રિયોનો વિનિગ્રહ^૩ આ પણ ભગવદ્ભજનના જરૂરી અંગો છે. કારણ કે દુષ્ટસંગ, શક્ય છતાં સ્વધર્મનું પાલન ન કરવું, નિષિદ્ધ કર્મોમાં જાણી જોઈને પ્રવૃત્ત થવું; અને ઇન્દ્રિયોપર સંયમ ન રાખવો આ બધી બાબતો ભક્તિમાં પણ બાધક બનેજ છે તેથી તે બધાનો ત્યાગ કરવો. ભક્તિવિરોધી હોય તેવા સ્વધર્માચરણના ત્યાગમાં કોઈ દોષ નથી^૪. તે જ પ્રમાણે પરોપકારાદિ ધર્મોના ત્યાગમાં પણ કોઈ દોષ નથી^૫)

સ્વધર્માચરણં શક્ત્યા^૧ વિધર્માચ્ચ નિવર્તનમ્^૨ ॥

ઈન્દ્રિયાશ્વ-વિનિગ્રાહઃ^૩ સર્વથા ન ત્યજેત્ ત્રયમ્ ॥(૩૦)૨૪૧॥

એતદ્-વિરોધી યત્ કિચિત્ તત્તુ શીઘ્રં પરિત્યજેત્^૪ ॥

ધર્માદીનાં તથા ચાસ્ય તારતમ્યં વિચારયન્^૫ ॥(૩૧)૨૪૨॥

(ભક્તિમાર્ગમાં પૂજાસાધનનું પુનરાવર્તન કરતાં ભક્તના મનમાં જેમ-જેમ ભગવદાવેશ વધે છે તેમ-તેમ ભક્તિના સાધનોમાં નિષ્ઠા પણ વૃદ્ધિ^૧ પામે છે. અહીં દૈન્યની આવશ્યકતા અને અહંકારની ભક્તિબાધકતા^૨ છે. ભક્તિસિદ્ધ્યર્થ ભગવદ્ગુણગાન અને ભગવત્નામોચ્ચારણ નિર્ભય અને નિસ્પૃહ રહીને કરવું^૩ જોઈએ. ભાગવતપાઠ તો સર્વહેતુવિવર્જિત હોય તો જ ભગવાનમાં ભાવ ઉત્પન્ન કરી શકે છે^૪)

યથા-યથા હરિઃ કૃષ્ણો મનસ્યાવિશતે નિજે ॥

તથા-તથા સાધનેષુ પરિનિષ્ઠા વિવર્ધતે^૧ ॥(૩૨)૨૪૩॥

કૃષ્ણો સર્વાત્મકે નિત્યં સર્વથા દીનભાવના ॥

અહંકારં ન કુર્વીત માનાપેક્ષાં વિવર્જયેત્^૨ ॥(૩૩)૨૪૪॥

સર્વથા તદ્ગુણાલાપં નામોચ્ચારણમેવ વા ॥

સભાયામપિ કુર્વીત નિર્ભયો નિઃસ્પૃહસ્તતઃ^૩ ॥(૩૪)૨૪૫॥

સાધનં પરમ્ એતદ્દિ શ્રીભાગવતમ્ આદરાત્ ॥

પઠનીયં પ્રયત્નેન નિર્હેતુકમ્ અદમ્ભતઃ^૪ ॥(૩૫)૨૪૬॥

(ભક્તિમાર્ગમાં ભગવત્પૂજાદ્ગભૂત શંખચક્રાદિ મુદ્રા ધારણ કરવી^૧, તુલસીકાષ્ઠની માલા અને ઊદર્ધપુંડ્ર^૨ આદિ વૈષ્ણવચિહ્નોને ધારણ કરવા)

શંખ-ચક્રાદિકં ધાર્ય મૃદા પૂજાદ્ગમેવ તત્^૧ ॥

તુલસીકાષ્ઠજા માલા તિલકં લિડ્ગમેવ તત્^૨ ॥(૩૬)૨૪૭॥

(દશમીના વેધ વિનાની એકાદશીનો ઉપવાસ^૧, તે જ પ્રમાણે સપ્તમીના વેધથી વર્જિત જન્માષ્ટમીવ્રત^૨, તે જ પ્રમાણે રામનવમી, નૃસિંહચતુર્દશી, વામનદ્વાદશી જયન્તિમાં પણ ઉત્સવ અને ઉપવાસ કરવા જ)

એકાદશ્યુપવાસાદિ કર્તવ્યં વેધ-વર્જિતમ્ ॥

તથા કૃષ્ણાષ્ટમી ચાપિ સપ્તમીવેધ-વર્જિતા ॥(૩૭)૨૪૮॥

અન્યાન્યપિ તથા કુર્યાદ્ ઉત્સવો યત્ર વૈ હરેઃ ॥

(ગૃહસ્થમાટે આ બધા મુખ્ય કર્તવ્ય છે^૧. બ્રહ્મચારી વગેરેએ પણ જો તેઓને સેવક વિગેરે સાધનોની સગવડ હોય તો આમજ કરવું^૨, અન્યથા ન કરવું. સંન્યાસિઓમાટે તો નિરન્તર પર્યટન કરવું તે જ મુખ્ય કલ્પ છે, ભગવત્સેવા નહિ^૩)

એતત્ સર્વં પ્રયત્નેન ગૃહસ્થસ્ય પ્રકીર્તિતમ્^૧ ॥(૩૮)૨૪૯॥

અન્યેષાં સમ્ભવેત્તુ સ્યાદ્^૨ યતેઃ પર્યટનં વરમ્^૩ ॥

(ગૃહસ્થોને પણ માનસિક^૧ શારીરિક^૨ પારિવારિક^૩ આલંકારિક^૪ મામકારિક^૫ દોષોની જો સમ્ભાવના હોય તો પૂજના નિયમનો પરિત્યાગ કરીને તીર્થપર્યટન અથવા દોષરહિત એવા પૂજનકૂલદેશમાં દોષરહિત સ્થિતિનો વિકલ્પ)

વિશ્લેષાદ્^૧ અથવા-ડશક્રત્યા^૨ પ્રતિબન્ધાદ્^૩ અપિ ક્વચિત્ ॥(૩૯)૨૫૦॥

અત્યાગ્રહ-પ્રવેશે^૪ વા પર-પીડા^૫દિ સમ્ભવે ॥

તીર્થ-પર્યટનં શ્રેષ્ઠં સર્વેષાં વર્ણિનાં તથા ॥(૪૦)૨૫૧॥

(યજ્ઞ અને તીર્થ માંથી જે બને તે કરવા પરંતુ વર્ણશ્રમમાં સંનિષ્ઠોને પણ વર્ણશ્રમધર્મના નિર્વાહની સાથોસાથ તીર્થાટન કરવાનું વિકલ્પ તરીકે^૧ પ્રાપ્ત હોવાથી નિરન્તર તીર્થાટનના નિયમ^૨ અને તીર્થયાત્રાનું ઉત્તમોત્તમ હોવાનું નિરૂપણ)

યજ્ઞાસ્ તીર્થાનિ ચ પુનઃ સમાનિ હરિણા કૃતાઃ^૧ ॥

અતસ્ તેષ્વપ્રતિગ્રાહી તદ્દિનાન્ નાધિકસ્યહિ ॥(૪૧)૨૫૨॥

હતત્રપઃ પઠેન્ નિત્યં નામાનિ ચ કૃતાનિ ચ ॥

એકાકી નિસ્પૃહઃ શાન્તઃ પર્યટેત્ કૃષ્ણતત્પરઃ ॥(૪૨)૨૫૩॥

દેહપાતનપર્યન્તમ્ અવ્યગ્રાત્મા સદાગતિઃ^૨ ॥

ઉત્તમોત્તમમ્ એતદ્દિ પૂર્વમ્ ઉત્તમમ્ ઈરિતમ્ ॥(૪૩)૨૫૪॥

(દૃઢ બીજભાવવાળા ભક્તને ભગવદ્વિરહાનુભવાર્થ ધર-ધન વગેરેના ત્યાગની અનુજ્ઞા=છૂટ^૧, અદૃઢ બીજભાવવાળાને ગૃહ-ધન આદિનો સંગ્રહ ભગવત્સેવામાટે કરવાની આજ્ઞા^૨)

ગૃહં સર્વાત્મના ત્યાજ્યં^૧ તચ્ચેત્ ત્યક્તું ન શક્યતે ॥

કૃષ્ણાર્થં તન્ નિયુજ્જીત^૨ કૃષ્ણઃ સંસારમોચકઃ ॥(૪૪)૨૫૫॥

ધનં સર્વાત્મના ત્યાજ્યં^૩ તચ્ચેત્ ત્યક્તું ન શક્યતે ॥

કૃષ્ણાર્થં તત્ પ્રયુજ્જીત^૪ કૃષ્ણોડનર્થસ્ય વારકઃ ॥(૪૫)૨૫૬॥

(પૂર્વોક્ત બન્ને કલ્પોના અનુસરણમાં અસામર્થ્ય હોય તો ત્રીજો અનુકલ્પ સર્વલેતુવિવર્જિત ભાગવતનો પાઠ છે^૧. આ કલ્પમાં પ્રાણસંકટ ઉભું થયું હોય તો પણ અર્થોપાર્જનમાટે દ્રવ્યાદિરૂપે દક્ષિણા લેવામાટે ભાગવતકથા ન કરવી^૨. ઉપર જણાવેલ ત્રણ માર્ગો કે ઉપાયો માંથી કોઈ પણ એક સરખી રીતે અપનાવીને ભજન કરનારને શ્રીકૃષ્ણસાયુજ્ય થાય જ છે^૩)

અથવા સર્વદા શાસ્ત્રં શ્રીભાગવતમ્ આદરાત્ ॥
 પઠનીયં પ્રયત્નેન સર્વ-લેતુ-વિવર્જિતમ્^૪ ॥(૪૬)૨૫૭॥
 વૃત્ત્યર્થં નૈવ યુજ્જત પ્રાણૈઃ કણ્ઠગતૈર્ અપિ^૫ ॥
 તદભાવે યથૈવ સ્યાત્ તથા નિર્વાહમ્ આચરેત્ ॥(૪૭)૨૫૮॥
 ત્રયાણાં યેન કેનાપિ ભજન્ કૃષ્ણમ્ અવાપ્નુયાત્^૬ ॥

(ભાગવતનો પાઠ કરવામાં પણ જે અસમર્થ હોય તેને ચોથો અનુકલ્પ જગદીશ પંઢરપુર શ્રીરંગમ્ તિરુપતિ બાલાજી જેવા વિષ્ણુક્ષેત્રમાં વસીને પ્રપત્તિમાર્ગનું અનુસરણ કરી ભગવત્પૂજન કરવું)

જગન્નાથે વિટ્ઠલે ચ શ્રીરંગે વેંકટે તથા ॥(૪૮)૨૫૯॥
 યત્ર પૂજાપ્રવાહઃ સ્યાત્ તત્ર તિષ્ઠેત તત્પરઃ ॥

(ભાગવતોક્ત ભક્તિમાર્ગીય અને પ્રપત્તિમાર્ગીય ફલ અને સાધન ના નિર્ધારણનો ઉપસંહાર)

એતન્ માર્ગદ્વયં પ્રોક્તં ગતિ-સાધન-સંયુતમ્ ॥(૪૯)૨૬૦॥

॥ઈતિ શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યવિરચિતે શ્રીભાગવતત્ત્વદીપે સર્વનિર્ણયાન્તર્ગતે
 સાધનપ્રકરણં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૨૯)

॥ શિક્ષાપદ્યાનિ ॥

(આચાર્યચરણે જે કંઈ ઉપદેશ આપ્યા તે બધા ઉપદેશોનો સારભૂત નિષ્કર્ષ : પુષ્ટિમાર્ગમાં બહિર્મુખતા=ભગવદ્વિમુખતા સહુથી મોટો દોષ છે. ભગવદ્વિમુખ પુષ્ટિજીવને ફલ વિગેરે આપવામાં કાલ વિગેરે નિયામક નથી પરંતુ જો પુષ્ટિજીવ પણ ભગવદ્વિમુખ હોય તો તેને કાલ-કર્મ-સ્વભાવ વિગેરે બાધક તો થાયજ છે)

યદા બહિર્મુખાઃ યૂયં ભવિષ્યથ કથમ્ચન ॥

તદા કાલપ્રવાહસ્થા દેહચિત્તાદયોઽપ્યુત ॥૧॥

સર્વથા ભક્ષયિષ્યન્તિ યુષ્માન્ ઇતિ મતિર્ મમ ॥

(પુષ્ટિમાર્ગમાં લોકાર્થિતયા કોઈ ભગવદ્ભક્તિ કે ભગવત્પ્રપત્તિ કરે તો તે બન્નેઉ બહિર્મુખતાથી બચી ન શકે)

ન લૌકિકઃ પ્રભુઃ કૃષ્ણો મનુતે નૈવ લૌકિકમ્ ॥૨॥

(પુષ્ટિમાર્ગીય જીવોએ તો આલોક કે પરલોકમાં શ્રીવ્રજાધિપ પુષ્ટિપ્રભુનેજ સર્વસ્વ જાણવા)

ભાવસ્ તત્રાપ્યસ્મદીયઃ સર્વસ્વશ્ચૈલિકશ્ચ સઃ ॥

પરલોકશ્ચ..... ॥

(તેથી પુષ્ટિમાર્ગીએ શ્રીકૃષ્ણાર્થી બનીનેજ સર્વભાવથી શ્રીકૃષ્ણની સેવા કરવી)

.....તેનાયં સર્વભાવેન સર્વથા ॥૩॥

સેવ્યઃ..... ॥

(પુષ્ટિજીવનું હિત જેમાં હોય તે જ ભગવાન કરે છે એવો વિશ્વાસ ભગવાન શ્રીગોપીજનવદ્ધભમાં સ્થાપિત કરવો જોઈએ, નહીંકે કાલ-કર્મ-સ્વભાવ વિગેરેના સામર્થ્યમાં)

....સએવ ગોપીશો વિદ્યાસ્યત્યખિલં હિ નઃ ॥

॥ ઇતિ શ્રીવદ્ધભાચાર્યવિરચિતાનિ શિક્ષાપદ્યાનિ સમાપ્તાનિ ॥

॥ श्रीपुरुषोत्तमनामसहस्रं स्तोत्रम् ॥

पुराणपुरुषो विष्णुः 'पुरुषोत्तम' उच्यते ॥
 नाम्नां सहस्रं वक्ष्यामि तस्य भागवतोद्धृतम् ॥१॥
 यस्य प्रसादाद् वागीशाः प्रजेशा विभवोन्नताः ॥
 क्षुद्रा अपि भवन्त्याशु श्रीकृष्णं तं नतोऽस्म्यहम् ॥२॥
 अनन्तामेव कृष्णस्य लीला नामप्रवर्तिकाः ॥
 उक्ता भागवते गूढाः प्रकटा अपि कुत्रचित् ॥३॥
 अतस् तानि प्रवक्ष्यामि नामानि मुरवैरिणः ॥
 सहस्रं यैस्तु पठितैः पठितं स्यात् शुक्लामृतम् ॥४॥
 कृष्णनाम-सहस्रस्य ऋषिर् अग्निर् निरूपितः ॥
 गायत्री य तथा छन्दो देवता पुरुषोत्तमः ॥५॥
 विनियोगः समस्तेषु पुरुषार्थेषु वै मतः ॥
 बीजं भक्तिप्रियः शक्तिः सत्यवाग् उच्यते हरिः ॥६॥
 भक्तोद्धारण-यत्नसु मन्त्रोऽत्र परमो मतः ॥
 अवतारित-भक्तांशः कीलकं परिकीर्तितम् ॥७॥
 अस्त्रं सर्वसमर्थश्च गोविन्दः कवयं मतम् ॥
 पुरुषो ध्यानम् अत्रोक्तः सिद्धिः शरणं संस्मृतिः ॥८॥

॥ प्रथमस्कन्धनामानि ॥

(अधिकारलीला)

श्रीकृष्णः सखिदानन्दो नित्यलीला-विनोदकृत् ॥
 सर्वांगम-विनोदी य लक्ष्मीशः पुरुषोत्तमः ॥९॥
 आदिकालः सर्वकालः कालात्मा माययावृतः ॥
 भक्तोद्धार-प्रयत्नात्मा जगत्कर्ता जगन्मयः ॥१०॥
 नाम-लीला-परो विष्णुः व्यासात्मा शुक्लोद्भूतः ॥
 व्यापि-वैकुण्ठ-दाता य श्रीमद्भागवतागमः ॥११॥
 शृङ्गवागमृताब्धीन्दुः शौनकाद्यभिलेष्टः ॥
 भक्ति-प्रवर्तकस् त्राता व्यास-चिन्ता-विनाशकः ॥१२॥
 सर्वसिद्धान्त-वागात्मा नारदाद्यभिलेष्टः ॥
 अन्तरात्मा ध्यानगम्यो भक्ति-रत्न-प्रदायकः ॥१३॥

मुक्तोपसृप्यः पूर्णात्मा मुक्तानां रतिवर्धनः ॥
 भक्त-कार्यैक-निरतो द्रौण्यश्च-विनिवारकः ॥१४॥
 भक्त-स्मय-प्रणेत्य य भक्तवाक्-परिपालकः ॥
 ब्रह्माण्य-देवो धर्मात्मा भक्तानां य परीक्षकः ॥१५॥
 आसन्न-हित-कर्ता य माया-हित-करः प्रभुः ॥
 उत्तरा-प्राणदाता य ब्रह्माश्च-विनिवारकः ॥१६॥
 सर्वतः पाण्डवपतिः परीक्षिष्युद्धि-कारणम् ॥
 गूढात्मा सर्ववेदेषु भक्तैक-हृदयंगमः ॥१७॥
 कुन्ती-स्तुत्यः प्रसन्नात्मा परमाद्भुत-कार्य-कृत ॥
 भीष्म-मुक्ति-प्रदः स्वामी भक्तमोह-निवारकः ॥१८॥
 सर्वावस्थासु संसेव्यः समः सुख-हित-प्रदः ॥
 कृतकृत्यः सर्वसाक्षी भक्त-स्त्री-रति-वर्धनः ॥१९॥
 सर्व-सौभाग्य-निलयः परमाश्चर्य-रूप-धृक् ॥
 अनन्य-पुरुष-स्वामी द्वारका-भाग्य-भाजनम् ॥२०॥
 बीज-संस्कार-कर्ता य परीक्षिज्ज्ञान-पोषकः ॥
 सर्वत्र-पूर्ण-गुणकः सर्व-भूषण-भूषितः ॥२१॥
 सर्व-लक्षण-दाता य धृतराष्ट्र-विमुक्तिदः ॥
 सन्मार्ग-रक्षको नित्यं विदुर-प्रीति-पूरकः ॥२२॥
 लीला-व्यामोह-कर्ता य काल-धर्म-प्रवर्तकः ॥
 पाण्डवानां भोज्यदाता परीक्षिद्-भाग्य-वर्धनः ॥२३॥
 कलि-निग्रह-कर्ता य धर्मादीनां य पोषकः ॥
 सत्संग-ज्ञान-हेतुश्च श्रीभागवत-कारणम् ॥२४॥
 प्राकृतादृष्टमार्गश्च

॥ द्वितीयस्कन्धनामानि ॥

(ज्ञान-साधनलीला)

.....श्रोतव्यः सकलागमैः ॥
 कीर्तितव्यः शुद्धभावैः स्मर्तव्यश्चात्मवित्तमैः ॥२५॥
 अनेक-मार्ग-कर्ता य नानाविध-गति-प्रदः ॥
 पुरुषः सकलाधारः सत्त्वैक-निलयात्मभूः ॥२६॥
 सर्वध्येयो योगगम्यो भक्त्या ग्राह्यः सुरप्रियः ॥
 जन्मादि-सार्थक-कृतिः लीलाकर्ता पतिः सताम् ॥२७॥
 आदि-कर्ता तत्त्व-कर्ता सर्व-कर्ता विशारदः ॥

નાનાવતાર-કર્તા ચ બ્રહ્માવિભાવ-કારણમ્ ॥૨૮॥
 દશ-લીલા-વિનોદી ચ નાના-સૃષ્ટિ-પ્રવર્તકઃ ॥
 અનેક-કલ્પ-કર્તા ચ સર્વદોષ-વિવર્જિતઃ ॥૨૯॥

॥ તૃતીયસ્કન્ધનામાનિ ॥

(સર્ગલીલા)

વૈરાગ્યહેતુઃ તીર્થાત્મા સર્વ-તીર્થ-ફલ-પ્રદઃ ॥
 તીર્થ-શુદ્ધૈક-નિલયઃ સ્વમાર્ગ-પરિપોષકઃ ॥૩૦॥
 તીર્થ-કીર્તિઃ ભક્ત-ગમ્યો ભક્તાનુશય-કાર્યકૃત્ ॥
 ભક્તતુલ્યઃ સર્વતુલ્યઃ સ્વેચ્છા-સર્વ-પ્રવર્તકઃ ॥૩૧॥
 ગુણાતીતો-ડનવદ્યાત્મા સર્ગલીલા-પ્રવર્તકઃ ॥
 સાક્ષાત્-સર્વજગત્કર્તા મહદાદિ-પ્રવર્તકઃ ॥૩૨॥
 માયા-પ્રવર્તકઃ સાક્ષી માયા-રતિ-વિવર્ધનઃ ॥
 આકાશાત્મા ચતુર્મૂર્તિઃ ચતુર્ધા ભૂતભાવનઃ ॥૩૩॥
 રજઃ-પ્રવર્તકો બ્રહ્મા મરીચ્યાદિ-પિતામહઃ ॥
 વેદકર્તા યજ્ઞકર્તા સર્વકર્તા-ડમિતાત્મકઃ ॥૩૪॥
 અનેક-સૃષ્ટિ-કર્તા ચ દશધા-સૃષ્ટિ-કારકઃ ॥
 યજ્ઞાંગો યજ્ઞ-વારાહો ભૂ-ધરો ભૂમિ-પાલકઃ ॥૩૫॥
 સેતુર્વિધરણો જૈત્રો હિરણ્યાક્ષાન્તકઃ સુરઃ ॥
 દિતિ-કશ્યપ-કામૈક-હેતુ સૃષ્ટિ-પ્રવર્તકઃ ॥૩૬॥
 દેવાભય-પ્રદાતા ચ વૈકુંઠાધિપતિર્ મહાન્ ॥
 સર્વ-ગર્વ-પ્રહારી ચ સનકાદ્યખિલાર્થદઃ ॥૩૭॥
 સર્વાશ્વાસન-કર્તા ચ ભક્ત-તુલ્યાહવ-પ્રદઃ ॥
 કાલ-લક્ષણ-હેતુશ્ચ સર્વાર્થ-જ્ઞાપકઃ પરઃ ॥૩૮॥
 ભક્તોત્તતિ-કરઃ સર્વ પ્રકાર-સુખ-દાયકઃ ॥
 નાના-યુદ્ધ-પ્રહરણો બ્રહ્મ-શાપ-વિમોચકઃ ॥૩૯॥
 પુષ્ટિ-સર્ગ-પ્રણેતા ચ ગુણ-સૃષ્ટિ-પ્રવર્તકઃ ॥
 કર્દમેષ્ટ-પ્રદાતા ચ દેવહૂત્યખિલાર્થદઃ ॥૪૦॥
 શુકલ-નારાયણઃ સત્ય-કાલધર્મ-પ્રવર્તકઃ ॥
 જ્ઞાનાવતારઃ શાન્તાત્મા કપિલઃ કાલ-નાશકઃ ॥૪૧॥
 ત્રિગુણાધિપતિઃ સાંખ્ય-શાસ્ત્ર-કર્તા વિશારદઃ ॥
 સર્ગ-દૂષણ-હારી ચ પુષ્ટિ-મોક્ષ-પ્રવર્તકઃ ॥૪૨॥
 લૌકિકાનન્દ-દાતા ચ બ્રહ્માનન્દ-પ્રવર્તકઃ ॥

ભક્તિ-સિદ્ધાન્ત-વક્તા ચ સગુણ-જ્ઞાન-દીપકઃ ॥૪૩॥
 આત્મ-પ્રદઃ પૂર્ણ-કામો યોગાત્મા યોગ-ભાવિતઃ ॥
 જીવન્મુક્તિપ્રદઃ શ્રીમાન્ અન્ય-ભક્તિ-પ્રવર્તકઃ ॥૪૪॥
 કાલ-સામર્થ્ય-દાતા ચ કાલ-દોષ-નિવારકઃ ॥
 ગર્ભોત્તમ-જ્ઞાન-દાતા કર્મમાર્ગ-નિયામકઃ ॥૪૫॥
 સર્વમાર્ગ-નિરાકર્તા ભક્તિ-માર્ગેક-પોષકઃ ॥
 સિદ્ધિ-હેતુઃ સર્વ-હેતુઃ સર્વાશ્ચર્યેક-કારણમ્ ॥૪૬॥
 ચેતનાચેતન-પતિઃ સમુદ્ર-પરિ-પૂજિતઃ ॥
 સાંખ્યાચાર્ય-સ્તુતઃ સિદ્ધ-પૂજિતઃ સર્વ-પૂજિતઃ ॥૪૭॥

॥ ચતુર્થસ્કન્ધનામાનિ ॥

(વિસર્ગલીલા)

વિસર્ગ-કર્તા સર્વેશઃ કોટિ-સૂર્ય-સમ-પ્રભઃ ॥
 અનન્ત-ગુણ-ગમ્ભીરો મહાપુરુષ-પૂજિતઃ ॥૪૮॥
 અનન્ત-સુખ-દાતા ચ બ્રહ્મ-કોટિ-પ્રજાપતિઃ ॥
 સુધા-કોટિ-સ્વાસ્થ્ય-હેતુઃ કામધુક્ કોટિકામદઃ ॥૪૯॥
 સમુદ્ર-કોટિ-ગમ્ભીરઃ તીર્થ-કોટિ-સમાહ્વયઃ ॥
 સુમેરુ-કોટિ-નિષ્કમ્પઃ કોટિ-બ્રહ્માંડ-વિગ્રહઃ ॥૫૦॥
 કોટ્યશ્વમેધ-પાપઘ્નો વાયુ-કોટિ-મહાબલઃ ॥
 કોટીન્દુ-જગદાનન્દી શિવ-કોટિ-પ્રસાદકૃત્ ॥૫૧॥
 સર્વ-સદ્ગુણ-માહાત્મ્યઃ સર્વ-સદ્ગુણ-ભાજનમ્ ॥
 મન્વાદિ-પ્રેરકો ધર્મો યજ્ઞનારાયણઃ પરઃ ॥૫૨॥
 આકૃતિ-સૂનુઃ દેવેન્દ્રો રુચિ-જન્માડભય-પ્રદઃ ॥
 દક્ષિણા-પતિરોજસ્વી ક્રિયા-શક્તિઃ પરાયણઃ ॥૫૩॥
 દત્તાત્રેયો યોગ-પતિઃ યોગ-માર્ગ-પ્રવર્તકઃ ॥
 અનસૂયા-ગર્ભ-રત્નમ્ ઋષિ-વંશ-વિવર્ધનઃ ॥૫૪॥
 ગુણ-ત્રય-વિભાગ-જ્ઞઃ ચતુર્વર્ગ-વિશારદઃ ॥
 નારાયણો ધર્મ-સૂનુઃ મૂર્તિ-પુણ્ય-યશસ્કરઃ ॥૫૫॥
 સહસ્ર-કવચચ્છેદી તપઃ-સારો નર-પ્રિયઃ ॥
 વિશ્વાનન્દ-પ્રદઃ કર્મ-સાક્ષી ભારત-પૂજિતઃ ॥૫૬॥
 અનન્તાદ્ભુત-માહાત્મ્યો બદરીસ્થાન-ભૂષણમ્ ॥
 જિતકામો જિતક્રોધો જિતસંગો જિતેન્દ્રિયઃ ॥૫૭॥
 ઉર્વશી-પ્રભવઃ સ્વર્ગ-સુખદાયી સ્થિતિપ્રદઃ ॥

અમાની માનદો ગોપા ભગવચ્છાસ્ત્ર-બોધકઃ ॥૫૮॥
 બ્રહ્માદિ-વન્દ્યો હંસઃ શ્રીઃ માયા-વૈભવ-કારણમ્ ॥
 વિવિધાનન્ત-સર્ગાત્મા વિશ્વ-પૂરણ-તત્પરઃ ॥૫૯॥
 યજ્ઞ-જીવન-હેતુશ્ચ યજ્ઞ-સ્વામીષ્ઠ-બોધકઃ ॥
 નાના-સિદ્ધાન્ત-ગમ્યશ્ચ સમ-તંતુશ્ચ ષડ્ગુણઃ ॥૬૦॥
 પ્રતિ-સર્ગ-જગત્કર્તા નાના-લીલા-વિશારદઃ ॥
 ધ્રુવપ્રિયો ધ્રુવસ્વામી ચિન્તિતાધિક-દાયકઃ ॥૬૧॥
 દુર્લભાનન્ત-ફલદો દયા-નિધિરમિત્ર-હા ॥
 અંગસ્વામી કૃપાસારો વૈન્યો ભૂમિ-નિયામકઃ ॥૬૨॥
 ભૂમિ-દોઝા પ્રજા-પ્રાણ-પાલનૈક-પરાયણઃ ॥
 યશો-દાતા જ્ઞાન-દાતા સર્વ-ધર્મ-પ્રદર્શકઃ ॥૬૩॥
 પુરંજનો જગન્મિત્રં વિસર્ગાન્ત-પ્રદર્શકઃ ॥
 પ્રયેતસાં પતિશ્ચ ચિત્ર-ભક્તિ-હેતુઃ જનાર્દનઃ ॥૬૪॥
 સ્મૃતિ-હેતુ-બ્રહ્મભાવ-સાયુજ્યાદિ-પ્રદઃ શુભઃ ॥
 વિજયી.....

॥ પંચમસ્કન્ધનામાનિ ॥

(સ્થાનલીલા)

.....સ્થિતિ-લીલાબ્ધિઃ અચ્યુતો વિજય-પ્રદઃ ॥૬૫॥
 સ્વ-સામર્થ્ય-પ્રદો ભક્ત-કીર્તિ-હેતુઃ અધોક્ષજઃ ॥
 પ્રિયવ્રત-પ્રિય-સ્વામી સ્વેચ્છા-વાદ-વિશારદઃ ॥૬૬॥
 સંગ્યગમ્યઃ સ્વ-પ્રકાશઃ સર્વ-સંગ-વિવર્જિતઃ ॥
 ઈચ્છાયાં ચ સમર્યાદઃ ત્યાગ-માત્રોપલભ્મનઃ ॥૬૭॥
 અચિન્ત્ય-કાર્ય-કર્તા ચ તર્કાગોચર-કાર્ય-કૃત્ ॥
 શૃંગાર-રસ-મર્યાદા આગ્રીધ્ર-રસ-ભાજનમ્ ॥૬૮॥
 નાભીષ્ઠ-પૂરકઃ કર્મ-મર્યાદા-દર્શનોત્સુકઃ ॥
 સર્વ-રૂપો-ઽદ્ભુત-તમો મર્યાદા-પુરુષોત્તમઃ ॥૬૯॥
 સર્વરૂપેષુ સત્યાત્મા કાલસાક્ષી શશિપ્રભઃ ॥
 મેરુદેવી-વ્રત-ફલમ્ ઋષભો ભગલક્ષણઃ ॥૭૦॥
 જગત્-સન્તર્પકો મેઘ-રૂપી દેવેન્દ્ર-દર્પ-હા ॥
 જયન્તી-પતિરત્યન્ત પ્રમાણાશેષ-લૌકિકઃ ॥૭૧॥
 શતધા-ન્યસ્ત-ભૂતાત્મા શતાનન્દો ગુણપ્રસૂઃ ॥
 વૈષ્ણવોત્પાદનપરઃ સર્વ-ધર્મોપદેશકઃ ॥૭૨॥

પર-હંસ-ક્રિયા-ગોપા યોગ-ચર્યા-પ્રદર્શકઃ ॥
 ચતુર્થાશ્રમ-નિર્ણેતા સદાનન્દ-શરીરવાન્ ॥૭૩॥
 પ્રદર્શિતાન્ય-ધર્મશ્ય ભરત-સ્વામ્યપાર-કૃત્ ॥
 યથાવત્-કર્મ-કર્તા ચ સંગાનિષ્ઠ-પ્રદર્શકઃ ॥૭૪॥
 આવશ્યક-પુનર્જન્મ-કર્મ-માર્ગ-પ્રદર્શકઃ ॥
 યજ્ઞ-રૂપ-મૃગઃ શાન્તઃ સહિષ્ણુઃ સત્પરાક્રમઃ ॥૭૫॥
 રહૂગણ-ગતિ-જ્ઞશ્ય રહૂગણ-વિમોચકઃ ॥
 ભવાટવી-તત્ત્વ-વક્તા બહિર્મુખ-હિતે રતઃ ॥૭૬॥
 ગયસ્વામી સ્થાન-વંશ-કર્તા સ્થાન-વિભેદકૃત્ ॥
 પુરુષાવયવો ભૂમિ-વિશેષ-વિનિરૂપકઃ ॥૭૭॥
 જમ્બૂ-દ્વીપ-પતિઃ મેરુ-નાભિ-પદ્મરુહાશ્રયઃ ॥
 નાનાવિભૂતિ-લીલાદ્યો ગંગોત્પત્તિ-નિદાનકૃત્ ॥૭૮॥
 ગંગા-માહાત્મ્ય-હેતુશ્ય ગંગા-રૂપો-ડતિ-ગૂઢ-કૃત્ ॥
 વૈકુંઠ-દેહ-હેત્વમ્બુ-જન્મ-કૃત્ સર્વ-પાવનઃ ॥૭૯॥
 શિવસ્વામી શિવોપાસ્યો ગૂઢઃ સંકર્ષણાત્મકઃ ॥
 સ્થાન-રક્ષાર્થ-મત્સ્યાદિ-રૂપઃ સર્વેક-પૂજિતઃ ॥૮૦॥
 ઉપાસ્ય-નાના-રૂપાત્મા જ્યોતિરૂપો ગતિપ્રદઃ ॥
 સૂર્યનારાયણો વેદ-કાન્તિરુજ્જ્વલ-વેષ-ધૃક્ ॥૮૧॥
 હંસોડન્તરિક્ષ-ગમનઃ સર્વ-પ્રસવ-કારણમ્ ॥
 આનન્દ-કર્તા વસુદેવો બુધો વાક્પતિરુજ્જ્વલઃ ॥૮૨॥
 કાલાત્મા કાલ-કાલશ્ય કાલચ્છેદકૃદુત્તમઃ ॥
 શિશુમારઃ સર્વમૂર્તિઃ આધિદૈવિક-રૂપ-ધૃક્ ॥૮૩॥
 અનન્ત-સુખ-ભોગાદ્યો વિવરૈશ્વર્ય-ભાજનમ્ ॥
 સંકર્ષણો દૈત્યપતિઃ સર્વાધારો બૃહદ્-વપુઃ ॥૮૪॥
 અનન્ત-નરકચ્છેદી સ્મૃતિ-માત્રાર્તિ-નાશનઃ ॥
 સર્વાનુગ્રહ-કર્તા ચ.....

॥ ષષ્ઠસ્કન્ધનામાનિ ॥

(પોષણલીલા)

.....મર્યાદા-ભિન્ન-શાસ્ત્રકૃત્ ॥૮૫॥
 કાલાન્તક-ભયચ્છેદી નામ-સામર્થ્ય-રૂપ-ધૃક્ ॥
 ઉદ્ધારાનર્હ-ગોપાત્મા નામાદિ-પ્રેરકોત્તમઃ ॥૮૬॥
 અજામિલ-મહાદુષ્ટ-મોચકો-ઽધ-વિમોચકઃ ॥

ધર્મવક્તા-ડક્લિષ્ટવક્તા વિષ્ણુ-ધર્મ-સ્વરૂપધૃક્ ॥૮૭॥
 સન્માર્ગ-પ્રેરકો ધર્તા ત્યાગહેતુઃ અધોક્ષજઃ ॥
 વૈકુંઠ-પુર-નેતા ચ દાસ-સંવૃદ્ધિ-કારકઃ ॥૮૮॥
 દક્ષ-પ્રસાદ-કૃદ્ હંસ ગુહ્ય-સ્તુતિ-વિભાવનઃ ॥
 સ્વાભિપ્રાય-પ્રવક્તા ચ મુક્તજીવ-પ્રસૂતિ-કૃત્ ॥૮૯॥
 નારદ-પ્રેરણાત્મા ચ હર્યશ્વ-બ્રહ્મ-ભાવનઃ ॥
 સુબલાશ્વ-હિતો ગૂઢ-વાક્યાર્થ-જ્ઞાપન-ક્ષમઃ ॥૯૦॥
 ગુઢાર્થ-જ્ઞાપનઃ સર્વ-મોક્ષાનન્દ-પ્રતિષ્ઠિતઃ ॥
 પુષ્ટિ-પ્રરોહ-હેતુશ્ચ દાસૈક-જ્ઞાત-હૃદયતઃ ॥૯૧॥
 શાન્તિકર્તા સુહૃતકૃત્ સ્ત્રીપ્રસૂઃ સર્વકામધૃક્ ॥
 પુષ્ટિ-વંશ-પ્રણેતા ચ વિશ્વરૂપેષ્ટ-દેવતા ॥૯૨॥
 કવચાત્મા પાલનાત્મા ચ(?) વર્મોપચિતિ-કારણમ્ ॥
 વિશ્વરૂપ-શિરચ્છેદી ત્યાગ્ર-યજ્ઞ-વિનાશકઃ ॥૯૩॥
 વૃત્ર-સ્વામી વૃત્ર-ગમ્યો વૃત્ર-વ્રત-પરાયણઃ ॥
 વૃત્ર-કીર્તિઃ વૃત્ર-મોક્ષો મધવત્-પ્રાણ-રક્ષકઃ ॥૯૪॥
 અશ્વમેધ-હવિર્-ભોક્તા દેવેન્દ્રામીવ-નાશકઃ ॥
 સંસાર-મોચકશિયત્રકેતુ-બોધન-તત્પરઃ ॥૯૫॥
 મન્ત્રસિદ્ધિઃ સિદ્ધિહેતુઃ સુસિદ્ધિ-ફલ-દાયકઃ ॥
 મહાદેવ-તિરસ્કર્તા ભક્ત્યૈ પૂર્વાર્થ-નાશકઃ ॥૯૬॥
 દેવ-બ્રાહ્મણ-વિદ્વેષ વૈમુખ્ય-જ્ઞાપકઃ શિવઃ ॥
 આદિત્યો દૈત્ય-રાજશ્ચ મરુત્પતિરચિન્ત્યકૃત્ ॥૯૭॥
 મરુતાં ભેદકશ્ચાતા વ્રતાત્મા પુંપ્રસૂતિકૃત્ ॥

॥ સમમસ્કન્ધનામાનિ ॥

(ઊતિલીલા)

કર્માત્મા વાસનાત્મા ચ ઊતિ-લીલા-પરાયણઃ ॥૯૮॥
 સમ-દૈત્યસુરઃ સ્વાત્મા વૈષમ્ય-જ્ઞાન-સંશ્રયઃ ॥
 દેહાદ્યુપાધિ-રહિતઃ સર્વજ્ઞઃ સર્વ-હેતુ-વિદ્ ॥૯૯॥
 બ્રહ્મવાક્-સ્થાપનપરઃ સ્વ-જન્માવધિ-કાર્યકૃત્ ॥
 સદસદ્-વાસના-હેતુઃ ત્રિસત્યો ભક્ત-મોચકઃ ॥૧૦૦॥
 હિરણ્યકશિપુ-દ્વેષી પ્રવિષ્ટાત્માડતિ-ભીષણઃ ॥
 શાન્તિ-જ્ઞાનાદિ-હેતુશ્ચ પ્રહ્લાદોત્પત્તિ-કારણમ્ ॥૧૦૧॥
 દૈત્ય-સિદ્ધાન્ત-સદ્-વક્તા તપઃ-સાર ઉદાર-ધીઃ ॥

દૈત્ય-હેતુ પ્રકટનો ભક્તિ-ચિહ્ન-પ્રકાશકઃ ॥૧૦૨॥
 સદ્દેષ-હેતુઃ સદ્દેષ વાસનાત્મા નિરન્તરઃ ॥
 નૈશ્વર્ય-સીમા પ્રહ્લાદ-વત્સલઃ સંગ-દોષ-હા ॥૧૦૩॥
 મહાનુભાવઃ સાકારઃ સર્વાકારઃ પ્રમાણ-ભૂઃ ॥
 સ્તમ્ભ-પ્રસૂતિર્-નૃહરિઃ નૃસિંહો ભીમ-વિક્રમઃ ॥૧૦૪॥
 વિકટાસ્યો લલજિજ્ઞૃષ્ણો નખ-શસ્ત્રો જવોત્કટઃ ॥
 હિરણ્યકશિપુચ્છેદી કૂર-દૈત્ય-નિવારકઃ ॥૧૦૫॥
 સિંહાસનસ્થઃ ક્રોધાત્મા લક્ષ્મી-ભય-વિવર્ધનઃ ॥
 બ્રહ્માઘત્યન્ત-ભયભૂઃ અપૂર્વાચિન્ત્ય-રૂપ-ધૃક્ ॥૧૦૬॥
 ભક્તૈક-શાન્ત-હૃદયો ભક્ત-સ્તુત્યઃ સ્તુતિ-પ્રિયઃ ॥
 ભક્તાંગ-લેહનોદ્ભૂત-ક્રોધ-પુરુષઃ પ્રશાન્ત-ધીઃ ॥૧૦૭॥
 સ્મૃતિ-માત્ર-ભય-ત્રાતા બ્રહ્મ-બુદ્ધિ-પ્રદાયકઃ ॥
 ગોરૂપ-ધાર્યમૃત-પાઃ શિવ-કીર્તિ-વિવર્ધનઃ ॥૧૦૮॥
 ધર્માત્મા સર્વકર્માત્મા વિશેષાત્મા-શ્રમ-પ્રભુઃ ॥
 સંસાર-મગ્ન-સ્વોદ્ધર્તા સન્માર્ગાખિલ-તત્ત્વવાક્ ॥૧૦૯॥
 આચારાત્મા સદાચારઃ

॥ અષ્ટમસ્કન્ધનામાનિ ॥

(મન્વન્તરલીલા)

.....મન્વન્તર-વિભાવનઃ ॥
 સ્મૃત્યાશેષાશુભહરો ગજેન્દ્રસ્મૃતિ-કારણમ્ ॥૧૧૦॥
 જાતિ-સ્મરણ-હેત્વૈક-પૂજા-ભક્તિ-સ્વરૂપ-દઃ ॥
 યજ્ઞો ભયાન્ મનુત્રાતા વિભુઃ બ્રહ્મવ્રતાશ્રયઃ ॥૧૧૧॥
 સત્યસેનો દુષ્ટ-ઘાતી હરિર્ગજ-વિમોચકઃ ॥
 વૈકુણ્ઠો લોકકર્તા ચ, અજિતોઽમૃત-કારણમ્ ॥૧૧૨॥
 ઉરુક્રમો ભૂમિ-હર્તા સાર્વભૌમો બલિ-પ્રિયઃ ॥
 વિભુઃ સર્વહિતૈકાત્મા વિષ્વક્સેનઃ શિવપ્રિયઃ ॥૧૧૩॥
 ધર્મ-સેતુઃ લોક-ધૃતિઃ સુધામાન્તર-પાલકઃ ॥
 ઉપહર્તાયોગપતિઃ બૃહદ્ભાનુઃ ક્રિયા-પતિઃ ॥૧૧૪॥
 ચતુર્દશ-પ્રમાણાત્મા ધર્મો મન્વાદિ-બોધકઃ ॥
 લક્ષ્મી-ભોગૈક-નિલયો દેવ-મન્ત્ર-પ્રદાયકઃ ॥૧૧૫॥
 દૈત્ય-વ્યામોહકઃ સાક્ષાદ્-ગરુડ-સ્કન્ધ-સંશ્રયઃ ॥
 લીલામન્દર-ધારી ચ દૈત્ય-વાસુકિ-પૂજિતઃ ॥૧૧૬॥

समुद्रोन्मन्थनायत्तः विघ्न-कर्ता स्ववाक्य-कृत् ॥
 आदिकूर्मः पवित्रात्मा मन्दरा-धर्षणोत्सुकः ॥११७॥
 श्वासैर्जटब्धिवा-वीथिः कल्पान्तावधि-कार्यकृत् ॥
 यतुर्दशमहा-रत्नो लक्ष्मी-सौभाग्य-वर्धनः ॥११८॥
 धन्वन्तरिः सुधा-हस्तो यज्ञ-भोक्तार्ति-नाशनः ॥
 आयुर्वेद-प्राणोता य दैवदैत्याभिलार्थितः ॥११९॥
 बुद्धि-व्यामोहको देव-कार्य-साधन-तत्परः ॥
 स्त्रीरूपो मायया वक्ता दैत्यान्तःकरुण-प्रियः ॥१२०॥
 पायितामृत-देवांशो युद्ध-हेतु-स्मृति-प्रदः ॥
 सुमालिमासिवधकृत् मात्यवत्प्राण-हारकः ॥१२१॥
 कालनेमि-शिरश्छेदी दैत्य-यज्ञ-विनाशकः ॥
 र्धन्द्रसामर्थ्यदाता य दैत्य-शेष-स्थितिप्रियः ॥१२२॥
 शिव-व्यामोहको मायी भृगु-मन्त्र-स्वशक्तिदः ॥
 बलि-ज्वन-कर्ता य स्वर्गहेतुः व्रतार्थितः ॥१२३॥
 आदित्यानन्द-कर्ता य कश्यपादिति-सम्भवः ॥
 उपेन्द्र र्धन्द्रावरजो वामन-ब्रह्मरूप-धृक् ॥१२४॥
 ब्रह्मादि-सेवित-वपुः यज्ञ-पावन-तत्परः ॥
 याग्योपदेशकर्ता य ज्ञापिताशेष-संस्थितिः ॥१२५॥
 सत्यार्थ-प्रेरकः सर्व-हर्ता गर्व-विनाशकः ॥
 त्रिविक्रमः त्रिलोकात्मा विश्वमूर्तिः पृथुश्रवाः ॥१२६॥
 पाश-बद्ध-बलिः सर्व-दैत्य-पक्षोपमर्दकः ॥
 सुतलस्थापितबलिः स्वर्गाधिक-सुख-प्रदः ॥१२७॥
 कर्म-सम्पूर्ति-कर्ता य स्वर्ग-संस्थापितामरः ॥
 ज्ञातत्रिविधधर्मात्मा महामीनोऽब्धिसंश्रयः ॥१२८॥
 सत्यव्रत-प्रियो गोप्ता मत्स्य-मूर्ति-धृत-श्रुतिः ॥
 शृंगबद्धधृतक्षोणिः सर्वार्थ-ज्ञापको गुरुः ॥१२९॥

॥ नवमस्कन्धनामानि ॥

(रुद्रानुक्थालीला)

रुद्र-सेवक-लीलात्मा सूर्य-वंश-प्रवर्तकः ॥
 सोमवंशोद्भव-करः मनु-पुत्र-गति-प्रदः ॥१३०॥
 अम्बरीष-प्रियः साधुः दुर्वासा-गर्व-नाशकः ॥
 ब्रह्माशापोपसंहर्ता भक्त-कीर्ति-विवर्धनः ॥१३१॥

ઈશ્વાકુ-વંશ-જનકઃ સગરાદ્યખિલાર્થદઃ ॥
 ભગીરથમહાયત્નો ગંગા-ધૌતાદિધ-પંકજઃ ॥૧૩૨॥
 બ્રહ્મ-સ્વામી શિવ-સ્વામી સગરાત્મજ-મુક્તિ-દઃ ॥
 ખટ્વાંગ-મોક્ષ-હેતુશ્ચ રઘુવંશ-વિવર્ધનઃ ॥૧૩૩॥
 રઘુનાથો રામચન્દ્રો રામભદ્રો રઘુપ્રિયઃ ॥
 અનન્તકીર્તિઃ પુણ્યાત્મા પુણ્યશ્લોકૈકભાસ્કરઃ ॥૧૩૪॥
 કોશલેન્દ્રઃ પ્રમાણાત્મા સેવ્યો દશરથાત્મજઃ ॥
 લક્ષ્મણો ભરતશ્ચૈવ શત્રુઘ્નો વ્યૂહવિગ્રહઃ ॥૧૩૫॥
 વિશ્વામિત્ર-પ્રિયો દાન્તઃ તાડકા-વધ-મોક્ષ-દઃ ॥
 વાયવ્યાશ્રાદ્ધિનિક્ષિપ્તમારીચશ્ચ સુબાહુહ ॥૧૩૬॥
 વૃષધ્વજ-ધનુર્ભંગ-પ્રામ-સીતા-મહોત્સવઃ ॥
 સીતાપતિઃ ભૃગુપતિ-ગર્વ-પર્વત-નાશકઃ ॥૧૩૭॥
 અયોધ્યાસ્થ-મહાભોગ-યુક્ત-લક્ષ્મી-વિનોદવાન્ ॥
 કેકેયી-વાક્ય-કર્તા ચ પિતૃવાક-પરિપાલકઃ ॥૧૩૮॥
 વૈરાગ્ય-બોધકો-ડનન્ય-સાત્ત્વિક-સ્થાન-બોધકઃ ॥
 અહત્યાદુઃખ-હારી ચ ગૃહસ્વામી સલક્ષ્મણઃ ॥૧૩૯॥
 ચિત્રકૂટ-પ્રિય-સ્થાનો દંડકારણ્ય-પાવનઃ ॥
 શરભંગસુતીક્ષ્ણાદિપૂજિતોડગસ્ત્યભાગ્યભૂઃ ॥૧૪૦॥
 ઋષિ-સમ્પ્રાર્થિત-કૃતિઃ વિરાધ-વધ પણ્ડિતઃ ॥
 છિન્નશૂર્પણખા-નાસઃ ખર-દુષણ-ઘાતકઃ ॥૧૪૧॥
 એક-બાણ-હતાનેક-સહસ્ર-બલ-રાક્ષસઃ ॥
 મારીચઘાતી નિયતસીતાસમ્બન્ધ-શોભિતઃ ॥૧૪૨॥
 સીતા-વિયોગ-નાટ્યશ્ચ જટાયુર્વધ-મોક્ષદઃ ॥
 શબરીપૂજિતો ભક્ત-હનુમત્-પ્રમુખાવૃતઃ ॥૧૪૩॥
 દુન્દુભ્યસ્થિ-પ્રહરણઃ સમ-તાલ-વિભેદનઃ ॥
 સુગ્રવીરાજ્યદો વાલી-ઘાતી સાગરશોષણઃ ॥૧૪૪॥
 સેતુ-બન્ધન-કર્તા ચ વિભીષણ-હિત-પ્રદઃ ॥
 રાવણાદિ-શિરચ્છેદી રાક્ષસાઘૌઘ-નાશકઃ ॥૧૪૫॥
 સીતાડભય-પ્રદાતા ચ પુષ્પકાગમનોત્સુકઃ ॥
 અયોધ્યાપતિરત્યન્ત સર્વ-લોક-સુખ-પ્રદઃ ॥૧૪૬॥
 મથુરા-પુર-નિર્માતા સુકૃતજ્ઞ-સ્વરૂપદઃ ॥
 જનકજ્ઞાનગમ્યશ્ચ ઔલાન્ત-પ્રકટ-શ્રુતિઃ ॥૧૪૭॥

हैलयान्त-करो रामो दृष्ट-क्षत्र-विनाशकः ॥
सोम-वंश-हितैकात्मा यदु-वंश-विवर्धनः ॥१४८॥

॥ दशमस्कन्धपूर्वार्धनामानि ॥

(निरोधलीला)

परब्रह्मावतरणः केशवः क्लेश-नाशनः ॥
भूमिभारावतरणो भक्तार्थाभिल-मानसः ॥१४९॥
सर्व-भक्त-निरोधात्मा लीला-ऽनन्त-निरोधकृत् ॥
भूमिष्ठ-परमानन्दो देवकी-शुद्धि-कारणम् ॥१५०॥
वसुदेव-ज्ञान-निष्ठ-सम-शुभ-निवारकः ॥
सर्व-वैराग्य-करण-स्व-लीलाधार-शोधकः ॥१५१॥
माया-ज्ञापन-कर्ता य शेष-सम्भार-सम्भृतिः ॥
भक्त-क्लेश-परिज्ञाता तन्निवारणतत्परः ॥१५२॥
आविष्ट-वसुदेवांशो देवकी-गर्भ-भूषणम् ॥
पूर्णातिशोभयः पूर्णः कंसाधृष्य-प्रतापवान् ॥१५३॥
विवेक-ज्ञान-दाता य ब्रह्माद्यभिल-संस्तुतः ॥
सत्यो जगत्कल्पतरुः नाना-रूप-विभेदनः ॥१५४॥
भक्ति-मार्ग-प्रतिष्ठाता विद्वन्-मोह-प्रवर्तकः ॥
मूलकाल-गुण-द्रष्टा नयनानन्द-भाजनम् ॥१५५॥
वसुदेव-सुभाब्धिश्य देवकी-नयनामृतम् ॥
पितृमातृस्तुतः पूर्व-सर्ववृत्तान्त-ओधकः ॥१५६॥
गोकुलागति-लीलाम वसुदेव-कर-स्थितिः ॥
सर्वेशत्व-प्रकटनो माया-व्यत्यय-कारकः ॥१५७॥
ज्ञान-मोहित-दृष्टेशः प्रपञ्चास्मृति-कारणम् ॥
यशोदानन्दनो नन्दभाष्यभू-गोकुलोत्सवः ॥१५८॥
नन्द-प्रियो नन्द-सूनुः यशोदायाः स्तनन्धयः ॥
पूतनासुपयःपाता मुञ्च-भावाति-सुन्दरः ॥१५९॥
सुन्दरी-हृदयानन्दो गोपी-मन्त्राभिमन्त्रितः ॥
गोपालाश्वर्यरसकृत् शकटासुर-भण्डनः ॥१६०॥
नन्द-ब्रज-जनानन्दी नन्द-भाष्य-महोदयः ॥
तृणावर्तवधोत्साहो यशोदा-ज्ञान-विग्रहः ॥१६१॥
अलभद्र-प्रियः कृष्णः संकर्षण-सहायवान् ॥
रामानुजो वासुदेवः गोष्ठांगण-गति-प्रियः ॥१६२॥

કિંકિણી-રવ-ભાવજો વત્સ-પુચ્છાવલમ્બનઃ ॥
 નવનીતપ્રિયો ગોપીમોહ-સંસાર-નાશકઃ ॥૧૬૩॥
 ગોપ-બાલક-ભાવજઃ ચૌર્ય-વિદ્યા-વિશારદઃ ॥
 મૃત્સ્નાભક્ષણલીલાસ્યમાહાત્મ્યજ્ઞાનદાયકઃ ॥૧૬૪॥
 ધરા-દ્રોણ-પ્રીતિ-કર્તા દધિ-ભાણ્ડ-વિભેદનઃ ॥
 દામોદરો ભક્ત-વશ્યો યમભાર્જુન-ભગ્જનઃ ॥૧૬૫॥
 બૃહદ્વન-મહાશ્ચર્યો વૃન્દાવન-ગતિ-પ્રિયઃ ॥
 વત્સ-ઘાતી બાલ-કેલિઃ બકાસુર-નિષૂદનઃ ॥૧૬૬॥
 અરણ્ય-ભોક્તાપ્યથવા બાલ-લીલા-પરાયણઃ ॥
 પ્રોત્સાહ-જનકશ્યૈવમ્ અઘાસુર-નિષૂદનઃ ॥૧૬૭॥
 વ્યાલ-મોક્ષ-પ્રદઃ પુષ્ટો બ્રહ્મ-મોહ-પ્રવર્ધનઃ ॥
 અનન્તમૂર્તિઃ સર્વાત્મા જંગમ-સ્થાવરાકૃતિઃ ॥૧૬૮॥
 બ્રહ્મ-મોહન-કર્તા ચ સ્તુત્ય આત્મા સદાપ્રિયઃ ॥
 પૌગણ્ડ-લીલાભિરતિઃ ગોચારણ-પરાયણઃ ॥૧૬૯॥
 વૃન્દાવન-લતા-ગુલ્મ-વૃક્ષ-રૂપ-નિરૂપકઃ ॥
 નાદ-બ્રહ્મ-પ્રકટનો વયઃ-પ્રતિકૃતિ-સ્વનઃ ॥૧૭૦॥
 બર્હિ-નૃત્યાનુકરણો ગોપાલાનુકૃતિ-સ્વનઃ ॥
 સદાચાર-પ્રતિષ્ઠાતા બલશ્રમ-નિરાકૃતિઃ ॥૧૭૧॥
 તરુ-મૂલ-કૃતાશેષ-તલ્પ-શાયી સખિ-સ્તુતઃ ॥
 ગોપાલસેવિત-પદઃ શ્રીલાલિત-પદામ્બુજઃ ॥૧૭૨॥
 ગોપ-સમ્પ્રાર્થિત-ફલ-દાન-નાશિત-ધેનુકઃ ॥
 કાલીયફણિમાણિક્યરંજિતશ્રીપદામ્બુજઃ ॥૧૭૩॥
 દષ્ટિ-સગ્જવિતાશેષ-ગોપ-ગો-ગોપિકાપ્રિયઃ ॥
 લીલાસમ્પીતદાવાગ્નિઃ પ્રલમ્બવધ-પણ્ડિતઃ ॥૧૭૪॥
 દાવાગ્ન્યાવૃત-ગોપાલ-દૃષ્ટ્યાચ્છાદન-વહ્નિપઃ ॥
 વર્ષાશરદ્વિભૂતિશ્રીઃ ગોપી-કામ-પ્રબોધકઃ ॥૧૭૫॥
 ગોપી-રત્ન-સ્તુતાશેષ-વેણુવાદ્ય-વિશારદઃ ॥
 કાત્યાયનીવ્રતવ્યાજ-સર્વ-ભાવાશ્રિતાંગનઃ ॥૧૭૬॥
 સત્સંગતિ-સ્તુતિ-વ્યાજ-સ્તુત-વૃન્દાવનાર્ણવઃ ॥
 ગોપક્ષુચ્છાન્તિસંવ્યાજવિપ્રભાર્યાપ્રસાદકૃત ॥૧૭૭॥
 હેતુ-પ્રાપ્તેન્દ્ર-યાગસ્વ-કાર્ય-ગોસવ-બોધકઃ ॥
 શૈલ-રૂપ-કૃતાશેષ-રસ-ભોગ-સુખાવહઃ ॥૧૭૮॥

લીલા-ગોવર્ધનોદ્ધાર-પાલિત-સ્વ-વ્રજપ્રિયઃ ॥
 ગોપસ્વચ્છન્દલીલાર્થ-ગર્ગવાક્યાર્થ-બોધકઃ ॥૧૭૯॥
 ઈન્દ્ર-ધેનુ-સ્તુતિ-પ્રાપ્ત-ગોવિન્દેન્દ્રાભિધાનવાન્ ॥
 વ્રતાદિધર્મ-સંસક્ત-નન્દ-કલેશ-વિનાશકઃ ॥૧૮૦॥
 નન્દાદિ-ગોપ-માત્રેષ્ટ-વૈકુણ્ઠ-ગતિ-દાયકઃ ॥
 વેણુવાદસ્મરક્ષોભ-મત્ત-ગોપી-વિમુક્તિદઃ ॥૧૮૧॥
 સર્વ-ભાવ-પ્રાપ્ત-ગોપી-સુખ-સંવર્ધન-ક્ષમઃ ॥
 ગોપીગર્વપ્રણાશાર્થ-તિરોધાન-સુખ-પ્રદઃ ॥૧૮૨॥
 કૃષ્ણભાવ-વ્યાપ્ત-વિશ્વ-ગોપી-ભાવિત-વેષધૃક્ ॥
 રાધાવિશેષસમ્ભોગ-પ્રાપ્ત-દોષ-નિવારકઃ ॥૧૮૩॥
 પરમ-પ્રીતિ-સંગીત-સર્વાદ્ભુત-મહાગુણઃ ॥
 માનાપનોદનાકન્દ-ગોપી-દદિ-મહોત્સવઃ ॥૧૮૪॥
 ગોપિકા-વ્યાપ્ત-સર્વાંગઃ સ્ત્રી-સમ્ભાષા-વિશારદઃ ॥
 રાસોત્સવમહાસૌખ્ય ગોપીસમ્ભોગસાગરઃ ॥૧૮૫॥
 જલ-સ્થલ-રતિ-વ્યાપ્ત-ગોપી-દદ્યત્તિપૂજિતઃ ॥
 શાસ્ત્રાનપેક્ષ-કામૈક-મુક્તિ-દ્ધાર-વિવર્ધનઃ ॥૧૮૬॥
 સુદર્શન-મહાસર્પ-ગ્રસ્ત-નન્દ-વિમોચકઃ ॥
 ગીતમોહિતગોપી-ધૃક્-શંખચૂડ-વિનાશકઃ ॥૧૮૭॥
 ગુણ-સંગીત-સન્તુષ્ટિઃ ગોપી-સંસાર-વિસ્મૃતિઃ ॥
 અરિષ્ટ-મથનોદૈત્ય-બુદ્ધિ-વ્યામોહ-કારકઃ ॥૧૮૮॥
 કેશી-ઘાતી નારદેષ્ટો વ્યોમાસુર-વિનાશકઃ ॥
 અકૂરભક્તિસંરાદ્ધ-પાદ-રેણુ-મહાનિધિઃ ॥૧૮૯॥
 રથાવરોહ-શુદ્ધાત્મા ગોપી-માનસ-હારકઃ ॥
 હૃદ-સન્દર્શિતા-શેષ-વૈકુંઠાકૂર-સંસ્તુતઃ ॥૧૯૦॥
 મથુરા-ગમનોત્સાહો મથુરા-ભાગ્ય-ભાજનમ્ ॥
 મથુરા-નગરી-શોભા-દર્શનોત્સુક-માનસઃ ॥૧૯૧॥
 દુષ્ટ-રજ્જક-ઘાતી ચ વાયકાર્થિત-વિગ્રહઃ ॥
 વસ્ત્રમાલાસુશોભાડુગઃ કુબ્જાલેપનભૂષિતઃ ॥૧૯૨॥
 કુબ્જા-સુરૂપ-કર્તા ચ કુબ્જા-રતિ-વર-પ્રદઃ ॥
 પ્રસાદરૂપ-સન્તુષ્ટ-હર-કોદણ્ડ-ખણ્ડનઃ ॥૧૯૩॥
 શકલાહત-કંસામ-ધનૂ-રક્ષક-સૈનિકઃ ॥
 જાગ્રત્સ્વપ્નભયવ્યાપ્તમૃત્યુલક્ષણ-બોધકઃ ॥૧૯૪॥

મથુરા-મલ્લ ઓજસ્વી મલ્લ-યુદ્ધ-વિશારદઃ ॥
 સદ્યઃ કુવલયાપીડ-ધાતી ચાણૂર-મર્દનઃ ॥૧૯૫॥
 લીલા-હત-મહામલ્લઃ શલ-તોશલ-ધાતકઃ ॥
 કંસાન્તકો જિતામિત્રો વસુદેવ-વિમોચકઃ ॥૧૯૬॥
 જ્ઞાત-તત્ત્વ-પિતૃજ્ઞાન-મોહનામૃત-વાઙ્મયઃ ॥
 ઉગ્રસેન-પ્રતિષ્ઠાતા યાદવાધિ-વિનાશકઃ ॥૧૯૭॥
 નન્દાદિ-સાન્ત્વન-કરો બ્રહ્મચર્યવ્રતે સ્થિતઃ ॥
 ગુરુ-શુશ્રૂષણ-પરો વિદ્યા-પારમિતેશ્વરઃ ॥૧૯૮॥
 સાન્દીપનિમૃતાપત્ય-દાતા કાલાન્તકાદિજિત્ ॥
 ગોકુલાશ્વાસન-પરો યશોદા-નન્દ-પોષકઃ ॥૧૯૯॥
 ગોપિકા-વિરહ-વ્યાજ-મનો-ગતિ-રતિ-પ્રદઃ ॥
 સમોદ્ભવ-ભ્રમરવાક્ ગોપિકા-મોહ-નાશકઃ ॥૨૦૦॥
 કુબ્જા-રતિ-પ્રદઃ અકૂર-પવિત્રીકૃત-ભૂ-ગૃહઃ ॥
 પૃથા-દુઃખ-પ્રણેતા ચ પાણ્ડવાનાં સુખપ્રદઃ ॥૨૦૧॥

॥ દશમસ્કન્ધોત્તરાર્ધનામાનિ ॥

(નિરોધલીલા)

જરાસન્ધ-સમાનીત-સૈન્ય-ધાતી વિચારકઃ ॥
 યવન-વ્યામ-મથુરા-જન-દત્ત-કુશસ્થલિઃ ॥૨૦૨॥
 દ્વારકાદ્ભુત-નિર્માણ-વિસ્માપિત-સુરાસુરઃ ॥
 મનુષ્યમાત્રભોગાર્થ-ભૂમ્યાનીતેન્દ્ર-વૈભવઃ ॥૨૦૩॥
 યવન-વ્યામ-મથુરા-નિર્ગમાનન્દ-વિગ્રહઃ ॥
 મુચુકુન્દ-મહાબોધ-યવન-પ્રાણ-દર્પહ ॥૨૦૪॥
 મુચુકુન્દ-સ્તુતાશેષ-ગુણ-કર્મ-મહોદયઃ ॥
 ફલ-પ્રદાન-સન્તુષ્ટિઃ જન્માન્તરિત-મોક્ષદઃ ॥૨૦૫॥
 શિવ-બ્રાહ્મણ-વાક્યામ-જય-ભીતિવિભાવનઃ ॥
 પ્રવર્ષણપ્રાર્થિતાગ્નિ-દાન-પુણ્ય-મહોત્સવઃ ॥૨૦૬॥
 રુક્મિણી-રમણઃ કામ-પિતા પ્રદ્યુમ્ન-ભાવનઃ ॥
 સ્યમન્તકમણિવ્યાજપ્રાપ્તજામ્બૂવતી-પતિઃ ॥૨૦૭॥
 સત્યભામા-પ્રાણપતિઃ કાલિન્દી-રતિ-વર્ધનઃ ॥
 મિત્રવિન્દાપતિઃ સત્યાપતિઃ વૃષ-નિષૂદનઃ ॥૨૦૮॥
 ભદ્રા-વાચ્છિત-ભર્તા ચ લક્ષ્મણા-વરણ-ક્ષમઃ ॥
 ઈન્દ્રાદિ-પ્રાર્થિત-વધ-નરકાસુર-સૂદનઃ ॥૨૦૯॥

મુરારિઃ પીઠ-હન્તા ચ તામ્રાદિ-પ્રાણ-હારકઃ ॥
 ષોડશ-સ્ત્રી-સહસ્રેશઃ છત્ર-કુણ્ડલ-દાનકૃત્ ॥૨૧૦॥
 પારિજાતાપહરણો દેવેન્દ્ર-મદ-નાશકઃ ॥
 રુક્મિણીસમ-સર્વસ્ત્રી-સાધ્યભોગ-રતિપ્રદઃ ॥૨૧૧॥
 રુક્મિણી-પરિહાસોક્તિ-વાક્તિરોધાન-કારકઃ ॥
 પુત્ર-પૌત્ર-મહાભાગ્ય-ગૃહ-ધર્મ-પ્રવર્તકઃ ॥૨૧૨॥
 શમ્ભરાન્તક-સત્પુત્ર-વિવાહ-હત-રુક્મિકઃ ॥
 ઉષાપહતપૌત્ર-શ્રીઃ આણ-બાહુ-નિવારકઃ ॥૨૧૩॥
 શીત-જ્વર-ભય-વ્યાપ્ત-જ્વર-સંસ્તુત-ષડ્ગુણઃ ॥
 શંકર-પ્રતિ-યોદ્ધા ચ દ્વન્દ્વ-યુદ્ધ-વિશારદઃ ॥૨૧૪॥
 નૃગ-પાપ-પ્રભેતા ચ બ્રહ્મસ્વ-ગુણ-દોષ-દક્ ॥
 વિષ્ણુભક્તિવિરોધૈક-બ્રહ્મસ્વ-વિનિવારકઃ ॥૨૧૫॥
 બલ-ભદ્રાહિત-ગુણો ગોકુલ-પ્રીતિ-દાયકઃ ॥
 ગોપીસ્નેહેકનિલયો ગોપીપ્રાણ-સ્થિતિપ્રદઃ ॥૨૧૬॥
 વાક્યાતિગામિ-યમુના-હલાકર્ષણ-વૈભવઃ ॥
 પૌણ્ડ્રકત્યાજિતસ્પર્ધઃ કાશીરાજ-વિભેદનઃ ॥૨૧૭॥
 કાશી-નિદાહ-કરણઃ શિવ-ભસ્મ-પ્રદાયકઃ ॥
 દ્વિવિદપ્રાણ-ધાતી ચ કૌરવાખર્વ-ગર્વ-નુત્ ॥૨૧૮॥
 લાંગલાકૃષ્ટ-નગરી-સંવિગ્નાખિલ-નાગરઃ ॥
 પ્રપન્નાભયદઃ સામ્બ-પ્રાપ્તસન્માનભાજનમ્ ॥૨૧૯॥
 નારદાવિષ્ટ-ચરણો ભક્ત-વિક્ષેપ-નાશકઃ ॥
 સદાચારૈક-નિલયઃ સુધર્માધ્યાસિતાસનઃ ॥૨૨૦॥
 જરાસન્ધાવરુદ્ધેન વિજ્ઞાપિત-નિજક્લમઃ ॥
 મન્યુદ્ધવાદિ-વાક્યોક્ત-પ્રકારૈક-પરાયણઃ ॥૨૨૧॥
 રાજસૂયાદિ-મખ-કૃત્ સમ્પ્રાર્થિત-સહાયકૃત્ ॥
 ઈન્દ્રપ્રસ્થપ્રયાણાર્થમહત્સમ્ભાર-સમ્ભૃતિઃ ॥૨૨૨॥
 જરાસન્ધ-વધ-વ્યાજ-મોચિતાશેષ-ભૂમિપઃ ॥
 સન્માર્ગબોધકો યજ્ઞ-ક્ષિતિ-વારણ-તત્પરઃ ॥૨૨૩॥
 શિશુપાલ-હતિવ્યાજ-જય-શાપ-વિમોચકઃ ॥
 દુર્યોધનાભિમાનાબ્ધિશોષ-આણ-વૃકોદરઃ ॥૨૨૪॥
 મહાદેવ-વર-પ્રાપ્ત-પુર-શાલ્વ-વિનાશકઃ ॥
 દન્તવક્ત્રવધ-વ્યાજ-વિજયાઘૌઘ-નાશકઃ ॥૨૨૫॥

વિદૂરથ-પ્રાણ-હર્તા ન્યસ્ત-શસ્ત્રાશ્ત્ર-વિગ્રહઃ ॥
 ઉપધર્મ-વિલિપ્તાડ્ગ-સૂત-ઘાતી વર-પ્રદઃ ॥૨૨૬॥
 બલ્લ-પ્રાણ-હરણ-પાલિતર્પિ-શ્રુતિ-ક્રિયઃ ॥
 સર્વતીર્થાધનાશાર્થ-તીર્થ-યાત્રા-વિશારદઃ ॥૨૨૭॥
 જ્ઞાન-ક્રિયા-વિભેદેષ્ટ-ફલ-સાધન-તત્પરઃ ॥
 સારથ્યાદિક્રિયાકર્તા ભક્ત-વશ્યત્વ-બોધકઃ ॥૨૨૮॥
 સુદામા(મ?)રંક-ભાર્યાર્થ-ભૂમ્યાનીતેન્દ્ર-વૈભવઃ ॥
 રવિગ્રહ-નિમિત્તામકુરુક્ષેત્રેક-પાવનઃ ॥૨૨૯॥
 નૃપ-ગોપી-સમસ્ત-સ્ત્રી-પાવનાર્થાખિલક્રિયઃ ॥
 જ્ઞપિમાર્ગ-પ્રતિષ્ઠાતા વસુદેવ-મખક્રિયઃ ॥૨૩૦॥
 વસુદેવ-જ્ઞાન-દાતા દેવકી-પુત્ર-દાયકઃ ॥
 અર્જુન-સ્ત્રી-પ્રદાતા ચ બહુલાશ્વ-સ્વરૂપદઃ ॥૨૩૧॥
 શ્રુતદેવેષ્ટ-દાતા ચ સર્વ-શ્રુતિ-નિરૂપિતઃ ॥
 મહાદેવાદ્યતિશ્રેષ્ઠો ભક્તિ-લક્ષણ-નિર્ણયઃ ॥૨૩૨॥
 વૃક-ગ્રસ્ત-શિવ-ત્રાતા નાના-વાક્ય-વિશારદઃ ॥
 નરગર્વ-વિનાશાર્થ-હત-બ્રાહ્મણ-બાલકઃ ॥૨૩૩॥
 લોકાલોક-પરસ્થાન-સ્થિત-બાલક-દાયકઃ ॥
 દ્વારકાસ્થમહાભોગનાના-સ્ત્રી-રતિ-વર્ધનઃ ॥૨૩૪॥
 મનસ્તિરોધાન-કૃત-વ્યગ્ર-સ્ત્રી-ચિત્ત-ભાવિતઃ ॥

॥ એકાદશસ્કન્ધનામાનિ ॥

(મુક્તિલીલા)

મુક્તિલીલાવિહરણો મૌશલવ્યાજ-સંહતિઃ ॥૨૩૫॥
 શ્રીભાગવત-ધર્માદિ-બોધકો ભક્તિ-નીતિકૃત્ ॥
 ઉદ્ભવ-જ્ઞાન-દાતા ચ પગ્યવિંશતિધા ગુરુઃ ॥૨૩૬॥
 આચારમુક્તિભક્ત્યાદિ-વક્તા શબ્દોદ્ભવ-સ્થિતિઃ ॥
 હંસો ધર્મ-પ્રવક્તા ચ સનકાદ્યુપદેશકૃત્ ॥૨૩૭॥
 ભક્તિ-સાધન-વક્તા ચ યોગ-સિદ્ધિ-પ્રદાયકઃ ॥
 નાનાવિભૂતિવક્તા ચ શુદ્ધ-ધર્માવબોધકઃ ॥૨૩૮॥
 માર્ગત્રય-વિભેદાત્મા નાના-શંકા-નિવારકઃ ॥
 ભિક્ષુગીતાપ્રવક્તા ચ શુદ્ધસાહ્ય-પ્રવર્તકઃ ॥૨૩૯॥
 મનો-ગુણ-વિશેષાત્મા જ્ઞાપકોક્ત-પુરૂરવાઃ ॥
 પૂજાવિધિપ્રવક્તા ચ સર્વસિદ્ધાન્ત-બોધકઃ ॥૨૪૦॥

લઘુ-સ્વમાર્ગ-વક્તા ચ સ્વસ્થાન-ગતિ-બોધકઃ ॥
યાદવાડ્ગોપસંહર્તા સર્વાશ્ચર્ય-ગતિ-ક્રિયઃ ॥૨૪૧॥

॥ દ્વાદશસ્કન્ધનામાનિ ॥

(આશ્રયલીલા)

કાલ-ધર્મ-વિભેદાર્થ-વર્ણ-નાશન-તત્પરઃ ॥
બુદ્ધો ગુમાર્થવક્તા ચ નાનાશાસ્ત્ર-વિધાયકઃ ॥૨૪૨॥
નટ-ધર્મ-મનુષ્યાદિ-લક્ષણ-જ્ઞાપનોત્સુકઃ ॥
આશ્રયૈક-ગતિ-જ્ઞાતા કલ્કિઃ કલિ-મલાપહઃ ॥૨૪૩॥
શાસ્ત્ર-વૈરાગ્ય-સમ્બોધો નાના-પ્રલય-બોધકઃ ॥
વિશેષતઃ શુકવ્યાજ-પરીક્ષિજ્ઞાન-બોધકઃ ॥૨૪૪॥
શુકેષ્ટ-ગતિ-રૂપાત્મા પરીક્ષિદ્-દેહ-મોક્ષદઃ ॥
શબ્દરૂપો નાદરૂપો વેદરૂપો વિભેદનઃ ॥૨૪૫॥
વ્યાસઃ શાખા-પ્રવક્તા ચ પુરાણાર્થ-પ્રવર્તકઃ ॥
માર્કણ્ડેય-પ્રસન્નાત્મા વટ-પત્ર-પુટે-શયઃ ॥૨૪૬॥
માયા-વ્યાપ્ત-મહામોહ-દુઃખ-શાન્તિપ્રવર્તકઃ ॥
મહાદેવ-સ્વરૂપશ્ચ ભક્તિદાતા કૃપાનિધિઃ ॥૨૪૭॥
આદિત્યાન્તર્ગતઃ કાલો દ્વાદશાત્મા સુપૂજિતઃ ॥
શ્રીભાગવત-રૂપશ્ચ સર્વાર્થ-ફલ-દાયકઃ ॥૨૪૮॥
ઈતિદં કીર્તનીયસ્ય હરેર્નામ-સહસ્રકમ્ ॥
પઞ્ચસમતિવિસ્તીર્ણ પુરાણાન્તરભાષિતમ્ ॥૨૪૯॥

બીજાં પુરાણોનાં પંચોતેર ભગવાનના નામોનો અધિક વિસ્તાર જેમાં થયેલો છે એવા કીર્તન કરવા યોગ્ય સમસ્ત દુઃખોનો નાશ કરનારા શ્રીહરિ-શ્રીકૃષ્ણનાં એક હજાર નામોનો આ સંગ્રહ સમાપ્ત થયો.

ય એતત્ પ્રાતરુત્થાય શ્રદ્ધાવાન્ સુસમાહિતઃ ॥
જપેદ્ અર્થાહિતમતિઃ સગોવિન્દપદં લભેત્ ॥૨૫૦॥

આ પુરુષોત્તમસહસ્રનામ સ્તોત્રનો પ્રભાતમાં ઉઠીને જે મનુષ્ય શ્રદ્ધાસાથે, એકાગ્ર ચિત્તથી તેમજ અર્થના અનુસન્ધાનમાં પોતાની બુદ્ધિને બરાબર સ્થાપીને જપ કરે તેને ગોવિન્દ (ગાય-બ્રાહ્મણ વગેરેના ઈન્દ્ર) શ્રીગોવર્ધનધારી પ્રભુનાં ચરણકમલોની પ્રાપ્તિ થશે.

સર્વધર્મ-વિનિર્મુક્તઃ સર્વસાધન-વર્જિતઃ ॥

એતદ્ધારણ-માત્રેણ કૃષ્ણસ્ય પદર્વી વ્રજેત્ ॥૨૫૧॥

સર્વધર્મથી વિલીન હોય, સર્વ સાધનોથી વિમુખ થયેલો હોય તો પણ આ સ્તોત્રના ધારણ માત્રથી શ્રીકૃષ્ણનાં ચરણકમલોની પ્રાપ્તિ મનુષ્ય કરશે.

હયાવેશિત-ચિત્તેન શ્રીભાગવત-સાગરાત્ ॥

સમુદ્વૃતાનિ નામાનિ ચિન્તામણિનિભાનિ હિ ॥૨૫૨॥

શ્રીહરિ-શ્રીકૃષ્ણમાં ચિત્તને બરાબર પરોવીને શ્રીભાગવતરૂપી મહાસાગરમાંથી આ નામો સુંદર રીતે પ્રકટ કર્યા છે. આ નામો ચિન્તામણિની જેમ મનુષ્ય જે વસ્તુની ઈચ્છા કરે તે પદાર્થોની પ્રાપ્તિ કરાવવા સમર્થ છે.

કણ્ઠસ્થિતાન્યર્થદીપ્ત્યા બાધન્તે-ડજ્ઞાનજં તમઃ ॥

ભક્તિં શ્રીકૃષ્ણદેવસ્ય સાધયન્તિ વિનિશ્ચિતમ્ ॥૨૫૩॥

આ નામોનો પાઠ-જપ કરે તો તે નામો પોતાના અર્થના પ્રકાશવડે અજ્ઞાનથી પ્રકટ થયેલા અંધકારને દૂર કરે છે અને પરબ્રહ્મ પરમાત્મા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિને નિશ્ચયપૂર્વક સિદ્ધ કરે છે.

કિં બહૂક્તેન ભગવાન્ નામભિઃ સ્તુત-ષડ્ગુણઃ ॥

આત્મભાવં નયત્યાશુ ભક્તિં ચ કુરુતે દદામ્ ॥૨૫૪॥

વધારે શું કહેવું? આ સ્તોત્રનાં નામોવડે છ ગુણવાળા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણની સ્તુતિ કરવામાં આવે તો તેઓ પાઠ કરનારને થોડા સમયમાં જ નિજસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરાવે છે અને નિજ ભક્તિને દદે કરે છે. અથવા આ સ્તોત્રનો પાઠ કરનારને ભગવાન પોતાનો ગણીને અતિશીઘ્ર પોતાની પરમ પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ આપશે.

યઃ કૃષ્ણભક્તિમિહ વાચ્છતિ સાધનૌઘૈઃ ।

નામાનિ ભાસુરયશાંસિ જપેત્ સ નિત્યમ્ ॥

તં વૈ હરિઃ સ્વપુરુષં કુરુતેડતિશીઘ્રમ્ ।

આત્માર્પણં સમધિગચ્છતિ ભાવતુષ્ટઃ ॥૨૫૫॥

અનેક સાધનોથી શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિની ઈચ્છા કરતો હોય તેણે અન્ય સાધનોમાં ન પડતાં શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમનાં તેજસ્વી યશવાળા આ નામોનો નિરંતર જપ કરવો. આ પ્રમાણે જપ કરનારને સર્વ દુઃખોનું હરણ કરનારા શ્રીહરિ તત્કાલ જ અને ખાત્રીપૂર્વક

નિજજન બનાવે છે અને જપ કરનારાના ભાવથી પ્રસન્ન થયેલા ભગવાન તેને પોતાના સ્વરૂપનું દાન કરે છે.

શ્રીકૃષ્ણ! કૃષ્ણસખ વૃષ્ણિ-વૃષાવનિધૃક્-
રાજન્યવંશ દહનાનપવર્ગ-વીર્ય ।
ગોવિન્દ! ગોપ-વનિતા-વ્રજ-ભૃત્યગીતા
તીર્થશ્રવઃ શ્રવણમંગલ પાહિ ભૃત્યાન્ ॥૨૫૬॥

હે આનન્દસ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણ! હે કૃષ્ણ સખા અર્જુનના પ્રિય મિત્ર! હે વૃષ્ણિઓમાં શ્રેષ્ઠ અથવા ‘વૃષ્ણિ’ એટલે વસુદેવ વગેરે પાદવો, ‘વૃષ’ એટલે ધર્મ અને ‘અવનિ’ એટલે પૃથ્વી તેમનો દ્રોહ કરનારા અધર્મી રાજાઓના વંશો-રાજકુલોનો નાશ કરવામાં જેમનું અતુલ-અપરિમિત પરાક્રમ છે એવા હે ગોવિન્દ! હે ગોપાંગનાઓ, બીજા વ્રજવાસીઓ અને સેવકજનો-ભક્તજનો વડે ગાન-સ્તુતિ કરાયેલા ! હે પવિત્ર કીર્તિવાળા પ્રભુ! શ્રવણદ્વારા જ પરમમંગલ-પરમકલ્યાણ કરનારા પરમેશ્વર! આપશ્રી નિજ ભક્તજનો-સેવકોનું સંરક્ષણ-પાલન કરો ॥૨૫૬॥

॥ ઇતિ શ્રીભાગવતસારસમુચ્ચયે વૈશ્વાનરોક્તં
શ્રીપુરુષોત્તમસહસ્રનામસ્તોત્રં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૩૧)

॥ ત્રિવિધનામાવલી ॥

નામાવલી પ્રવક્ષ્યામિ કેશવસ્યાતિવલ્લભામ્ ॥

યસ્યા: સંકીર્તનાદ્ વિષ્ણુઃ આત્માનં સમ્પ્રયચ્છતિ ॥૧॥

શ્રીકૃષ્ણને અત્યન્ત પ્રિય નામાવલીને હું ઉત્કર્ષપણે કહું છું જેનું સંકીર્તન કરવાથી
વિષ્ણુ પોતાના સ્વરૂપાનન્દનું દાન કરે છે.

શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ ॥૧॥

નરાકૃતયે નમઃ ॥૨॥

પરબ્રહ્મણે નમઃ ॥૩॥

યદુ-કુલ-ચૂડામણયે નમઃ ॥૪॥

વસુદેવ-નન્દનાય નમઃ ॥૫॥

ભૂમિ-ક્લેશ-ભાર-હારાય નમઃ ॥૬॥

પુણ્ય-શ્રવણ-કીર્તનાય નમઃ ॥૭॥

કલિમલ-સંહતિ-કલન-યશઃપુંજાય નમઃ ॥૮॥

ભક્તિ-માર્ગ-પ્રવર્તકાય નમઃ ॥૯॥

ભક્ત-જન-કલ્પ-વૃક્ષાય નમઃ ॥૧૦॥

દેવકી-નન્દનાય નમઃ ॥૧૧॥

વસુદેવ-દેવકી-પુણ્ય-પુંજ-ફલાય નમઃ ॥૧૨॥

દેવકી-મનઃ-પ્રમોદ-જનકાય નમઃ ॥૧૩॥

બ્રહ્માદિ-ભક્ત-વાક્ય-પરિપાલકાય નમઃ ॥૧૪॥

શેષાદિ-ભક્ત-સેવિત-ચરણાય નમઃ ॥૧૫॥

કાલિન્દી-વેગ-હર્ત્રે નમઃ ॥૧૬॥

યોગ-માયાધિપતયે નમઃ ॥૧૭॥

ગોકુલપતયે નમઃ ॥૧૮॥

ગોપીજન-વલ્લભાય નમઃ ॥૧૯॥

ગોકુલોત્સવાય નમઃ ॥૨૦॥

અભિલાશા-પૂરકાય નમઃ ॥૨૧॥

યશોદા-સ્તનન્ધયાય નમઃ ॥૨૨॥

નન્દ-મનો-મોદકાય નમઃ ॥૨૩॥

પૂતનાન્તકાય નમઃ ॥૨૪॥

સુકૃતજ્ઞાય નમઃ ॥૨૫॥
 પૂતનામોક્ષદાત્રે નમઃ ॥૨૬॥
 ભક્ત-મનો-રોધકાય નમઃ ॥૨૭॥
 ગોકુલાભયદાન-ચરિત્રાય નમઃ ॥૨૮॥
 ભક્ત-પ્રપંચ-વિસ્મારકાય નમઃ ॥૨૯॥
 શકટ-ભેદન-બાલ-ચરિત્રાય નમઃ ॥૩૦॥
 તૃણાવર્ત-વિમર્દકાય નમઃ ॥૩૧॥
 ભક્તિ-સ્વાસક્તિ-જનકાય નમઃ ॥૩૨॥
 યશોદા-મોહ-નાશકાય નમઃ ॥૩૩॥
 રામાનુજાય નમઃ ॥૩૪॥
 કૃષ્ણાય નમઃ ॥૩૫॥
 વાસુદેવાય નમઃ ॥૩૬॥
 અનન્ત-ગુણ-ગમ્ભીરાય નમઃ ॥૩૭॥
 અદ્ભુત-કર્મણે નમઃ ॥૩૮॥
 ગોકુલ-ચિન્તામણયે નમઃ ॥૩૯॥
 ગોપ-ગોકુલ-નન્દનાય નમઃ ॥૪૦॥
 ભક્ત-સર્વ-દુઃખ-નિવારકાય નમઃ ॥૪૧॥
 મહાનુભાવાય નમઃ ॥૪૨॥
 અચિન્ત્ય-ગુણ-કર્મણે નમઃ ॥૪૩॥
 નારાયણાય નમઃ ॥૪૪॥
 વ્રજાંગણ-રિંગણ-જાનુ-ચરણારવિન્દાય નમઃ ॥૪૫॥
 વ્રજ-પંકાંગ-લેપનાય નમઃ ॥૪૬॥
 ભક્ત-પરીક્ષા-પરિપાલકાય નમઃ ॥૪૭॥
 વ્રજ-હીર-મણયે નમઃ ॥૪૮॥
 ગોકુલ-ધૂર્ત-ચરિત્રાય નમઃ ॥૪૯॥
 ભક્ત-વશીકરણ-ચરિત્રાય નમઃ ॥૫૦॥
 નવનીત-લવાહારાય નમઃ ॥૫૧॥
 દધિ-દુગ્ધ-પ્રિયાય નમઃ ॥૫૨॥
 ક્ષીર-કણાવલીઢ-મુખારવિન્દાય નમઃ ॥૫૩॥
 મૃત્સના-ભક્ષણ-ભીત-યશોદા-તાડન-સન્ત્રાસ-
 નયનાર-વિન્દાય નમઃ ॥૫૪॥
 સર્વવિમોહકાય નમઃ ॥૫૫॥

માહાત્મ્ય-પ્રદર્શકાય નમઃ ॥૫૬॥
 પરબ્રહ્મત્વ-બોધકાય નમઃ ॥૫૭॥
 સર્વજનીન-માહાત્મ્યાય નમઃ ॥૫૮॥
 દધિ-ભાંડ-ભેત્રે નમઃ ॥૫૯॥
 ચૌર્ય-વિશંકિતેશ્વર્યાય નમઃ ॥૬૦॥
 ભક્તાધીનાય નમઃ ॥૬૧॥
 દામોદરાય નમઃ ॥૬૨॥
 યમભાર્જુન-ભંજનાય નમઃ ॥૬૩॥
 ભક્ત-વાક્ય-પરિપૂરકાય નમઃ ॥૬૪॥
 ભક્તિદાત્રે નમઃ ॥૬૫॥
 સર્વેશ્વરાય નમઃ ॥૬૬॥
 સર્વાય નમઃ ॥૬૭॥
 નન્દ-વિમોચિત-બન્ધનાય નમઃ ॥૬૮॥
 ઉપનન્દપ્રિયાય નમઃ ॥૬૯॥
 માતૃરુત્સંગ-ગતાય નમઃ ॥૭૦॥
 વૃન્દાવન-કીડા-રતાય નમઃ ॥૭૧॥
 વત્સ-વાટ-ચરાય નમઃ ॥૭૨॥
 વત્સાસુર-હન્ત્રે નમઃ ॥૭૩॥
 બક-વિદારણાય નમઃ ॥૭૪॥
 વૃન્દાવન-ચારિણે નમઃ ॥૭૫॥
 ધેનુકાસુર-ખંડનાય નમઃ ॥૭૬॥
 ઉત્તાલ-તાલ-ભેત્રે નમઃ ॥૭૭॥
 સર્વ-પ્રાણિ-સુખ-સંચાર-કર્ત્રે નમઃ ॥૭૮॥
 ગોકુલ-સુખ-વાસાય નમઃ ॥૭૯॥
 ગોરજઃચ્છુરિત-કુન્તલાય નમઃ ॥૮૦॥
 વેણુવાદ-વિશારદાય નમઃ ॥૮૧॥
 વન-કુસુમાવલી-રચિતાકલ્પાય નમઃ ॥૮૨॥
 અનુગ-ગીયમાન-યશઃપુંજાય નમઃ ॥૮૩॥
 ગોપી-તાપ-હારકાય નમઃ ॥૮૪॥
 ગોપી-નયનારવિન્દાર્ચિતાય નમઃ ॥૮૫॥
 લૌકિક-લીલા-પ્રદર્શકાય નમઃ ॥૮૬॥
 વિષમૂર્છિત-ગો-ગોપાલ-જીવન-દષ્ટ્યે નમઃ ॥૮૭॥

ભક્ત-પરીક્ષકાય નમઃ ॥૮૮॥
 કાલિય-ફણિ-માણિક્ય-રંજિત-શ્રીપદામ્બુજાય નમઃ ॥૮૯॥
 નાગપત્ની-સમર્ચિતાય નમઃ ॥૯૦॥
 ભક્તાશ્રય-જલ-સ્થલ-વિશોધકાય નમઃ ॥૯૧॥
 નાનાવિધ-ક્રીડા-રતાય નમઃ ॥૯૨॥
 પ્રલમ્બ-ઘાતકાય નમઃ ॥૯૩॥
 દાવાગ્નિ-પતિત-ગોકુલ-રક્ષકાય નમઃ ॥૯૪॥
 અગ્નિમુખાય નમઃ ॥૯૫॥
 સર્વર્તુ-ક્રીડા-વિલાસાય નમઃ ॥૯૬॥
 ગોકુલ-ચારુ-વિચિત્ર-ચરિત્રાય નમઃ ॥૯૭॥
 ગોપિકા-ઘૈર્ય-વિમોચક-વેણુનાદાય નમઃ ॥૯૮॥
 ગોપિકા-નયન-પાનૈક-પાત્રાય નમઃ ॥૯૯॥
 શ્રુતિરૂપ-ગોપિકા-વર્ણિત-નિખિલ-ગુણાય નમઃ ॥૧૦૦॥
 ગોપકન્યા-વ્રત-ફલાય નમઃ ॥૧૦૧॥
 જલક્રીડા-સમાસક્ત-ગોપી-વસ્ત્રાપહારકાય નમઃ ॥૧૦૨॥
 મુક્તોપસર્પકાય નમઃ ॥૧૦૩॥
 વૃન્દાવન-બોધકાય નમઃ ॥૧૦૪॥
 યજ્ઞભોકત્રે નમઃ ॥૧૦૫॥
 યજ્ઞ-ભાગ-ભુજે નમઃ ॥૧૦૬॥
 ધર્મ-રક્ષકાય નમઃ ॥૧૦૭॥
 યજ્ઞપત્ની-પ્રસાદકાય નમઃ ॥૧૦૮॥
 સર્વાજ્ઞાન-નિવારકાય નમઃ ॥૧૦૯॥

ઈતિ બાલ-ચરિત્રસ્ય નામ્નામ્ અષ્ટોત્તરં શતમ્ ॥

કૃષ્ણ-ભક્તિ-હૃદાનન્દિ કીર્તનાદ્ ભક્તિ-બોધકમ્ ॥૧॥

આ પ્રમાણે શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિથી હૃદયમાં આનન્દ આપનારા બાલચરિત્રનાં એકસો
 આઠ નામો કીર્તન કરવાથી ભક્તિનો ઉપદેશ કરનારા છે એમ સમજવું ॥૧॥

॥ ઈતિ બાલલીલા નામાવલી ॥

॥ અથપ્રૌઢલીલાનામાનિ ॥

નામાન્યથ પ્રવક્ષ્યામિ યૈઃ સન્તુષ્યતિ કેશવઃ ॥

વક્ષ્યામિ ભક્ત-હૃદયે પરમાનન્દ-દાયકઃ ॥૧॥

હવે જે નામોથી ભક્તજનના હૃદયમાં બાહ્ય અને આન્તર બન્ને પ્રકારે પરમાનન્દનું
દાન થાય તેમજ બ્રહ્મા-શંકરને મોક્ષ આપનાર ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણ સન્તુષ્ટ થાય તેવા
નામોને હું કહું છું ॥૧॥

અદ્ભુત-બાલકાય નમઃ ॥૧॥

અમ્બુજેક્ષણાય નમઃ ॥૨॥

ચતુર્ભુજાત્ત-ચક્રાસિ-ગદા-શંખાદ્યાયુધાય નમઃ ॥૩॥

શ્રીવત્સ-લક્ષ્મણે નમઃ ॥૪॥

કૌસ્તુભાભરણ-ગ્રીવાય નમઃ ॥૫॥

પીતામ્બર-ધારિણે નમઃ ॥૬॥

નીલ-મેઘ-શ્યામાય નમઃ ॥૭॥

નાના-કલ્પ-વિરાજિતાય નમઃ ॥૮॥

આત્મ-વિસ્માપક-માનુષ-વેષ-સૌન્દર્ય-નિધયે નમઃ ॥૯॥

રમા-લાલિત-પાદ-પદ્માય નમઃ ॥૧૦॥

ભક્ત-હિતોપદેશકાય નમઃ ॥૧૧॥

હર્ષિર્મન્ત્ર-દેવતા-મૂલ-બોધકાય નમઃ ॥૧૨॥

કૃત-વેષ-મોહિત-દેવ-પરીક્ષકાય નમઃ ॥૧૩॥

એક-દેશ-વૃષ્ટિ-વાયુદેવતા-ક્ષોભ-જનકાય નમઃ ॥૧૪॥

સર્વરૂપાય નમઃ ॥૧૫॥

વેદમાર્ગ-રક્ષકાય નમઃ ॥૧૬॥

ભક્તિમાર્ગ-પ્રવર્તકાય નમઃ ॥૧૭॥

ગોવર્ધનોદ્ધરણ-ધીરાય નમઃ ॥૧૮॥

સર્વજનીન-માહાત્મ્ય-બોધકાય નમઃ ॥૧૯॥

ભક્ત-વિસ્માપકાય નમઃ ॥૨૦॥

મોહન-પ્રબોધોભય-રક્ષકાદ્ભુત-ચરિત્રાય નમઃ ॥૨૧॥

લોક-વેદોક્ષંધનકર-પ્રપન્નભક્ત-સર્વદુઃખ-નિવારકાય નમઃ ॥૨૨॥

ઈન્દ્ર-સુરભી-પ્રસાદકાય નમઃ ॥૨૩॥

ગોવિન્દાય નમઃ ॥૨૪॥

અત્યન્ત-ભક્ત-નિરોધકાય નમઃ ॥૨૫॥

વરુણાદિ-દેવ-પ્રબોધકાય નમઃ ॥૨૬॥

વ્યાપિ-વૈકુંઠ-પ્રદર્શકાય નમઃ ॥૨૭॥

વૈકુંઠ-સ્થિત્યધિક-ભક્ત-ગૃહસ્થિતિ-બોધકાય નમઃ ॥૨૮॥

મદન-ગોપાલાય નમઃ ॥૨૯॥
 અનાદિ-બ્રહ્મચારિણે નમઃ ॥૩૦॥
 કન્દર્પ-કોટિ-લાવણ્યાય નમઃ ॥૩૧॥
 સર્વોપનિષત્-તાત્પર્ય-ગોચરાય નમઃ ॥૩૨॥
 ગોપિકા-રમણાય નમઃ ॥૩૩॥
 સકલ-યોગાધિપતયે નમઃ ॥૩૪॥
 અલૌકિક-પૂર્ણ-કામ-જનકાય નમઃ ॥૩૫॥
 આશા-પૂરક-સત્યાત્મકામ-દીપકાય નમઃ ॥૩૬॥
 શૃંગાર-વિભાવાદિ-યુક્તાય નમઃ ॥૩૭॥
 સત્યવાચે નમઃ ॥૩૮॥
 કામોન્મત્ત-ગોપાંગના-મુક્તિ-દાત્રે નમઃ ॥૩૯॥
 મુક્ત્યધિક-ફલ-ગોપી-મનો-મોહકાય નમઃ ॥૪૦॥
 લોકવેદ-સર્વધર્મ-પરિત્યક્ત-ગોપી-સેવિત-ચરણારવિન્દાય નમઃ ॥૪૧॥
 ભક્ત-પ્રતિબન્ધ-નિવારકાય નમઃ ॥૪૨॥
 અલબ્ધ-રાસ-ગોપી-સદ્યોમુક્તિ-દાયકાય નમઃ ॥૪૩॥
 પરીક્ષિત-ગોપવધૂ-સેવિત-ચરણાય નમઃ ॥૪૪॥
 નિજજન-સ્મય-ધ્વંસન-સ્મિતાય નમઃ ॥૪૫॥
 કાયિક-તિરોભાવિત-ગોપી-પુંજાય નમઃ ॥૪૬॥
 રાધા-સહચરાય નમઃ ॥૪૭॥
 વિરહ-વ્યાકુલ-ગોપાંગનાન્વેષિત-માર્ગાય નમઃ ॥૪૮॥
 જ્ઞાન-તુલ્ય-ભક્ત-ભ્રાન્તિ-જનકાય નમઃ ॥૪૯॥
 નિકટ-સ્થિતિ-બોધકાય નમઃ ॥૫૦॥
 ગોપી-વર્ણિત-નિખિલ-ગુણાય નમઃ ॥૫૧॥
 ભક્ત-શુદ્ધિ-વિલમ્બનાય નમઃ ॥૫૨॥
 દીન-કૃપા-પ્રકટિત-રૂપાય નમઃ ॥૫૩॥
 સર્વ-મનો-નયનાલ્લાદકાય નમઃ ॥૫૪॥
 ગોપિકા-વાક્ય-વિચારકાય નમઃ ॥૫૫॥
 સર્વધર્મ-નિર્ધારકાય નમઃ ॥૫૬॥
 સર્વરસાભિજ્ઞાય નમઃ ॥૫૭॥
 રાસ-મંડલાડનેક-રૂપાય નમઃ ॥૫૮॥
 ઉદ્દીપ્ત-કામરસ-પૂરકાય નમઃ ॥૫૯॥
 અતિક્રાન્ત-મર્યાદાય નમઃ ॥૬૦॥

ભક્તદૈન્ય-નિવારકાય નમઃ ॥૬૧॥
 યમુના-કીર્તિ-જનકાય નમઃ ॥૬૨॥
 સુદર્શન-મોચકાય નમઃ ॥૬૩॥
 બલદેવાભીષ્ટ-દાત્રે નમઃ ॥૬૪॥
 શંખચૂડ-ઘાતકાય નમઃ ॥૬૫॥
 ગોપી-કલેશ-નાશક-ગુણાવર્ણવાય નમઃ ॥૬૬॥
 સ્વ-સમાન-ગુણાય નમઃ ॥૬૭॥
 સર્વ-વશીકરણ-દ્વાદશવિધ-ચરિત્રાય નમઃ ॥૬૮॥
 વૃષભાસુર-વિધ્વંસિને નમઃ ॥૬૯॥
 નારદાદિ-બોધિતાક્ષિષ્ટ-કર્મણે નમઃ ॥૭૦॥
 દુષ્ટ-દુર્બુદ્ધિ-નાશ-હેતવે નમઃ ॥૭૧॥
 શિષ્ટ-જ્ઞાન-દીપકાય નમઃ ॥૭૨॥
 કેશ્યાદિ-મહાદુષ્ટ-નિબર્હણાય નમઃ ॥૭૩॥
 નારદાદિ-વન્દિત-ચરણાય નમઃ ॥૭૪॥
 ઓમાદિ-દુષ્ટ-પીડિત-ગોપ-ગોપી-રક્ષકાય નમઃ ॥૭૫॥
 સદ્-ભક્તિ-હેતવે નમઃ ॥૭૬॥
 અકૂરાદિ-ભક્ત-મનોરથ-પરિપૂરકાય નમઃ ॥૭૭॥
 નન્દાદિ-ગોપ-મથુરા-ગમનોત્સવ-હેતવે નમઃ ॥૭૮॥
 ભક્તદુઃખ-મૂલોચ્છેદકાય નમઃ ॥૭૯॥
 ગોપિકા-મનઃ-કાર્પણ્ય-શીલ-હેતવે નમઃ ॥૮૦॥
 ગોપિકા-વિરહ-નાશક-વાક્ય-પુંજાય નમઃ ॥૮૧॥
 ભક્ત-સંશયચ્છેદકાય નમઃ ॥૮૨॥
 વ્યાપિવૈકુંઠ-વાસિને નમઃ ॥૮૩॥
 અકૂરાદિ-ભક્તસ્તુતાનન્ત-ગુણાય નમઃ ॥૮૪॥
 સત્યપ્રતિજ્ઞાય નમઃ ॥૮૫॥
 સ્વગુણ-પ્રતિબોધકાય નમઃ ॥૮૬॥
 મથુરા-દર્શનોત્સુકાય નમઃ ॥૮૭॥
 સ્વાધાર-વૈકુંઠ-સ્થાપકાય નમઃ ॥૮૮॥
 પૌર-પુરન્દ્રી-પુણ્ય-જનકાય નમઃ ॥૮૯॥
 રજકાદિ-દુષ્ટ-નાશકાય નમઃ ॥૯૦॥
 વશ્ત્રાદ્યનેકાકલ્પ-ભૂષિત-રૂપાય નમઃ ॥૯૧॥
 વાયક-સુદામ-ભક્તાલંકૃતાય નમઃ ॥૯૨॥

અત્યુદારાય નમઃ ॥૯૩॥
 કુબ્જાનુલેપાલંકૃતાય નમઃ ॥૯૪॥
 કુબ્જાદિ-ભક્ત-સહજ-દોષ-દૂરીકરણાય નમઃ ॥૯૫॥
 સ્વલીલૌપયિક-રૂપાભિવ્યંજકાય નમઃ ॥૯૬॥
 મથુરા-મહોત્સવાય નમઃ ॥૯૭॥
 દૈત્યધર્મ-નિવારકાય નમઃ ॥૯૮॥
 ધનુર્ભંગ-બોધિત-કાલાય નમઃ ॥૯૯॥
 અતિસામર્થ્ય-બોધિતાક્ષિષ્ટ-કર્મ-ચરિત્રાય નમઃ ॥૧૦૦॥
 મૃત્યુધર્મ-બોધકાય નમઃ ॥૧૦૧॥
 કુવલયાપીડ-ઘાતકાય નમઃ ॥૧૦૨॥
 ગજદન્ત-વરાયુધાય નમઃ ॥૧૦૩॥
 નિખિલજન-મનો-નયનાહ્લાદકાય નમઃ ॥૧૦૪॥
 સર્વરસાવિર્ભાવકાય નમઃ ॥૧૦૫॥
 નિખિલ-કામિની-પ્રેમાવલોકિતાય નમઃ ॥૧૦૬॥
 ચાણૂરાદિ-મહામલ્લ-દૈત્ય-ગર્વ-નિબર્હણાય નમઃ ॥૧૦૭॥
 કંસ-ઘાતકાય નમઃ ॥૧૦૮॥
 વસુદેવ-દેવકી-દુઃખ-વિદારકાય નમઃ ॥૧૦૯॥
 યદુકુલ-નલિની-વિકાશકાય નમઃ ॥૧૧૦॥
 કાલદુઃખ-નિવારકાય નમઃ ॥૧૧૧॥
 પ્રદર્શિત-સદાચારાય નમઃ ॥૧૧૨॥
 સાન્દીપનિ-મૃતાપત્ય-દાત્રે નમઃ ॥૧૧૩॥
 નન્દાદિ-જ્ઞાન-બોધકાય નમઃ ॥૧૧૪॥
 યશોદા-સ્નેહ-રક્ષકાય નમઃ ॥૧૧૫॥
 ગોપિકાદિ-લૌકિક-ભાવદોષ-દૂરીકરણાય નમઃ ॥૧૧૬॥
 ઉદ્ધવાદિ-મધ્યમભાવ-બોધકાય નમઃ ॥૧૧૭॥
 સ્વનિષ્ઠ-મનો-દોષ-નાશકાય નમઃ ॥૧૧૮॥
 કુબ્જાદિ-મનોરથ-પૂરકાય નમઃ ॥૧૧૯॥
 અકૂરાદિ-ભક્ત-સન્માન-હેતવે નમઃ ॥૧૨૦॥
 ભક્ત-હિત-ચિન્તકાય નમઃ ॥૧૨૧॥
 પાંડવ-સ્થાપકાય નમઃ ॥૧૨૨॥
 કુન્તી-પ્રીતિ-હેતવે નમઃ ॥૧૨૩॥
 પ્રૌઢ-લીલાવબોધકાય નમઃ ॥૧૨૪॥

ભક્તપક્ષ-બોધકાય નમઃ ॥૧૨૫॥
 ધૃતરાષ્ટ્ર-જ્ઞાન-બોધકાય નમઃ ॥૧૨૬॥
 ઈચ્છા-વાદ-સ્થાપકાય નમઃ ॥૧૨૭॥
 માયા-પ્રવર્તકાય નમઃ ॥૧૨૮॥
 સર્વાભિવન્દિત-ચરણારવિન્દાય નમઃ ॥૧૨૯॥
 એવં શ્રીકૃષ્ણનામાનિ પ્રૌઢલીલાવબોધને ॥
 કીર્તિતાન્યતિપુણ્યાનિ શતં વિંશતિરષ્ટય ॥૧૧॥

આ પ્રમાણે પ્રૌઢલીલાનું બોધન કરવામાં અર્થાત્ પ્રૌઢલીલાનો ઉપદેશ કરનારા, સમજાવનારા શ્રીકૃષ્ણના એકસો અઠાવીસ પવિત્ર નામોને કીર્તન કહ્યા.

॥ ઇતિ પ્રૌઢલીલાનામાનિ ॥

॥ અથ રાજલીલાનામાનિ ॥

અતઃ પરં પ્રવક્ષ્યામિ રાજલીલામ્ ઉપાશ્રિતઃ ॥
 કૃતવાન્ યાનિ કર્માણિ તાનિ નામાનિ મુક્તયે ॥૧॥

હવે પછી રાજલીલા તરીકે શ્રીકૃષ્ણે જે-જે કર્મો કર્યા તે-તે કર્મોને પ્રકાશ કરનારા નામોને મુક્તિપ્રાપ્ત કરવા માટે તે-તે અધિકારના ભેદથી આનન્દ મેળવવા માટે હું કહું છું ॥૧॥

ક્ષાત્ર-ધર્મ-પ્રવર્તકાય નમઃ ॥૧॥
 દિવ્ય-યુદ્ધ-વિશારદાય નમઃ ॥૨॥
 જરાસન્ધ-સમાનીત-સૈન્ય-ઘાતકાય નમઃ ॥૩॥
 દ્વારકા-પુર-નિર્માણ-હેતવે નમઃ ॥૪॥
 ભક્તાચિન્ત્ય-સુખ-દાત્રે નમઃ ॥૫॥
 યવનાન્તકાય નમઃ ॥૬॥
 મુચુકુન્દ-પ્રસાદકાય નમઃ ॥૭॥
 સર્વદેવતા-મનોરથ-પૂરકાય નમઃ ॥૮॥
 શિવ-બ્રાહ્મણ-વાક્ય-પરિપાલકાય નમઃ ॥૯॥
 દૈત્ય-મોહન-ચરિત્રાય નમઃ ॥૧૦॥
 રુક્મિણી-મનોરથ-પૂરકાય નમઃ ॥૧૧॥
 રુક્મિણી-ગાન્ધર્વ-વિવાહાય નમઃ ॥૧૨॥
 રુક્મિણી-પ્રાણપતયે નમઃ ॥૧૩॥

રુક્મિ-પ્રભૃતિ-દુષ્ટ-માનસ-દુઃખદાય નમઃ ॥૧૪॥
 રુક્મિણી-વિવાહ-પ્રદર્શિત-ગૃહસ્થ-ધર્માય નમઃ ॥૧૫॥
 ત્રિવિધ-વિવાહ-કર્ત્રે નમઃ ॥૧૬॥
 કામ-જનકાય નમઃ ॥૧૭॥
 શમ્બર-ઘાતક-પ્રદ્યુમ્નાય નમઃ ॥૧૮॥
 જામ્બવતી-પ્રાણપતયે નમઃ ॥૧૯॥
 લોક-નિર્મિત-સર્વાર્થ-જ્ઞાપકાય નમઃ ॥૨૦॥
 સત્યભામા-વદ્ધભાય નમઃ ॥૨૧॥
 સત્રાજિત્-સ્વર્ગ-હેતવે નમઃ ॥૨૨॥
 સ્યમન્તક-મણિ-હર્ત્રે નમઃ ॥૨૩॥
 શુદ્ધ-કીર્તિ-સ્થાપકાય નમઃ ॥૨૪॥
 અકૂરાદિ-ભક્ત-દોષ-નિવારકાય નમઃ ॥૨૫॥
 કાલિન્દી-પતયે નમઃ ॥૨૬॥
 પાંડવ-રાજ્ય-સ્થાપકાય નમઃ ॥૨૭॥
 મિત્રવિન્દા-પતયે નમઃ ॥૨૮॥
 સત્યા-પતયે નમઃ ॥૨૯॥
 ભદ્રા-પતયે નમઃ ॥૩૦॥
 લક્ષ્મણા-પતયે નમઃ ॥૩૧॥
 રોહીણી-પતયે નમઃ ॥૩૨॥
 ષોડશ-સહસ્ર-નાયિકાધિપતયે નમઃ ॥૩૩॥
 મુરારયે નમઃ ॥૩૪॥
 નરકાન્તકાય નમઃ ॥૩૫॥
 વસુધા-પૂજિત-ચરણાય નમઃ ॥૩૬॥
 સર્વજનીન-સુખ-હેતવે નમઃ ॥૩૭॥
 પારિજાતાપહરણાય નમઃ ॥૩૮॥
 મહેન્દ્રાદિ-દુષ્ટબુદ્ધિ-નિવારકાય નમઃ ॥૩૯॥
 સર્વરત્નકોશાદિ-પૂરિત-ગૃહાય નમઃ ॥૪૦॥
 રુક્મિણ્યાદિ-સ્ત્રી-મનઃ-પરીક્ષકાય નમઃ ॥૪૧॥
 લૌકિક-લીલા-વાક્ય-વિશારદાય નમઃ ॥૪૨॥
 શ્રુત્યર્થ-પ્રતિપાદક-દશદશ-પુત્રાય નમઃ ॥૪૩॥
 કલિધર્મ-પ્રતિપાદક-વંશાદિ-કર્ત્રે નમઃ ॥૪૪॥
 બાણાસુર-બલાન્ત-કર્ત્રે નમઃ ॥૪૫॥

મહાદેવાદિ-સમ્માન-હેતવે નમઃ ॥૪૬॥
 જવરાદિ-દોષ-નાશકાય નમઃ ॥૪૭॥
 પ્રહ્લાદાદિ-ભક્તવંશ-રક્ષકાય નમઃ ॥૪૮॥
 દાનાદિધર્મ-બોધકાય નમઃ ॥૪૯॥
 નૃગ-મોક્ષ-હેતવે નમઃ ॥૫૦॥
 બ્રહ્મણ્યાય નમઃ ॥૫૧॥
 પુષ્ટિમાર્ગ-પ્રવર્તકાય નમઃ ॥૫૨॥
 યમુના-કર્ષણ-હેતવે નમઃ ॥૫૩॥
 સ્પર્ધાદિ-દુષ્ટ-વિમોચકાય નમઃ ॥૫૪॥
 પૌંડ્રક-કાશી-રાજ-હન્ત્રે નમઃ ॥૫૫॥
 દેવતાન્તર-વર-દક્ષ-ગર્વ-નાશકાય નમઃ ॥૫૬॥
 કાશી-દાહકાય નમઃ ॥૫૭॥
 દુષ્ટ-નિવાસ-દોષ-નાશકાય નમઃ ॥૫૮॥
 મુક્તિ-હેતવે નમઃ ॥૫૯॥
 દુઃસંગ-દક્ષ-દ્વિવિદાદિ-વધ-હેતવે નમઃ ॥૬૦॥
 રાજ્યાદિ-દક્ષ-કૌરવ-ગર્વ-નાશકાય નમઃ ॥૬૧॥
 મર્યાદાભક્તિ-દક્ષ-ભક્ત-મોહ-નાશકાય નમઃ ॥૬૨॥
 જવાધિકાર-શાસ્ત્ર-ગર્વ-નાશકાય નમઃ ॥૬૩॥
 સુધર્માલંકૃત-ચરણાય નમઃ ॥૬૪॥
 ભક્તાપેક્ષાવભાસ-હેતવે નમઃ ॥૬૫॥
 ઉદ્ભવાદિ-બુદ્ધ્યાદિ-બુદ્ધ્યનુસારિણે નમઃ ॥૬૬॥
 જીવ-ધર્માવબોધકાય નમઃ ॥૬૭॥
 હીન-ધર્માવલમ્બન-જીવકાર્ય-કર્ત્રે નમઃ ॥૬૮॥
 ભક્તજ્ઞાન-હેતવે નમઃ ॥૬૯॥
 પુષ્ટિ-નિમિત્ત-જ્ઞાપકાય નમઃ ॥૭૦॥
 રાજસૂયાદિ-પ્રવર્તકાય નમઃ ॥૭૧॥
 શિશુપાલાદિ-ભક્ત-વૈકુંઠ-પ્રાપ્તિ-હેતવે નમઃ ॥૭૨॥
 દુર્યોધનાદિ-દુષ્ટ-માન-ભંગ-હેતવે નમઃ ॥૭૩॥
 યુધિષ્ઠિરાદિ-ભક્ત-ગર્વ-નાશકાય નમઃ ॥૭૪॥
 પ્રદ્યુમ્નાદિ-યાદવ-ગર્વ-પ્રહારકાય નમઃ ॥૭૫॥
 તપસ્યાદિ-દક્ષ-શાલ્વાદિ-ઘાતકાય નમઃ ॥૭૬॥
 પુણ્યાદિ-હીન-ધર્મ-જ્ઞાપન-હેતવે નમઃ ॥૭૭॥

મુખ્ય-સિદ્ધાન્ત-પ્રવર્તકાય નમઃ ॥૭૮॥
 દન્તવકત્ર-વિદૂરથાદિ-મુક્તિ-હેતવે નમઃ ॥૭૯॥
 ક્ષત્રિય-ધર્મ-નાટ્યોપસંહારકાય નમઃ ॥૮૦॥
 ન્યસ્ત-શસ્ત્રાય નમઃ ॥૮૧॥
 બલદેવ-તીર્થયાત્રા-પ્રવર્તકાય નમઃ ॥૮૨॥
 સૂત-ઘાતકાય નમઃ ॥૮૩॥
 પાર્થ-સારથયે નમઃ ॥૮૪॥
 અવ્યક્ત-ગીતામૃત-મહોદધિ-પ્રવર્તકાય નમઃ ॥૮૫॥
 કૌરવ-બલાન્ત-કર્ત્રે નમઃ ॥૮૬॥
 ઈતર-પક્ષપાત-નાશકાય નમઃ ॥૮૭॥
 સુદામા-રંક-ભાર્યાર્થ-ભૂમ્યાનીતેન્દ્ર-વૈભવાય નમઃ ॥૮૮॥
 હેતુસ્થાપકાય નમઃ ॥૮૯॥
 દેશ-કાલાદિ-ધર્મ-હેત્વનુસારિણે નમઃ ॥૯૦॥
 યાત્રોત્સવ-પ્રવર્તકાય નમઃ ॥૯૧॥
 અખિલ-નયનામૃતાબ્ધિ-પૂરકાય નમઃ ॥૯૨॥
 ગોપિકાદિ-સાક્ષાત્કાર-હેતવે નમઃ ॥૯૩॥
 રુક્મિણ્યાદિ-ભક્તિ-સ્થાપકાય નમઃ ॥૯૪॥
 સન્માર્ગ-સ્થાપકાય નમઃ ॥૯૫॥
 વસિષ્ઠાદિ-સેવિત-ચરણાય નમઃ ॥૯૬॥
 વસુદેવ-મહોત્સવ-કર્ત્રે નમઃ ॥૯૭॥
 વસુદેવ-જ્ઞાન-બોધકાય નમઃ ॥૯૮॥
 દેવકી-મનઃ-પીડાપનોદકાય નમઃ ॥૯૯॥
 દેવાદિ-ભક્તશાપાદિ-દોષ-નાશકાય નમઃ ॥૧૦૦॥
 દેવકી-મૃતાપત્ય-દાત્રે નમઃ ॥૧૦૧॥
 દેવકી-સ્તનન્ધયાય નમઃ ॥૧૦૨॥
 ભક્તાચિન્ત્ય-સુખ-દાત્રે નમઃ ॥૧૦૩॥
 સુભદ્રા-વિવાહ-હેતવે નમઃ ॥૧૦૪॥
 જનકાદિ-જ્ઞાનિ-મનોરથ-પૂરકાય નમઃ ॥૧૦૫॥
 શ્રુતદેવાદ્યુપાસક-સન્માર્ગ-બોધકાય નમઃ ॥૧૦૬॥
 અખિલ-નિગમ-નિજજન-સંસ્તુતાય નમઃ ॥૧૦૭॥
 સર્વાગમ્ય-સ્વરૂપાય નમઃ ॥૧૦૮॥
 ઐશ્વર્યાદિ-ષડ્ધર્મ-સ્થાપકાય નમઃ ॥૧૦૯॥

ભક્તદૃષ્ટ-વૈભવ-નાશકાય નમઃ ॥૧૧૦॥
 ભક્તસંકટ-નિવારકાય નમઃ ॥૧૧૧॥
 વૃકાદિ-દૃષ્ટધાતકાય નમઃ ॥૧૧૨॥
 બ્રહ્મશિવાદિ-વન્દિત-ચરણાય નમઃ ॥૧૧૩॥
 સર્વોત્કર્ષ-બોધકાય નમઃ ॥૧૧૪॥
 વિપ્ર-મૃતાપત્ય-દાત્રે નમઃ ॥૧૧૫॥
 અર્જુનાદિ-ગર્વ-પ્રહારકાય નમઃ ॥૧૧૬॥
 દ્વારિકા-નાયકાય નમઃ ॥૧૧૭॥
 નાના-વિલાસ-વિલસિત-સુખાબ્ધયે નમઃ ॥૧૧૮॥
 નિખિલ-નિજજન-પ્રપચ્ચ-વિસ્મારકાય નમઃ ॥૧૧૯॥
 ઈત્યેવં રાજલીલાયાં નામ્નામ્ અષ્ટાદશં શતમ્ ॥
 નિરોધલીલામ્ આશ્રિત્ય ભક્ત્યૈ ભક્તે નિરૂપિતમ્ ॥૧॥

આ પ્રમાણે રાજલીલામાં એકસોને અઢાર નામો નિરોધલીલાનો આશ્રય કરીને ભગવદીયજનમાં ભક્તિનું સ્થાપન કરવા-ભક્તિપ્રાપ્ત થવા માટે નિરૂપણ કરવામાં આવ્યા.

બાલલીલા-નામપાઠાત્ શ્રીકૃષ્ણે પ્રેમ જાયતે ॥
 આસક્તિઃ પ્રૌઢલીલાયા નામપાઠાદ્ ભવિષ્યતિ ॥૨॥
 વ્યસનં કૃષ્ણચરણે રાજલીલાભિધાનતઃ ॥
 તસ્માન્ નામત્રયં જાપ્યં ભક્તિપ્રાપ્તીચ્છુભિઃ સદા ॥૩॥

બાલલીલાના નામોને પાઠ કરવાથી શ્રીકૃષ્ણમાં પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે. પ્રૌઢલીલાનો પાઠ કરવાથી શ્રીકૃષ્ણમાં આસક્તિ થશે. અને રાજલીલાનાં નામોનો પાઠ કરવાથી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રના ચરણારવિન્દમાં વ્યસન સિદ્ધ થશે. તેથી ત્રણે પ્રકારના નામોનો જપ ભક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની ઉત્કંઠા રાખનારે અવશ્ય નિરંતર કરવો જોઈએ ॥૨-૩॥

॥ ત્રિવિધલીલાનામાવલી સમ્પૂર્ણા ॥

(૩૨)

॥ દશમસ્કન્ધાર્થાનુક્રમણિકા ॥

(છંદ-અનુષ્ટુપ)

રાજપ્રશ્નો હરેજન્મકારણં ભૂમિસાંત્વનમ્ ।
કંસબોધન ષટ્પુત્રવધઃ કંસભયં નૃપુ ॥૧॥

(શ્રીભાગવત : સ્કંધ-૧૦ અધ્યાય-૧)

માયાજ્ઞાપન દેવાદિસ્તુતિઃ કૃષ્ણસમૃદ્ભવઃ ।
વાર્ણનં કૃષ્ણરૂપસ્ય વસુદેવસ્ય સંસ્તુતિઃ ॥૨॥
દેવક્યાદિ પુરાકૃત્યકથનં જગદીશિતુઃ ।
ગોકુલે નયનં કન્યામારણે તદ્વિભાષણમ્ ॥૩॥
સાંત્વનં વસુદેવસ્ય મોચનં ભાર્યયા સહ ।
કંસ દુર્મત્રદૈત્યેષુ સાધુબાલઉપદ્રવઃ ॥૪॥
પ્રાદુર્ભૂતે વ્રજે કૃષ્ણે વ્રજરાજ મહોત્સવઃ ।
મથુરાગમનં નંદવસુદેવસમાગમઃ ॥૫॥
પૂતનાસુપયઃપાનં નંદગોપાદિવિસ્મયઃ ।
શકટવ્યત્યયો દૈત્ય ચક્રવાતવધઃ શિશોઃ ॥૬॥
સંલાલને મુખે ધાત્ર્યા જૃંભણે વિશ્વદર્શનમ્ ।
રામકેશવયોર્નામ્નિઃ કરણં કેલિરતયોઃ ॥૭॥
ધૌર્ત્યં ગોપવધૂગેહે પ્રસંગમૃદભક્ષણમ્ ।
દર્શનં વિશ્વરૂપસ્ય નંદભાગ્યપુરાકથા ॥૮॥
ચૌર્યં હૈયંગવસ્થાથ બંધનં દામભિર્બલાત્ ।
યમભાર્જુનતાશાપો ભંગશ્ચૈવાનનિસ્તયોઃ ॥૯॥
બાલકીડોપનંદાદિ મંત્રણં ગમનં તતઃ ।
વૃંદાવને તયોઃ કીડા વયસ્યૈર્વત્સયારિણોઃ ॥૧૦॥
વત્સાસુરસ્ય ચ વધો બકાઘાસુરયોરપિ ।
ભોજનં સખિભિસ્તીરે યમુનાયા હરેર્મુદા ॥૧૧॥
વત્સાઘાહરણં ધાત્રા કૃષ્ણત્વં વત્સપાલયોઃ ।
બ્રહ્મણો મોહગમનં સ્તુતિઃ કૃષ્ણરતિર્ગતિઃ ॥૧૨॥
ગોચારણે મહાકીડા ધેનુકાદિવધસ્તથા ।

व्रज आगमनं कृष्णो गोपीनेत्रमहोत्सवः ॥१३॥
 मृतान् विषांभपानेन गोपान् हरिरञ्जयत् ।
 कालीयदमनं स्तोत्रं तद्भार्याणां प्रलापनम् ॥१४॥
 हृदे कालीयसंबंधकथनं वह्निमोचनम् ।
 कीडाप्रलंबनिधनं दावाग्नेर्मोचनं गवाम् ॥
 वर्षाशरद् वर्णनं च गोपीनां वचनामृतम् ॥१५॥
 व्रतं गोकुलकन्यानां वस्त्राणां हरणं मुदा ।
 वनत्माञ्च कथा गोप प्रार्थना प्रेषणं मध्वे ॥१६॥
 विप्रभार्या प्रसादाश्च पश्चात्तापो द्विजन्मनाम् ।
 यागभंगो महेन्द्रस्य धृतिगोवर्धनस्य च ॥१७॥
 सुरेन्द्रगर्वहरणं गर्गगीतस्य वर्णनम् ।
 गोपशंकापगमनमिन्द्रधेन्वभियायनम् ॥१८॥
 नंदस्यमोक्षणं गोपवैकुण्ठागमनं ततः ।
 पंचाध्याय्यां निशाकीडा सर्पान् नंदस्य मोक्षणम् ॥१९॥
 शंभयूवधः पश्चाद् गोपीगीतं वृषार्दनम् ।
 कंसनारदसंवादः कंसाकूरकथा ततः ॥२०॥
 केशिनो निधनं कृष्णान्नारदर्षिकथा ततः ।
 व्योमासुरवधो कूरागमनं गोकुलेषु च ॥२१॥
 दर्शनानंदहृष्टात्मारोमांश्चो गद्गदा गिरः ।
 संवादो रामकृष्णभार्या वर्णितं कंसयेष्टितम् ॥२२॥
 रामकृष्णप्रयाणं च तथा गोपीप्रलापनम् ।
 मथुरागमनं मध्ये हृदे कृष्णस्य दर्शनम् ॥२३॥
 स्तुतिः पुरगतिः पश्चाद्दर्शनं पुरसंपदः ।
 रजकस्य शिरश्छेदो वायकस्य वरादयः ॥२४॥
 सुदाम्नो वरदानं च कुब्जसंदर्शनं हरेः ।
 धनुर्भंगः सैन्यवधः कंसदुर्लभं दर्शनम् ॥२५॥
 रंगोत्सवे कुवलयापीडयुद्धं विधातनम् ।
 दर्शनं रामकृष्णस्य पौराणां प्रेमदर्शनम् ॥२६॥
 मल्लानां निधनं रंगे कंसस्य सह बंधुभिः ।
 पित्रोश्च सांत्वनं सर्वसुहृदा परितोषणम् ॥२७॥
 उग्रसेनाभिषेकश्च नंदादि व्रजप्रेषणम् ।
 धृष्टद्विजसंस्कारः पठनं च गुरोर्गृहे ॥२८॥

મૃતપુત્રપ્રદાનં ચ ગુરોઃ પંચજનાદનમ્ ।
 પુનરાગમનં શૌરેર્મધુપુર્યાં મહોત્સવઃ ॥૨૯॥
 ઉદ્ધવપ્રેષણં ગોપીવિલાપરિસાંત્વનમ્ ।
 કુબ્જરતિસ્તથાકૂર પ્રેષણં ગજસાહવયે ॥૩૦॥
 પાંડવેષુ ચ વૈષમ્યં ધૃતરાષ્ટ્રસ્ય બોધનમ્ ।
 ઈત્યેવં દશમસ્કન્ધે પૂર્વાર્ધે વિનિરૂપિતમ્ ॥૩૧॥
 જરાસંઘસમાનિત સૈન્યસ્ય બહુશો વધઃ ।
 જામાતૃર્વધ સંતપ્ત જરાસંઘચમૂવધઃ ॥
 બહુશઃ સેનયોદ્વેગો દ્વારકાદુર્ગકારણમ્ ॥૩૨॥
 યવનસ્ય વધો દટ્વા મુચુકુંદસ્ય સંસ્તુતિઃ ।
 વરં દત્વા તતો મ્લેચ્છવધં કૃત્વા ધને તતઃ ॥૩૩॥
 નીયમાને વરૈર્દપ્ત જરાસંઘાત્પલાયનમ્ ।
 રૈવતાતૂરૈવતી કન્યા બલદેવ સમર્પણમ્ ॥૩૪॥
 રુક્મિણી પ્રિયસંદેશ શ્રવણાદખિલાન્ રિપુન્ ।
 નિર્જિત્ય નિર્ગમો ગેહાદંબિકાયાદતિર્બલાત્ ॥૩૫॥
 ચૈદ્યસાંત્વનમુર્વાશૈઃ તતો રુક્મિસમાગમઃ ।
 યુદ્ધાશ્લેષાપરાધૈ ચ મુંડન તસ્ય કૃષ્ણતઃ ॥૩૬॥
 રુક્મિણીદુઃખશમનં રામવાક્યં ચ મોક્ષણમ્ ।
 તતો વિવાહો રુક્મિણ્યાઃ વિધિવત્ સ્વપુરે મુદા ॥૩૭॥
 પ્રદ્યુમ્નોત્પત્તિકથનં હરણં સૂતિકાગૃહાત્ ।
 માયાવત્યોક્ત વૃત્તાંતઃ શંબરસ્ય વધસ્તતઃ ॥૩૮॥
 પુનરાગમનં ગેહે સંતોષો દ્વારકૌકસામ્ ।
 સૂર્યાત્ સ્યમંતકપ્રાપ્તિર્યાચનં તસ્ય વૈ હરેઃ ॥૩૯॥
 તત્સંબંધાત્પ્રસેનસ્ય વધોકીર્તિર્હરેસ્તથા ।
 તન્માર્જનાય ઋક્ષસ્ય ગેહે ગમનમેતયોઃ ॥૪૦॥
 યુદ્ધં જ્ઞાત્વા સ્વઋષભં જાંબુવત્યાઃ સમર્પણમ્ ।
 સત્રાજિતસ્ય પ્રાપ્તસ્ય સ્વતો દાનં મુરારિણા ॥૪૧॥
 વિવાહઃ સત્યભામાયા દત્તાયાઃ પ્રીતયે હરેઃ ।
 રામેણ સહ કૃષ્ણસ્ય ગમનં ગજસાહવયે ॥૪૨॥
 અકૂરકૃતવર્મભ્યાં પ્રેરિતાચ્છતધન્વનઃ ।
 સત્રાજિતવધો મધ્યે કૃષ્ણાચ્છતધનોર્વધઃ ॥૪૩॥
 રામસ્ય મિથિલાયાત્રા ગદાશિક્ષા સુયોધને ।

અકૂરમણિદાનં ચ શકપ્રસ્થે હરેર્ગતિઃ ॥૪૪॥
 કાલિંદ્યા સંગતિઃ શૌરેર્વિવાહઃ સ્વપુરે તતઃ ।
 મિત્રવિંદાહતિર્નાગ્નિજિત્યુદ્ધાહનમેવ ચ ॥૪૫॥
 ભદ્રાયા લક્ષ્મણાશ્ચ વિવાહો મુરઘાતિના ।
 પીઠતત્તનયાનાં ચ નરકસ્ય ચ ઘાતનમ્ ॥૪૬॥
 ભૂમિસ્તુતી રાજકન્યાપ્રેષણં સ્વપુરે તતઃ ।
 ગત્વા મહેન્દ્રભવનં પારિજાતાહતિર્બલાત્ ॥૪૭॥
 ઉદ્ધાહો રાજકન્યાનાં રુક્મિણીકૃષ્ણકૌતુકમ્ ।
 કૃષ્ણભાર્યા કથા પુત્રનામાન્યુદ્ધાહપર્વણિ ॥૪૮॥
 રામાદ્ રુક્મિવધો દ્યૂતે બાણસ્ય હરસંકથા ।
 ઉષાસ્વપ્નકથા ચિત્રલેખાયા હરણં હરેઃ ॥૪૯॥
 પૌત્રસ્ય બંધનં ચાપિ બાણયાદવસંયુગઃ ।
 કૃષ્ણશંકરયોર્યુદ્ધે જવરસંસ્તવનં તતઃ ॥૫૦॥
 બાણબાહુચ્છિદા રુદ્રસ્તુતિર્બાણભયં વરઃ ।
 ઉષાપ્રાપ્તિર્નૃગાખ્યાનં બલભદ્રવ્રજાગમઃ ॥૫૧॥
 ગોપીવિલાપો રામસ્ય સ્તુતિર્ગોપીભિરેવ ચ ।
 યમુનાકર્ષણં કાશીપતિપૌંડ્રક ઘાતનમ્ ॥૫૨॥
 કાશીદાહઃ સ્વકૃત્યાતો દ્વિવિદસ્ય બલાદ્વધઃ ।
 લક્ષ્મણાહરણં રામવિક્રમો ગજસાહવયે ॥૫૩॥
 નારદેન હરેર્લીલાદર્શનં ગૃહમેધિનામ્ ।
 આહનિકં વાસુદેવસ્ય રાજ્ઞાં વિજ્ઞાપનં હરેઃ ॥૫૪॥
 મંત્રણાદુદ્ધવસ્યેન્દ્રપ્રસ્થે ગમનમીશિતુઃ ।
 જરાસંધવધઃ સ્તોત્રં રાજ્ઞાં સત્કૃતિરેવ ચ ॥૫૫॥
 રાજસૂયે હરેઃ પૂજા શિશુપાલવધસ્તથા ।
 દુર્યોધનાભિમાનસ્ય ભંગઃ પ્રદ્યુમ્નશાલ્વયોઃ ॥૫૬॥
 યુદ્ધં ત્રિવણરાત્રં ચ હરેરાગમનં તતઃ ।
 શાલ્વસ્ય દંતવક્રસ્ય તદ્ભ્રાતૃલીલયા વધઃ ॥૫૭॥
 તીર્થયાત્રાર્થ રામસ્ય મધ્યે સૂતવધસ્તતઃ ।
 તત્પુત્રસ્થાપનં તત્ર બલ્લલસ્ય વધસ્તતઃ ॥૫૮॥
 યાત્રા સમસ્તતીર્થાનાં મૃષિભિર્યાજનં બલાત્ ।
 ભક્તાનાં જન્મસાફલ્યં પૃથુકાખ્યાન મેવ ચ ॥૫૯॥
 સૂર્યોપરાગે નિખિલૈઃ કુરુક્ષેત્રે સમાગમઃ ।
 બંધુભિર્વસુદેવસ્ય ગોપિકાપરિસાંત્વનમ્ ॥૬૦॥

કૃષ્ણભાર્યાવિવાહાનાં કથનં વિસ્મયો નૃણામ્ ।
 ઋષીણાં ગમનં તત્ર કૃષ્ણેન પ્રતિપૂજનમ્ ॥૬૧॥
 વસુદેવસ્ય સંપ્રશ્નો નારદોક્તિરથોત્તરમ્ ।
 યાજનં તસ્ય ઋષિભિઃ પ્રમોદોબિલદેહિનામ્ ॥૬૨॥
 વસુદેવસ્ય વિજ્ઞાનં દેવક્યા ષટ્સુતાગમઃ ।
 બલિકૃષ્ણસ્તુતિકથા ષણ્ણાં ગમનનિર્ગમૌ ॥૬૩॥
 સુભદ્રાવિજયોદ્ધાહો મિથિલાગમનં હરેઃ ।
 મૈથિલશ્રુતદેવાભ્યાં પૂજનં ગતિરેતયોઃ ॥૬૪॥
 વેદસ્તુતિઃ હરેર્ભક્ત્યા દારિદ્ર્ય વિનિરૂપણમ્ ।
 આશુતોષકથા શંભોરનર્થોસ્ય વરસ્ય ચ ॥૬૫॥
 વૃકાસુરવધો બુદ્ધ્યેર્મોચનં ગિરિજાયતેઃ ।
 હરેરેવાસ્તિ દેવત્વં ભૃગુવાક્યૈશ્ચ નિશ્ચયઃ ॥૬૬॥
 મૃતપુત્રપ્રદાનં ચ વિપ્રસ્ય સ્વાલયાદ્ હરેઃ ।
 કીડાશ્રીભિર્હરેઃ પૂજા વિરહાત્ શ્રીવિભાષણમ્ ॥૬૭॥
 મહારથાનાં નામાનિ હરેર્વંશાવલિસ્તથા ।
 યાદવાનાંત્યમિત્યેવં ઉત્તરાર્ધે નિરૂપિતમ્ ॥૬૮॥

॥ ઈતિ શ્રીમદ્વલ્લભદીક્ષિત વિરચિતા શ્રીમદ્ભાગવત-દશમસ્કન્ધાર્થાનુક્રમણિકા

સમાપ્તા ॥

॥ श्रीपरिवृढाष्टकम् ॥

कलिन्दोद्भूतायास् तटम् अनुचरन्तीं पशुपन्नां
 रहस्येकां दृष्ट्वा नव-सुलग-वक्षोज-युगलाम् ॥
 दृढं निविग्रन्थिं श्लथयति मृगाक्ष्या लठतरं
 रति-प्रादुर्भावो भवतु सततं श्रीपरिवृढे ॥१॥
 समायाते स्वस्मिन् सुर-निलय-साम्यं गतवति
 व्रजे वैशिष्ट्यं यो निज-पदगताब्जकुश-यवैः ॥
 अकार्षीत् तस्मिन् मे यदुकुल-समुद्भासित-मणौ
 रति-प्रादुर्भावो भवतु सततं श्रीपरिवृढे ॥२॥
 'लिली-ली-ली'कारान् प्रतिपशु वने कुर्वति सदा
 नमद्-ब्रह्मेशेन्द्र-प्रभृतिषु य मौनं धृतवति ॥
 मृगाक्षीभिः स्वेक्षा-नव-कुवलयैर् अर्थित-पदे
 रति-प्रादुर्भावो भवतु सततं श्रीपरिवृढे ॥३॥
 सकृत् स्मृत्वा कुम्भी यम् छल परमं लोकम् अगमत्
 चिरं ध्यात्वा धाता समधिगतवान् यं न तपसा ॥
 विभौ तस्मिन् मह्यं सज्जल-जलदाली-निल-तनौ
 रति-प्रादुर्भावो भवतु सततं श्रीपरिवृढे ॥४॥
 पराकाष्ठा प्रेम्णः पशुप-तरुण्णीनां क्षितिभुजं
 सुदृप्तानां त्रासास्पदम् अभिल-लाज्यं यदुपतेः ॥
 विभुर् यस् तस्मिन् मे दर-विक्रय-जम्बालज-मुખे
 रति-प्रादुर्भावो भवतु सततं श्रीपरिवृढे ॥५॥
 दर-प्रादुर्भूत-द्विज-गण-महः-पूरित-वने
 यरन् कुलवां राका-रुचिरतर-शोभाधिक-रुचिः ॥
 हरिर् यस् तस्मिन् स्त्री-गण-परिवृतो नृत्यति सदा
 रति-प्रादुर्भावो भवतु सततं श्रीपरिवृढे ॥६॥
 स्फुरद्-गुंजा-पुंजाकलित-निज-पादाब्ज-विलुप्त-
 स्रजि श्यामा-कामास्पद-पद-युगे मेयक-रुचिः ॥
 वरांगे शृंगारं दधति शिभिनां पिच्छ-पटलै
 रति-प्रादुर्भावो भवतु सततं श्रीपरिवृढे ॥७॥
 दुरन्तं दुःखाब्धिं लसित-सुधया शोषयति यो

યદાસ્યેન્દુર્ ગોપી-નયન-નલિનાનન્દ-કરણમ્ ॥
 અનંગઃ સાંગત્વં વ્રજતિ મમ તસ્મિન્ મુરરિપૌ
 રતિ-પ્રાદુર્ભાવો ભવતુ સતતં શ્રીપરિવૃદ્ધે ॥૮॥
 ઈદં યઃ સ્તોત્રં શ્રીપરિવૃદ્ધ-સમીપે પઠતિ વા
 શૃણોતિ શ્રદ્ધાવાન્ રતિ-પતિ-પિતુઃ પાદયુગલે ॥
 રતિં પ્રેપ્સુઃ શશ્વત્ કુવલય-દલ-શ્યામલ-તનૌ
 રતિઃ પ્રાદુર્ભૂતા ભવતિ ન ચિરાત્ તસ્ય સુદઢા ॥૯॥
 ॥ ઈતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતં શ્રીપરિવૃદ્ધાષ્ટકં સમાપ્તમ્ ॥

(૩૪)

॥ શ્રીમધુરાષ્ટકમ્ ॥

અધરં મધુરં વદનં મધુરં નયનં મધુરં હસિતં મધુરમ્ ॥
 હૃદયં મધુરં ગમનં મધુરં મધુરાધિપતેરખિલં મધુરમ્ ॥૧॥
 વચનં મધુરં ચરિતં મધુરં વસનં મધુરં વલિતં મધુરમ્ ॥
 ચલિતં મધુરં ભ્રમિતં મધુરં મધુરાધિપતેરખિલં મધુરમ્ ॥૨॥
 વેણુર્ મધુરો રેણુર્ મધુરો પાણિર્ મધુરઃ પાદૌ મધુરૌ ॥
 નૃત્યં મધુરં સખ્યં મધુરં મધુરાધિપતેરખિલં મધુરમ્ ॥૩॥
 ગીતં મધુરં પીતં મધુરં ભુક્તં મધુરં સુપ્તં મધુરમ્ ॥
 રૂપં મધુરં તિલકં મધુરં મધુરાધિપતેરખિલં મધુરમ્ ॥૪॥
 કરણં મધુરં તરણં મધુરં હરણં મધુરં રમણં મધુરમ્ ॥
 વમિતં મધુરં શમિતં મધુરં મધુરાધિપતેરખિલં મધુરમ્ ॥૫॥
 ગુંજા મધુરા માલા મધુરા યમુના મધુરા વીચી મધુરા ॥
 સલિલં મધુરં કમલં મધુરં મધુરાધિપતેરખિલં મધુરમ્ ॥૬॥
 ગોપી મધુરા લીલા મધુરા યુક્તં મધુરં મુક્તં મધુરમ્ ॥
 દષ્ટં મધુરં શિષ્ટં મધુરં મધુરાધિપતેરખિલં મધુરમ્ ॥૭॥
 ગોપા મધુરા ગાવો મધુરા યષ્ટિર્ મધુરા સૃષ્ટિર્ મધુરા ॥
 દલિતં મધુરં ફલિતં મધુરં મધુરાધિપતેરખિલં મધુરમ્ ॥૮॥
 ॥ ઈતિ શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યપ્રકટિતં મધુરાષ્ટકં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૩૫)

॥ શ્રીગિરિરાજધાર્યષ્ટકમ્ ॥

ભક્તાભિલાષા-ચરિતાનુસારી, દુઝ્યાદિ-ચૌર્યેણ યશો-વિસારી ॥
કુમારતાનન્દિત-ધોષનારિઃ, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજધારી ॥૧॥
વ્રજાંગના-વૃન્દ-સદા-વિહારી, અંગૈર્ગુહાંગારતમોપહારી ॥
ક્રીડા-રસાવેશ-તમોડભિસારી, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજધારી ॥૨॥
વેણુસ્વનાનન્દિત-પત્રગારી, રસાતલાનૃત્યપદ-પ્રચારી ॥
ક્રીડન્ વયસ્યાકૃતિ-દૈત્યમારી, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજધારી ॥૩॥
પુલિન્દદારાહિત-શમ્બરારી, રમાસદોદાર-દયાપ્રકારી ॥
ગોવર્ધને કન્દકલોપહારી, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજધારી ॥૪॥
કલિન્દજા-કૂલ-દુકૂલહારી, કુમારિકા-કામકલા-વિતારી ॥
વૃન્દાવને ગોધન-વૃન્દ-ચારી, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજધારી ॥૫॥
વ્રજેન્દ્ર-સર્વાધિક-શર્મકારી, મહેન્દ્ર-ગર્વાધિક-ગર્વહારી ॥
વૃન્દાવને કન્દકલોપહારી, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજધારી ॥૬॥
મનઃકલાનાથ-તમો-વિદારી, વંશીરવાકારિત-તત્કુમારી ॥
રાસોત્સવોદ્વેષ-રસાબ્ધિસારી, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજધારી ॥૭॥
મત્તદ્વિપોદ્દામ-ગતાનુકારી, લુંઠપ્રસૂનાપ્રપદીનહારી ॥
રામો રસ-સ્પર્શ-કર-પ્રસારી, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજધારી ॥૮॥

॥ ઇતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતં ગિરિરાજધાર્યષ્ટકં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

॥ શ્રીકૃષ્ણાષ્ટકમ્ ॥

શ્રીગોપ-ગોકુલ-વિવર્ધન! નન્દસૂનો!
 રાધાપતે! વ્રજજનાર્તિ-હરાવતાર! ॥
 મિત્રાત્મજા-તટ-વિહારણ! દીનબન્ધો!
 દામોદરા(!)ડચ્યુત! વિભો! મમ દેહિ દાસ્યમ્ ॥૧॥
 શ્રીરાધિકારમણ! માધવ! ગોકુલેન્દ્ર-
 સૂનો! યદૂત્તમ! રમાર્ચિત-પાદપન્ન! ॥
 શ્રીશ્રીનિવાસ! પુરુષોત્તમ! વિશ્વમૂર્તે!
 ગોવિન્દ! યાદવપતે! મમ દેહિ દાસ્યમ્ ॥૨॥
 ગોવર્ધનોદ્ધરણ! ગોકુલવલ્લભાદ્ય!
 વંશોદ્ભટા(!)ડડલય! હરે(!)ડખિલલોકનાથ! ॥
 શ્રીવાસુદેવ! મધુસૂદન! વિશ્વનાથ!
 વિશ્વેશ ગોકુલપતે! મમ દેહિ દાસ્યમ્ ॥૩॥
 રાસોત્સવપ્રિય! બલાનુજ! સત્વરાશે!
 ભક્તાનુકમ્પિત! ભવાર્તિહરા(!)દિનામ! ॥
 વિજ્ઞાનધામ! ગુણધામ! કિશોરમૂર્તે!
 સર્વેશ! મંગલતનો! મમ દેહિ દાસ્યમ્ ॥૪॥
 સદ્ધર્મપાલ! ગરુડાસન! યાદવેન્દ્ર!
 બ્રહ્મણ્યદેવ! યદુનન્દન! ભક્તિદાન! ॥
 સંકર્ષણપ્રિય! કૃપાલય! દેવ! વિષ્ણો!
 સત્યપ્રતિજ્ઞ! ભગવન્! મમ દેહિ દાસ્યમ્ ॥૫॥
 ગોપીજન-પ્રિયતમ-કિયયૈકલભ્ય!
 રાધાવર! પ્રિયવરેણ્ય! શરણ્યનાથ! ॥
 આશ્ચર્યબાલ! વરદેશ્વર! પૂર્ણકામ!
 વિદ્રુત્તમાશ્રય! વિભો! મમ દેહિ દાસ્યમ્ ॥૬॥
 કન્દર્પ-કોટિ-મદ-હારણ! તીર્થકીર્તે!
 વિશ્વૈકવન્દ્ય! કરુણાર્ણવ! તીર્થપાદ! ॥
 સર્વજ્ઞ! સર્વવરદા(!)ડડશ્રયકલ્પવૃક્ષ!
 નરાયણા(!)ડખિલગુરો! મમ દેહિ દાસ્યમ્ ॥૭॥
 વૃન્દાવનેશ્વર! મુકુન્દ! મનોજવેષ!

વંશી-વિભૂષિત-કરામ્બુજ! પન્નનેત્ર! ॥
 વિશ્વેશ! કેશવ! વ્રજોત્સવ! ભક્તિવશ્ય!
 દેવેશ! પાણ્ડવપતે! મમ દેહિ દાસ્યમ્ ॥૮॥
 શ્રીકૃષ્ણસ્તવ-રત્નમષ્ટકમિદં સર્વાર્થદં વર્ણ્યતામ્
 ભક્તાનાં ચ હિતં હરેશ્ચ નિતરાં યો વૈ પઠેત્ પાવનમ્ ॥
 તસ્યાસૌ વ્રજરાજ-સૂનુર્ અતુલાં ભક્તિં સ્વપાદામ્બુજે
 સત્સેથ્યે પ્રદદાતિ ગોકુલપતિઃ શ્રીરાધિકા-વલ્લભઃ ॥૯॥
 ॥ ઈતિ શ્રીવલ્લભાચાર્યવિરચિતં શ્રીકૃષ્ણાષ્ટકં સમાપ્તમ્ ॥

(૩૭)

॥ શ્રીગોપીજનવલ્લભાષ્ટકમ્ ॥

નવામ્બુદાનીક-મનોહરાય, પ્રકુલ-રાજીવ-વિલોચનાય ॥
 વેણુસ્વનેર્ મોદિત-ગોકુલાય, નમોઽસ્તુ ગોપીજનવલ્લભાય ॥૧॥
 કિરીટ-કેયૂર-વિભૂષિતાય, ગ્રૈવેય-માલા-મણિ-રજ્જિતાય ॥
 સ્ફુરત્ ચલત્ કાચ્યનકુણ્ડલાય, નમોઽસ્તુ ગોપીજનવલ્લભાય ॥૨॥
 દિવ્યાણ્ગનાવૃન્દનિષેવિતાય, સ્મિત-પ્રભા-ચારુ-મુખામ્બુજાય ॥
 ત્રૈલોક્ય-સમ્મોહનસુન્દરાય, નમોઽસ્તુ ગોપીજનવલ્લભાય ॥૩॥
 રત્નાદિ-મૂલાલય-સંશ્રિતાય, કલ્પદ્રુમચ્છાય-સમાશ્રિતાય ॥
 હેમસ્ફુરન્માણ્ડલ-મધ્યગાય, નમોઽસ્તુ ગોપીજનવલ્લભાય ॥૪॥
 શ્રીવત્સરોમાવલિ-રંજિતાય, વક્ષઃસ્થલે કૌસ્તુભ-ભૂષિતાય ॥
 સરોજકિંજલ્ક-નિભાંશુકાય, નમોઽસ્તુ ગોપીજનવલ્લભાય ॥૫॥
 દિવ્યાણ્ગુલીયાણ્ગુલીરજ્જિતાય, મયૂર-પિચ્છચ્છવિ-શોભિતાય ॥
 વન્ય-સ્રજાલંકૃત-વિગ્રહાય, નમોઽસ્તુ ગોપીજનવલ્લભાય ॥૬॥
 મુનીન્દ્ર-વૃન્દૈર્ અભિસંસ્તુતાય, ક્ષરત્પયો-ગોકુલ-ગોકુલાય ॥
 ધર્માર્થકામામૃત-સાધકાય, નમોઽસ્તુ ગોપીજનવલ્લભાય ॥૭॥
 એનસ્તમઃસ્તોમ-દિવાકરાય, ભક્તસ્ય ચિન્તામણિ-સાધકાય ॥
 અશેષ-દુઃખામય-ભેષજાય, નમોઽસ્તુ ગોપીજનવલ્લભાય ॥૮॥
 ॥ ઈતિ શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યવિરચિતં ગોપીજનવલ્લભાષ્ટકં સમાપ્તમ્ ॥

(૩૮)

॥ ગોપીગીત ॥

(શ્રીમદ્ ભાગવત દશમસ્કન્ધ અધ્યાય ૨૮-૩૨)

॥ શ્રીગોપ્ય ઊચુઃ ॥

જયતિ તેઽધિકં જન્મના વ્રજઃ શ્રયત ઈન્દિરા શશ્વદ્ અત્ર હિ ॥
દયિત! દશ્યતાં દિક્ષુ તાવકાસ્ ત્વયિ ધૃતાસવસ્ ત્વાં વિચિન્વતે ॥૧॥
શરદ્દદાશયે સાધુ જાત સત્ સરસિ જોદર-શ્રી મુષા દશા ॥
સુરતનાથ! તે શુલ્કદાસિકા વરદ! નિઘ્નતો, નેહ કિં વધઃ ॥૨॥
વિષજલાપ્યયાદ્ વ્યાલરાક્ષસાદ્ વર્ષમારુતાદ્ વૈદ્યુતાનલાત્ ॥
વૃષમયાત્મજાદ્ વિશ્વતો ભયાદ્ ઋષભ! તે વયં રક્ષિતા મુહુઃ ॥૩॥
ન ખલુ ગોપિકાનન્દનો ભવાન્ અખિલદેહિનામ્ અંતરાત્મદક્ ॥
વિખનસાર્થિતો વિશ્વગુપ્તયે સખ! ઉદેયિવાન્ સાત્ત્વતાં કુલે ॥૪॥
વિરચિતાભયં વૃષ્ણિધુર્ય તે શરણમીયુષાં સંસૃતેર્ ભયાત્ ॥
કરસરોરુહમ્ કાન્ત! કામદં શિરસિ ઘેહિ નઃ શ્રીકરગ્રહમ્ ॥૫॥
વ્રજજનાર્તિહન! વીર યોષિતાં નિજજનસ્મયધ્વંસનસ્મિત ॥
ભજ સખે! ભવત્ કિંકરીઃ સ્મ નો જલરુહાનનં ચારુ દર્શય ॥૬॥
પ્રણતદેહિનાં પાપકર્ષણં તૃણચરાનુગં શ્રીનિકેતનમ્ ॥
ફણિફણાર્પિતં તે પદામ્બુજં કૃણુ કુચેષુ નઃ કૃન્ધિ હચ્છયમ્ ॥૭॥
મધુરયા ગિરા વલ્ગુવાક્યયા બુધમનોજ્ઞયા પુષ્કરેક્ષણ! ॥
વિધિકરીરિમા વીર! મુહ્યતીર્ અધરસીધુનાપ્યાયસ્વ નઃ ॥૮॥
તવા કથામૃતં તપ્તજીવનં કવિભિરીડિતં કલ્મષાપહમ્ ॥
શ્રવણમઙ્ગલં શ્રીમદાતતં ભુવિ ગૃણન્તિ યે ભૂરિદાઙ્ગનાઃ ॥૯॥
પ્રહસિતં પ્રિય! પ્રેમવીક્ષિતં વિહરણં ચ તે ધ્યાનમઙ્ગલમ્ ॥
રહસિ સંવિદો યા હૃદિસ્પૃશઃ કુલક નો મનઃ ક્ષોભયન્તિ હિ ॥૧૦॥
ચલસિ યદ્ વ્રજાત્ ચારયન્ પથૂન્ નલિનસુન્દરં નાથ! તે પદમ્ ॥
શિલતૃણાફ્કુરૈઃ સીદતીતિ નઃ કલિલતાં મનઃ કાન્ત! ગચ્છતિ ॥૧૧॥
દિનપરિક્ષયે નીલકુન્તલૈર્ વનરુહાનનં બિભ્રદાવૃતમ્ ॥

ધનરજસ્વલં દર્શયન્ મુહુર્ મનસિ નઃ સ્મરં વીર! યચ્છસિ ॥૧૨॥
 પ્રણાતકામદં પદ્મજાર્ચિતં ધરણિમણ્ડનં ધ્યેયમ્ આપદિ ॥
 ચરણપદ્મજં શન્તમં ચ તે રમણ! નઃ સ્તનેષ્વર્પયાધિહન્ ॥૧૩॥
 સુરતવર્ધનં શોકનાશનં સ્વરિતવેણુના સુષ્ટુ ચુમ્બિતમ્ ॥
 ઈતરરાગવિસ્મારણં નૃણાં વિતર વીર! નસ્ તેઽધરામૃતમ્ ॥૧૪॥
 અટતિ યદ્ ભવાન્ અત્તિ કાનનં ત્રુટિ યુગાયતે ત્વામ્ અપશ્યતામ્ ॥
 કુટિલકુન્તલં શ્રીમુખં ચ તે જડ ઉદીક્ષતાં પદ્મકૃદ્ દશામ્ ॥૧૫॥
 પતિસુતાન્વય-ભ્રાતૃબાન્ધવાન્ અતિવિલડ્ધ્ય તેઽન્ત્યચ્યુતાગતાઃ ॥
 ગતિવિદસ્તવોદ્-ગીતમોહિતાઃ કિતવ યોષિતઃ કસ્ ત્યજેન્ નિશિ ॥૧૬॥
 રહસિ સંવિદં હચ્છયોદયં પ્રહસિતાનનં પ્રેમવીક્ષણમ્ ॥
 બૃહદુરઃ શ્રિયો વીક્ષ્ય ધામ તે મુહુર્ અતિસ્પૃહં મુહ્યતે મનઃ ॥૧૭॥
 વ્રજવનૌકસાં વ્યક્તિર્ અંગ! તે વૃજિનહન્ત્યલં વિશ્વમડ્ગલમ્ ॥
 ત્વજ મનાક્ ચ નસ્ત્વત્સ્પૃહાત્મનાં સ્વજનહૃદ્ગ્જાં યન્નિષ્ફૂટનમ્ ॥૧૮॥

યત્ તે સુજાતચરણામ્બુરુહં સ્તનેષુ
 ભીતાઃ શનૈઃ પ્રિય! દધીમહિ કર્કશેષુ ॥
 તેનાટવીમ્ અટસિ તદ્ વ્યથતે ન કિં સ્વિત્
 કૂર્પાદિભિર્ ભ્રમતિ ધીર્ ભવદાયુષાં નઃ ॥૧૯॥

॥ ઈતિ શ્રીગોપીગીત સંપૂર્ણમ્ ॥

(૩૯)

॥ સાધનદીપિકા ॥

(મંગલાચરણમ્)

તા નઃ શ્રીતાત-પત્-પન્નરેણવઃ કામધેનવઃ ॥
નાકસ્ય તરવોડન્યેષાં સ્યુઃ કલ્પતરવો યથા ॥૧॥
શ્રુતિ-સ્મૃતિ-શિરોરત્ન-નીરાજિત-પદામ્બુજમ્ ॥
યશોદોત્સઙ્ગ-લલિતં વન્દે શ્રીનન્દ-નન્દનમ્ ॥૨॥

(આ ગ્રંથમાં ઉપદિષ્ટ બાબતોમાં પ્રમાણ શ્રુતિ સ્મૃતિ સૂત્ર પુરાણ તન્ત્ર આદિ
શાસ્ત્રોની શ્રીમદાચાર્યચરણદ્વારા પ્રકટ કરેલ વ્યાખ્યા છે)

ભક્તિમાર્ગ-વિતાનાય યો-ડવતીર્ણો હુતાશનઃ ॥
સએવ નઃ પરં માનં શેષમ્ અસ્ય પ્રમાન્તરમ્ ॥૩॥
વેદત્રયી-શિરોભાગ-સૂત્ર-વ્યાખ્યાન-સમ્મતામ્ ॥
ભક્તિ-શાસ્ત્રાનુસારેણ કુર્વે સાધન-દીપિકામ્ ॥૪॥

(શ્રીહરિભજનની આવશ્યકતાના નિરૂપણદ્વારા ગ્રંથોનો ઉપક્રમ)
‘આત્મા વાર’ ઈતિ શ્રુત્યા દર્શનૈક-ફલો વિધિઃ ॥
શ્રવણાદ્યૈઃ પ્રતિજ્ઞાતઃ ‘તં ભજેત્’-‘તં રસેદ્’ ઈતિ ॥૫॥
“તસ્માદ્ ભારત સર્વાત્મા ભગવાન્ હરિરીશ્વરઃ ॥
શ્રોતવ્યઃ કીર્તિતવ્યશ્ચ સ્મર્તવ્યશ્ચછતાભયમ્” ॥૬॥
પુરુષસ્યાવિશેષેણ સંસારં પ્રજિહાસતઃ ॥
હરેર્ આરાધને મુક્તિઃ..... ॥

(શામાટે^૧ અને કેવા^૨ ગુરુની આવશ્યકતા હોય છે તેનું નિરૂપણ)
.....તત્પ્રકારો નિરૂપ્યતે ॥૭॥
“માહાત્મ્યજ્ઞાન-પૂર્વોહિ સુદઢઃ સર્વતો-ડધિકઃ ॥
સ્નેહો ‘ભક્તિ’રિતિ પ્રોક્તઃ તથા મુક્તિર્ન્યાન્યથા” ॥૮॥
માહાત્મ્ય-જ્ઞાપનાયૈવ શ્રવણં ગુણ-કર્મણામ્ ॥
શાસ્ત્રાણામ્ ઉપયોગો-ડત્ર તત્રાકાંક્ષા^૧ ગુરોર્ ભવેત્ ॥૯॥
“કૃષ્ણ-સેવા-પરં વીક્ષ્ય દમ્ભાદિ-રહિતં નરમ્ ॥
શ્રીભાગવત-તત્ત્વજ્ઞં ભજેદ્ જિજ્ઞાસુરાદરાત્”^૨ ॥૧૦॥

(સ્વમાર્ગીય ગુરુનું પ્રથમ કર્તવ્ય છે ભગવાનની શરણાગતિ સ્વીકારવા માટે દૈવીજીવોને પ્રેરણા આપવી)

દેહદ્રોણ્યા યિયાસૂનાં પરં પારં ભવામ્બુધેઃ ॥

ગુરુણા કર્ણધારેણ હ્યુત્તાર્યા સ્વોપદેશતઃ ॥૧૧॥
 “યો બ્રહ્માણં વિદધાતિ પૂર્વં યો વૈ વેદાંશ્ય પ્રહિણોતિ તસ્મૈ ॥
 તં હ દેવમ્ આત્મ-બુદ્ધિપ્રકાશં, મુમુક્ષુર્વે શરણમહં પ્રપદ્યે” ॥૧૨॥
 “સર્વધર્માન્ પરિત્યજ્ય મામ્ એકં શરણં વ્રજ” ॥
 ઇતિ શ્રુત્યા તથા સ્મૃત્યા પ્રપત્યાદેશમ્ આદિતઃ ॥૧૩॥

(સ્વમાર્ગીય દ્વિજકુળના શિષ્યોના કર્તવ્યો)

પ્રેમણોપદેશ-શ્રવણાત્ પ્રપત્તિઃ પ્રેમ-કારણમ્ ॥
 અતો મૂલાભિષેકો હિ કાર્યસ્ તેનાસ્ય સેવને ॥૧૪॥
 નહિ દેહભૃતા શક્યં કર્મ ત્યક્તુમ્ અશેષતઃ ॥
 અતઃ સ્વધર્માચરણં ભાર-દ્વૈગુણ્યમ્ અન્યથા ॥૧૫॥
 સ્વધર્માચરણં શક્ત્યા હ્યધર્માત્ નિવર્તનમ્ ॥
 ઇન્દ્રિયાશ્વ-વિનિગ્રાહઃ સર્વથા નત્યજેત્ ત્રયમ્ ॥૧૬॥
 ઇતિ ભાગવતો ધર્મઃ શ્રીમદ્વાચાર્ય-સમ્મતઃ ॥
 ભક્તિ-શાસ્ત્રાનુકૂલ્યેન સ્વધર્માચરણં ભવેત્ ॥૧૭॥

(તેમાં સ્વ-સ્વ શાખાનુસારે ષોડશસંસ્કાર તથા તત્મૂલક આત્મિક શૌચાચાર^{૧-૬} વગેરે ભક્તિમાં ઉપયોગી હોવાથી દ્વિજશરીરધારી માટે આવશ્યક છે)

ગર્ભાધાનાદિ-સંસ્કારૈઃ દ્વિજૈર્ મૌઞ્યન્ત-સમ્ભવૈઃ ॥
 દેહઃ સંશોધનીયો હિ હરિભાવો ન ચાન્યથા ॥૧૮॥
 શૌચાચાર-વિહીનસ્ય આસુરાવેશ-સમ્ભવાત્ ॥
 તતઃ સ્વાત્મિક-ધર્માણામ્ આચારોઽપિ પ્રસજ્યતે ॥૧૯॥
 સ્નાનં^૧ સન્ધ્યા-જપો^૨ હોમઃ^૩ સ્વાધ્યાયઃ^૪ પિતૃતર્પણં^૫ ॥
 વૈશ્વદેવક-દેવાચાર્યા^૬ ઇતિ ષટ્કર્મકૃદ્ ભવેત્ ॥૨૦॥
 યથા હિ સ્કન્ધ-શાખાનાં તરોર્ મૂલાભિષેચનમ્ ॥
 યથા સર્વાર્હણં યસ્માત્ પરિચર્યા-વિધિર્ હરેઃ ॥૨૧॥
 અતસ્ તદનુરોધેન નિત્ય-કર્મ-કૃતિર્ વરા ॥
 અન્યથા તુ કૃતિર્ વ્યર્થા ત્રૈવર્ગ્ય-વિષયા યતઃ ॥૨૨॥
 ગર્ભાધાનાદિ-સંસ્કારૈઃ સ્વશાખોક્તૈર્ દ્વિજો યુતઃ ॥
 ગુરુ પ્રપદ્યેદ્..... ॥

(દ્વિજ સિવાયના શિષ્યોના કર્તવ્યનું નિરૂપણ)

.....અન્યસ્તુ સદાચારો-ડસ્ય સંશ્રયાત્ ॥૨૩॥

(પ્રપત્તિમાર્ગમાં દીક્ષિતોએ^૬ વૈષ્ણવાચારનું^૭ પાલન કરવું તેથી સમ્પ્રવિધભક્તિ^{૮/૧-૭}

વૈષ્ણવવ્રતોત્સવ^૬ પંચયજ્ઞ^૬ તીર્થવાસ^૭ વૈષ્ણવતિલકાદિ બાહ્ય^૭ અને આભ્યન્તર ચિત્તો^૭
ધારણ કરવા વિગેરે ઉપદેશો)

લબ્ધવાનુગ્રહમ્ આચાર્યાત્ શ્રીકૃષ્ણશરણં જનઃ^૬ ॥
ધારયેત્ તિલકં માલાં વૈષ્ણવાચાર-તત્પરઃ ॥૨૪॥
સર્વસ્વં હરિસાત્ કાર્યં ત્યજેત્ સર્વમ્ અવૈષ્ણવમ્ ॥
હિંસ્ર-કામ્યાડન્યદેવાર્થા યદિ નિત્યં ચ લૌકિકમ્ ॥૨૫॥
પૂર્વ-ભાણડાદિકં સર્વં પરિત્યજ્ય વિશુદ્ધિતઃ^૭ ॥
શ્રવણાદિ^{૮/૧-૭}પરો નિત્યં હરેઃ પ્રેમાસ્પદો ભવેત્ ॥૨૬॥
હરેર્ ગુણાનાં શ્રવણં જ્યાયોભ્યઃ શૃણુયાત્ સદા^{૮/૧} ॥
જાત-શિક્ષઃ યવીયોભ્યઃ કીર્તયેદ્ અન્યથૈકલઃ^{૮/૨} ॥૨૭॥
અતિ-સુન્દર-રૂપાણિ લીલા-ધામાનિ સંસ્મરેત્^{૮/૩} ॥
પાદ-સેવા હરેઃ કાર્યા સર્વ-સમ્પન્નિકેતનૈઃ^{૮/૪} ॥૨૮॥
અર્ચનં પ્રત્યહં તસ્ય વિધિના નિયમેન ચ^{૮/૫} ॥
વન્દનં ચરણામ્ભોજે તસ્ય ભાવનયાખિલે^{૮/૬} ॥૨૯॥
દાસ્યં તદેક-શરણં તત્પ્રસાદૈક-ભોજનમ્^{૮/૭} ॥
એવં સમ્પ્રવિધા ભક્તિઃ પ્રપન્નાધિકૃતા ભવેત્ ॥૩૦॥
પૂર્વ-વિદ્ધં પરિત્યાજ્યં વ્રતં તદ્વિષ્ણુપગ્ચકમ્ ॥
જયન્તી તૂદયે-ડન્યેન દુષ્ટાન્યાપ્યરુણોદયાત્ ॥૩૧॥
વર્ષાશ્રિતાન્યુત્સવાનિ સ્વાશ્રિતાન્યપિ યાન્યુત^૮ ॥
તાનિ સર્વાણિ હરયે હ્યનુકૂલાનિ ચાર્પયેત્ ॥૩૨॥
શ્રાદ્ધાનિ ચોત્તમાન્યેવ વૈશ્વદેવં ચ દૈવકમ્ ॥
હરેઃ પ્રસાદતઃ કુર્યાત્ તતસ્ તૃપ્તિર્ અનુત્તમા ॥૩૩॥
પ્રસાદોડપિ બલિઃ કાર્યઃ સ્વાત્મ-સંસ્કાર એવ સઃ ॥
અન્નસ્ય ચાત્મનશ્ચાપિ તત્સંકારેણ તત્પરઃ ॥૩૪॥
વિપ્રા ગાવો હરેર્ ભક્તાઃ સદા પૂજ્યા હરેઃ પ્રિયાઃ ॥
ગૃહસ્થસ્યાતિથિર્ યસ્માત્ પૂજ્યો દીનો દયાસ્પદઃ^૯ ॥૩૫॥
જગન્નાથે દ્વારિકાયાં શ્રીરંગે વ્રજમંણડલે ॥
યત્ર પૂજાપ્રવાહઃ સ્યાત્ તત્ર તિષ્ઠેચ્ચ તત્પરઃ ॥૩૬॥

ગડગાદિ-તીર્થ-વર્ષેષુ યથા ચિત્તં ન દુષ્યતિ^૩ ॥
 શ્રવણાદૈઃ ભજેદ્ એવં શ્રીભાગવતતત્પરઃ ॥૩૭॥
 ઊર્ધ્વ-પુણ્ડ્રાણિ મુન્મુદ્રા તુલસી-કાષ્ઠજાપિ સ્ત્રક્^૪ ॥
 બાહ્યાકાશ્વ્યાન્તરાણિ સ્યુઃ ભક્તે શાન્તિ-વિરક્તયઃ ॥૩૮॥
 શમો દમસ્તપઃ શૌચં ક્ષાન્તિર્ આર્જવમેવ ચ ॥
 દયા દાનં ચ વિજ્ઞાનં શ્રદ્ધા દૈવાત્મ-સમ્પદઃ ॥૩૯॥
 દૈવાત્મ-સમ્પદઃ પુંસઃ ભક્તિર્ ભવતિ નૈષ્ઠિકી^૫ ॥

(આ ગુણોને કારણે ભક્તિ જ્યારે સર્વાત્મભાવ^૧ તરીકે વિકસિત થાય ત્યારે આ લોકમાં પ્રપંચવિસ્મૃતિપૂર્વક ભગવદ્ભક્તિ^૨ અને વૈકુંઠાદિ ભગવદ્લોકમાં સેવોપયોગિદેહની પ્રાપ્તિ^૩ પણ ફલિત થાય છે)

યથા ‘સર્વાત્મભાવા’^૪ખ્યા પરા સિદ્ધિઃ સ્વયં ભવેત્ ॥૪૦॥
 સર્વવસ્તુષુ વૈરાગ્યં દોષદૃષ્ટ્યા વિભાવયેત્^૫ ॥
 દમનાદ્ ઈન્દ્રિયાણાં ચ સન્તુષ્ટ્યાપિ ચ સિધ્યતિ ॥૪૧॥
 સર્વત્રેવ વિરક્તસ્ય રાગઃ સ્યાદ્ નન્દ-નન્દને ॥
 તેનાસક્તિશ્ચ વ્યસનં પ્રપચ્ચાસ્કુરણં ભવેત્^૬ ॥૪૨॥
 એવં નિરુદ્ધ-ચિત્તસ્યાનુગૃહીતસ્ય ચેશિતુઃ ॥
 લીલાપ્રવેશો-ડપીશ્ચ “તસ્માત્ મચ્છરણો”ક્તિતઃ^{૭/૩} ॥૪૩॥

(આવા તાદશી વૈષ્ણવોની આ ભૂતલ ઉપર સ્થિતિ અન્ય જીવોના જેવી કાલ-કર્મ-સ્વભાવાધીન નથી હોતી)

ન પાપં સ કરોત્યેવ પ્રમાદે ત્વાશુ નિષ્કૃતિઃ ॥
 અજ્ઞાત-સ્ખલિતાનાં ચ હરિરેવ પરા ગતિઃ ॥૪૪॥
 હરિર્ ભક્તાપરાધેષુ દયયૈવ પ્રસીદતિ ॥
 દોષેષુ ન ગતિસ્તસ્માદ્ દોષાન્ સમ્પરિવર્જયેત્ ॥૪૫॥
 અશૂન્યા દિવસા યામાઃ મુહૂર્ત-ઘટિકા-લવાઃ ॥
 ભગવદ્ભજનૈઃ કાર્યાઃ સંસારાસક્તિર્ અન્યથા ॥૪૬॥

(જેમ શ્રીહરિનું ભજન, તે જ પ્રમાણે શ્રીહરિની ભાવના રાખીને ગુરુ તેમજ વૈષ્ણવ ભક્તો પ્રત્યે પણ નમન-અર્ચન કરવા તથા દૈન્ય રાખવું)

ગુરુસેવા ગુરોરાજ્ઞા ગુરૌ શ્રીહરિભાવના ॥
 ગુરૌ ભયં ગુરૌ સિદ્ધિઃ પ્રપન્નઃ પરિભાવયેત્ ॥૪૭॥
 ભક્ત-વૃન્દાન્ નમેદ્ અર્થેદ્ દૃષ્ટ્વા હૃષ્યેત્(/હર્ષ) સમાનયેત્ ॥

ભક્તેષ્વેવં હરિં સાક્ષાત્ પ્રસાદેન વ્યવસ્થિતમ્ ॥૪૮॥
 વિના ભક્ત-પ્રસાદેન સદ્ગુરોઃ કૃપયા વિના ॥
 શ્રીભાગવત-શાસ્ત્રેણ વિના ભક્તિઃ કથં ભવેત્ ॥૪૯॥
 વિના ગદ્ગદ-કણ્ઠેન દ્રવતા ચેતસા વિના ॥
 વિના નૃત્યેન ગાનેન હરિ-પ્રીતિઃ કથં ભવેત્? ॥૫૦॥
 “દૈવી હ્યેષા ગુણમયી મમ માયા દુરત્યયા ॥
 મામેવ યે પ્રપદ્યન્તે માયામેતાં તરન્તિ તે” ॥૫૧॥

(સૃષ્ટિના કર્તા કેવલ ભગવાન્ છે, તેથી આ સૃષ્ટિ ભગવદાત્મિકા છે^૧, તેથી આ સૃષ્ટિમાં પુષ્ટિજીવ ભજનાનન્દાનુભવના પ્રદાનમાટે જ સરજ્યા છે^૨. તેથી પુષ્ટિજીવોને ભગવદનુગ્રહાર્થ નિયોજિત કરવા તે પણ ભગવત્સેવા જ છે^૩)

કીડાર્થમ્ અસૃજત્ પૂર્વં સ્વાત્મના સ્વાત્મકં જગત્^૧ ॥
 તત્ર કાયભવા પુષ્ટિઃ લીલાસૃષ્ટિર્ અનુત્તમા ॥૫૨॥
 વામાંશ-સમ્ભવાનાન્તુ ભજનાનન્દ-લબ્ધયે ॥
 વિસૃષ્ટાનાં તતો-ડન્યેષાં નાન્યા સાધન-પદ્ધતિઃ ॥૫૩॥
 “યસ્યાયમ્ અનુગૃહ્ણાતિ ભગવાન્ આત્મભાવિતઃ ॥
 સ જહાતિ મતિં લોકે વેદે ચ પરિનિષ્ઠિતામ્”^૨ ॥૫૪॥
 અનુગ્રહે નિયોજ્યો-ડતઃ સંગ્રહઃ શ્રુતિ-સમ્મતઃ ॥
 મહતાં સમયો માનં મહાન્તો-ડત્ર હરેઃ પ્રિયાઃ^૩ ॥૫૫॥

(શ્રીમદ્ભાગવતના “રતિરાસો...”^(૩/૭/૧૮) શ્લોકમાં નિરૂપિત ભજનાનન્દની ઉપલબ્ધિમાટે આત્મસમર્પણાદિ સાધનોનું નિરૂપણ)

અતસ્ તદનુરોધેન ‘રતિરાસો’ યથા ભવેત્ ॥
 તદર્થં વરણં કાર્યં શ્રીગોપાલ-મહામનોઃ ॥૫૬॥
 નાયમાત્મા પ્રવચનૈર્ ન ધિયા ન બહુશ્રુતૈઃ ॥
 લબ્યતે વરણં હિત્વા વૃતં સંવૃણુતે શ્રુતેઃ ॥૫૭॥
 સ્મૃત્વા સ્વીય-વિયોગાગ્નિં તાપદાહો ભવામ્બુધૌ ॥
 તતઃ સર્વં સમર્પ્યેવ શ્રીગોપાલ-મનું શ્રયેત્ ॥૫૮॥
 “ઈષ્ટં દત્તં તપો જપં વૃતં યચ્ચાત્મનઃ પ્રિયમ્ ॥
 દારાન્ સુતાન્ ગૃહાન્ પ્રાણાન્ યત્ પરસ્મૈ નિવેદનમ્” ॥૫૯॥
 “ઈતિ ભાગવતાન્ ધર્માન્ શિક્ષન્ ભક્ત્યા તદુત્થયા ॥
 નારાયણપરો માયામ્ અઞ્જસ્તરતિ દુસ્તરામ્” ॥૬૦॥
 એવં યોગીશ્વરોક્તેન ભક્તિમાર્ગેણ યો યજેત્ ॥

સએવાતીત્ય કલિજાન્ દોષાન્ ગચ્છેત્ પરં પદમ્ ॥૬૧॥

(ભક્તિમાર્ગમાં નિષિદ્ધ કેટલીક બાબતોનું નિરૂપણ)

નાવૈષ્ણવૈઃ સહ વસેન્ ન તૈઃ સંસર્ગમ્ આચરેત્ ॥

પ્રસંગેષુ હર્ષિ ધ્યાયેત્ સ્નાયાત્ કર્મણિ મન્ત્રતઃ ॥૬૨॥

દેહશુદ્ધિઃ સદા કાર્યા કરશુદ્ધિર્ વિશેષતઃ ॥

સ્વપાત્રં ભગવત્પાત્રં સ્નાનપાત્રં ન મેલયેત્ ॥૬૩॥

એવં વસ્ત્રેડપિ વિજ્ઞેયે શુદ્ધ્યશુદ્ધી સ્વવૈષ્ણવૈઃ ॥

ગોપયેત્ સ્વાગમાચારં પાકસેવાં હરેરપિ ॥૬૪॥

(ભગવત્સેવોપયોગી શુદ્ધ વસ્તુઓનો ઉપદેશ)

સૌવર્ણૈઃ રાજતૈસ્ તામ્રૈઃ પાત્રૈર્ વ્યવહરેત્ પરૈઃ ॥

પાકે સ્વીયાન્ સતીર્થ્યાશ્ચ સવર્ણાન્ સંનિયોજયેત્ ॥૬૫॥

સમર્થ્યેવ શુચિઃ પૂર્વ હરયે-ડન્યત્ર યોજયેત્ ॥

દ્વિમુખં શુચિ પાત્રં તુ હ્યંશુકં લોમજં શુચિઃ ॥૬૬॥

કાર્પાસમ્ આહતં શુદ્ધં નવકૌસુભયુક્ શુચિઃ ॥

વિપ્રૈર્ વ્યવહતં તીર્થમ્ આરામં ચ ગૃહં શુચિઃ ॥૬૭॥

(ભગવત્સેવાપરાયણને અન્ય દેવનો આશ્રય સર્વથા નિષિદ્ધ હોવા છતાં અન્ય દેવોનું અપમાન ક્યારેય ન કરવું જોઈએ. તેથી અન્ય દેવો સાથે કેવો વ્યવહાર રાખવો તેનો પ્રકાર)

નાન્યદેવં વ્રજેદ્ નૈવ પ્રસક્તૌ હ્યપમાનયેત્ ॥

તીર્થેષુ તીર્થદેવાનાં ભૂદેવાનાં સમર્ચનમ્ ॥૬૮॥

(કલિકાલમાં સંન્યાસ અગ્નિહોત્રાદિ અશક્ય બની ગયા હોવાથી સ્માર્તાગ્નિ ધારણ કરવાનું વિધાન)

સંન્યાસશ્યાગ્નિહોત્રં ચ કલૌ નૈવ યથાવિધિઃ ॥

સન્દિગ્ધ-ધર્મસેવાપિ ક્લેશાયૈવાલ્પમેધસામ્ ॥૬૯॥

સમર્થસ્તુ તયોઃ કુર્યાદ્ વિદ્વાન્ સ્માર્તાગ્નિ-ધારણમ્ ॥

ન્યાસાશ્રમાત્ પતન્ મર્ત્ય આરૂઢ-પતિતો-ડગતિઃ ॥૭૦॥

યદ્યાપ્યેવં હિ ગાર્હસ્થ્યં વર્ણધર્મેણ દુષ્કરમ્ ॥

તથાપ્યાયાત-પતિતં તદ્ બિરભૃયાદ્ દેહયાત્રયા ॥૭૧॥

ન ગાર્હસ્થ્યં વિના દેહ-યાત્રા-ધર્મોડપિ સિધ્યતિ ॥

અતસ્તસ્મિન્ સ્થિતસ્યૈવ યત્કિંચિત્ સિદ્ધિસમ્ભવઃ ॥૭૨॥

આશ્રમો દ્વિવિધઃ કૌર્મૌ તત્રોદાસીનકો ગૃહી ॥
આદ્યેઽપિ નૈષ્ઠિકશ્યાન્ત્યે વૈષ્ણવોઽધિકૃતસ્તતઃ ॥૭૩॥

(દ્વિજ સિવાયના પુષ્ટિમાર્ગીઓના કર્તવ્યોનો ઉપદેશ)

શૂદ્રસ્તુ હિંસ-કાર્યેણ નિષિદ્ધસ્યાશનેન ચ ॥
નિવૃત્ત્યાસૌ ભજેત્ કૃષ્ણં મહદ્ભિર્ અનુકમ્પિતઃ ॥૭૪॥
સ હિતં હરિભક્તાનાં બ્રાહ્મણાનાં ચરેદ્ ગવામ્ ॥
પાદસેવા ચ મહતાં યદ્વૃત્ત્યા તુષ્યતે હરિઃ ॥૭૫॥
દાનં વ્રતં પૈતૃકં ચ શૌચં શાન્તિમ્ અથાશ્રયેત્ ॥
હરિમેવ ભજેત્ પ્રેમણા તેન સિધ્યતિ સત્વરમ્ ॥૭૬॥
ન વેદ-શ્રવણં કાર્યં સ્પર્ધાસૂયાદિનાન્યતઃ ॥
ન્યગ્ભાવેન પ્રપન્નો-ઽસૌ ભવેદ્ દાસો હરેર્ગુરોઃ ॥૭૭॥

(સ્ત્રીઓમાટે ભગવદ્ભજનના પ્રકારનું નિરૂપણ)

સધવા ભર્તૃ-ભાવેન વિધવા પુત્ર-ભાવતઃ ॥
શ્રીકૃષ્ણં સંશ્રયેત્ સાધ્વી જિત-ચિત્તેન્દ્રિયા શુચિઃ ॥૭૮॥
પતિ-પુત્રાદિ-બન્ધૂનામ્ આનુકૂલ્યે-ઽસ્ય સેવનમ્ ॥
તદભાવે ભજેદ્ ભક્ત્યા કીર્તનૈઃ શ્રવણૈઃ સ્મૃતૈઃ ॥૭૯॥
તેષામેવ તથાત્વેતુ પરિચર્યા સમન્દિરાત્ ॥
હરેર્ ગુરોઃ સમ્ભવતિ હ્યસ્વતન્ત્રાઃ સ્ત્રિયો યતઃ ॥૮૦॥
સ્વતન્ત્રતાયાં દોષો હિ સ્ત્રીણાં સર્વત્ર જાયતે ॥
અતસ્ તયા તથા ભૂત્વા હરિઃ સેવ્યસ્ તદિચ્છયા ॥૮૧॥
ચિત્રમાત્રેઽપિ સેવા સ્યાત્ પ્રતિબન્ધે ગુરોર્ગિરા ॥
છલેનાપિ ભજન્ કૃષ્ણં મુચ્યતે ગોપિકાદિવત્ ॥૮૨॥
પુરુષાપેક્ષયા સ્ત્રીણાં હૃદયં મૃદુ દશ્યતે ॥
અતસ્ તદનુરાગોઽત્ર સદ્ય એવાભિષજ્યતે ॥૮૩॥
કામદોષો હિ નારીણાં કનકાનાં યથા રજઃ ॥
તઙ્મ્યે વિજિતઃ કૃષ્ણઃ કૃષ્ણઃ સ્ત્રીણાં પ્રિયો યતઃ ॥૮૪॥
ઉદકી ચ પ્રસૂતા સ્ત્રી અશુચિશ્ચ તથા પુમાન્ ॥
દર્શન-સ્પર્શનાદીનિ સેવ્યમૂર્તેર્ વિવર્જયેત્ ॥૮૫॥

(સેવ્ય ભગવત્સ્વરૂપના પ્રકારો^૧, સેવાનો પ્રકાર^૨, સ્વરૂપપ્રતિષ્ઠાનો પ્રકાર^૩, સ્વરૂપની શુદ્ધિનો પ્રકાર^૪; અને ભગવત્સ્વરૂપ ક્યાંથી પ્રાપ્ત કરવું તેનો પ્રકાર^૫ ઇત્યાદિ બાબતોના ઉપદેશ)

ચિત્ર-મૂર્તિર્ અવિજ્ઞાનાં પરાધીનાત્મનામપિ ॥
 શુચિશ્લક્ષ્ણામ્ અપીચ્યાં ચ ગુરુદત્તાં ભજેદ્ વરૈઃ ॥૮૬॥
 તીર્થ-તોષૈર્-નિજૈર્-મન્ત્રૈઃ સંસ્કૃતાં સુમનોહરામ્ ॥
 લઘ્વીમેવ ભજેદ્ મૂર્તિ^૧ યથાલબ્ધોપચારકૈઃ^૨ ॥૮૭॥
 નાત્ર પ્રાણપ્રતિષ્ઠાદિ વ્યાપકત્વાદ્ અજીવતઃ ॥
 સ્થાન-શુદ્ધ્યર્થમેવૈતત્ શબ્દાર્થમપિ સદ્ગુરોઃ^૩ ॥૮૮॥
 અશુચિસ્પર્શને તસ્યાઃ તથા-પંચામૃતૈરપિ ॥
 હોમૈર્-દાનેન સંશોધ્યા વૈદિકેન નિજાત્મવત્^૪ ॥૮૯॥
 ગુરુ-દત્તાં સ્વયં-લબ્ધાં ભક્તૈરપિ સુપૂજિતામ્ ॥
 વ્યઙ્ગાઙ્ગીમપિ સેવેત યદિ ભાવો ન બાધ્યતે^૫ ॥૯૦॥

(નિત્યસેવાના સ્વરૂપનો ઉપક્રમ)

પ્રાતરારભ્ય મધ્યાહ્નાવધિઃ ચૈવાપરાત્પ્રણકે ॥
 તત્તલ્લીલાનુભાવેન ભજેત્ સ્વ-ગુરુ-સમ્મતામ્ ॥૯૧॥
 વસ્ત્રૈશ્ચ ભૂષણૈર્ ગન્ધૈઃ નૈવેદ્યૈર્ વ્યઙ્ગનૈઃ શુભૈઃ ॥
 દેશ-કાલ-વિભૂતીનામ્ અનુસારેણ સેવનમ્ ॥૯૨॥
 પ્રેમ્ણા પરિચરેત્ સાધુઃ યાવજજીવં સમાહિતઃ ॥
 તેનાસ્ય ભાવના-સિદ્ધિઃ યયા સ્યાત્ કૃતકૃત્યતા ॥૯૩॥

(પ્રાતઃકાલમાં જાગ્યા પછી^૧ ભગવત્સ્મરણ^૨ શૌચ^૩ આચમનાદિ^૪ સ્નાન^૫ વિગેરેના નિયમો)

પ્રાતઃ પાશ્ચાત્ય-યામે-ડસૌ સમુત્થાય^૧ શુચિર્ ધિયા ॥
 સ્મરેદ્ ભગવતો લીલાં ગાયેત્ તસ્ય ગુણાન્ ગિરા^૨ ॥૯૪॥
 પ્રાતઃ કૃત્યં તતઃ કાર્યં બહિર્ગત્વા યથોદિતમ્^૩ ॥
 મુખ-શુદ્ધિઃ તતો નિત્યં સૌગન્ધાભ્યઙ્ગનં ભવેત્^૪ ॥૯૫॥
 મલ-સ્નાનં ગૃહે કાર્યં તત્પોદક-પરોદકૈઃ ॥
 તસ્યોપરિ શ્રીયમુના-જલૈઃ સ્નાનં સ્તવૈશ્ચ વા ॥૯૬॥
 તીર્થ-સ્થાને મલ-સ્નાનં કૃત્વા તીરે-ડભિમજ્જનમ્^૫ ॥

(સ્નાન કર્યા પછી વસ્ત્ર ધારણ કરવાની^૧, ઘરે પાછા આવવાની^૨, તિલકછાપા ધારણ કરવાની^૩, ચરણામૃત લેવાની^૪, તુલસીમાળા ધારણ કરવાની^૫, પ્રાતઃસન્ધ્યા-જપ કરવાની^૬ રીતિ)

તતસ્તુ ધારણં શુદ્ધ-કૌશેયામ્બર-યુગ્મયોઃ^૧ ॥૯૭॥
 પાદુકાભિર્ ગૃહે યાનં સ્પર્શનં નૈવ કસ્યચિત્^૨ ॥

કુડ્કુમસ્યોર્ધ્વપુણ્ડ્રાણિ દ્વાદશાઙ્ગેષુ નામભિઃ ॥૯૮॥
 શંખ-ચક્રાદિ-મુદ્રાશ્ચ ગોપી-ચન્દન-મૃત્સ્નયા^૩ ॥
 ચરણામૃત-પાનં ચ લેપશ્ચાપિ વિશુદ્ધયે^૪ ॥૯૯॥
 તતસ્તુ તુલસી-માલાં ધૃત્વા સન્ધ્યાં સમાચરેત્^૫ ॥

(તે પછી પોતાના પરિવારજનોને સાથે લઈને^૧ સવ્યપ્રભુના મન્દિરમાં પ્રવેશ^૨, મન્દિરની ભૂમિનું માર્જન^૩, સેવાના પાત્રો માંજવા^૪, મંગલભોગની તૈયારી કરીને^૫ પ્રભુને જગાવીને સિંહાસન ઉપર પધરાવવા^૬)

પરિચર્યા હરેઃ કાર્યા પરિવારજનૈઃ સહ^૧ ॥૧૦૦॥
 ગત્વા હરિપદં પદ્ભ્યાં સ્તુત્વા દ્વારં પ્રણમ્ય ચ ॥
 પ્રવિશ્ય માર્જનૈર્^૨ લેપૈઃ પાત્રાણાં શોધનં ચરેત્^૩ ॥૧૦૧॥
 સમ્ભૃત્ય સર્વસમ્ભારં પ્રાતરાશાદિ-પૂર્વકમ્^૪ ॥
 પ્રબોધ્ય શ્રીહરિં પ્રેમ્ણામુખ-શુદ્ધ્યંશુકાદિભિઃ^૫ ॥૧૦૨॥
 અલંકૃત્ય તતઃ સિંહાસને સમુપવેશયેત્^૬ ॥

(તે પછી ભોગ સરાવીને મંગલાના પદ ગાવા અને મંગલા આરતી કરવી^૧, પ્રભુને સ્નાન-અંગવસ્ત્ર કરાવવા^૨, શુંગાર ધરાવવા^૩, બીડા ધરવા^૪, આરસી દેખાડવી અને ઋતુ-કાળ અનુસાર સજાવટ કરવી^૫. તે પછી ગાયન-વાદન સહિત ધૂપ-દીપ-આરતી કરતી વખતે જો નિજજન ભક્ત હોય તો તેઓને દર્શન કરવા હોય તો કરાવવા^૬)

હેયઙ્ગવીન-પક્વાન્નૈઃ તામ્બૂલૈઃ સુજલૈર્યજેત્^૧ ॥૧૦૩॥
 તતો નીરાજનં કાર્યં મઙ્ગલં ગીત-વાદ્યકૈઃ^૨ ॥
 અભ્યઙ્ગોન્મર્દનૈઃ સ્નાનં ગૃહસ્નાન-વિધાનતઃ ॥૧૦૪॥
 સ્તુત્વા કલિન્દજાં સ્નાતે કુર્યાત્ સમ્પ્રોઞ્છનાંશુકમ્^૩ ॥
 શૃંગારં રજ્જિતૈર્ વસ્ત્રૈઃ ચિત્રૈર્ આભરણૈરપિ ॥૧૦૫॥
 માયૂર-મુકુટૈ રમ્યૈઃ વેણુવેત્રૈઃ સુમાલ્યકૈઃ ॥
 વિતાનૈઃ પ્રસરૈઃ શુભ્રૈઃ પ્રતિસારૈર્ નવૈર્ નવૈઃ^૪ ॥૧૦૬॥
 જલ-કીડોપસ્કરૈશ્ચ તામ્બૂલામોદ-દર્પણૈઃ ॥
 વ્યજનૈર્ જલ-ભૃંગારૈઃ દેશ-કાલાનુસારિભિઃ^૫ ॥૧૦૭॥
 અલંકૃત્યૈવ સપ્રેમ સ્વીયાન્ ભક્તાન્ પ્રદર્શયેત્^૬ ॥
 તૌર્યત્રિકેન તત્રાપિ ધૂપ-દીપાદિનાર્તિકમ્ ॥૧૦૮॥

(તે પછી રાજભોગ સમર્પવાની તૈયારી કરવી^૧, તૈયારી થયે ગાયત્રીમન્ત્રોચ્ચારણ કરીને તુલસી-શંખોદક સમર્પનિ^૨, પ્રભુને આરોગવામાટે નિવેદન કરવું^૩)

તતો નાનાવિઘ્નૈઃ શુદ્ધૈશ્ચ ચતુર્વિધ-સુભોજનૈઃ ॥
 સમ્ભૂતં સ્વર્ણપાત્રન્તુ હરેરગ્રે નિવેદયેત્ ॥૧૦૯॥
 તુલસીં શંખ-તોયેન ગાયત્ર્યાસ્મિન્ નિધાય ચ ॥
 “એતત્ સમર્પિતં દેવ ભક્ત્યા મે પ્રતિગૃહ્યતામ્” ॥૧૧૦॥

(રાજભોગ ધરીને પછી ગોગ્રાસ આપવા જવું^૧, અને પ્રભુ જ્યારે ભોગ આરોગતા હોય ત્યારે બાકી રહેલા જપ-પાઠ, મધ્યાહ્નસન્ધ્યા વગેરે કરવા^૨)

રાજભોગં સમાર્પ્યેવં, બહિર્ ગોગ્રાસમ્ આચરેત્^૧ ॥
 તતોડવશિષ્ઠે જાપ્યાદિ માધ્યાહ્નિકમ્ ઇહાચરેત્^૨ ॥૧૧૧॥

(સમય થયે આચમન કરાવી^૧, બીડા અને માલા પધરાવવા^૨, ભોગ સરાવીને^૩ ઝારી ભરવી^૪. રાજભોગ સન્મુખમાં આરસી દેખાડી ચંવર ફેરવી^૫, ગાયન-વાદન સહિત આરતી કરવી^૬, દંડવત્ પ્રણામ કરી અનૌસર કરાવવા^૭)

તતસ્ત્વાચમનં દત્વા^૧ તામ્બૂલં માલ્યજાં સ્રજમ્^૨ ॥
 અપસાર્યં વિશોધ્યાત્ર^૩ નૈવેદ્યં જલમાનયેત્^૪ ॥૧૧૨॥
 તતો રાજવિભૂતીનામ્ આદર્શૈશ્યામરૈર્ભજેત્^૫ ॥
 ગીતાદ્યુત્સવતો હ્યેનં નીરાજ્ય ચ પ્રણમ્ય ચ^૬ ॥૧૧૩॥
 હૃદિ કૃત્વા પિધાયાસ્ય મન્દિરં બહિર્ આવ્રજેત્^૭ ॥

(અનૌસર કરાવી પ્રસાદી માલા-બીડાં માથે ચઢાવીને પ્રભુમન્દિરને પ્રણામ કરીને ઘરે પાછા ફરવું^૧. માધ્યાહ્નિક કર્મ બાકી રહ્યા હોય તે પૂર્ણ કરીને શ્રીમદ્ભાગવતનો પાઠ કરવો^૨, વૈશ્વદેવ, યથાશક્તિ ભક્તજનોને અતિથિજનોને અથવા દીનજનોને મહાપ્રસાદ લેવડાવી પોતે પણ મહાપ્રસાદ લેવો^૩)

સ્રગ્-ગન્ધાદિ શિરો-ધૃત્વા પ્રણમ્યૈવ ગૃહં વ્રજેત્^૧ ॥૧૧૪॥
 માધ્યાહ્નિકં સમાર્પ્યૈવ શ્રીમદ્ભાગવતં પઠેત્^૨ ॥
 તતો ભક્તજનેભ્યોડસ્ય પ્રસાદં શક્તિતો ભજેત્ ॥૧૧૫॥
 સમાગતેભ્યો વિપ્રેભ્યો દીનેભ્યશ્ચ યથાયથમ્ ॥
 દત્વા સ્વીય-જનૈર્ભુક્તિઃ વૈશ્વદેવોડપિ તત્ર વૈ^૩ ॥૧૧૬॥

(તે પછી કુટુંબ-ઘર-ગૃહસ્થિ સમ્બન્ધિ પાપપ્રચુર ન હોય તેવી વાત-ચીત કરવી હોય તો કરવી^૧, ક્યાંય આજીવિકાર્થે જવું જરૂરી ન હોય તો શાસ્ત્રોનું અવલોકન કરવું^૨, અથવા આજીવિકાર્થે વ્યસ્ત રહેવું પડતું હોય તો પણ એક યામ તો ભગવત્સેવા

કરવીજ^૩. દરિદ્ર કુટુંબાર્ત જે વિદ્વાન હોય તેણે ભાગવતનો પાઠ કરવો^૪, અવિદ્વાન્ હોય તેણે વિદ્વાનની સેવા કરવી અથવા તેના મુખે ભાગવતનું શ્રવણ કરવું^૫)

તતો વાર્તાં સ્વકીયાનાં બહુ-પાપૈરનાકુલામ્ ॥
યાત્રાર્થમેવ સેવેત નાભિવેશોઽત્ર સચ્ચરેત્^૧ ॥૧૧૭॥
સમ્પન્ન-વૃત્તિઃ ભક્તાનાં શાસ્ત્રાણિ પરિભાવયેત્^૨ ॥
સર્વથા વૃત્યભાવેતુ યામમાત્રં ભજેદ્ હરિમ્^૩ ॥૧૧૮॥
દરિદ્રશ્ચ કુટુમ્બાર્તઃ વિદ્વાન્ ભાગવતં પઠેત્^૪ ॥
અવિદ્વાન્ અસ્ય સેવાયાં સાહાય્યં શ્રવણં ચ વા^૫ ॥૧૧૯॥

(તે પછી સાંજ પડે આચમન કરી તાંબૂલ લઈ મુખને શુદ્ધ કરીને તિલક ધારણ કરવું^૧ આ પ્રમાણે પોતે પણ શુદ્ધ થવું^૨)

સાયં સન્ધ્યા-ઽથ પુણ્ડ્રાણિ ધૃત્વા તામ્બૂલતો મુખમ્ ॥
સંશોધ્યાચમ્ય^૧ શુદ્ધો-ઽસૌ^૨..... ॥

(તે પછી પ્રભુના ઉત્થાપન કરાવવા^૧, ઉત્થાપન ભોગમાં કન્દમૂલ-ફલ ધરવા, પુષ્પમાલા ધરાવી ઝારી ભરવી^૨. પછી આવનીના પદ ગાતા-વગાડતા આરતી કરવી^૩, સાયંકાલમાં પણ પોતાની શક્તિ અનુસાર શયનભોગ ધરવા^૪. પછી આરતી કરીને પ્રભુને શય્યા ઉપર પોઢાડવા^૫)

.....પ્રભોર્ ઉત્થાપનં ચરેત્^૧ ॥૧૨૦॥
કન્દ-મૂલૈઃ ફલૈર્ ગવ્યૈઃ સુમાલ્યૈઃ સુજલૈરપિ^૨ ॥
સન્તોષ્ય મુરજાદીનાં સઙ્ગીતેનાપિ તોષયેત્ ॥૧૨૧॥
ગાયેદ્ ભક્ત-કૃતૈઃ પદ્યૈઃ હૃદ્યૈર્ લીલા-રહસ્યકૈઃ ॥
તતો નીરાજયેન્ નાથમ્ આયાન્તં વ્રજ-મણ્ડલે^૩ ॥૧૨૨॥
સાયંકાલેઽપિ નૈવેદ્યં યથા-વિભવ-વિસ્તરઃ^૪ ॥
નીરાજનં ચ શયનં યથાયોગ્યં વિભાવયેત્^૫ ॥૧૨૩॥

(પ્રભુને પોઢાડીને ઉત્થાપનથી પૂર્વે જો સંધ્યા કરી ન હોય તો સાયંસંધ્યા અને સાયંહોમ કરીને મહાપ્રસાદ લેવો^૧. નિત્ય ભાગવતકથા વાંચી-સાંભડીને^૨ ભગવચ્ચરણરવિન્દનું ધ્યાન ધરીને સુવામાટે જવું^૩. આ રીતે જીવનક્રમને નભાવવાવાળો કૃતકૃત્ય થઈ શ્રીહરિને પ્રાપ્ત થાય છે^૪)

સાયંસન્ધ્યા-ઽડહુતીશ્ચાપિ કૃત્વા ભુક્ત્વા નિવેદિતમ્^૧ ॥
કથયેદ્ શૃંગુયાદ્ વાપિ લીલાં ભગવતો-ઽન્વહમ્^૨ ॥૧૨૪॥

તતઃ શયીત શુદ્ધો-ડસૌ ભાવયન્ ભગવત્પદમ્ ॥
સુતાર્થિની સ્વપત્ની ચેદ્ પ્રજેત્ તાં જેતુમ્ ઈન્દ્રિયમ્^૩ ॥૧૨૫॥
ઈત્યેવં યસ્ય દિવસા યાન્તિ ભક્તસ્ય ભૂતલે ॥
સએવ કૃતકૃત્યો-ડસ્તિ હરિસ્ તમ્ અનુશ્લિષ્યતિ^૪ ॥૧૨૬॥

(ગ્રન્થોપસંહાર)

ઈત્યેવં ભક્તિશાસ્ત્રેષુ યદાચારો નિરૂપિતઃ ॥
તદાચારં ભજેદ્ અત્ર નાન્યથા ગતિરિષ્યતે ॥૧૨૭॥

॥ ઈતિ શ્રીમદ્ભગવદ્-વદનાવતાર-શ્રીવલ્લભદીક્ષિત-તનુજ શ્રીગોપીનાથ-દીક્ષિત-
વિરચિતા સાધનદીપિકા સમાપ્તા ॥

॥ શ્રીગોકુલાષ્ટકમ્ ॥

શ્રીમદ્ ગોકુલ સર્વસ્વં, શ્રીમદ્ ગોકુલ મંડનમ્ ॥
 શ્રીમદ્ ગોકુલ દક્તારા, શ્રીમદ્ ગોકુલ જીવનમ્ ॥૧॥
 શ્રીમદ્ ગોકુલ માત્રેશઃ, શ્રીમદ્ ગોકુલ પાલકઃ ॥
 શ્રીમદ્ ગોકુલ લીલાબ્ધિઃ, શ્રીમદ્ ગોકુલ સંશ્રયઃ ॥૨॥
 શ્રીમદ્ ગોકુલ જીવાત્મા, શ્રીમદ્ ગોકુલ માનસમ્ ॥
 શ્રીમદ્ ગોકુલ દુઃખઘ્નઃ, શ્રીમદ્ ગોકુલ વીક્ષિતઃ ॥૩॥
 શ્રીમદ્ ગોકુલ સૌન્દર્ય, શ્રીમદ્ ગોકુલ સત્કલમ્ ॥
 શ્રીમદ્ ગોકુલ ગોપ્રાણં, શ્રીમદ્ ગોકુલ કામદઃ ॥૪॥
 શ્રીમદ્ ગોકુલ રાકેશઃ, શ્રીમદ્ ગોકુલ તારકઃ ॥
 શ્રીમદ્ ગોકુલ પદ્માલી, શ્રીમદ્ ગોકુલ સંસ્તુતઃ ॥૫॥
 શ્રીમદ્ ગોકુલ સદ્ગીતઃ, શ્રીમદ્ ગોકુલ લાસ્યકૃત્ ॥
 શ્રીમદ્ ગોકુલ ભાવાત્મા, શ્રીમદ્ ગોકુલ પોષકઃ ॥૬॥
 શ્રીમદ્ ગોકુલ હૃત્સ્થાનમ્, શ્રીમદ્ ગોકુલ સંવૃતઃ ॥
 શ્રીમદ્ ગોકુલ દક્ષુષ્ટઃ, શ્રીમદ્ ગોકુલ મોદિતઃ ॥૭॥
 શ્રીમદ્ ગોકુલ ગોપીશ, શ્રીમદ્ ગોકુલ લાલિતઃ ॥
 શ્રીમદ્ ગોકુલ ભોગ્યશ્રી, શ્રીમદ્ ગોકુલ સર્વકૃત્ ॥૮॥
 ઈમાનિ શ્રીગોકુલેશનામાનિ વદને મમ ॥
 વસન્તુ સતતં ચૈવ લીલા ચ હૃદયે સદા ॥૯॥
 ॥ ઈતિ શ્રીવિટ્હલેશ્વરવિરચિતં શ્રીગોકુલાષ્ટકમ્ સંપૂર્ણમ્ ॥

॥ શ્રીસ્વામિન્યષ્ટકમ્ ॥

રહસ્યં શ્રીરાધેત્યખિલનિગમાનામિવ ધનં
 નિગૂઢં મદ્દાણી જપતુ સતતં જાતુ ન પરં ॥
 પ્રદોષે દડ્ગમોષે પુલિનગમનાયાતિમધુરં
 ચલત્તસ્યાશ્યઞ્યશ્ચરણયુગમાસ્તાં મનસિ મે ॥૧॥
 અમન્દપ્રેમાર્દ્રપ્રિયકરતલં કુડ્કુમ્ભિષાત્
 કુચદ્વન્દ્વે વક્ષસ્યપિ ચ દધતી ચારુ સતતમ્ ॥
 કૃપાં કુર્યાદ્ રાધા મયિ રુચિરહેમાદ્રિશિખરો-
 દિતપ્રાવૃણ્મેધ સ્મયહરહરિં ચૂચુકમિષાત્ ॥૨॥
 નિમન્ત્ય પ્રાતર્યા નિજહૃદયનાથં નિરુપમા
 સમાકાર્યૈકાકિન્યતિધનવનાદાત્મભવને ॥
 વિધાયોન્મદાદિ/વિધાયાન્નં સ્વાદુ સ્વયમતિમુદા ભોજયતિ સા
 મયિ પ્રીતા રાધા ભવતુ હરિસદ્ગાર્પિતમનાઃ ॥૩॥
 નિધાય શ્યામાંસે નિજભુજલતામિન્દુવદનં
 કટાક્ષૈઃ પશ્યન્તી કુવલયદલાક્ષી મધુપતેઃ ॥
 મુદા ગાયન્તી તન્મધુરમુરલીજાતનિનદા-
 નુસારં તારં સા ફલતુ મમ રાધાનયનયોઃ ॥૪॥
 અમન્દપ્રેમાર્દ્રાત્ કિશલયમયાત્ કેલિશયના-
 દુષસ્યુત્યાયાબ્જરુણાતરકપોલાતિરુચિરા ॥
 ગૃહં યાન્તિ શ્રાન્તિસ્થગિતગતિરાસ્યામ્બુજગતમ્
 ઘનીભૂતં રાધા રસમનુદિનં મે વિતરતુ ॥૫॥
 પ્રિયેણાક્ષણા સંસૂચિતનવનિકુઞ્જેષુ વિવિધ-
 પ્રસૂનૈર્નિર્માયાતિશયરુચિરં કેલિશયનમ્ ॥
 દિવાખ્યેષા ગુઞ્જન્ મધુપમુખરે ધીરપવના-
 શ્રિતે ક્રીડન્તી મે નિજચરણદાસ્યં વિતરતુ ॥૬॥
 કદમ્બારૂઢં યા નિજપતિમજાનન્ત્યહનિ તત્-
 તલે કુર્વન્તી સ્વપ્રિયતમસખીભિઃ સહકથામ્ ॥
 અકસ્માદ્ ઉદ્ભીક્ષ્ય સ્ફુટતરલહારોરસમિતિ
 સ્મિતસ્મેરવ્રીડાનનમુદિતદક્ સા મમ ગતિઃ ॥૭॥
 ન મે ભૂયાન્ મોક્ષો ન પુનરમરાધીશસદનમ્

ન યોગો ન જ્ઞાનં ન વિષયસુખં દુઃખકદનમ્ ॥
 ત્વદ્દુશ્ચિદ્રં ભોજ્યં તવપદજલં પેયમપિ તદ્-
 રજો મૂર્ધ્નિ સ્વામિન્યનુસવનમસ્તુ પ્રતિભવમ્ ॥૮॥
 ઇતિ શ્રીમદ્ગોપીજનચરણપદ્મે રુદ્રયુગા-
 નુગત્વાનન્દામ્ભોનિધિનિભૃતવાક્કાયમનસા ॥
 મયેદં પ્રાદુર્ભાવિતમતિસુખં નવિદ્ઠલથપદા-
 ભિધેયે મય્યેવ પ્રતિફલતુ સર્વત્ર સતતમ્ ॥૯॥
 ॥ ઇતિ શ્રીવિદ્ઠલદીક્ષિતવિરચિતં સ્વામિન્યષ્ટકં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૪૨)

॥ શ્રીસ્વામિનીપ્રાર્થનાષટ્પદી ॥

શ્રીરાધે! પ્રિયતમદક્ષં ગમસગ્જાતહાસદક્ષલિલૈઃ ॥
 ભવદીયૈઃ સ્નાનં મે ભૂયાત્ સતતં ન પાથોભિઃ ॥૧॥
 ભૂયાન્ મેડભ્યવહારસ્ તાવકતામ્બૂલચર્વિતે નૈવ ॥
 પાનં કરુણાકૂતસ્મિતાવલોકામૃતે નૈવ ॥૨॥
 ત્રિષવણમ્ ઇહ ભવદંઘ્રિપ્રણતિઃ સન્ધ્યા પ્રકૃષ્ટદૈન્યેન ॥
 જાપસ્તુ તાપક્લેશૈર્ વિગાઢભાવેન કીર્તનં નામ્નામ્ ॥૩॥
 અસ્તંગચ્છત્સૂર્યાશુશુક્ષણૌ દિવસદુઃખહોમોડસ્તુ ॥
 ત્વત્પૃષ્ઠપ્રિયવાર્તાકથનં મે બ્રહ્મચક્ષોડસ્તુ ॥૪॥
 ભવતીનાં પ્રિયસંગમ-સગ્જાત-મનોમહોત્સવેક્ષણતઃ ॥
 તર્પણમિહ સર્વેન્દ્રિયતૃપ્તિર્ ભવતાદ્ મનોરથાપ્ત્યા મે ॥૫॥
 ઇત્યં જીવનમ્ અસ્તુ ક્ષણમપિ ભવદંઘ્રિવિપ્રયોગે તુ ॥
 મરણં ભવતાદ્ એવમ્ભાવે શરણં ત્વમેવ ભવ ॥૬॥
 ॥ ઇતિ શ્રીમદ્વિદ્ઠલેશ્વરવિરચિતા શ્રીસ્વામિનીપ્રાર્થનાષટ્પદી ॥

(૪૩)

॥ રાધા(કૈંકર્ય)પ્રાર્થનાચતુઃશ્લોકી ॥

કૃપયતિ યદિ રાધા બાધિતાશેષબાધા
કિમપરમવશિષ્ટં પુષ્ટિમર્યાદયોર્મે ॥
યદિ વદતિ ચ કિઞ્ચિત્ સ્મેરહાસોદિતશ્રી-
દ્વિજવરમણિપંક્ત્યા મુક્તિશુક્ત્યા તદા કિમ્ ॥૧॥
શ્યામસુન્દર! શિખાણુશેખર! ॥
સ્મેરહાસ્યમુરલીમનોહર!
રાધિકારસિક! માં કૃપાનિધે! ॥
સ્વપ્રિયાકિંકરી કુરુ ॥૨॥
પ્રાણનાથ! વૃષભાનુનન્દની-
શ્રીમુખામ્બુજલોલષટ્પદ!
રાધિકાપદતલે કૃતસ્થિતિસ્
ત્વાં ભજામિ રસિકેન્દ્રશેખર! ॥૩॥
સંવિધાય દશને તૃણં વિભો!
પ્રાર્થયે વ્રજમહેન્દ્રનન્દન! ॥
અસ્તુ મોહન! તવાતિવલ્લભા
જન્મજન્મનિ મદીશ્વરી પ્રિયા ॥૪॥

॥ ઇતિ શ્રીમદ્વિટ્ઠલેશ્વરવિરચિતા રાધા(કૈંકર્ય)પ્રાર્થનાચતુઃશ્લોકી ॥

॥ શ્રીગુસાંઈજીકૃત ચતુઃશ્લોકી ॥

સદા સર્વાત્મભાવેન ભજનીયો વ્રજેશ્વરઃ ॥
 કરિષ્યતિ સએવાસ્મદ્ ઐહિકં પારલૌકિકમ્ ॥૧॥
 અન્યાશ્રયો ન કર્તવ્યઃ સર્વથા બાધકસ્તુ સઃ ॥
 સ્વકીયેષ્વાત્માવશ્ય કર્તવ્યઃ સર્વથા સદા ॥૨॥
 સદા સર્વાત્મના કૃષ્ણઃ સેવ્યઃ કાલાદિદોષનુત્ ॥
 તદ્ભક્તેષુ ચ નિર્દોષભાવેન સ્થેયમ્ આદરાત્ ॥૩॥
 ભગવત્યેવ સતતં સ્થાપનીયં મનઃ સ્વયમ્ ॥
 કાલોડયં કઠિનોડપિ શ્રીકૃષ્ણભક્તાન્ ન બાધતે ॥૪॥

॥ ઈતિ શ્રીવિઠ્ઠલેશ્વરપ્રભુચરણવિરચિતા ચતુઃશ્લોકી સમાપ્તા ॥

॥ ચતુઃશ્લોકીભાવાનુવાદ ॥

શ્રીમદાચાર્યચરણવિરચિત ષોડશગ્રંથ અંતર્ગત ચતુશ્લોકી પુષ્ટિભક્તિસંપ્રદાયના આદર્શભૂત ધર્માર્થકામમોક્ષરૂપ ચાર પુરુષાર્થોના આદર્શસ્વરૂપનો ઉપદેશ છે; પરંતુ, પ્રસ્તુત પ્રભુચરણવિરચિત ચતુશ્લોકી તે ઉચ્ચ આદર્શને જીવનમાં અનુષ્ઠાન્વિત કરવામાં થતી કઠિનાઈઓથી કેવી રીતે પાર પામવો એ આશયવાળો વ્યવહારોપદેશ છે.

આધુનિક પુષ્ટિજીવોને માટે સ્વધર્મના ઉપદેશાર્થ કહે છે : ‘સદા’ જીવનપર્યંત ‘સર્વાત્મભાવેન’ આપણી અહંતા અને મમતા સાથે જોડાયેલા સઘળા પદાર્થો સેવા અથવા કથા રૂપિણી ભગવદ્ભક્તિને માટે છે એવો મનોભાવ હૃદયમાં દૃઢ રાખીને ‘વ્રજેશ્વરઃ’ ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણના વ્રજલીલામાં પ્રકટ સ્વરૂપ ગુણ અને લીલાઓ ના વિષયમાં દાસ્યભાવ સખ્યભાવ અને આત્મનિવેદનભાવ રૂપા ભાવના કરીને ‘ભજનીયઃ’ પોતાના ઘરમાં બિરાજમાન ભગવત્સ્વરૂપની વ્રજભાવાત્મિકા અર્ચન પાદસેવન વંદન અને અર્ચનરૂપા તનુવિત્તજ સેવા; અથવા, એજ વ્રજાધિપના નામ રૂપ ગુણ અને લીલાઓના શ્રવણ કીર્તન અને સ્મરણ રૂપા કથા નભાવવી જોઈએ. ‘સએવ’ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણ એજ સેવનીય અને ભાવનીય સ્વરૂપ જ ‘અસ્મદ્

ઐહિકં પારલૌકિકં’ આપણા માટે આ ભૂતલ ઉપર અથવા અન્યત્ર પરલોકમાં પણ ક્યાંય જે ઉચિત ફલ પ્રદાન કરવા લાયક હશે ‘કરિષ્યતિ’ પ્રદાન કરશે જ. ॥૧॥

આધુનિક પુષ્ટિજીવોને અનર્થ-પરિત્યાગપૂર્વક પુષ્ટિમાર્ગીય અર્થ અને અવાંતર અર્થ ના સ્વરૂપનો ઉપદેશ કરે છે : ‘અન્યાશ્રયઃ’ માર્ગાન્તર દેવતાન્તર સાધનાન્તર અવાન્તરવ્યાપારાન્તર ફલાન્તર કે પ્રયોજનાન્તર વગેરે અનેક રૂપોમાં અન્યાશ્રય કરવો સ્વમાર્ગમાં સર્વ અનર્થરૂપ છે. આથી ન ‘કર્તવ્યઃ’ તેનાથી બચવાની સંપૂર્ણ સાવધાની રાખવી જોઈએ. કેમકે ‘સઃ તુ સર્વથા બાધકઃ’ એ તો સ્વમાર્ગને નિષ્ઠાની સાથે નભાવવામાં સર્વથા બાધક જ બને છે. ‘સ્વકીયેષુ’ મહાપ્રભુદ્વારા પ્રવર્તિત પુષ્ટિના પથપર પૂર્ણ નિષ્ઠાની સાથે યાત્રા કરવાવાળા જે પણ હોય પોતાની બધા પ્રકારની વિવિધતાની સાથે સેવાભક્તિ કથાભક્તિ શરણાગતિ તીર્થયાત્રા અથવા શ્રીકૃષ્ણની મર્યાદાભક્તિ પણ, જે છેલ્લા અનુકલ્પના રૂપમાં ઉપદેશાયેલ છે, એવા દરેક પુષ્ટિજીવોના પ્રત્યે ‘ચ’ અને ‘આત્મભાવઃ’ પોતીકાપણું રાખવું પણ પુષ્ટિમાર્ગીય અવાન્તર અર્થ જ છે અનર્થ નહીં. આથી ‘સર્વથા’ દરેક પ્રકારથી એને સ્વમાર્ગીય સિદ્ધાન્ત કર્તવ્ય ભગવત્સ્વરૂપ ભગવદ્ગુણ કે ભગવદ્ગીલા વગેરેના ઉપાયોને સરખીરીતે નભાવી શકવા શક્ય હોય એટલું સહયોગી બનવું ‘સદા’ આપણી માર્ગનિષ્ઠાને સરખી રીતથી સદા નભાવી શકાય એવા પ્રયોજનવશ પણ ‘કર્તવ્યઃ’ આપણું કર્તવ્ય જ હોય છે. ॥૨॥

આધુનિક પુષ્ટિજીવોના કામ નું સ્વરૂપ સમજાવવા માટે તેના અંગભૂત વિપરીત કામનાઓનો નિષેધ : ‘દોષાદિનુત્’ આપણા ૧.સહજ દોષ ૨.લોક-વેદનિરૂપિત દેશપ્રયુક્ત દોષ, ૩.લોક-નિરૂપિત કાલપ્રયુક્ત દોષ, ૪.સાંયોગિક દોષ ૫.સંસર્ગજન્ય દોષ આમ બધા પ્રકારના દોષોનું અપહરણ કરવામાં સમર્થ એવા ‘કૃષ્ણઃ’ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણ ‘સર્વાત્મના’ આપણી અહંતા-મમતાના કારણે અવભાસિત થતા બધા ઉપાયો અને સિદ્ધિઓ અર્થાત્ સાધન-ફલ ઉભયરૂપે ‘સદા’ પ્રપત્તિ કે ભક્તિ ની આરંભ અવસ્થા હોય કે પરિપક્વ અવસ્થા હોય, દરેક અવસ્થાઓમાં સદા ‘સેવ્યઃ’ સેવનીય હોય છે. ‘ચ’ અને ‘તદ્ભક્તેષુ’ અતએવ એમના ભક્તોની બાબતમાં ‘આદરાત્’ આદરભાવ રાખીને ‘નિર્દોષભાવેન’ કદાચ

કાંઈક દોષ એમનામાં જોવામાં પણ આવતા હોય તો, તે એમની દૃષ્ટતા નહીં, પ્રત્યુત ભગવાન્ એમની સાથે એવી પોતાની લીલાદ્વારા કૃપાલબ્ધ ભક્તિમાર્ગમાં સાધના કે ઉપલબ્ધિઓ ના અલંકારને તોડવા અથવા આપણને સાવધાન કરવા માટે ભગવાન્ પોતાની એવી લીલા પ્રકટ કરવા ઈચ્છતા હશે એવી ભાવના કરીને ‘સ્થેયમ્’ માર્ગના સિદ્ધાન્ત અને કર્તવ્ય ને યથાશક્તિ નભાવવામાં તત્પર રહેવું જોઈએ. ॥૩॥

ફલોની લાલસાથી રહિત સેવાભક્તિ નભાવવાવાળા આધુનિક પુષ્ટિજીવોને માટે ભૂતલ ઉપર જીવનને સફલ બનાવવાના ઉપાયોનો ઉપદેશ : ‘મનઃ’ મન બુદ્ધિ અલંકાર અને ચિત્ત ની પાંચ પ્રકારની વૃત્તિઓમાં સર્વપ્રથમ મનની સંકલ્પ-વિકલ્પાત્મિકા વૃત્તિ, બુદ્ધિની સંશય વિપર્યાસ નિશ્ચય સ્મૃતિ અને સ્વપ્ન-સુષુપ્તિ રૂપા વૃત્તિ, અલંકારની કર્મ-જ્ઞાનાત્મિકા અનન્તવૃત્તિ તથા ચિત્તની સઘળા સંસ્કારોના પર્યવસિત આશ્રય કે બીજભાવ રૂપા વૃત્તિઓ અર્થાત્ સાક્ષાત્ આ બધી વૃત્તિઓને સાક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણના વિષયમાં અથવા પરમ્પરયા ‘ભગવતિ’ ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણના પ્રતિ અનન્યભાવ કે અનન્યાશ્રય થવામાં જેવી રીતે પણ ઉપયોગમાં લઈ શકીએ તેવી રીતે ‘સ્વયં’ આપણી સમજ અભિપ્રાય અને પ્રયત્ન દ્વારા ‘સતતં સ્થાપનીયમ્’ પ્રવર્તન કે યોજન કરવું જોઈએ. ‘કઠિનોડપિ અયં કાલઃ’ જોકે આ સમય અત્યધિક વિપરીત દિશાઓમાં જીવોને ઘસડીને લઈ જનારો હોવા છતાં પણ ‘શ્રીકૃષ્ણભક્તાન્’ જે સુસાધન દૃષ્ટસાધન કે નિઃસાધન બધાનો ઉદ્ધાર કરવા સમર્થ એવા શ્રીકૃષ્ણના સાચા ભક્તોનું કાંઈપણ ‘ન બાધતે’ બગાડી નહીં શકે. ॥૪॥

॥ આ પ્રકારથી ગોસ્વામિશ્રીદીક્ષિતાત્મજ શ્યામમનોહર દ્વારા વિરચિત શ્રીમત્પ્રભુચરણરચિત ચતુશ્લોકીનો ભાવાનુવાદ સંપૂર્ણ થયો ॥

(૪૫)

॥ મંગલારાર્તિકાર્યા ॥

મંગલં-મંગલં વ્રજભુવિ મંગલમ્
મંગલમ્ ઈહ શ્રીનન્દ-યશોદા-નામ-સુકીર્તનમ્
એતદ્-રુચિરોત્સંગ-સુલાલિત-પાલિત-રૂપમ્ ॥૧॥
'શ્રીશ્રીકૃષ્ણ' ઈતિ શ્રુતિસારં નામ
સ્વાર્ત-જનાશય-તાપાપહમ્ ઈતિ મંગલ-રાવમ્ ॥
વ્રજસુન્દરી-વયસ્ય-સુરભીવૃન્દ-મૃગીગણ-
નિરુપમ-ભાવં મંગલ-સિન્ધુ-ચયમ્ ॥૨॥
મંગલમ્ ઈષત્-સ્મિતયુત-વીક્ષણ-ભાષણમ્
ઉન્નત-નાસા-પુટ-ગત-મુક્તા-ફલ-ચલનમ્ ॥
કોમલ-ચલદ્-અંગુલિ-દલ-સંગત-વેણુ-નિનાદ-
વિમોહિત-વૃન્દાવન-ભુવિ જાતમ્ ॥૩॥
મંગલમ્ અખિલમ્ ઈહ ગોપી-શત-રતિ-
મન્થર-ગતિ-વિભ્રમ-મોહિત-રાસસ્થિત-ગાનં
ત્વં જયસતતં ગોવર્ધનધર! પાલય નિજદાસાન્ ॥૪॥
॥ ઈતિ શ્રીમદ્વિઠ્ઠલેશ્વરવિરચિતા મંગલારાર્તિકાર્યા સમ્પૂર્ણા ॥

(૪૬)

॥ રાજભોગાર્તિકાર્યા ॥

વ્રજરાજ - વિરાજિત - ધોષવરે વરણીય - મનોહર - રૂપધરે ^{ધર્મ} ॥
ધરણી-રમણી-રમણૈકપરે ^{ઐશ્વર્ય} પરમાર્તિ-હર-સ્મિત-વિભ્રમકે ^{યથા} ॥૧॥
મકરાકૃતિ-કુણ્ડલ-શોભિમુખે ^{જ્ઞાન} મુખરીકૃત-નૂપુર-હૃદયગતૌ ^{શ્રી} ॥
ગતિસંગત-ભૂતલતાપ-હરે ^{વીર્ય} હરશક-વિમોહન-ગાનપરે ^{વૈરાગ્ય} ॥૨॥
પરમ-પ્રિય-ગોપવધૂ-હૃદયે દયયા દિનતાપ-હરે સુહૃદામ્ ^{વીર્ય} ॥
હૃદયસ્થિત-ગોકુલ-વાસિજને ^{વૈરાગ્ય} જન-હૃદય-વિહાર-પરે સતતમ્ ^{ઐશ્વર્ય} ॥૩॥
તત-વેણુ-નિનાદ-વિનોદ-પરે ^{જ્ઞાન} પર-ચિત્તહર-સ્મિતમાત્ર-કથે ^{શ્રી} ॥
કથનીય-ગુણાકર-પાદયુગે ^{યથા} યુગલે - યુગલે સુદૃશાં સુરતૌ ॥૪॥

રતિસ્તુ મમ વ્રજરાજસુતે

॥ ઈતિ શ્રીમદ્વિઠ્ઠલેશવિરચિતા રાજભોગાર્તિકાર્યા સમ્પૂર્ણા ॥

(૪૭)

॥ સન્ધ્યાર્તિકાર્યા ॥

હરિભક્તિસુધોદધિવૃદ્ધિકરે, કરવર્ણિતકૃષ્ણકથાગ્રરસે ॥
રસિકાગમવાગમૃતોક્તિપરે પરમાદરણીયતમાબ્જપદે ॥૧॥
પદવંદિતપાવનપાપજને, જનનીજઠરાગમતાપહરે ॥
હરનીતવિદારણનામ કથે કથનીયગુણાકરદાસવરે ॥૨॥
વરવારણમાનહરાગમને, રમણીયમહોદધિરાસરસે ॥
રસપદદગંચલશોભિમુખે, મુખરીકૃતવેણુનિનાદરતે ॥૩॥
રતિનાથવિમોહનવેષધરે, ધરણીધરધારણભારભરે ॥
ભરતાગમશિક્ષિતલાસ્યકરે, કરકૃષ્ણગિરીદ્રપદાબ્જરતે ॥૪॥

॥ ઈતિ શ્રીમદ્વિઠ્ઠલેશ્વરવિરચિતા સન્ધ્યાર્તિકાર્યા સમાપ્તા ॥

શ્રીરઘુનાથાચાર્યવિરચિતેયમિતિ કેચિત્

(નોટ : પ્રસંગોપાત યહાં યહ ઉલ્લેખનીય હો જાતા હૈ કિ એક અન્ય જો ‘સન્ધ્યારાર્તિકાર્યા’ નામ્ના પ્રભુચરણદ્વારા વિરચિત માની જાતી હૈ, વહ ભાષા ઓર ભાવ દોનોકે અવલોકન કરનેમાત્રસે, નિઃસન્દિગ્ધતયા સ્વયં પ્રભુચરણકી સ્તુતિકે રૂપમેં વિરચિત લગતી હૈ. અતઃ યહ ન તો સન્ધ્યારાર્તિકાર્યા હૈ ઓર ન પ્રભુચરણદ્વારા રચિત હિ. - “શ્રીમત્પ્રભુચરણકૃતગ્રંથાઃ”-સંકલનકાર ગો.શ્યા.મ. પ્રાકૃકથન પૈ.૯)

(૪૮)

॥ શયનારાર્તિકાર્યા ॥

શરણાગતભીતિનિવૃત્તિપરં પરપક્ષતમોનિકરાંશુનિધિમ્ ॥
 નિધિસેવિતપાદસરોજયુગં યુગધર્મનિવર્તિતકાલકરમ્ ॥૧॥
 કરજોલ્લિખિતપ્રમદૌઘકુચં કુચકુંકુમલિમ્વિશાલહૃદમ્ ॥
 હૃદયસ્થિતગોકુલવાસજનં જનસમ્યિતપુણ્યયયૈકફલમ્ ॥૨॥
 ફલદાનપરાતિસમર્થભુજં ભુજદણ્ડગૃહીતકુચાગ્રમણિમ્ ॥
 મણિશોભિતહસ્તધૃતાદ્રિવરં વરગોપવધૂચયસંવલિતમ્ ॥૩॥
 વલિતપ્રમદાયુતરાસકરં કરપન્નયુગાહિતવેણુવરમ્ ॥
 વરભક્તશિરઃસ્થિતપન્નકરં કરમર્દિતપાદવયૂથરિપુમ્ ॥૪॥
 રિપુયૂથભુજં ગમદર્પહરં હરપૂજિતરમ્યસરોજપદમ્ ॥
 પદપન્નયુગાર્ચનદત્તપદં પદપન્નનખસ્થિતભક્તિરસમ્ ॥૫॥
 રસપૂરિતગોપવધૂશરણં શરણાગતઘોષજનાભયદમ્ ॥
 ભયદૌઘશિરોહરખડ્ગધરં ધરણીકૃતપુણ્યયયૈકફલમ્ ॥૬॥
 ફલહેતુવિમર્દિતદુષ્ટખલં ખરમુક્તિદપાદસરોજવરમ્ ॥
 વરબર્હિશિખણ્ડકયુક્તકચં કચકોશનિવેશિતપુષ્પચયમ્ ॥૭॥
 ॥ ઈતિ શ્રીમદ્વિઠ્ઠલેશ્વરવિરચિતા શયનારાર્તિકાર્યા સમાપ્તા ॥

(४८)

॥ श्रीविठ्ठलेशस्तवः ॥

न मन्त्रे न तन्त्रे न य ज्ञान सिद्धौ

न वैकुण्ठबुद्धिस्तु वैकुण्ठलोके ॥

गतिर्विठ्ठलेशे रतिर्विठ्ठलेशे

मतिर्विठ्ठलेशे सदा वै ममास्तु ॥१॥

पदाम्भोरुहांभोविभिन्नार्तितापे

कृपादस्वकैतादृशोदारशील ॥

गतिर्विठ्ठलेशे रतिर्विठ्ठलेशे

मतिर्विठ्ठलेशे सदा वै ममास्तु ॥२॥

न नाके वराके न राकेशयाने

पिनाकेशलोके न वा केलिरम्ये ॥

गतिर्विठ्ठलेशे रतिर्विठ्ठलेशे

मतिर्विठ्ठलेशे सदा वै ममास्तु ॥३॥

यदलोकातस्तोक्तोऽपि क्षणेन

प्रबुलभक्तिवेल्लोक्तः शोक्तोऽयम् ॥

गतिर्विठ्ठलेशे रतिर्विठ्ठलेशे

मतिर्विठ्ठलेशे सदा वै ममास्तु ॥४॥

स्मृतिर्वा मतिर्वा कदा वा यदा वा

यथा वा तथा स्यात्पदार्थाः कियंतः ॥

गतिर्विठलेशे रतिर्विठलेशे

मतिर्विठलेशे सदा वै ममास्तु ॥५॥

महामोहद्वयोऽपि कालाग्निद्वयो

विद्वयो भवेत्स्नेहदृष्ट्याऽपि यस्य ॥

गतिर्विठलेशे रतिर्विठलेशे

मतिर्विठलेशे सदा वै ममास्तु ॥६॥

यदङ्गीकृतं ज्वमङ्गीकरोति

त्रिभङ्गी स्वयं वेणुरङ्गी प्रभुर्यत् ॥

गतिर्विठलेशे रतिर्विठलेशे

मतिर्विठलेशे सदा वै ममास्तु ॥७॥

शरण्योऽतिधन्यो धरण्या वरेण्यो

वरीवर्ति गाण्यो यदन्यो न कोऽपि ॥

गतिर्विठलेशे रतिर्विठलेशे

मतिर्विठलेशे सदा वै ममास्तु ॥८॥

सदानन्दरूपः सदानन्दरूपा-

त्मनानन्दलीलारसं यो ददाति ॥

गतिर्विठलेशे रतिर्विठलेशे

मतिर्विठलेशे सदा वै ममास्तु ॥९॥

न भक्तिर्न मुक्तिर्न वै सर्वशक्ति-

વિરક્તિર્ન યુક્તિસ્તતો ભક્તિરુક્તા

ગતિર્વિઠ્ઠલેશે રતિર્વિઠ્ઠલેશે

મતિર્વિઠ્ઠલેશે સદા વૈ મમાસ્તુ ॥૧૦॥

॥ ઈતિ શ્રીરઘુનાથજીકૃતો વિઠ્ઠલેશસ્તવઃ સમાપ્તઃ ॥

(૫૦)

॥ શ્રીગોકુલેશાષ્ટકમ્ ॥

નન્દગોપભૂપ-વંશભૂષણં વિદૂષણં
ભૂમિભૂતિભૂરિ-ભાગ્યભાજનં ભયાપહમ્ ॥
ધેનુધર્મરક્ષણાવતીર્ણ-પૂર્ણવિગ્રહમ્
નીલવારિવાહકાન્તિ-ગોકુલેશમાશ્રયે ॥૧॥
ગોપબાલસુન્દરી-ગણાવૃતં કલાનિધિ
રાસમણ્ડલીવિહારકારિ-કામસુન્દરમ્ ॥
પદ્મયોનિશંકરાદિ-દેવવૃન્દવન્દિતં તં
નીલવારિવાહકાન્તિ-ગોકુલેશમાશ્રયે ॥૨॥
ગોપરાજરત્નરાજિ-મન્દિરાનુરિડ્ગણં
ગોપબાલબાલિકા-કલાનુરુદ્ધગાયનમ્ ॥
સુન્દરીમનોજભાવ-ભાજનામ્બુજાનનં
નીલવારિવાહકાન્તિ-ગોકુલેશમાશ્રયે ॥૩॥
કંસકેશિકુન્જરાજ-દુષ્ટદૈત્યદારણમ્
ઈન્દ્રસૃષ્ટવૃષ્ટિવારિ-વારણોદ્ધૃતાચલમ્ ॥
કામધેનુકારિતાભિધાન-ગાનશોભિતં
નીલવારિવાહકાન્તિ-ગોકુલેશમાશ્રયે ॥૪॥
ગોપિકાગૃહાન્તગુપ્ત-ગવ્યચૌર્યચંચલં
દુગ્ધભાણ્ડભેદભીત-લક્ષ્મિતાસ્યપંકજમ્ ॥

ધે નુ ધૂલિધૂસરાડ્ગ-શોભિહારનૂપુરં
 નીલવારિવાહકાન્તિ-ગોકુલેશમાશ્રયે ॥૫॥
 વત્સધે નુ ગોપબાલ-ભીષણાસ્યવહ્નિપં
 કેકિપિચ્છકલ્પિતાવતંસ-શોભિતાનનમ્ ॥
 વેણુવાદ્યમત્તધોષ-સુન્દરીમનોહરં
 નીલવારિવાહકાન્તિ-ગોકુલેશમાશ્રયે ॥૬॥
 ગર્વિતામરેન્દ્રકલ્પ-કલ્પિતાન્નભોજનં
 શારદારવિન્દવૃન્દ-શોભિહંસજારતમ્ ॥
 દિવ્યગન્ધલુબ્ધભૃંગ-પારિજાતમાલિનં
 નીલવારિવાહકાન્તિ-ગોકુલેશમાશ્રયે ॥૭॥
 વાસરાવસાનગોષ્ઠ-ગામિગોગણાનુગં
 ધેનુદોહદેહગેહ-મોહવિસ્મયક્રિયમ્ ॥
 સ્વીયગોકુલેશદાન-દત્તભક્તરક્ષણં
 નીલવારિવાહકાન્તિ-ગોકુલેશમાશ્રયે ॥૮॥
 ॥ ઈતિ શ્રીરઘુનાથજીકૃતં શ્રીગોકુલેશાષ્ટકં સમ્પૂર્ણં ॥

(૫૧)

॥ શ્રીવિઠ્ઠલેશાષ્ટકમ્ ॥

કુરુસદસિ કૃતાભૂદ્દ્રૌપદીવશ્ચશેષા,
 સકલનૃપવરેન્દ્રાચત્રવક્તું ન શક્તાઃ ॥
 હરિચરણરતાંગીયેન તત્રાત્મધીરા,
 સભવતુ મમ ભૂત્યૈ વિઠ્ઠલેશઃ સહાયઃ ॥૧॥
 પ્રથમજનનપાપપ્રાપ્તસંપ્રેતદેહૌ,
 સમયઈહ મમાસ્મિન્કૃષ્ણભક્ત્યા સમેતૌ ॥
 ગલિતપતિતવેષાબુદ્ધતૌયેન સદ્યઃ,
 સભવતુ મમ ભૂત્યૈ વિઠ્ઠલેશઃ સહાયઃ ॥૨॥
 કમલદલસુનેત્રેણૌવ ભૂતેશમાયા-
 તતિભિરિહ હિયેન ભ્રામિતઃ સર્વલોકઃ ॥
 અખિલજગતિ સર્વસ્વીયભક્તાઃ કૃતાર્થાઃ,

સ ભવતુ મમ ભૂત્યૈ વિઠ્ઠલેશઃ સહાયઃ ॥૩॥
 સકલયદુકુલેંદ્રો યેન કંસો હતોડભૂજ્,
 જનનસમયપૂર્વ દેવકીશૂરયોશ્ય ॥
 પરિહતમપિ દુઃખં યામિકા મોહિતાશ્ય,
 સ ભવતુ મમ ભૂત્યૈ વિઠ્ઠલેશઃ સહાયઃ ॥૪॥
 તપનદુહિતુરંતઃ કાલિયો મારિતઃ સન્-
 નલિગણસુહિતેડસ્મિંસ્તલ્કણે યેન નૃત્યમ્ ॥
 કૃતમપિ ચ તદંભો લંભિતં નિર્વિષત્વં,
 સ ભવતુ મમ ભૂત્યૈ વિઠ્ઠલેશઃ સહાયઃ ॥૫॥
 કપટકૃતશરીરા પૂતના પ્રાપિતાડભ્રં,
 વ્રજપતિગૃહસુભાવેકપાદેન યેન ॥
 શકટ અસુરવેષઃ પ્રેષિતઃ સ્થાનનાશં,
 સ ભવતુ મમ ભૂત્યૈ વિઠ્ઠલેશઃ સહાયઃ ॥૬॥
 પદનતિયુતહસ્તા તોષિતા યેન કુંતી,
 હ્યસુરકુલસમૂહા હિંસિતા વીર્યવંતઃ ॥
 અખિલભુવનભારઃ પ્રેષિતઃ સંલઘુત્વં,
 સ ભવતુ મમ ભૂત્યૈ વિઠ્ઠલેશઃ સહાયઃ ॥૭॥
 અખિલસુરકુલેંદ્રસ્યૈ ચ યેનાભિમાનો,
 ગિરિવરધરણેન ક્ષીણતાં પ્રાપિતશ્ય ॥
 જલધરભવધારાઃ સંહતા ગ્રાવયુક્તાઃ,
 સ ભવતુ મમ ભૂત્યૈ વિઠ્ઠલેશઃ સહાયઃ ॥૮॥
 વિઠ્ઠલેશાષ્ટકમિદં પ્રાતરુત્થાય યઃ પઠેત્ ।
 ભક્ત્યા નત્વા ચ સુમનાઃ સ યાતિ પરમાં
 ગતિમ્ ॥૯॥

॥ ઈતિ શ્રીરઘુનાથજીકૃતં વિઠ્ઠલેશાષ્ટકં સંપૂર્ણમ્ ॥

(૫૨)

॥ વૃત્રાસુર-ચતુઃશ્લોકી ॥

અહં હરે તવ પાદૈકમૂલ-દાસાનુદાસો ભવિતાસ્મિ ભૂયઃ ॥
મનઃ સ્મરેતાસુપતેર્ગુણાનાં ગૃણીત વાક્ કર્મ કરોતુ કાયઃ ॥૧॥
ન નાકપૃથ્થં ન ચ પારમેષ્ઠ્યં ન સાર્વભૌમં ન રસાધિપત્યમ્ ॥
ન યોગસિદ્ધીરપુનર્ભવં વા સમજ્ઞસ ત્વા વિરહ્ય કાઙ્ક્ષે ॥૨॥
અજ્ઞાતપક્ષા ઈવ માતરં ખગાઃ સ્તન્યં યથા વત્સતરાઃ ક્ષુધાર્તાઃ ॥
પ્રિયં પ્રિયેવ વ્યુષિતં વિષણુણા મનોઽરવિન્દાક્ષ દિદક્ષતે ત્વામ્ ॥૩॥
મમોત્તમશ્લોકજનેષુ સખ્યં સંસારચક્રે ભ્રમતઃ સ્વકર્મભિઃ ॥
ત્વન્માયયાઽઽત્માત્મજદારગેહે-ષ્વાસક્તચિત્તસ્ય ન નાથ ભૂયાત્ ॥૪॥

અનુવાદ : હે સર્વ દુઃખો દૂર કરનાર હરિ! આપ મારા ઉપર એવી કૃપા કરી દો કે અનન્યભાવથી આપના ચરણકમલોના આશ્રિત સેવકોની સેવા કરવાનો અવસર મને આવતા જન્મમાં મળે, હે પ્રાણ વદ્ધભ! મારું મન આપના મહ્ગલમય ગુણોનું સ્મરણ કર્યા કરે, મારી વાણી આપના ગુણોનું ગાન કરે અને શરીર આપની સેવામાં લાગ્યું રહે.૧

હે સકલ-ઐશ્વર્યના ભંડાર ભગવાન! હું આપને છોડીને નથી તો ઈન્દ્રાસનની ઈચ્છા કરતો કે નથી કરતો બ્રહ્માસનની; નથી મારે પૃથ્વી ઉપરનું સામ્રાજ્ય જોઈતું કે નથી જોઈતું (ભોગપ્રચુર) રસાતલાદિક પાતાલનું આધિપત્ય. અરે! યોગની સિદ્ધિઓ અને મોક્ષની પણ આપના વિના ઈચ્છા રાખતો નથી.૨

જેવી રીતે પંખીઓનાં પાંખવગરનાં બચ્ચાં પોતાની માની વાટ જુએ છે, જેવી રીતે ભૂખ્યાં વાછરડાં પોતાની માનું દૂધ પીવા આતુર રહે છે અને જેવી રીતે વિયોગિની પત્ની પોતાના પરદેશ ગયેલા પ્રીતમને નીરખવા આતુર હોય છે તેવીજ રીતે હે કમલનયન પ્રભુ! મારું મન આપના દર્શનને માટે આતુર બન્યું છે.૩

હે નાથ! પોતાનાં કર્મોને લઈને આ સંસારચક્રમાં ભ્રમણ કરતા મને ઉત્તમ કીર્તિવાળા ભગવદ્ભક્તોની જ મિત્રતા થાઓ; પરન્તુ જેઓ આપની માયાથી શરીર,

પુત્ર, શ્રી અને ઘર માં જ આસક્તિવાળા હોય તેમને સાથે મારો સમ્બન્ધ કદાપિ ન થાઓ.૪ (શ્રીમદ્ભાગવત-૬/૧૧/૨૪-૨૭)

(૫૩)

॥ શ્રીગુરુદેવાષ્ટકમ્ ॥

(અનુષ્ટુપ)

પુષ્ટિમાર્ગીય સર્વજ્ઞઃ કરુણારસસુપૂરિતઃ ॥
શ્રેષ્ઠઃ ફલપ્રદાતા ચ તસ્મૈ શ્રીગુરુવે નમઃ ॥૧॥
દૈવજીવસમુદ્ધર્તા આનન્દમય-વિગ્રહઃ ॥
ધ્યેયોઽસિ મે સદા સ્વામિન્ રસિકૈકશિરોમણિઃ ॥૨॥
પ્રતિબન્ધ-નિરાકર્તા પુષ્ટિજ્ઞાન-પ્રદાયકઃ ॥
સર્વસિદ્ધાન્તવક્તા ચ દીનદુઃખાસહઃ પ્રભુઃ ॥૩॥
સર્વદોષ-પ્રહન્ટા ચ સર્વાતીત-સુખપ્રદઃ ॥
બુદ્ધિપ્રેરક ભાવાત્મા નમામિ તમહં ગુરુમ્ ॥૪॥
સ્વરૂપજ્ઞાન-શૂન્યસ્ય કૃપયા નિખિલાધહત્ ॥
કાર્યમાત્રસમર્થાત્મન્ નિજનાથ નમો નમઃ ॥૫॥
રસમગ્નો ભગ્નદુઃખઃ સર્વદાનવિલક્ષણઃ ॥
સર્વાણ્ડગસુન્દર વિભો રતિનાથ-વિમોહનઃ ॥૬॥
ભક્તિપ્રિયો ભાવગમ્યો રસજ્ઞો રસદાયકઃ ॥
અતિમાધુર્યનિયયો દુર્લભો ભાવબોધકઃ ॥૭॥
અનન્યધર્મદાતા ચ વ્યભિચારનિવારકઃ ॥
શરણાગતસંત્રાતા કાલાદિનયનાશકઃ ॥૮॥
શ્રીવિઠ્ઠલપ્રાપ્તિકર્તા નિજદાસાવલમ્બકઃ ॥૮^{૧/૨}॥
॥ ઈતિ શ્રીહરિરાયજીવિરચિતં ગુરુદેવાષ્ટકમ્ સમાપ્તમ્ ॥

(૫૪)

॥ જન્મવૈકલ્યાષ્ટકમ્ ॥

નાશ્રિતો વહ્નભાધિશો ન ચ દ્રષ્ટા સુબોધિની ॥
નાડ્ડરાધિ રાધિકાનાથો વૃથા તઙ્ગ્મ ભૂતલે ॥૧॥
ન ગૃહીતં હરેર્નામ નાત્માઘખિલમર્પિતમ્ ॥
ન કૃષ્ણસેવા વિહિતા વૃથા તઙ્ગ્મ ભૂતલે ॥૨॥
ન લીલાચિંતનં નૈવ દિનતા વિરહાદ્ધરેઃ ॥
નવા કૃષ્ણાશ્રયઃ પૂર્ણો વૃથા તઙ્ગ્મ ભૂતલે ॥૩॥
ન નીતા વાર્તાયા ધસ્રાઃ સાધવો નૈવ સેવિતાઃ ॥
ન ગોવિન્દગુણા ગીતા વૃથા તઙ્ગ્મ ભૂતલે ॥૪॥
ન કૃષ્ણરૂપ-સૌન્દર્યો મનો નૈવ વિરાગિતા ॥
ન દુઃસંગપરિત્યાગો વૃથા તઙ્ગ્મ ભૂતલે ॥૫॥
ન ભક્તિઃ પુષ્ટિમાર્ગીયા ન નિઃસાધનતા હૃદિ ॥
ન વિસ્મૃતિઃ પ્રપંચસ્ય વૃથા તઙ્ગ્મ ભૂતલે ॥૬॥
ન ધર્મપરતા નૈવ ધર્મમાર્ગો મનોગતિઃ ॥
ન ભક્તિર્જ્ઞાનવૈરાગ્યે વૃથા તઙ્ગ્મ ભૂતલે ॥૭॥
ન નિજસ્વામિવિરહતાપો ન ભાવના ॥
ન દૈન્યં પરમં યસ્ય વૃથા તઙ્ગ્મ ભૂતલે ॥૮॥
॥ ઈતિ શ્રીહરિરાયવિરચિતં જન્મવૈકલ્યાષ્ટકમ્ સમાપ્તમ્ ॥

(૫૫)

॥ શ્રીવલ્લભશરણાષ્ટકમ્ ॥

(અનુષ્ટુપ)

નિઃસાધન-જનોદ્ધાર-કરણ-પ્રકટીકૃતઃ ॥
ગોકુલેશસ્વરૂપઃ શ્રીવલ્લભઃ શરણં મમ ॥૧॥
ભજનાનન્દદાનાર્થ પુષ્ટિમાર્ગપ્રકાશકઃ ॥
કરુણાવરણીયઃ શ્રીવલ્લભઃ શરણં મમ ॥૨॥
સ્વામિનીભાવસંયુક્તભગવદ્ભાવભાવિતઃ ॥
અત્યલૌકિકમૂર્તિઃ શ્રીવલ્લભઃ શરણં મમ ॥૩॥
શ્રીકૃષ્ણવદનાનન્દો વિયોગાનલમૂર્તિમાન્ ॥
ભક્તિમાર્ગાબ્જભાનુઃ શ્રીવલ્લભઃ શરણં મમ ॥૪॥
રાસલીલારસભર-સમાકાન્તાખિલાડ્ગભૃત્ ॥
ભાવરૂપખિલાડ્ગઃ શ્રીવલ્લભઃ શરણં મમ ॥૫॥
શ્રીભાગવતભાવાર્થવિભાવાર્થવતારિતઃ ॥
સ્વામિસન્તોષહેતુઃ શ્રીવલ્લભઃ શરણં મમ ॥૬॥
વલ્લવીવલ્લભાન્તઃસ્થલીલાનુભવવલ્લભઃ ॥
અન્યાસ્કુરણરૂપઃ શ્રીવલ્લભઃ શરણં મમ ॥૭॥
જિતામ્ભોજપદામ્ભોજવિભૂષિતવસુંધરઃ ॥
સદા ગોવર્ધનસ્થઃ શ્રીવલ્લભઃ શરણં મમ ॥૮॥
અનન્યસ્તન્મના નિત્યં પઠેદ્યઃ શરણાષ્ટકમ્ ॥
સ લભેત્(?) સાધનાભાવયુક્તોઽપ્યેતત્પદાશ્રયમ્ ॥૯॥
॥ ઈતિ શ્રીહરિદાસવિરચિતં શ્રીવલ્લભશરણાષ્ટકમ્ સંપૂર્ણમ્ ॥

(૫૬)

॥ હાહાદૈન્યાષ્ટકમ્ ॥

(અનુષ્ટુપ)

હા હા શ્રીવલ્લભાધીશ હા હા કૃષ્ણમુખામ્બુજ ॥
હા હા વિયોગભાવાન્ને દેહિ મે નિજદર્શનમ્ ॥૧॥
હા હા વિશાલનયન હા હા કુલ્લતમાનન ॥
હા હા સુનાસિકાશોભ દેહિ મે નિજદર્શનમ્ ॥૨॥
હા હાલકાવૃતમુખ હા હામિતસુધાકર ॥
હા હાતિરમ્યચિબુક દેહિ મે નિજદર્શનમ્ ॥૩॥
હા હા નિજજનાધાર હા હા દીનજનાશ્રય ॥
હા હા દયાર્દ્રહૃદય દેહિ મે નિજદર્શનમ્ ॥૪॥
હા હા સ્વકીયસર્વસ્વ હા હાઽધનમનોધન ॥
હા હાતિમૃદુલસ્વાન્ત દેહિ મે નિજદર્શનમ્ ॥૫॥
હા હા કૃતસ્વકીયાર્તે હા હા ભાવાર્તિદાયક ॥
હા હા હૃદયભાવજ્ઞ દેહિ મે નિજદર્શનમ્ ॥૬॥
હા હા નિજજનપ્રાણ હા હા નિજજનાવૃત ॥
હા હા પુષ્ટિપથાચાર્ય દેહિ મે નિજદર્શનમ્ ॥૭॥
હા હા વિજિતકન્દર્પ હા હા સ્વાનન્દતુન્દિલ ॥
હા હા હરિવિહારાત્મન્ દેહિ મે નિજદર્શનમ્ ॥૮॥
॥ ઈતિ શ્રીહરિદાસોક્તં હાહાદૈન્યાષ્ટકમ્ સંપૂર્ણમ્ ॥

(૫૭)

॥ શ્રીગોપીજનવલ્લભાષ્ટકમ્ ॥

સરોજનેત્રાય કૃપાયુતાય મન્દારમાલાપરિભૂષિતાય ।
ઉદારહાસાય લસન્મુખાય નમોઽસ્તુ ગોપીજનવલ્લભાય ॥૧॥
આનન્દનન્દાદિકદાયકાય બકીબકપ્રાણવિનાશકાય ।
મૃગેન્દ્રહસ્તાગ્રજભૂષણાય નમોઽસ્તુ ગોપીજનવલ્લભાય ॥૨॥
ગોપાલલીલાકૃતકૌતુકાય ગોપાલકાજીવનજીવનાય ॥
ભક્તૈકગમ્યાય નવપ્રિયાય નમોઽસ્તુ ગોપીજનવલ્લભાય ॥૩॥
મન્થાનભાણ્ડાખિલમગ્જનાય હૈયડ્ગવીનાશનરગ્જનાય ॥
ગોસ્વાદુદુગ્ધામૃતપોષિતાય નમોઽસ્તુ ગોપીજનવલ્લભાય ॥૪॥
કલિન્દજાકૂલકુતુહલાય, કિશોરરૂપાય મનોહરાય ॥
પિશંગવસ્ત્રાય નરોત્તમાય નમોઽસ્તુ ગોપીજનવલ્લભાય ॥૫॥
ધારાધરાભાય ધરાધરાય શૃંગારહારાવલિશોભિતાય ॥
સમસ્તગર્ગોક્તિસુરક્ષણાય નમોઽસ્તુ ગોપીજનવલ્લભાય ॥૬॥
ઈભેન્દ્રકુમ્ભસ્થલખંડનાય વિશેષવૃન્દાવનમંડનાય ॥
હંસાય કંસાસુરમર્દનાય નમોઽસ્તુ ગોપીજનવલ્લભાય ॥૭॥
શ્રીદેવકીસૂન્નવિમોક્ષણાય ક્ષત્તોદ્ધવાડકૂરવરપ્રદાય ॥
ગદાસિશંખાબજ્યતુર્ભુજાય નમોઽસ્તુ ગોપીજનવલ્લભાય ॥૮॥

॥ ઈતિ શ્રીહરિરાય વિરચિતં શ્રીગોપીજનવલ્લભાષ્ટકં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૫૮)

॥ શ્રીકૃષ્ણશરણાષ્ટકમ્ ॥

(અનુષ્ટુપ)

સર્વસાધન-હીનસ્ય પરાધીનસ્ય સર્વતઃ ॥
પાપપીનસ્ય દીનસ્ય શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ ॥૧॥
સંસારસુખ-સમ્પ્રાપ્તિ-સમ્મુખસ્ય વિશેષતઃ ॥
બહિર્મુખસ્ય સતતં શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ ॥૨॥
સદા વિષયકામસ્ય દેહારામસ્ય સર્વથા ॥
દુષ્ટસ્વભાવ-વામસ્ય શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ ॥૩॥
સંસાર-સર્પદંટસ્ય ધર્મભ્રષ્ટસ્ય દુર્મતેઃ ॥
લૌકિક-પ્રાપ્તિકષ્ટસ્ય શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ ॥૪॥
વિસ્મૃત-સ્વીય-ધર્મસ્ય કર્મ-મોહિત-ચેતસઃ ॥
સ્વરૂપજ્ઞાન-શૂન્યસ્ય શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ ॥૫॥
સંસાર-સિન્ધુ-મગ્નસ્ય ભગ્નભાવસ્ય દુષ્કૃતેઃ ॥
દુર્ભાવ-લગ્ન-મનસઃ શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ ॥૬॥
વિવેક-ઘૈય-ભક્ત્યાદિ-રહિતસ્ય વિશેષતઃ ॥
વિરુદ્ધ-કરણાસક્તેઃ શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ ॥૭॥
વિષયાકાન્ત-દેહસ્ય વૈમુખ્ય-હત-સન્મતેઃ ॥
ઈન્દ્રિયાશ્વ-ગ્રહીતસ્ય શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ ॥૮॥
એતદ્ અષ્ટક-પાઠેન હ્યેતદુક્તાર્થભાવનાત્ ॥
નિજાર્ય-પદામ્બોજ-સેવકો દૈન્યમાપ્નુયાત્ ॥૯॥
॥ ઇતિ શ્રીહરિદાસોક્તં શ્રીકૃષ્ણશરણાષ્ટકમ્ સંપૂર્ણમ્ ॥

(૫૯)

॥ પગ્યાક્ષરગર્ભસ્તોત્રમ્ ॥

(સવૈયો)

દુષ્ટતમોડપિ દયારહિતોડપિ વિધર્મ-વિશેષ-કૃતિ-પ્રાર્થિતોડપિ ॥
દુર્જન-સંગરતો-ડપ્યવરોપિ ચ 'કૃષ્ણ તવાસ્મિ' ન ચાસ્મિ પરસ્ય ॥૧॥
લોભરતો-ડપ્યભિમાન-યુતોડપિ પરહિત-કરણ-કૃત્યકરોડપિ ॥
ક્રોધપરો-ડપ્યવિવેક-હતોડપિ ચ 'કૃષ્ણ તવાસ્મિ' ન ચાસ્મિ પરસ્ય ॥૨॥
કામમયોડપિ ગતાશ્રયણોડપિ પરાશ્રયગાશય-ચગ્યલિતોડપિ ॥
વૈષયિકાદર-સંવલિતોડપિ ચ 'કૃષ્ણ તવાસ્મિ' ન ચાસ્મિ પરસ્ય ॥૩॥
ઉત્તમ-ઘૈર્ય-વિભિન્ન-તરોડપિ નિજોદર-પોષણ-હેતુપરોડપિ ॥
સ્વીકૃત-મત્સર-મોહ-મદોડપિ ચ 'કૃષ્ણ તવાસ્મિ' ન ચાસ્મિ પરસ્ય ॥૪॥
ભક્તિ-પથાદર-માત્રકૃતોડપિ વ્યર્થ-વિરુદ્ધ-કૃતિ-પ્રસૂતોડપિ ॥
ત્વત્પદ-સમ્મુખતા-પતિતોડપિ ચ 'કૃષ્ણ તવાસ્મિ' ન ચાસ્મિ પરસ્ય ॥૫॥
સંસૃતિ-ગેહ-કલત્રરતોડપિ વ્યર્થ-ધનાર્જન-ખેદસહોડપિ ॥
ઉન્મદ-માનસ-સંશ્રયણોડપિ ચ 'કૃષ્ણ તવાસ્મિ' ન ચાસ્મિ પરસ્ય ॥૬॥
કૃષ્ણ-પથેતર-ધર્મરતોડપિ સ્વસ્થિતિ-વિસ્મૃતિમદ્-હૃદયોડપિ ॥
દુર્જન-દુર્વચનાદરણોડપિ ચ 'કૃષ્ણ તવાસ્મિ' ન ચાસ્મિ પરસ્ય ॥૭॥
વલ્લભ-વંશજનુઃ-સબલોડપિ સ્વપ્રભુ-પાદસરોજ-ફલોડપિ ॥
લૌકિક-વૈદિક-વાદખલોડપિ ચ 'કૃષ્ણ તવાસ્મિ' ન ચાસ્મિ પરસ્ય ॥૮॥
'પગ્યાક્ષર-મહામન્ત્ર ગર્ભિતસ્તોત્ર'-પાઠતઃ ॥
શ્રીમદાચાર્યદાસાનાં તદીયત્વં ભવેદ્ ધ્રુવમ્ ॥૯॥

॥ ઈતિ શ્રીહરિદાસોક્તં પગ્યાક્ષરમન્ત્રગર્ભસ્તોત્રં સમાપ્તમ્ ॥

(૬૦)

॥ શ્રીમુખ્યશક્તિસ્તોત્રમ્ ॥

(આર્યા)

જયતિ સદા સા રાધા હરિહૃદયે યા વિલક્ષણા દર્શો ॥
પ્રતિબિમ્બિતેવ દૃષ્ટા બિમ્બપરોક્ષે વયસ્યાભિઃ ॥૧॥

(ઉપગીતિ)

નિજપતિહૃદયસરોજે સદા વસન્તી પ્રિયા રાધા ॥
કમલાલયેવ લોકૈરલોકિ લોકત્રયાતીતા ॥૨॥
વક્ષસિ લક્ષણમિષતો લક્ષ્મીમુપરિસ્થિતાં તનુતે ॥
યદ્ગોપનાય સતતં સા જયતિ સ્વામિની રાધા ॥૩॥
શ્રીવત્સેન બિભર્તિ સ્ફુટાં બહિઃ સર્વથા લક્ષ્મીમ્ ॥
યામન્તઃસ્થિતિરૂપાં બોધયિતું રાધિકા જયતિ ॥૪॥
હરિહૃદયપ્રતિબિમ્બતનિજરૂપપ્રેક્ષણામોદા ॥
તત્રાસ્થિતમીક્ષન્તી(?) પ્રિયમતિવિમના મનસ્યાસ્તે ॥૫॥
નિજહૃદગતહરિરૂપં વિલોકયન્તી બહિઃ સ્વં ચ ॥
વિરહે વિસ્મિતચિત્તા જયતિ સદા સ્વામિની રાધા ॥૬॥
જપતિ સદા યન્નામ સ્વયં નિકુઞ્જસ્થિતો નાથઃ ॥
મન્ત્રમિવ પ્રાપ્ત્યર્થ સા જયતિ સ્વામિની રાધા ॥૭॥
યત્સહિતો ગોપીનાં હૃદયામ્બોધૌ સદા ક્રીડામ્ ॥
કુરુતે ભાવતરંગૈર્જયતિ હરેરર્ધમડ્ગં સા ॥૮॥

(આર્યા)

યદ્ભુજદણ્ડાવૃતિયુતકણ્ઠા કૃષ્ણસ્ય નીલમેઘસ્ય ॥
વહતિ પુરંદરધનુષાવૃતસ્ય શોભાં પ્રભૌ શ્યામે ॥૯॥

(ઉપગીતિ)

યદ્રૂપસ્મરણાહિતસંસ્કારઃ કામિનીકાન્તઃ ॥
ભજતિ જિતેન્દ્રિયતાયાઃ પદં હરિઃ સા સદા જયતિ ॥૧૦॥
હરતિ હરેરપિ ચેતસ્તથાપિ ન હરિહરંતિ યસ્યાઃ ॥
નક્ષણભેદસહિષ્ણુઃ સા વૃષભાનોઃ સુતા જયતિ ॥૧૧॥

જયતિ જિતાખિલયુવતીપરિવૃઢદસંભ્રમચ્ચિત્તા ॥
નક્ષણરમણવિમુક્તા દોષવિમુક્તાશ્રયા સતતમ્ ॥૧૨॥

(આર્યા)

ભાવતનો ભાવાત્મા સ્થિતા સ્વભાવેન ભાવિતા સતતમ્ ॥
શ્રીવલ્લભાભિધાને તદ્રૂપા વા સદા જયતિ ॥૧૩॥

(ઉપગીતિ)

શ્રીવલ્લભસંશ્રયણાદેતત્કરુણાયુતાનાં હિ ॥
કૃષ્ણઃ કરોતિ શીઘ્રં નિજફલદાનં ન સંશયઃ ક્વાપિ ॥૧૪॥
॥ ઈતિ શ્રીહરિદાસોદિતં શ્રીમુખ્યશક્તિસ્તોત્રં સંપૂર્ણમ્ ॥

(૬૧)

॥ સ્વસ્વામિપાણિયુગલાષ્ટકમ્ ॥

(અનુષ્ટુપ)

આસાતામ્ એકશરણે વિહિતાકરણે હૃદિ ॥
સ્વામિનૌ વલ્લભાધીશ-વિઠ્ઠલેશાભિધૌ સદા ॥૧॥
કૃપાં પ્રકુરુતાં દીને સ્વત એવ કૃપાકરૌ ॥
સ્વામિનૌ વલ્લભાધીશ-વિઠ્ઠલેશાભિધૌ સદા ॥૨॥
પ્રસીદેતાં મયિ શ્રીમદ્વ્રજેશચરણાશ્રયે ॥
સ્વામિનૌ વલ્લભાધીશ-વિઠ્ઠલેશાભિધૌ સદા ॥૩॥
દાસ્યં પ્રયચ્છતાં મહ્યં સમસ્તફલમૂર્ધગમ્ ॥
સ્વામિનૌ વલ્લભાધીશ-વિઠ્ઠલેશાભિધૌ સદા ॥૪॥
કદાપિ મામ્ અનન્યં મા ત્યજેતાં નિજસેવકમ્ ॥
સ્વામિનૌ વલ્લભાધીશ-વિઠ્ઠલેશાભિધૌ સદા ॥૫॥
પ્રમેયબલમાત્રેણ ગૃત્ણીતાં મત્કરં દઢમ્ ॥
સ્વામિનૌ વલ્લભાધીશ-વિઠ્ઠલેશાભિધૌ સદા ॥૬॥
આર્તિં નિવારયેતાં મે મસ્તકે હસ્તધારણૈઃ ॥
સ્વામિનૌ વલ્લભાધીશ-વિઠ્ઠલેશાભિધૌ સદા ॥૭॥
મન્મૂર્ધનિ વિરાજેતાં પ્રભૂર્લોકવિલક્ષણૌ ॥
સ્વામિનૌ વલ્લભાધીશ-વિઠ્ઠલેશાભિધૌ સદા ॥૮॥
॥ ઈતિ શ્રીહરિદાસોક્તં સ્વસ્વામિપાણિયુગલાષ્ટકમ્ ॥

(૬૨)

॥ નિત્ય લીલા ॥

(મંગલભોગ)

પ્રાત સમે ઊઠી બ્રજ બાલા, ગાવતિ મંગલ ગીત રસાલા. ૧
કરિ સિંગાર મથનિયાં ધોવેં, અપનો અપનો દહ્યો વિલોવે. ૨
મથન કરેં મોહન-જસ ગાવેં, સુમિરિ સુમિરી હરિ-ગુન સચુ પાવે. ૩
માખન મિશ્રી દહ્યો મલાઈ, ઓટ્યો દૂધ કપૂર મિલાઈ. ૪
કછુક મનોરથ કે પકવાન, થાર સંજોવતિ સુંદર બાન. ૫
નયે બસન ભૂષન હરિ લાયક, લૈ જુ ચલી સુંદર સુખદાયક. ૬
અતિ હી સુરંગ ખિલોના લીને, વિવિધ મનોરથ મનમેં કીને. ૭
ઉઠે જ્વાલ ખિરક કોં ચલે, અતિ આતુર ગાયન સોં મિલે. ૮
દેર કરત સુરભિ સમુદાઈ, કારી પિયરી ધોરી આઈ. ૯
કાજર ધૂમર ઔર મજ્જી, સબ ગુન પૂરન સબે અનૂઠી. ૧૦
ઘંટાનાદ કરત સબ ડોલેં, અપને અપને બછરન બોલેં. ૧૧
શંખનાદ ખિરકન મેં સોહે, સ્રવન સુનત સબકો મન મોહે. ૧૨
મંગલે શબ્દ કાન જબ પયો, સકલ સાજ કરમેં લે ધયો. ૧૩
ઈહિ બિધિ ઘર ઘર તેં સબ ચલી, નંદનંદન કો દેખન અલી. ૧૪
સુખ સિજ્યા પૌઢે હરિ રાઈ, બાર બારિ કેં જસુમતિ માઈ. ૧૫
ફિરિ ઝાંકે ફિરિ કેં આવેં, કમલનયન કોં નાહિં જગાવે. ૧૬
તાહિ સમેં આઈ બ્રજબાલા, માનો મત્ત ગયંદ કી ચાલા. ૧૭
નૂપુર કી ધુનિ સુનિ નંદરાઈ, ચૌંકી ઉઠે તબ કુંવર કન્ટાઈ. ૧૮
નિકટ ગઈ તહાં જસુમતિ માઈ, બદન દેખિકેં લેત બલાઈ. ૧૯
બિથુરી અલક લટપટી પાગ, પીક કપોલ મુખ અંજન લાગ. ૨૦
ચંદન ઉર પર બિન ગુન માલ, ભૂષન ઈત ઉત પરમ રસાલ. ૨૧
યહ શોભા નિરખત બ્રજબાલા, રસમસે નૈન દેખે નંદલાલા. ૨૨
જસુમતિ ધાઈ ઉછંગ હિ લીનો, ચૂમિ બદન ઉર સીતલ કીનો. ૨૩
મંગલ ભોગ આનિકે રાખ્યો, ગિરિધરલાલ સ્વાદસોં ચાખ્યો. ૨૪
માખન મિસરી માત ચટાવૈ, ધૌરી કૌ પય અતિ હી ભાવૈ. ૨૫
દધિ કી છીંટ લગી તન શોભિત, માનોં ઉડુગન અંબર ઓપિત. ૨૬
લપટાનો મુખ જસુમતિ દેખેં, અપુનો જનમ સુફલ કરિ લેખેં. ૨૭

રંચક જમુના જલ સોં ધોવૈ, પોંછિ બદન અંચલસોં જોવૈ. ૨૮
પુનિ અચવાય ખવાવૈ બીરી, સકલ સાજ સજિ લાઈ અહીરી. ૨૯
મંગલા કી આરતી ઉતારી, શોભા દેખિ રહી બ્રજ નારી. ૩૦

(સ્નાન)

કનક પાટ બૈઠે મનમોહન, લાગિ રહી જસુમતિ અતિ ગોહન. ૩૧
કોઉ હરિ કોં તેલ લગાવૈ, પરસત અંગ પરમ સચુ પાવૈ. ૩૨
કોઉ અંગ ઉબટનૌ કરે, બિબિધ મનોરથ મન મેં ધરેં. ૩૩
કોઉ બેંની કરમેં ધરેં, તા ઉપર પુનિ કંગઈ કરેં. ૩૪
કોઉ કનક ઘટ જલ લૈ રહેં, કોઉ પદ-અંબુજ કર ગહેં. ૩૫
કોઉ હરિ કોં સ્નાન કરાવૈ, અંગ બસન કરિ અતિ સચુ પાવૈ. ૩૬

(શૃંગાર)

કોઉ તનિયા અંગ પહિરાવેં, કોઉ સૂથન સરસ બનાવેં. ૩૭
કોઉ બાગૌ પટકા કરેં, કોઉ બહુવિધિ ભૂષન ધરેં. ૩૮
કોઉ કુલહ સુરંગ ધરેં શિષ, પાગ બંધાવેં ગોકુલ ઈશ. ૩૯
તુમ તો હો બ્રજરાજ લડેતે, સબ લરિકન મેં ગુનન બડેતે. ૪૦
મોર ચંદ્રિકા ગુંજા હાર, બ્રજજન કે તુમ પ્રાન આધાર. ૪૧
કોઉ નૈનનિ અંજન અંજવાવેં, કોઉ મૃગમદ તિલક બનાવેં. ૪૨
પોહોપ માલ લૈ કંઠ ધરાવે, સંકેત સદન કી ઠૌર બતાવેં. ૪૩
રતન જટિત મુરલી કર દઈ, મોહન પરમ પ્રીતિ સોં લઈ. ૪૪
તબ આઈ વૃષભાન કુમારી, છબિ પર વારોં કોટિક માર. ૪૫
હઠ કરિ હરિ સિંગાર કરાવૈ, બહુ બિધિ ભૂષન બસન બનાવૈ. ૪૬
અંજન દગ કેસર કી આડ, સબ જુવતિન મેં લાડિલી લાલ. ૪૭
નખસિખ લોં સિંગાર કરાવૈ, દેખિ ગોપાલ પરમ સચુ પાવૈ. ૪૮
મધુ મેવા પકવાન મિઠાઈ, મુદિત જસોમતિ ગોદ ભરાઈ. ૪૯
સંમુખ આય રહી બ્રજનારી, દર્પન દેખ હુ કુંજબિહારી. ૫૦
વે તો હરિ મુખકમલ નિહારે, હરિ રાધા બિધુ બદન નિહારે. ૫૧
માનહુ મધુપ કમલ રસ ચાખ્યો, કે જાનોં પ્રીતિ અમૃતરસ બાંટ્યો. ૫૨
નિરખિ નિરખિ કુલિ બ્રજનારી, દરસન દેત હૈ કુંજબિહારી. ૫૩
શોભા દેખિ રહી બ્રજનારી, હંસિ હંસિ દેત પરસ્તર તારી. ૫૪

(ગોપીવલ્લભ ભોગ)

ગોપી વલ્લભ ભોગ લૈ ધર્યો, સો તો ભુવન ભુવન પ્રતિ કર્યો. ૫૫

પૂરી દહી સંધાનો સાક, માખન બૂરો બહુ બિધિ પાક. ૫૬
 સબહિન કે મન રંજન કારન, પ્રેમ સહિત લીનો મન ભાવન. ૫૭
 ભોગ સરાય બીરા જબ દીનો, બિબિધ ભાંતિ મનોરથ કીનો. ૫૮
 મનસા પૂરન નંદકુમાર, ઠાડે હૈં જસુમતિ કે દ્વાર. ૫૯
 મૈયા મથિ મથિ ઘૈયા ખ્યાવે, બાર બાર ઉર અંતર લાવે. ૬૦
 બેની બઢે લાલ! પય પીજે, ઈતનો કલ્થો હમારો કીજે. ૬૧
 ઘૌરી કો પય પરમ રસાલ, સાત ઘૂંટ ભર પીજે લાલ! ૬૨
 બદન ધોય બીરા જબ લીનો, મૈયા તબ હી ખિલૌના દીનો. ૬૩
 ઠાડી રહી રોહિની રાની, મીઠી બાત કહી મનમાની. ૬૪
 ખીર સિરાત સ્વાદ નહીં આવે, ગ્રાસ ટ્રેક લેહુ જો ભાવે. ૬૫
 અતિ હિત સૌં તબ ભોજન કીનો, માત જસુમતિ કૌં સુખ દીનો. ૬૬
 ખેલત ફિરત સખા સંગ લીને, ખરિક ખોર ગિરિ ગહ્વર ભીને. ૬૭
 અતિ પ્રબીન જસુમતિ કો પૂત, સબહિન કૌં મન લીનો ધૂત. ૬૮
 ચોરી કરિ સબહિન સુખ દેત, ગોપીન કો સરબસુ હરિ લેત. ૬૯
 કરિ સંકેત બુલાઈ ગોપી, ઈન તો સબ મરજાદા લોપી. ૭૦
 સબહિન કો કીયો મન ભાયો, તા કરન યહ બ્રજ મેં આયો. ૭૧
 જસુમતિ સખિયન કૌં જુ બુલાવૈ, કમલનૈન કૌં કહૂં ન પાવૈ. ૭૨

(રાજભોગ)

દેખો રી ગુપાલ કહાં ખેલત, કહો જાય જસુમતિ તોહિ બોલત. ૭૩
 ભોજન કૌં બૈઠે નંદરાય, તુમ સંગ ભોજન કરહુ આય. ૭૪
 જબ મૈયા કી જાની પ્રીત, આય ગયે ગિરિધર સહ મીત. ૭૫
 બૈઠે આય કનક આસન પર, નંદરાય પકરે કર સૌં કર. ૭૬
 કનક બરન ઝારી જમુના જલ, ભરિ લાઈ જસુમતિ અતિ ઉજ્જ્વલ. ૭૭
 પનવારો જોયો વિસ્તાર, તા પર ધર્યો કનક કો થાર. ૭૮
 બેલા છોટે મોટે ધરે, ચમચા રત્નજટિત તહાં ખરે. ૭૯
 અગર ધૂપ કીન્હો તા કૌર, હિત સૌં પ્રભુજી લીનો કૌર. ૮૦
 અતિ સુગંધ ચાંપર કો ભાત, આનિ ધર્યો હૈ જસુમતિ માત. ૮૧
 ઠાડે મૂંગ અરુ દારિ બનાઈ, તાકે સંગ કઢી લૈ આઈ. ૮૨
 મિરચન કે કીને બહુ સાક, હિત સૌં જસુમતિ કીને પાક. ૮૩
 સિખરન ઔર દહી કો ભાત, ખાટો-મીઠો બડી કો ભાત. ૮૪
 ત્રીન ભાંતિ કી તુરઈ કરી, પાપડ ભૂંજે તિલબડી તરી. ૮૫
 ભરતા બેંગન ચકતા કરે, અરવી સૂરન સેવ લૈ ધરે. ૮૬

કરેલા મુરેલા કંકોડા કરે, ખંડવા ખંડવી ગલકા ધરે. ૮૭
 સકરકંદ કો મીઠો સાક, પેંઠામેં મિશ્રી કો પાક. ૮૮
 રાઈતે કીને ઈકઈસ ભાંતિ, સંધાને કી કેતિક પાંતિ. ૮૯
 બિલસાડ કીનો જુ બનાઈ, જેવત હરિકો મન ન અઘાઈ. ૯૦
 ભાંતિ ભાંતિ કી ભાજી કરી, બહુતક ભાંતિ કચરિયાં તરી. ૯૧
 બિંજન બહુબિધિ ગિને ન જાઈ, બારબાર જસોદા લાઈ. ૯૨
 પૂરી રોટી લીટી કરી, મીસી રોટી ધીસોં ભરી. ૯૩
 માખન બૂરો પાસ ધરાયો, લુચઈ લૈ સિખરન સોં ખાયો. ૯૪
 સેવ બહુત બૂરા સોં કરી, સો તો જાય નિકટ લૈ ધરી. ૯૫
 બડા મઠા કે અતિ રસભીને, તિનકૂડા અતિ સુંદર કીને. ૯૬
 મૈયા! મોકોં સિખરન ભાવૈ, બેલા ભરિ ભરિ રોહિની લાવૈ. ૯૭
 સુરભી ધૃત સોં બેલા ભર્યો, સો લૈ ભાત સિખર પર ધર્યો. ૯૮
 ઔદ્યો દૂધ-દહી કો બેલા, મીઠે આમ અરુ સુંદર કેલા. ૯૯
 આમન કો સીરા જુ કીનો, સો તો હરિ જૂ રુચિ સોં લીનો. ૧૦૦
 ખરબૂજા અરુ આલો મેવા, ઈહબિધિ જસુમતિ કીની સેવા. ૧૦૧
 છોક્યો મઠા પરમ સુખદાયક, સો તો કેવલ હરિ જુ કે લાયક. ૧૦૨
 ઈહુબિધિ લાલન ભોજન કીનો, માત જસુમતિ કોં સુખ દીનો. ૧૦૩
 કરિ અચવન ઠાડે આંગન મેં, અતિ સુગંધ બીરા આનન મેં. ૧૦૪
 શ્રીકર મેં બીરા બહુ લીને, સો તો બાંટિ સબનકોં દીને. ૧૦૫
 થાક બિચિત્ર કુંદકી માલા, લૈ આઈ પહરે નંદલાલા. ૧૦૬
 કર મુરલી અરુ બેંત ગહાઈ, બ્રજબનિતા દેખેં સુખ પાઈ. ૧૦૭
 નીરાંજન બહુ બિધિ સોં કીનો, શોભા નિરખિ વારનો લીનો. ૧૦૮
 જૌલોં હરિ ભોજન કરી આવેં, તૌલોં સહચરી કુંજ બનાવે. ૧૦૯
 ઓલી ભરિ ભરિ પહુપ લૈ આવેં, પરમ પ્રીતિ સોં સેજ બિછાવે. ૧૧૦
 ફૂલ કે મહલ ખંભ ચૌબારે, ફૂલન કે કલસા અતિ ભારે. ૧૧૧
 ફૂલન કી સૈયા લૈ રચી, તકિયા ગેંદુવા ફૂલન સચી. ૧૧૨
 સેજ બંદ ફૂલન કે કરે, રંગ-રંગ ફૂલન સોં ભરે. ૧૧૩
 ફૂલન કી ચોકી લૈ કરી, તા પર કરવા કુંજા ધરી. ૧૧૪
 અંગરાગ કે બેલા ભરે, અતિ સુગંધ બીડાં તહાં ધરે. ૧૧૫
 પુહુપ માલ અતિ સુંદર કરી, સો તો પ્યારી ઉર પર ધરી. ૧૧૬
 ફૂલન કે પંખા લૈ આવેં, સો તો કમલનૈન કોં ભાવેં. ૧૧૭
 સકલ પદારથ આગેં ધરે, બિબિધ મનોરથ મન મેં કરે. ૧૧૮

पोढे पिय प्यारी के संग, बिबिध लांति बरभत रस रंग. ११९
 बहुत लांति पिय के संग भेली, रस मर्यादा सब लै पेली. १२०
 श्रमकन सुभग अंग पर आर्य, रसभर पोढे कुंवर कन्हाई. १२१
 जलरंध्र ह्वे सहचरी देखें, अपुनो जनम सुकल करि लेखें. १२२

(उत्थापन भोग)

घंटानाद लयो यहुं ओर, शंभनाद की धुनि सबे ठौर. १२३
 धुनि सुनि गोवर्धनधर जागे, मानहुं प्रेम-सिंधु में पागे. १२४
 काकड़ी बीज भोवा अरु पना, केला आम भरबूजा घना. १२५
 कंद मूल के लाजन लरे, सो तो कुंजसदन में धरे. १२६
 गोप अधाने सुरभी देखी, फिर कछु मन में मनसा लेखी. १२७
 बेनुं-बेंत लै यले कन्हाई, देखि सहचरी अति सयु पाई. १२८
 आगें गोधन पाछें ज्वाल, मध्य बिराजत गिरिधरलाल. १२९
 गो-रज मंडित मुખ पर केश, शोभित है अति सुंदर लेश. १३०
 मनि माला गुंजाइल गरे, गोरी राग बेनु में धरे. १३१
 ब्रज अनिता आई यहुं कोद, देखत श्रीमुख लयो प्रमोद. १३२
 गोविंद गोपिन को सुख दीनो, कछुक मनोरथ मनमें कीनो. १३३
 करि सत्कार यले आगें ते, करि संकेत रहे पाछें ते. १३४
 अति बिरहिन जे ब्रजकी बाला, घेरि लिये तब मदनगुपाला. १३५

(संध्याभोग)

संध्या भोग है जाको नाम, सो तो लीनो वाली ठाम. १३६
 नंदलवन में ठाडे आय, प्रमुदित लई जसोमति माय. १३७

(संध्या आरती)

अति हित सों आरती उतारी, कर में लिये कनक की थारी. १३८
 लीतर लवन पधारे लाल, आय जुरीं सब ब्रजकी बाल. १३९
 कोउ बडे सिंगार करावें, कोउ तेल कुलेल लै आवें. १४०
 कोउ मर्दन मञ्जन करें, बिबिध मनोरथ मन में धरे. १४१
 कोउ जल लै स्नान करावें, अंगवस्त्र करि अति सयु पावें. १४२
 कोउ तनिया अंग पहिरावें, बहुबिधि लूषण-बसन धरावें. १४३
 सेवि कंध बेनु कर लये, हरि जू तबहि फिरक में गये. १४४
 सहज सिंगार किये अति शोभित, निरभत तन-मन अतिसे लोभित. १४५

ઘૌરી ધૂમર ગાંગ બુલાઈ, કાજર પિયરી દૌરી આઈ. ૧૪૬
 યહ તો બ્રજ-બનિતન સંકેત, વે સબહિન કોં બોલેં લેત. ૧૪૭
 બિબિધ ભાંતિ હરિ દોહન કરેં, સબ ભાજન લૈ રસ સોં ભરે. ૧૪૮

(શયન આરતી)

ગ્વાલ ભોગ લીનો રસ રીત, બ્રજ-બનિતા કી જાની પ્રીત. ૧૪૯
 સબહિન કો કીયો મન ભાયો, જા કારન યહ બ્રજ મેં આયો. ૧૫૦
 જસુમતિ ભોજન કીનો સાજ, બેગિ આઈયો મોહન! આજ. ૧૫૧
 જમુના જલ સોં ઝારી ભરી, લૈ ઉઠાય હરિ પાસ જુ ધરી. ૧૫૨
 દોઉ ભૈયા ભોજન કોં આવેં, જસુમતિ કનક થાર ભરિ લાવેં. ૧૫૩
 દાર-ભાત મિરચન કો સાક, હિત સોં રોહિની કીનો પાક. ૧૫૪
 દૂધ ભાત અતિ મોકોં ભાવે, ડબરા ભરિ ભરિ જસુમતિ લાવે. ૧૫૫
 ઇહ બિધિ લાલન ભોજન કીનો, માત જસુમતિ કોં સુખ દીનો. ૧૫૬
 કરિ બ્યાડ ઉઠે મનમોહન, લાગિ રહી જસુમતિ અતિ ગોહન. ૧૫૭
 ઔદ્યો દૂધ કપૂર મિલાઈ, બેલા ભરિકે રોહિની લાઈ. ૧૫૮
 ઇચ્છા ભોજન કરી સુખ પાયો, તબ રાની અચવન કરવાયો. ૧૫૯
 અતિ સુગંધ બીરી મુખ ધરી, પહુપ માલ શ્રીકંઠ જુ ધરી. ૧૬૦
 કરિ આરતી શ્રીમુખ જબ દેખ્યો, અપુનો જનમ સુફલ કરિ લેખ્યો. ૧૬૧
 રુનઝુન કરત અંગુરિયા ગહે, માત જસોમતિ સબ સુખ લહે. ૧૬૨
 સુખ સજ્યા પોઢે હરિરાય, ચાંપત ચરન જસોદા માય. ૧૬૩
 ભાંતિ ભાંતિ કી કહાની કહે, હરિ હુંકારી ફિર ફિર લહે. ૧૬૪
 નિસિ લીલા કહો કેસે કહેં, સો તો બ્રજજન મન મેં લહે. ૧૬૫
 નંદભવન કી લીલા કહે, માનુષ દેહ ધરિ સબ સુખ લહે. ૧૬૬
 શ્રીગિરિવરધર કી લીલા ગાવે, નરસિકથ ચરન કમલ રજ પાવ. ૧૬૭

॥ ઇતિ શ્રીહરિરાયજી કૃત નિત્યલીલા સંપૂર્ણમ્ ॥

॥ श्रीवत्सल साधनी ॥

श्रीवत्सल पद वंदो सदा, सरस होत सब ज्ञान ।
 रसिक रटत आनन्द सों, करत सुधा रस पान ॥१॥
 और कछु ज्ञान्यो नही, बीना श्रीवत्सल अंक ।
 कर गहि के छांडे नही, जिनकी औसी टेक ॥२॥
 श्रीवत्सल वत्सल रटत हों, जहां देओ तहां येह ।
 छनहि छांड और हि लजे, तो जर जावो वह देह ॥३॥
 देवी देव आराधिके, लूँयो सब संसार ।
 श्रीवत्सल नाम नौका विना, कही को उतयो पार ॥४॥
 ऐसे प्रभु क्यों बिसारीये, जकी कृपा अपार ।
 पल पलमें रटते रहो, श्रीवत्सल नाम उच्चार ॥५॥
 श्रीवत्सल नाम अगाध है, जहां तहां तूं मत ओल ।
 जब हरिजन ग्राहक मिलें, ता आगे तूं भोल ॥६॥
 श्रीवत्सल वर को छांडिके, और देव को ध्याय ।
 ता मुझ पन्हैया कूटिये, जब लग कूटी जाय ॥७॥
 श्रीवत्सल वत्सल रटत हो, वत्सल जवन प्रान ।
 श्रीवत्सल कबहु न विसारिहों, मोहि मात-पिताकी आन ॥८॥
 मैं छन यरण न छांडि हो, श्रीवत्सलवर ब्रज ईश ।
 जो लों तनमें स्वांस हे, तो लों यरन धरो मम शीश ॥९॥
 बहुत दिना लटकत झियो, कछु न आयो हाथ ।
 श्रीवत्सल सुमयो तबे, पयो पदारथ हाथ ॥१०॥
 बहे जात लव सिंधुमें दैवी सृष्टि अपार ।
 तिनको करन उद्धार प्रभु प्रकटे परम उदार ॥११॥
 श्रीवत्सल करुणा करी, कलिमें लियो अवतार ।
 महा पतित उद्धारके, कीनो यश विस्तार ॥१२॥
 श्रीवत्सल वत्सल कहत हों, वत्सल चितवन बैन ।
 श्रीवत्सल छांड और हि लजे, तो कुट जावो दोउ नैन ॥१३॥
 धूर परो वा वदनमें जाको चित नहि ठोर ।
 श्रीवत्सल वरकों विसारिकें, नयनन निरभो और ॥१४॥
 शरणागति जब लेत है, करत त्रिविध दुःख दूर ।

શોક મોહ તેં કાઢિ કેં, દેત આનંદ ભરપૂર ॥૧૫॥
 યશ હી ફેલ્યો જગતમેં, અધમ ઉદ્ધારન આય ।
 તિનકી વિનતી કરત હો, ચરણ કમલ ચિત્ત લાય ॥૧૬॥
 પતિતન મેં વિખ્યાત હોં, મહાપતિત મમ નામ ।
 અબ યાચક હોય જાંચ હો શરણાગતિ સબ યામ ॥૧૭॥
 શ્રીવલ્લભ વિઠ્ઠલનાથ જૂ, સુમિરો એક ઘડી ।
 તાકે પાતક યોં જરે, જ્યોં અગ્નિ મેં લકડી ॥૧૮॥
 ધરણી અતિ વ્યાકુલ ભઈ, વિધિ સોં કરી પુકાર ।
 શ્રીવલ્લભ અવતાર લે, તાર્યો સબ સંસાર ॥૧૯॥
 શ્રીવલ્લભ રાજકુમાર બિનુ, મિથ્યા સબ સંસાર ।
 ચઢિ કાગદ કી નાવ પર, કહો કો ઉતર્યો પાર ॥૨૦॥
 કલિયુગ મેં સબ ધર્મ કે દ્વાર જુ રોકે આય ।
 શ્રીવલ્લભ ખિડકી પ્રેમકી, નિકસ જાય સો જાય ॥૨૧॥
 ભગવદ્ ભગવદીય એક હૈ, તિન સો રાખો નેહ ।
 ભગસાગર કે તરન કી, નીકી નૌકા યેહ ॥૨૨॥
 શ્રીવલ્લભ કલ્પદ્રુમ ફલ્યો, ફલ લાગ્યો વિઠ્ઠલેશ ।
 શાખા સબ બાલક ભયે, તાકોં પાર ન પાવે શેષ ॥૨૩॥
 શ્રીવલ્લભ આવત મેં સુને, કછુ નિયીરે કછુ દૂર ।
 ઈન પલકન સોં મગ ઝાર હોં, બ્રજ ગલિયનકી ધૂર ॥૨૪॥
 કૃપા સિંધુ જલ સીંચકે, રાખ્યો જીવન મૂલ ।
 સ્નેહ બિના મુરઝાત હૈ, પ્રેમ બાગ કે ફૂલ ॥૨૫॥
 જગમેં મિલન અનૂપ હૈ, ભગવદીય કો સંગ ।
 તિનકે સંગ પ્રતાપ તે, હોત શ્યામ સોં રંગ ॥૨૬॥
 હરિજન આવે બારને, હંસિ હંસિ નાવેં શીશ ।
 ઉનકે મનકી વે જાને, મેરે મન જગદીશ ॥૨૭॥
 હરિ બડે હરિજન બડે, બડે હૈ હરિ કે દાસ ।
 હરિજન સોં હરિ પાવહીં, જો હૈ ઈન કેં પાસ ॥૨૮॥
 મન નગ તાકોં દિજિયે, જો પ્રેમ પારખી હોય ।
 નાતર રહિયે મૌન વૈ, કાહે જીવન ખોય ॥૨૯॥
 પ્રેમ પારખી જો મિલેં, તાકો કરિ મનુહાર ।
 તિનસો પ્રિયા પ્રિતમ મિલે, સબ સુખ દીજે વાર ॥૩૦॥
 રંચક દોષ ન દેખિયે, વે ગુણ પ્રેમ અમોલ ।

પ્રેમ સુહાગી જો મિલે, તાસોં અંતર ખોલ ॥૩૧॥
 સાધન કરો દઢ આશરો, કુલ ભજવો ફલ એક ।
 પલક પલક કે ઉપરે, વારોં કલ્પ અનેક ॥૩૨॥
 શ્રીવલ્લભ જીવન પ્રાણ હૈ, નયનન રાખોં ઘેર ।
 પલકન કે પરદા કરો, જાન ન દેહોં ફેર ॥૩૩॥
 પૂરણ બ્રહ્મ પ્રકટ ભયે, શ્રીલક્ષ્મણ ભક્ટ ગેહ ।
 નિજજન પર બરખત સદા, શ્રીવ્રજપતિ પદ નેહ ॥૩૪॥
 જાગત સોવત સ્વપ્ન મેં, ભોર દ્યોસ નિસ સાંજ ।
 શ્રીવલ્લભ વ્રજ ઈશકે, ચરણ ધરો હિય માંજ ॥૩૫॥
 હાહા માનો કહત હોં, કરિ ગિરિધર સોં નેહ ।
 બહુરિ ન એસી પાવહીં, ઉત્તમ માનુષ દેહ ॥૩૬॥
 ચતુરાઈ ચૂલ્હે પરો, જ્ઞાની કો યમ ખાઉં ।
 જા તન સોં સેવા નહિ, સો જડામૂલ સો જાઉં ॥૩૭॥
 દેખી દેહ સુરંગ યહ, મતિ ભૂલે મન માંહિ ।
 શ્રીવલ્લભ બિનુ ઔર કોઈ, તેરો સંગી નાહિ ॥૩૮॥
 તેરી સાથિન દેહ નહિં, યાકે રંગ મત ભૂલ ।
 અંત તૂહિં પછતાયેગો, તુરત મિલેગી ધૂલ ॥૩૯॥
 દેહ દેખિ સુરંગ યહ, મતિ લડાવે લાડ ।
 ગણિકા કી સી મિત્રતા, અન્ત હોયગી ભાડ ॥૪૦॥
 દેહ દેખ સુરંગ યહ, મત ભૂલે તૂ ગંવાર ।
 હાડ માંસ કી કોટડી, ભીતર ભરી ભંગાર ॥૪૧॥
 મહામાન મદ ચાતુરી, ગરવાઈ ઔર નેહ ।
 યહ પાંચો જબ જાયેંગે, તબ માનો સુખ દેહ ॥૪૨॥
 ભવસાગર કે તરણ કી, બડી અટપટી ચાલ ।
 શ્રીવિઠ્ઠલેશ પ્રતાપબલ, ઉતરત હૈં તત્કાલ ॥૪૩॥
 મીન રહત જલ આસરે, નિકસત હી મર જાય ।
 ત્યોં શ્રીવિઠ્ઠલનાથ કે, ચરણ કમલ ચિત્ત લાય ॥૪૪॥
 શ્રીવલ્લભ કો કલ્પદ્રુમ, છાય રહ્યો જગ માંહિ ।
 પુરુષોત્તમ ફલ દેત હૈ, નેક જો બૈઠો છાંહિ ॥૪૫॥
 ચતુરાઈ સોઈ ભી, જો કૃષ્ણ કથા રસ લીન ।
 પરધન પરમન હરન કો, કહીએ વહી પ્રવીન ॥૪૬॥
 ચતુરાઈ ચૂલ્હે પરો, જ્ઞાની કો યમ ખાઉં ।

દયા-ભાવ હરિભક્તિ બિન, જ્ઞાન પરો જરિ જાઉં ॥૪૭॥
 શ્રીવલ્લભ સુમયો નહીં, બોલ્યો અટપટો બોલ ।
 તાકી જનની બોઝન મરી, વૃથા બજાવે ઢોલ ॥૪૮॥
 ઘર આવે વૈષ્ણવ જબહિ, દીજે ચાર રતન ।
 આસન જલ વાણી મધુર, યથા શક્તિ સોં અન્ન ॥૪૯॥
 શ્રીવલ્લભ ધીરજ ધરે તેં, કુન્જર મનભર ખાય ।
 એક ટૂક કે કારનેં, શ્વાન બહુત ઘર જાય ॥૫૦॥
 રસિકજન બહુ ના મિલેં, સિંહ યૂથ નાહિ હોય ।
 વિરહ બેલ જહાં તહાં નહીં, ઘટ ઘટ પ્રેમ ન હોય ॥૫૧॥
 હરિજન કી હાંસી કરે, તાહી સકલ વિધિ હાન ।
 તાપર કોપત વ્રજપતિ, દુઃખ કો નહિ પરમાન ॥૫૨॥
 છિન ઉતરે છિન હીં ચઢે, છિન છિન આતુર હોય ।
 નિશ-વાસર ભિંજ્યો રહે , પ્રેમી કહીયે સોય ॥૫૩॥
 ઉર બીચ ગોકુલ નયન જલ, મુખ શ્રીવલ્લભ નામ ।
 અસ તાદશી કે સંગ તેં, હોત સકલ સિદ્ધ કામ ॥૫૪॥
 બિનુ દેખે આતુર રહે, પ્રેમ બાગ કો ફૂલ ।
 ચિત્ત ન માને તાહિ બિનુ, પ્રેમ જો સબકો મૂલ ॥૫૫॥
 કૃષ્ણ પ્રેમ માતો રહે, ધરે ન કાહૂં શંક ।
 ત્રીન ગાંઠ કોપીન પે, ગિને ઈન્દ્ર કો રંક ॥૫૬॥
 શ્રીવલ્લભ વલ્લભ જે કહે, રહત સદા મન તોષ ।
 તાકે પાતક યોં જરે, જ્યોં સૂરજ તે ઓષ ॥૫૭॥
 શ્રીવલ્લભ વલ્લભ ભજે, સદા સોંહિલો હોય ।
 દુઃખ ભાજે દારિદ્ર ટરે, બૈરિ ન ગાજે કોય ॥૫૮॥
 શ્રીવલ્લભ વર કો છાંડિકે, ભજે જો ભૈરવ ભૂત ।
 અંત ફજેતિ હોયેગી, જ્યોં ગણિકા કો પૂત ॥૫૯॥
 વૈષ્ણવજન કી ઝોંપડી ભલી, ઔર દેવ કો ગામ ।
 આગ લગો વા મેંડ મેં, જહાં ન વલ્લભ નામ ॥૬૦॥
 શ્રીવલ્લભ પર રુચિ નહીં, ના વૈષ્ણવ પર સ્નેહ ।
 તાકો જન્મ વૃથા જુ ત્યોં, જ્યોં ફાગુન કો મેહ ॥૬૧॥
 મોં મે તિલ ભર ગુન નહીં, તુમ હો ગુણનકે જહાજ ।
 રીઝ બુઝ ચિત્ત રાખિયોં, બાંહ ગહેકી લાજ ॥૬૨॥
 ત્રીન દેવ કે ભજન તેં, સિદ્ધ હોત નહીં કામ ।

ત્રિમાયા કો પ્રલય કર, હરિ મિલવે હરિ નામ ॥૬૩॥
 સુમરત જાય કલેશ મિટે, શ્રીવલ્લભ નિજ નામ ।
 લીલા લહર સમુદ્ર મેં, ભીજો આઠોં યામ ॥૬૪॥
 તિન કે પદયુગ કમલ કી, ચરણ રેણુ સુખદાય ।
 હિય મેં ધારણ કિયે તેં, સબ ચિન્તા મિટ જાય ॥૬૫॥
 શ્રીવલ્લભકુલ બાલક સર્વે, સબ હી એક સ્વરૂપ ।
 છોટો બડો ના જાનિયે, સબ હી અગ્નિ સ્વરૂપ ॥૬૬॥
 મન નગ તાકો દિજિયે, જો પ્રેમ પારખી હોય ।
 નાતર રહિયે મૌન ગહિ, વૃથા ન જીવન ખોય ॥૬૭॥
 મન પંછી તન(બ?) લગી ઉડે, વસો(વિષય?) વાસના માંહિ ।
 પ્રેમ બાજ કી ઝપટ મેં, જબ લગ આયો નાંહિ ॥૬૮॥
 શ્રીવલ્લભ મન કો ભામતો, મો મન રહ્યો સમાય ।
 જ્યોં મહેંદી કે પાત મેં, લાલી લખી ના જાય ॥૬૯॥
 શ્રીવલ્લભ વિઠ્ઠલ રૂપ કો, કો કરી શકે વિચાર ।
 ગૂઢ ભાવ યહ સ્વામિની, પ્રકટ કૃષ્ણ અવતાર ॥૭૦॥
 શ્રીવૃંદાવન કે દરસ તેં, ભયે જીવ અનુકૂલ ।
 ભવસાગર અથાહ જલ, ઉતરન કો વહ તૂલ ॥૭૧॥
 શ્રીવૃંદાવન બાનિક બન્યો, કુંજ કુંજ અલિ કેલી ।
 અરુઝિ શ્યામ તમાલ સોં, માનો કંચન વેલી ॥૭૨॥
 શ્રીવૃંદાવન કે વૃક્ષ કો, મરમ ન જાને કોય ।
 એક પાત કો સુમરિ કે, આપ ચતુર્ભુજ હોય ॥૭૩॥
 કોટિ પાપ છિન મેં ટરે, લેહિ વૃંદાવન નામ ।
 ત્રીન લોક પર ગાજિયે, સુખનિધિ ગોકુલ ગામ ॥૭૪॥
 નંદ નંદન શિર રાજહીં, બરસાનો વૃષભાન ।
 દોઉ મિલ ક્રીડા કરત હૈ, ઈત ગોપી ઉત કાન્દ ॥૭૫॥
 શ્રીયમુનાજી સોં નેહ કરી, યહ નેમિ તૂં લેહ ।
 શ્રીવલ્લભ કે દાસ બિનુ, ઓરન સોં તજિ સ્નેહ ॥૭૬॥
 મન પંછી તન પાંખ કર, ઉડ જાવો વહ દેશ ।
 શ્રીગોકુલ ગામ સુહાવનો, જહાં ગોકુલચંદ નરેશ ॥૭૭॥
 મણિન ખચિત દોઉ કૂલ હૈ, સીડી સુભગ નગહીર ।
 શ્રીયમુનાજી હરિ ભામતિ, ધરે સુભગ વપુ નીર ॥૭૮॥
 ઉભય કૂલ નિજખંભ હૈ, તરંગ જૂ સીઢી માન ।

શ્રીયમુના જગત વૈકુંઠ કી, પ્રકટ નસૈની જાત ॥૭૯॥
 રતન ખચિત કંચન મહા, શ્રીવૃંદાવન કી ભૂમિ ।
 કલ્પવૃક્ષ સે દ્રુમ રહે, ફલ ફૂલન કરિ ઝૂમિ ॥૮૦॥
 ધન્ય ધન્ય ગિરિરાજ જૂ, હરિદાસન મેં રાય ।
 સાનિધ્ય સેવા કરત હૈ, બલિ મોહન જિય ભાય ॥૮૧॥
 કોટિ કટત અઘ રટત તે, મિટત સકલ જંજાલ ।
 પ્રકટ ભયે કલિકાલ મેં, દેવદમન નંદલાલ ॥૮૨॥
 પ્રૌઢભાવ ગિરિવરધરણ, શ્રીનવનીત દયાલ ।
 શ્રીમથુરાનાથ નિકું જ પતિ, શ્રીવિકૃલેશ સુખસાલ ॥૮૩॥
 શ્રીદ્વારકેશ તદ્ ભાવ મેં, ગોકુલેશ વ્રજ ભૂપ ।
 અદ્ભુત ગોકુલચંદ્રમા, મન્મથ મોહન રૂપ ॥૮૪॥
 માટ લિયે માખન લીયે, નૂપુર બાજે પાય ।
 નૃત્યત નટવરલાલ જૂ, મુદિત યશોદા માય ॥૮૫॥
 ઝુલત પલના ગોદમે, શ્રીબાલકૃષ્ણ રસ રાસ ।
 તોરે શકટ રસ બસ કિયે, વ્રજયુવતિ કરિ હાસ ॥૮૬॥
 શ્રીગિરિધર ગોવિંદ જૂ, બાલકૃષ્ણ ગોકુલેશ ।
 રઘુપતિ યદુપતિ ઘનશ્યામ જૂ, પ્રકટે બ્રહ્મ વિશેષ ॥૮૭॥
 પરમ સુખદ અભિરામ હૈ, શ્રીગોકુલ સુખધામ ।
 ધુતુરુવન ખેલત ફિરત, શ્રીકમલનયન ઘનશ્યામ ॥૮૮॥
 ગોવિંદઘાટ સુહાવનો, છોંકર પરમ અનૂપ ।
 બેઠક વલ્લભદેવ કી, નિજજન કો ફલરૂપ ॥૮૯॥
 બેલિ લતા બહુ ભાંત કી, દ્રુમન રહી લપટાય ।
 માનોં નાયક નાયિકા મિલી માન તજિ આય ॥૯૦॥
 કેકિ શુક પિક દ્રુમ ચઢે, ગુંજત હૈં બહુ ભાય ।
 રાસ કેલિકે આગમન, પ્રમુદિત મંગલ ગાય ॥૯૧॥
 ગોપી ઓપી જગત મેં, ચલિ કે ઉલટી રીત ।
 તિનકે પદ વંદન કિયે, બઢત કૃષ્ણ સોં પ્રીત ॥૯૨॥
 ઠકુરાણી ઘાટ સુહાવનો, છોંકર પરમ અનૂપ ।
 દામોદરદાસ સેવા કરે, જો લલિતા રસ રૂપ ॥૯૩॥
 કૃષ્ણદાસ નંદદાસ જૂ, સૂર સુ પરમાનંદ ।
 કુંભન ચતુર્ભુજદાસ જૂ, છીતસ્વામી ગોવિંદ ॥૯૪॥
 શ્રીરાધા માધો પરમધન, શુક અરુ વ્યાસ લિયો ઘૂંટ ।

યહ ધન ખરચે ઘટત નહીં, ચોર લેત ના લૂંટ ॥૯૫॥
 શ્રીવલ્લભ રતન અમોલ હૈ, ચૂપ કર દીજે તાલ ।
 ગ્રાહક મિલે તબ ખોલિયે, કુંચી શબ્દ રસાલ ॥૯૬॥
 સબકોં પ્રિય સબકોં સુખદ, હરિ આદિક સબ ધામ ।
 વ્રજલીલા સબ સ્ફુરત હૈ, શ્રીવલ્લભ સુમરત નામ ॥૯૭॥
 ચાર વેદ કે પઢે તેં, જીત્યો જાય ન કોય ।
 પુષ્ટિમાર્ગ સિદ્ધાંત તેં, વિજય જગત મેં હોય ॥૯૮॥
 વૃંદાવન કી માધુરી, નિત્ય નિત્ય નૌતન રંગ ।
 કૃષ્ણદાસ ક્યોં પાઈયે, બિનુ રસિકન કે સંગ ॥૯૯॥
 જો ગાવે શીખે સુને, મન વચન કર્મ સમેત ।
 નરસિકરાયથ સુમિરો સદા, મન વાંછિત ફલ દેત ॥૧૦૦॥

॥ શ્રીવલ્લભ સાખી સંપૂર્ણ ॥

(૬૪)

॥ શ્રીભાગવતદશમતાત્પર્યચતુઃશ્લોકી ॥

મતિઃ કૃષ્ણે ગતિઃ કૃષ્ણે રતિઃ કૃષ્ણેઽસ્તુ સર્વદા ॥
 સંસૃતિર્વાપિ મુક્તિર્વા કૃષ્ણએવ સદા મમ ॥૧॥
 બુદ્ધિર્હિ કૃષ્ણમાહાત્મ્યજ્ઞાનાયોદ્ધોષણાય વા ॥
 સમ્મોહઃ કૃષ્ણલીલાસુ વાનિવર્ત્યઃ સદા મમ ॥૨॥

(ઈતિ ફલાત્મકો નિરોધઃ)

મૈત્રી કૃષ્ણજનૈઃ સાકં દ્વેષઃ શ્રીકૃષ્ણદ્વેષ્ટરિ ॥
 ઔદાસીન્યમ્ ઉદાસીને કૃષ્ણાય હિ સદા મમ ॥૩॥
 નિગ્રહોઽનુગ્રહો યો વા ચેત્ કૃષ્ણેન ફલાય હિ ॥
 કૃષ્ણાસ્યકૃપયૈવં વૈ ભૂયાદ્ ભાવઃ સદા મમ ॥૪॥

(ઈતિ સાધનાત્મકો નિરોધઃ)

દશમસ્કન્ધતાત્પર્ય ચતુશ્લોક્યાં નિરૂપિતમ્ ॥
 ફલસાધનદ્વૈવિધ્યં શ્યામેનાચાર્યસંશ્રયાત્ ॥૫॥

॥ ઈતિ ગોસ્વામિશ્રીદીક્ષિતાત્મજેન શ્યામમનોહરેણ વિરચિતા

શ્રીભાગવતદશમતાત્પર્યચતુઃશ્લોકી સમ્પૂર્ણા ॥

(૬૫)

॥ સિદ્ધાન્તસારસમક્રમ્ ॥

અગાધમાહાત્મ્યમહાણ્ડવં તં, તિતીર્થવઃ ખલ્વહમોડુપેન ॥
અહંતયા બ્રહ્મવિભાવનેડપિ, સ્વભાવતોડન્તે હિ પરાભવન્તિ ॥૧॥
અહં ત્વમ્ એતત્ તદ્ ઊ સર્વમેતત્, તદેવ ચાસ્તીતિ જગાદ શાસ્ત્રમ્ ॥
અહંવિમુઘ્ના હિ મહાવિદઘ્નાઃ, પ્રપત્યભાવાદ્ ન તદાપ્તુવન્તિ ॥૨॥
સ્વકીયલીલાર્થગૃહીતભેદાદ્, ભયાકુલા યે હિ ભવન્તિ ભૂમૌ ॥
પરાત્મજીવાત્મવિભેદભીતાઃ, પ્રપન્નતાયામપિ નો રમન્તે ॥૩॥
રતિસ્ત્વભેદાચ્ચ વિજાયતેડત્ર, ભિદાતુ ભીતિર્હિ વિવૃદ્ધિમેતિ ॥
તતોડદ્વિતાયામુતવા દ્વિતાયાં, નાત્યન્તિકત્વં પરિકલ્પનીયમ્ ॥૪॥
સ એકએવાત્ર બહુસ્વરૂપં, સ્વભાવશક્ત્યા પ્રકટીકરોતિ ॥
અતઃ પ્રપચ્ચો નહિ માયિકોડસ્તિ, ન પ્રાકૃતો વા પરમાણુજાતઃ ॥૫॥
અભાવતો વાપિ ન કાલતો વા, સ્વભાવતો વાપિ નચેહ સિદ્ધઃ ॥
તદાત્મકસ્તસ્ય ચ કાર્યરૂપઃ, ઈતિ શ્રુતિપ્રોક્તમતં મતં નઃ ॥૬॥
અહં ત્વમેવાસ્મિ તવાહમસ્મિ, ત્વં મામકીનોડસિ મદીયએવ ॥
ઈતિ ત્રિધા ભેદવતી મતિઃ સ્યાત્, વિજ્ઞાનમાહાત્મ્યરતિપ્રયુક્તા ॥૭॥
ગોસ્વામિના શ્યામમનોહરેણ, નિરૂપિતો દીક્ષિતસૂનુનેતિ ॥
શ્રીવલ્લભોક્તશ્રુતિસારસારઃ, સંસારનિઃસારણસાધનાયૈ ॥૮॥

॥ ઈતિ ગોસ્વામિશ્રીદીક્ષિતાત્મજેન શ્યામમનોહરેણ વિરચિતં

સિદ્ધાન્તસારસમક્રમં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૬૬)

॥ શ્રીયમુનાજીના ૪૧ પદ ॥

(પદ : ૧)

પિય સંગ રંગ ભરી કરિ કલોલે ॥
સબનકો સુખ દેન પિય સંગ કરત સેન,
ચિત્તમેં તબ પરત ચેન, જબહી બોલે ॥૧॥
અતિહિ વિખ્યાત સબ બાત ઈનકે હાથ,
નામ લેત હિ કૃપા કરિ અતોલે ॥
દરસ કર પરસ કર ધ્યાન હિયમેં ધરે,
સદા બ્રજનાથ ઈન સંગ ડોલે ॥૨॥
અતિહિ સુખ કરન, દુઃખ સબનકે હરન,
યેહી લીનો પરન દે જુ કોલે ॥
એસી શ્રીયમુને જાન તુમ કરો ગુનગાન,
'રસિક'-પ્રિતમ પાયે નગ અમોલે ॥૩॥

(પદ : ૨)

શ્યામ સુખધામ જહાં નામ ઈનકે ॥
નિસદિના પ્રાણપતિ, આય હિયમેં બસે,
જોઈ ગાવે સુજસ, ભાગ્ય તિનકે ॥૧॥
યે હી જગમેં સાર, કહત વારંવાર,
સબનકે આધાર, ધનનિર્ધનન કે ॥
લેત શ્રીયમુને નામ, દેત અભયપદ દાન,
'રસિક'-પ્રિતમ પિયા બસજુ ઈનકે ॥૨॥

(પદ : ૩)

કહત શ્રુતિ સાર નિરધાર કરકે ॥
ઈન બિના કૌન ઐસી કરે હે સખિ,
હરત દુઃખ-ઘન્ટ, સુખ કંદ બરખે ॥૧॥
બ્રહ્મસંબંધ જબ હોત યા જીવકો,
તબહી ઈનકી ભુજા વામ ફરકે ॥
દોર કર સોર કર જાય પિયસોં કહે,

અતિ હિ આનંદ મનમેં જુ હરખે ॥૨॥
 નામ નિરમોલ નગ લે કોઉ ના સકે,
 ભક્ત રાખત હિયે, હાર કરકે ॥
 ‘રસિક’-પ્રીતમ જુ કી હોત જા પર કૃપા,
 સોઈ શ્રીયમુનાજીકો રૂપ પરખે ॥૩॥

(પદ : ૪)

નેન ભર દેખ અબ ભાનુ-તનયા ॥
 કેલિ પિયસોં કરે ભ્રમર તબહી પરે,
 શ્રમ-જલ ભરત આનંદ મનયા ॥૧॥
 ચલત ટેઢિ હોઈ લેત પિયકો મોહિ,
 ઈન બિના રહત નહીં એક છિનયા ॥
 ‘રસિક’-પ્રીતમ રાસ કરત શ્રીયમુના પાસ,
 માનો નિર્ધનનકી, હે જુ ધનયા ॥૨॥

(પદ : ૫)

શ્યામ સંગ શ્યામ બે રહી શ્રીયમુને ॥
 સુરત શ્રમ બિંદુતેં સિંધુસી બહી ચલી,
 માનો આતુર અલી રહી ન ભવને ॥૧॥
 કોટિ કામ હિ વારો રૂપ નૈનન નિહારો,
 લાલ ગિરિધરન સંગ કરત રમને ॥
 હરખિ ‘ગોવિંદ’પ્રભુ નિરખિ ઈનકી ઓર,
 માનો નવ-દુલહની આઈ ગવને ॥૨॥

(પદ : ૬)

શ્રીયમુનાસી નાહીં કોઉ ઓર દાતા ॥
 જો ઈનકી શરણ જાત હે દોરકે,
 તાહિકોં તિહિ છિનુ કર સનાથા ॥૧॥
 યેહિ ગુનગાન રસ ખાન રસના એક,
 સહસ્ર રસના ક્યોં ન દઈ વિધાતા ॥
 ‘ગોવિંદ’પ્રભુ તન મન ધન વારને,
 સબહિ કો જીવન ઈનકે જુ હાથા ॥૨॥

(૫૬ : ૭)

શ્રીયમુના જશ જગતમેં જોઈ ગાવે ॥
તાકે આધિન વ્હે રહત હેં પ્રાણપતિ,
નેન અરુ બેન મેં રસ જુ છાવે ॥૧॥
વેદ-પુરાનતેં બાત યહ અગમ હે,
પ્રેમકો ભેદ કોઉ ન પાવે ॥
કહત 'ગોવિંદ' શ્રીયમુનેકી જા પર કૃપા,
સોઈ શ્રીવલ્લભ કુલ શરન આવે ॥૨॥

(૫૬ : ૮)

ચરણ-પંકજ-રેણુ શ્રીયમુને જુ દેની ॥
કલિયુગ જીવ ઉદ્ધારન કારન,
કાટત પાપ અબ ધાર પેની ॥૧॥
પ્રાણપતિ પ્રાણસુત આયે ભક્તન હિત,
સકલ સુખકી તુમ હો જુ શ્રેની ॥
'ગોવિંદ'પ્રભુ બિના રહત નહીં એક છિનું,
અતિ હી આતુર ચંચલ જુ નેની ॥૨॥

(૫૬ : ૯)

ધાયકે જાય જો શ્રીયમુના તીરે ॥
તાકી મહિમા અબ કહાં-લગ બરનિયે,
જાય પરસત અંગ પ્રેમ નીરે ॥૧॥
નિસદ્દિના કેલિ કરત મન મોહન,
પિયા સંગ ભક્તનકી હે જુ ભીરે ॥
'છીતસ્વામી' ગિરિધરન શ્રીવિકૃલ,
ઈન બિના નેક નહીં ધરત ધીરે ॥૨॥

(૫૬ : ૧૦)

જા મુખતેં શ્રીયમુને યહ નામ આવે ॥
તા પર કૃપા કરત શ્રીવલ્લભ પ્રભુ,
સોઈ શ્રીયમુનાજીકો ભેદ પાવે ॥૧॥
તન મન ધન સબ લાલ ગિરિધરનકોં,
દેકે ચરન જબ ચિત્ત લાવે ॥

‘છીતસ્વામી’ ગિરિધરન શ્રીવિકૃલ,
નૈનન પ્રગટ લીલા દીખાવે ॥૨॥

(પદ : ૧૧)

ધન્ય શ્રીયમુને નિધિ દેનહારી ॥
કરત ગુણગાન અજ્ઞાન અધ દૂર કરિ,
જાય મિલવત પિય પ્રાણ પ્યારી ॥૧॥
જિન કોઉ સંદેહ કરો, બાત ચિત્તમેં ધરો,
પુષ્ટિપથ અનુસરો સુખ જુ કારી ॥
પ્રેમકે પુંજમેં રાસ રસ કુંજમેં,
તાહી રાખત રસ રંગ ભારી ॥૨॥
શ્રીયમુને અરુ પ્રાણપતિ પ્રાણ અરુ પ્રાણસુત,
ચહું જને જીવ પર દયા વિચારી ॥
‘છીતસ્વામી’ ગિરિધરન શ્રીવિકૃલ,
પ્રીતકે લીયે અબ સંગ ધારી ॥૩॥

(પદ : ૧૨)

ગુણ અપાર મુખ એક કહાંલો કહિયે ॥
તજો સાધન ભજો નામ શ્રીયમુનાજીકો,
લાલ ગિરિધરન વર તબહી પૈયે ॥૧॥
પરમ પુનિત પ્રીતકી રીત સબ જાનકે,
દઢ કરિ ચરન-કમલ જુ ગ્રહિયે ॥
‘છીતસ્વામી’ ગિરિધરન શ્રીવિકૃલ,
એસી નિધિ છાંડ અબ કહાં જુ જૈયે ॥૨॥

(પદ : ૧૩)

ચિત્તમેં શ્રીયમુના નિશદિન જુ રાખો ॥
ભક્તકે વશ કૃપા કરત હે સર્વદા,
એસો શ્રીયમુનાજીકો હે જુ સાખો ॥૧॥
જા મુખતેં શ્રીયમુને યહ નામ આવે,
સંગ કીજે અબ જાય તાકો ॥
‘ચતુર્ભુજદાસ’ અબ કહત હે સબનસોં,
તાતેં શ્રીયમુને યમુને જુ ભાખો ॥૨॥

(પદ : ૧૪)

પ્રાણપતિ વિહરત શ્રીયમુના કૂલે ॥
લુબ્ધ મકરંદકે ભ્રમર જ્યાં બસ ભયે,
દેખ રવિ ઉદય માનો કમલ કૂલે ॥૧॥
કરત ગુંજાર મુરલી જુ લે સાંવરો,
સુનત વ્રજવધુ તન સુધ જુ ભૂલે ॥
'ચતુર્ભુજદાસ' યમુને પ્રેમ-સિંધુમેં,
લાલ ગિરિધરનવર હરખિ ઝૂલે ॥૨॥

(પદ : ૧૫)

વારંવાર શ્રીયમુને ગુણગાન કીજે ॥
યે હી રસનાતેં જો નામ-રસ-અમૃત,
ભાગ્ય જાકે હેં સોઈ જુ પીજે ॥૧॥
ભાનુ-તનયા દયા અતિ હી કરુણામયા,
ઈનકી કર આસ અબ સદાહી જિજેં ॥
'ચતુર્ભુજદાસ' કહે સોઈ પિય પાસ રહે,
જોઈ શ્રીયમુનાજીકે રસજુ ભીજે ॥૨॥

(પદ : ૧૬)

હેત કરિ દેત શ્રીયમુને વાસ કુંજે ॥
જહાં નિસવાસર રાસમેં રસિક વર,
કહાં લગ બરનિયે પ્રેમ પુંજે ॥૧॥
થકિત સરિતા નીર થકિત વ્રજવધૂ ભીર,
કોઉ ન ધરત ધીર મુરલી સુનિજે ॥
'ચતુર્ભુજદાસ' યમુને પંકજ જાનિ,
મધુપકી નાંઈ ચિત્ત લાય ગુંજે ॥૨॥

(પદ : ૧૭)

ભક્ત પર કરિ કૃપા શ્રીયમુનેજુ એસી ॥
છાંડ નિજધામ વિશ્રામ ભૂતલ કિયો,
પ્રકટ લીલા દિખાઈ જુ તેસી ॥૧॥
પરમ પરમારથ કરત હે સબનકોં,
દેત અદ્ભુત રૂપ આપ જેસી ॥

‘નંદદાસ’ યો જાની દઢ કરિ ચરણ ગહે,
એક રસના કહા કહોં વિસેસી ॥૨॥

(પદ : ૧૮)

નેહ કારન શ્રીયમુને પ્રથમ આઈ ॥
ભક્તકે ચિત્તકી વૃત્તિ સબ જાનકે,
તહાંતે અતિહિ આતુર જુ ધાઈ ॥૧॥
જાકે મન જેસી ઈચ્છા હતી તાહિકી,
તેસી હી આય સાધ જુ પૂજાઈ ॥
‘નંદદાસ’ પ્રભુ તા પર રીઝિ રહે,
જોઈ શ્રીયમુનાજી કો જસ જુ ગાઈ ॥૨॥

(પદ : ૧૯)

તાતેં શ્રીયમુને યમુને જુ ગાઓ ॥
સેસ સહસ્રમુખ નિસદિન ગાવત,
પાર નહીં પાવત તાહિ પાવો ॥૧॥
સકલ સુખ દેનહાર તાતેં કરો ઉચ્ચાર,
કહત હોં વારંવાર જિન ભૂલાવો ॥
‘નંદદાસ’ આસ શ્રીયમુને પૂરન કરી,
તાતેં ઘરી ઘરી ચિત્ત લાવો ॥૨॥

(પદ : ૨૦)

ભાગ્ય સૌભાગ્ય શ્રીયમુને જુ દેઈ ॥
બાત લૌકિક તજો પુષ્ટિ યમુને ભજો,
લાલ ગિરિધરન વર તબ મિલેઈ ॥૧॥
ભગવદીય સંગ કર બાત ઈનકી લહેં,
સદા સાનિધ્ય રહે કેલિમેંઈ ॥
‘નંદદાસ’ જા પર કૃપા શ્રીવદ્ધભ કરે,
તાકે શ્રીયમુને સર્વસ જુ દેઈ ॥૨॥

(પદ : ૨૧)

નામ મહિમા એસી જુ જાનો ॥
મર્યાદિક કહે લૌકિક સુખ લહે,
પુષ્ટિકો પુષ્ટિ-પથ નિશ્ચે માનો ॥૧॥

સ્વાતિ જલ-બુંદ જબ પરત હે જાહિમેં,
તાહિમેં હોત તેસો જુ બાનો ॥
શ્રીયમુને કૃપાસિંધુ જાનિ સ્વાતિજલબહુમાનિ,
'સૂર' ગુણ પૂર કહાંલો બખાનો ॥૨॥

(પદ : ૨૨)

ભક્તકોં સુગમ શ્રીયમુને અગમ ઓરેં ॥
પ્રાત હી નહાત અઘ જાત તાકે સકલ,
યમ હુ રહત તાહિ હાથ જોરે ॥૧॥
અનુભવી બિના અનુભવ કહા જાનહિ,
જાકો પિયા નહીં ચિત્ત ચોરે ॥
પ્રેમકે સિંધુકો મરમ જાન્યો નહીં,
'સૂર' કહે કહા ભયો દેહ બોરે ॥૨॥

(પદ : ૨૩)

ફલ ફલિત હોય ફલરૂપ જાને ॥
દેખી હુ ના સુની તાહિકી આપુની,
તાકી બાત કહો કૈસે જુ માને ॥૧॥
તાહિકે હાથ નિર્મોલ નગ દીજિયે,
જોઈ નિકે કરિ પરખિ જાને ॥
'સૂર' કહે કૂરતેં દૂર બસિયે સદા,
શ્રીયમુનાજીકો નામ લીજે જુ છાને ॥૨॥

(પદ : ૨૪)

શ્રીયમુને-પતિ-દાસકે ચિન્હ ન્યારે ॥
ભગવદીકોં ભગવત્સંગ મિલિ રહે,
જાકે હિયે બસત પ્રાણપ્યારે ॥૧॥
ગૂઢ શ્રીયમુને બાત સોઈ અબ જાનહી,
જાકે મન મોહન નેન તારે ॥
'સૂર' સુખસાર નિરધાર વે પાવહી,
જા પર હોય શ્રીવલ્લભ-કૃપા રે ॥૨॥

(પદ : ૨૫)

શ્રીયમુને રસ-ખાનકોં શિષ નાઉં ॥

એસી મહિમા જાન ભક્તકોં સુખદાન,
જોઈ માંગો સોઈ જુ પાઉં ॥૧॥
પતિત પાવન કરન નામ લીનો તરન,
દઢ કરિ ગહિ ચરન કહૂં ન જાઉં ॥
'કુંભનદાસ' લાલ ગિરિધરન મુખ નિરખત,
યેહિ ચાહત નહીં પલક લાઉં ॥૨॥

(પદ : ૨૬)

શ્રીયમુને અગનિત ગુન ગિને ન જાઈ ॥
યમુને તટ રેણુતેં હોત હે નવીન તનુ,
ઈનકે સુખ દેનકી કહા કરોં બડાઈ ॥૧॥
ભક્ત માંગત જોઈ દેત હે તિહી છિનુ,
સો એસી કો કરે પ્રણ નિવાઈ ॥
'કુંભનદાસ' લાલ ગિરિધરન મુખ નિરખત,
કહો કેસેં કરિ મન અઘાઈ ॥૨॥

(પદ : ૨૭)

શ્રીયમુને પર તન મન ધન પ્રાણ વારોં ॥
જાકી કિરતિ વિસદ કોન અબ કહિ સકે,
તાહિ નેનનતેં ન નેક ટારો ॥૧॥
ચરણ-કમલ ઈનકે જુ ચિંતત રહો,
નિસદિના નામ મુખતેં ઉચ્ચારો ॥
'કુંભનદાસ' કહે લાલ ગિરિધરન મુખ,
ઈનકી કૃપા ભઈ તબ નિહારોં ॥૨॥

(પદ : ૨૮)

ભક્ત ઈચ્છા પૂરન શ્રીયમુને જુ કરતા ॥
બિના માંગે હુ દેત કહાંલોં કહોં હેત,
જેસે કાહુકો કોઉ હોય ધરતા ॥૧॥
શ્રીયમુના પુલિન રાસ બ્રજબધુ લિયે પાસ,
મંદ-મંદ હાસ કર મન જુ હરતા ॥
'કુંભનદાસ' લાલ ગિરિધરન મુખ નિરખત,
યહી જીય લેખત શ્રીયમુને જુ ભરતા ॥૨॥

(પદ : ૨૯)

રાસ રસ સાગર શ્રીયમુને જુ જાની ॥
બહત ધારા તન પ્રતિષ્ઠિન નૌતન,
રાખત અપને ઉરમેં જુ ઠાની ॥૧॥
ભક્તકો સહે ભાર દેત જુ પ્રાન આધાર,
અતિ હી બોલત મધુર-મધુર બાની ॥
‘શ્રીવિઠ્ઠલગિરિધરન’ વર બસ કિયે,
કોનપેં જાત મહિમા બખાની ॥૨॥

(પદ : ૩૦)

ભક્ત પ્રતિપાલ જંજાલ ટારે ॥
અપને રસરંગમેં સંગ રાખત સદા,
સર્વદા જો શ્રીયમુને નામ ઉચ્ચારે ॥૧॥
ઈનકી કૃપા અબ કહાં લગ બરનિયે,
જેસેં રાખત જનની પુત્ર બારે ॥
‘શ્રીવિઠ્ઠલગિરિધરન’ સંગ વિહરત,
ભક્તકોં એક છિનુ ના બિસારે ॥૨॥

(પદ : ૩૧)

કોનપેં જાત શ્રીયમુને જુ બરની ॥
સબહીકો મન મોહત મોહન,
સો પિયાકો મન હે જુ હરની ॥૧॥
ઈન બિના એક છિન રહત નહીં જીવનધન,
બ્રજચંદ મન આનંદ કરની ॥
‘શ્રીવિઠ્ઠલગિરિધરન’ સહિત આય,,
ભક્તકે હેત અવતાર ધરની ॥૨॥

(પદ : ૩૨)

શ્રીયમુનાજીકો નામ લે સોઈ સુહાગી ॥
ઈનકે સ્વરૂપકો સદા ચિંતન કરત,
કલ ન પરત જાય લેહ લાગી ॥૧॥
પુષ્ટિ-મારગ મરમ અતિહી દુર્લભ,
કરમ છાંડ સગરે પરમ પ્રેમ પાગી ॥

‘શ્રીવિઠ્ઠલગિરિધરન’ એસી નિધિ,
ભક્તકોં દેત હે બિના માગી ॥૨॥

(૫૬ : ૩૩)

શ્રીયમુનાકે નામ અઘ દૂર ભાજે ॥
જિનકે ગુન સુનનકોં લાલ ગિરિધરન પિય,
આય સન્મુખ તાકે બિરાજે ॥૧॥
તિહિં છિનું કાજ તાકે સગરે સરે,
જાયકે મિલત બ્રજબધૂ સમાજે ॥
‘કૃષ્ણદાસની’ કહે તાહિ અબ કોન ડર,
જાકે ઉપર શ્રીયમુનેસી ગાજે ॥૨॥

(૫૬ : ૩૪)

શ્રીયમુનાજીકો નામ તેઈ જુ લેહું ॥
જાકી લગન લગી નંદલાલ સોં,
સર્વસ્વ દેકે નિકટ રહે હું ॥૧॥
જિનહી સુગમ જાનિ બાત મનમેં જુ માનિ,
બિના પહેચાનિ કૈસે જુ પૈયે ॥
‘કૃષ્ણદાસની’ કહે શ્રીયમુને નામ નૌકા,
ભક્ત ભવ-સિંધુ તેં યોહિ તરિયે ॥૨॥

(૫૬ : ૩૫)

શ્રીયમુને તુમસી એક હો જુ તુમહી ॥
કરિ કૃપા દરસ નિસવાસર દીજિયે,
તિહારે ગુનગાનકોં રહે ઉદ્યમહી ॥૧॥
તિહારે પાયેતેં સકલ નિધિ પાવહી,
ચરન-કમલ ચિત્ત ભ્રમર ભ્રમહી ॥
‘કૃષ્ણદાસની’ કહે કોન યહ તપ કિયો,
તિહારે ઢિંગ રહત હું લતા દ્રુમહી ॥૨॥

(૫૬ : ૩૬)

એસી કૃપા કીજિયે લીજિયે નામ ॥
શ્રીયમુને જગવંદની ગુણ ન જાત કાહુ ગિની,
જિનકે એસે ધની સુંદર શ્યામ ॥૧॥

દેત સંયોગ-રસ એસે પિયુ હે જુ બસ,
સુનત તિહારો સુજસ પૂરે સબ કામ ॥
'દાસપરમાનંદ' પાયે અબ બ્રજચંદ,
રાખે અપને શરન બહે જુ જાત ॥૨॥

(પદ : ૩૭)

શ્રીયમુનેકે સાથ અબ ફિરત હેં નાથ ॥
ભક્તકે મનકે મનોરથ પૂરન કરત,
કહાંલોં કહિયે ઈનકી જુ ગાથ ॥૧॥
વિવિધ શૃંગાર આભૂષણ પહેરેં,
અંગ-અંગ શોભા બરની ન જાત ॥
'દાસપરમાનંદ' પાયે અબ બ્રજચંદ,
રાખે અપને શરન બહે જુ જાત ॥૨॥

(પદ : ૩૮)

શ્રીયમુનેકી આસ અબ કરત હેં દાસ ॥
મન કર્મ વચન કર જોરિકેં માગત,
નિસદિના રાખિયે અપને જુ પાસ ॥૧॥
જહાં પિય રસિકવર રસિકની રાધિકા ,
દોઉ જન સંગ મિલ કરત રાસ ॥
'દાસપરમાનંદ' પાયે અબ બ્રજચંદ,
દેખિ સિરાને નેન મંદ હાસ ॥૨॥

(પદ : ૩૯)

શ્રીયમુને પિયકોં બસ તુમ જુ કીને ॥
પ્રેમકે ફંદતેં ગહિ જુ રાખે નિકટ,
એસે નિરમોલ નગ મોલ લીને ॥૧॥
તુમ જુ પઠાવત તહાં અબ ધાવત,
તિહારે રસ-રંગમેં રહત ભીને ॥
'દાસપરમાનંદ' પાયે અબ બ્રજચંદ,
પરમ ઉદાર શ્રીયમુને જુ દીને ॥૨॥

(પદ : ૪૦)

શ્રીયમુને સુખકારની પ્રાણ પતિકે ॥

જિન્હે ભૂલી જાત પિય તિન્હે સુધિ કરિ દેત,
કહાંલોં કહિયે ઈનકે જુ હિતકે ॥૧॥
પિય સંગ ગાન કરે ઉમગિ જ્યોં રસ ભરે,
દેત તારી કર લેત ઝટકે ॥
‘દાસપરમાનંદ’ પાયે અબ બ્રજચંદ,
યે હિ જાનત સબ પ્રેમ ગતિકે ॥૨॥

(પદ : ૪૧)

શરણ પ્રતિપાલ ગોપાલ રતિવર્ધિની ॥
દેત પતિ-પંથ પિય-કંથ સન્મુખ કરત,
અતુલકરુણામયી નાથ અંગ અર્ધિની ॥૧॥
દીન જન જાન રસ-પુંજ કુંજેશ્વરી,
રમત રસ-રાસ પિય-સંગ નિસ શરદની ॥
ભક્તિદાયક સકલ ભવ-સિંધુ તારિણી,
કરત વિધ્વંશ જન અખિલ-અઘ-મર્દિની ॥૨॥
રહત નંદસૂનુ તટ નિકટ નિસદિન સદા,
ગોપ-ગોપી રમત મધ્ય રસ-કંદની ॥
કૃષ્ણ તન વર્ણ ગુણ ધર્મ શ્રીકૃષ્ણકે,
કૃષ્ણ લીલામયી કૃષ્ણ સુખકંદની ॥૩॥
પદ્મજા પાય તૂ સંગ હી મુરરિપુ,
સકલ સામર્થ્યમયી પાપકી ખંડની ॥
કૃપા-રસ-પૂર વૈકુંઠ-પદકી સિઢી,
જગત વિખ્યાત શિવ-શેષ શિરમંડની ॥૪॥
પયો પદ-કમલ તર ઓર સબ છાંડકે,
દેખ દગ કર દયા હાસ્ય-મુખ-મંદની ॥
ઉભય કર જોર ‘કૃષ્ણદાસ’ વિનતી કરે,
કરો અબ કૃપ કલિંદગિરિ-નંદની ॥૫॥
॥ ઈતિ શ્રીયમુનાજીના ૪૧ પદ સંપૂર્ણ ॥

(૬૭)

॥ શ્રીવલ્લભાખ્યાન ॥

॥ વલ્લભાખ્યાન પહેલું ॥

(પ્રમેયપ્રકરણ - સર્ગલીલા)

રાગ : કેદારો

વંદૂ શ્રીવિઠ્ઠલવર સુંદર નવધનશ્યામ તમાલ ॥
જગતીતલ ઉદ્ધાર કરેવા પ્રગટ્યા પરમ દયાલ ॥૧॥
શ્રીપુરુષોત્તમ સ્વતન્ત્રકીડા લીલા દ્વિજ તનુધારી ॥
સાત દિવસ ગિરિવર કર ધાર્યો વાસવવૃષ્ટિ નિવારી ॥૨॥
તે પ્રગટ્યાનું કારણ કહીયે જો સુરતા મન આણો ॥
કરો કૃપા હું કરું વિનંતી પોતાનો કરિ જાણો ॥૩॥
વ્યાપકરૂપ અદ્વૈત બ્રહ્મ જે ‘તેજોમય’ કહેવાય ॥
આર્યપંથ અધિકારી મુનિજન તે માંહે લય થાય ॥૪॥
અક્ષર આદિ અખંડ અનુપમ ઉપમા કહી નવ જાય ॥
અસ્તિ અસ્તિ સહુકો મળી બોલે નિગમ નેતિ-નેતિ ગાય ॥૫॥
નિર્ગુણનો નિર્દેશ અટપટો રસના શી પેરે કહીયે ॥
રૂપવર્ણવપુ દષ્ટ પદારથ ત્યાં એકો નવ લહીયે ॥૬॥
તેહથકી પુરુષોત્તમ અળગા લીલા અચલ વિહાર ॥
બ્રહ્મજ્ઞાની ને મુક્તિમારગી સ્વપ્ને નહીં વ્યવહાર ॥૭॥
જ્યાં વૃંદાવન આદિ અચલ શશી શરદ રેન બહુવેશ ॥
વનદેવી પદ કુમકુમ મુખસુખ પરસે રંગ વિશેષ ॥૮॥
જ્યાં સરિતા ચામીકર-મણિગણ ઉભય-બદ્ધ સોપાન ॥
કમલ કુમુદ નાના અલિ સુંદર મધુર કરે ત્યાં ગાન ॥૯॥
કનકલતા માલતી મલ્લિકા વિવિધ કુસુમ મકરંદ ॥
શીતલ પવન ઝકોરે લહરી પરસે અતિ આનન્દ ॥૧૦॥
પન્નરાગ મરકત મણિ સ્ફટિક શ્રીગોવર્ધન સોહે ॥
બ્રહ્મા રુદ્ર ત્યાં કોણ બાપડા શ્રીહરિનું મન મોહે ॥૧૧॥
નાના પક્ષીની શબ્દમાધુરી શોભા તણો નહીં પાર ॥
વિવિધ પ્રકારે જૂજવા કહેતાં ગ્રન્થ થાય વિસ્તાર ॥૧૨॥

શ્યામા શતદલ નયન સુન્દરી યૂથ તણોં નહીં પાર ॥
 વિવિધ રાસમંડલ રચના રચી ખેલે શ્રીનંદકુમાર ॥૧૩॥
 એણી પેરે નિત નવલી લીલા ઘોષ વાદ્ય ઝકાર ॥
 અંગ સ્વેદ મકરંદે મોહ્યા મધુપ કરે ગુંજાર ॥૧૪॥
 એ પ્રભુને મન ઇચ્છા ઉપની યશ થાવા વિસ્તાર ॥
 અધિકારી પાખેં એ વાણી નહીં કોને ઉચ્ચાર ॥૧૫॥
 ભૂભંગેથી સૃષ્ટિ નીપની અતિ સુંદર બ્રહ્માંડ ॥
 ચૌદ લોક નાનાવૈચિત્ર્યે ભૂમંડલ નવખંડ ॥૧૬॥
 પર પોતાની વ્યક્તિ કરેવા સૃષ્ટિ તે દ્વિધા પ્રકાર ॥
 દૈવી-આસુરી બે ઉપજાવી પ્રભુ મન કરી વિચાર ॥૧૭॥
 ભક્તિ સુંદરી ને માયા દાસી બે મૂરત પ્રગટાવી ॥
 તેમાં પહેલી નખસિખ સુભગા શ્રીહરિને મન ભાવી ॥૧૮॥
 કૃપાકટાક્ષે હુવા અક્ષરમાં ઉપન્યા સત્ત્વ અનંત ॥
 ભક્તિલીન હુવા સૌભાગી તે વૈષ્ણવ ગુણવંત ॥૧૯॥
 બીજી કટાક્ષે જે જન ઉપન્યા માયામાં થયા લીન ॥
 કર્મજડ આસુર અન્યઉપાસક ભજનધર્મથી હીન ॥૨૦॥
 એણી પ્રકારે સૃષ્ટિ દ્વિધા ગુણમિશ્રિત ચાલી જાય ॥
 ભક્તિમારગી જીવ સ્વતંત્ર કેવળ ભક્ત ન થાય ॥૨૧॥
 શ્રીપુરુષોત્તમે વળી વિચાર્યું હવે પ્રકાર શો કરિયે ॥
 મ્હારી સેવા અને કથારસ નિરૂપવા તનુ ધરિયે ॥૨૨॥
 ભક્તજીવનાં ભાગ્ય વિસ્તર્યા ઇચ્છા હરિ સાર ॥
 તેણે હેતે આપોપેં પ્રગટ્યા શ્રીવલ્લભરાજ કુમાર ॥૨૩॥
 પૂર્ણબ્રહ્મ શ્રીલક્ષ્મણ-સુત પુરુષોત્તમ શ્રીવિઠ્ઠલનાથ ॥
 શ્રીગોકુલમાં પ્રગટ પધાર્યા સ્વજન કીધા સનાથ ॥૨૪॥

(વલ્લભાખ્યાન - બીજું)

(પ્રમેયપ્રકરણ-વિસર્ગલીલા)

રાગ : રામકલી

શ્રીલક્ષ્મણસુત

શ્રીવલ્લભરાયજી,

સ્મરણ કરતાં દુષ્કૃત જાય જી ॥
 કલિજન તરેવા નહીં અવર ઉપાય જી ॥
 યજ્ઞપુરુષ હરિનાં શ્રુતિ ગુણ ગાય જી ॥૧॥

-: ઢાળ :-

ગાય શ્રુતિ ગુણ રૂપ અહર્નિશ, ધરિ ધ્યાન વિચાર ॥
 આનંદરૂપ અનુપમ સુંદર, પામે નહીં કોઈ પાર ॥૨॥
 પ્રાણપતિ-પ્રાકટ્ય-કારણ, કાંઈક કહૂં મતિમંદ ॥
 હર સુર વિધાતા નવ લહે સાક્ષાદ્ બ્રહ્માનન્દ ॥૩॥
 શ્રીવૃંદાવન-ચંદ-મુખ-રુચિ અગ્નિ તે અવતાર ॥
 દ્વિજતિલક-ત્રિભુવન નામ નિરૂપમ રૂપ અંગીકાર ॥૪॥
 દેવલોક દુંદુભિ વાજિયા આનંદ કરે રે નિશંક ॥
 અસુરતિમિર ઉછેદવા ભુવિ વલ્લભદેવ મયંક ॥૫॥
 પૂરણ પુરુષ પ્રમાણપંથા વ્યાખ્યાતા વેદાન્ત ॥
 ગ્રંથ સર્વે રસરૂપ કીધાં પોતાને સિદ્ધાન્ત ॥૬॥
 રસિક રસના રસિક વાણી, જાણી નર નવખંડ ॥
 ઊર્ધ્વપંથા સુજસ પ્રસર્યો, વાધિયો બ્રહ્માંડ ॥૭॥
 એક બ્રહ્માંડે જેના યશ ન માયા, તેના હુવા કોટિ અનંત ॥
 તોય ત્યાં થકી વાધિયો, જઈ વસ્યો મુખ ધીમંત ॥૮॥
 અતુલ અમલ ઉદ્યોત ઉદ્યો, ભૂતલ-દ્વિજમાર્તંડ ॥
 ભક્તિ-મારગ-કેસરી, ગજ-માયિક-મત શતખંડ ॥૯॥
 દિગ્વિજય દશ દિશાર્યે કીધો, પરિક્રમાને વ્યાજ ॥
 તીર્થ સકલ સનાથ કીધાં, ચરણ-રેણુ-સમાજ ॥૧૦॥
 પત્રાવલમ્બે પંડિત જીત્યા, માયિક-મત્ત-માતંગ ॥
 શ્રીકૃષ્ણ પૂરણ બ્રહ્મ સ્થાપ્યા, જેનાં રૂપ કોટિ અનંગ ॥૧૧॥
 સ્વમારગ સ્થિર સ્થાપવા આપવા ભજનાનંદ ॥
 નામ આપ્યાં જીવને શુભ, મિષ્ટ મુખમકરંદ ॥૧૨॥
 અનેક જીવને કૃપા કરવા, દેશાંતર-પ્રવેશ ॥
 કોમલપદ જ્યાં કમલ વિલસે, ધન્ય કહું તે દેશ ॥૧૩॥
 અંગ બંગ કલિંગ કેકટ મગધ મરુ સુર સિંધ ॥
 તે તામસનાં અથ હર્યા પરતાપ પદરજ-ગંધ ॥૧૪॥
 કનકસ્નાન શતમણ સુવર્ણો કરાવ્યું મહિપાલ ॥
 તે મુકીને વેગે ચાલિયાં રાય દષ્ટિ ન પાછી વાળ ॥૧૫॥

ત્યાંથી દક્ષિણ પાઉં ધારિયા પાંડુરંગ શ્રીવિઠ્ઠલનાથ ॥
 નેત્ર મળતાં વાત કીધી, વચન દીધું હાથ ॥૧૬॥
 વચન નિશ્ચે શ્રીનાથે માંઝ્યુ કીધી શ્રીવલ્લભજી શું વાત ॥
 અમને તો ઈચ્છા એહ છે, જે હું નંદન તમે તાત ॥૧૭॥
 તે પુરુષોત્તમ પ્રગટશે શ્રીવિઠ્ઠલ રૂપનિધાન ॥
 નેત્રકમલેં નાના ભાવેં દેશે ભક્તને સન્માન ॥૧૮॥
 ત્યાંથી શ્રીવૃંદાવન પાઉં ધારિયા જ્યાં મધુપ કરે ઝંકાર ॥
 કુસુમદ્રુમ-નવમલ્લિકા-મકરંદનો નહિં પાર ॥૧૯॥
 તરુ તમાલ અતિ શોભતાં હેમજૂથિકા સંઘોડ ॥
 લલના તેં સુભગા લટકતાં હીડિ તે મોડા-મોડ ॥૨૦॥
 તાનધુનિ મુનિ મયૂરરૂપે સાંભળે ધરિ ધ્યાન ॥
 નિત્ય-લીલા-ગાન-શ્રવણે કરે તે મધુપાન ॥૨૧॥
 કુંજસદન સોહામણું શોભા તણોં નહિં પાર ॥
 વિવિધ રાસમંડલ રચના રચિ ખેલે શ્રીનંદકુમાર ॥૨૨॥
 રંગે તે રમતાં દીઠડાં બલદેવ શ્રીગોવિન્દ ॥
 તે પુત્રભાવે પ્રગટશે મન ઉપન્યો આનન્દ ॥૨૩॥
 બલદેવ શ્રીગોપીનાથ કહિયેં શ્રીવિઠ્ઠલ નન્દાનન્દ ॥
 તે વેદપથ વિસ્તારશે જન આપશે આનન્દ ॥૨૪॥
 ત્યાંથી કેશીઘાટ પાઉં ધારિયા કહિ કથા તત્ત્વસમાધિ ॥
 રસપુંજ પુરુષોત્તમ પ્રમાણ્યા સરસ્વતી તજિ આધિ ॥૨૫॥
 ગિરિરાજને આશ્વાસ દીધો ધરી કોમલચરણ ॥
 હરખેં તે સામા આવિયા શ્રીગોવર્ધન-ઉદ્ધરણ ॥૨૬॥
 હળી-મળીને ચાલિયાં ચરણાટ જ્યાં નિજધામ ॥
 નવરંગ નાગર પ્રગટિયાં મન પૂરવા બહુકામ ॥૨૭॥
 તત્ત્વ સંખ્યાએ કહ્યાં પદ સાર માંહે સાર ॥
 હવે કાંઈ એક સ્તુતિ કરું શ્રીવલ્લભરાજકુમાર ॥૨૮॥

॥ વલ્લભાખ્યાન - ત્રીજું ॥

(પ્રમેયપ્રકરણ-સ્થાનલીલા)

રાગ : ધન્યાશ્રી

આ પોષ-મધ્યાત્ને નોમે શ્રીનાથજી ॥
 અકકાજી ઉર ઉપન્યો આનન્દ ॥
 આ ચંદ શ્રીવૃન્દાવન તણો પ્રગટિયો ॥૧॥
 આ સૌભાગ્યસુંદરી મળી ધવલ ગાએ ॥
 સુહાય રૂડા કંઠના નાદ ॥
 આ આલ્હાદ ઊપન્યો તે અંગો-અંગ ઘણો ॥૨॥
 આ સૂતિકાસદન સોહામણાં ॥
 શોભા રૂડી લહેરડે જાય ॥
 આ વાજિંત્ર વાજે તે સમે તણાં ॥૩॥
 આ સર્વસ્વદાન તેણે સર્મે ॥
 કરે રે શ્રીવલ્લભજી ઉદાર ॥
 આ સુકુમાર સુત ઉદયો શ્રવણે સુણી ॥૪॥
 આ પાતાળે શેષનાગ રીઝિયા ॥
 ઊપર ઈન્દ્રાદિક દેવ ॥
 આ તતખેવ સુણિ નિસાણ વજડાવીયાં ॥૫॥
 આ સિદ્ધ ગન્ધર્વ ગણ/ગુણી અપસરા ॥
 ઉલટિયાં નૃત્યને નાદ ॥
 આ આલ્હાદ ભર્યા શ્રીવલ્લભજી યે માનિયાં ॥૬॥
 આ બ્રહ્મા મહાદેવ મુનિ હરખિયા ॥
 વરખિયા કુસુમસમૂહ ॥
 આ મોહ ટાળ્યો જગતનાં જીવનો ॥૭॥
 આ નિગમ સામ શાખા સહસ્રશુ ॥
 કરે રે ભલા નિર્દોષ ॥
 આ ઘોષપતિ ભગવન્ત ભેટતાં ॥૮॥
 આ વેદવિહિત કૃત્ય સર્વે કીધાં ॥
 દીધાં બહુ પેરેં ગૌદાન ॥
 આ માનશું સ્વજન સંતોષિયાં ॥૯॥
 આ કનકકચોળાં કુમકુમભર્યા ॥
 અક્ષત દૂર્વા ભર્યા રે સુથાળ ॥
 આ માળ પારિજાતની મહમહે ॥૧૦॥
 આ તોરણ પરણ સહકારનાં ॥
 ધરણીયે ચંદનતણાં નીર ॥

આ વીર શ્રીગોપીનાથ શ્રીવિઠ્ઠલ પ્રગટિયાં ॥૧૧॥
 આ દધિ દૂધ ધૃત મધુ માંડવે ॥
 શેરડિયે વહે રે સુગંધ ॥
 આ સુગંધ મોહ્યા અલિકુલ આવિયાં ॥૧૨॥
 આ સૂત માગધ સાધુ સર્વે મળ્યા ॥
 મળિયા તે માંહોમાંહ ॥
 આ ઉત્સાહ ભર્યો કો કોને જાણે નહીં ॥૧૩॥
 આ શુકદેવ સબળ આનંદિયા ॥
 વંદિયા શ્રીવલ્લભજનાં ચરણ ॥
 આ ગિરિધરણુ શ્રીભાગવત મ્હારું નિરખશે ॥૧૪॥
 આ સકલ કલા કલિકાલમાં ॥
 કલ્પદ્રુમ પ્રગટિયો આજ ॥
 આ કાજ મનવાંછિત પૂરવાં ॥૧૫॥
 આ તૈલંગતિલક ત્રિભુવનધણી ॥
 મણિ મરકત ધનવાન ॥
 આ સમાન રૂપ નિરખતાં કોયે નહીં ॥૧૬॥
 આ ગણક ગર્ગાદિક આવિયાં ॥
 ભાવિયાં દિયે રે આશીષ ॥
 આ જગદીશ શ્રીવલ્લભધેરે પ્રગટિયાં ॥૧૭॥
 આ ધવલધન્યાશ્રી ગાન જે કરે ॥
 ઉચ્ચરે શ્રીવિઠ્ઠલજી-અવતાર ॥
 આ સારસ્વતલીલા તે જન લહે ॥૧૮॥
 આ દાસનો દાસ જાય વારણે ॥
 બારણો રહ્યો રે ઉત્સવ જુવે ॥
 આ કો'એક ભાગ્યવંત ભગવદીય તે સમે ॥૧૯॥

॥ વલ્લભાખ્યાન - ચોથું ॥

(પ્રમાણપ્રકરણ-પોષણલીલા)

રાગ : ભૂપકલ્યાણ

તે પદ વંદુ શ્રીવલ્લભનંદજી ॥
 ત્રિભુવન મંગલ પરમાનંદજી ॥
 સકલ જીવનો ટાળ્યો દ્વંદ્વજી ॥
 જગમાં વ્યાપ્યો મુખ મકરંદજી ॥૧॥

-: ઢાળ :-

સુખદ વંદુ શ્રીવલ્લભ સુતનાં પદાંબુજ સુકુમાર ॥
 નિગમરહસ્ય વિચાર કીધો, સકલજન નિસ્તાર ॥૨॥
 બ્રહ્મકુલ હરિ અવતર્યા તે ટાળવા ભૂમિ ભાર ॥
 નાથ વિઠ્ઠલ નામ નિરૂપમ, વૃન્દાવન-શૃંગાર ॥૩॥
 એક રસના કેમ કહું ગુણ, પ્રગટ વિવિધ પ્રકાર ॥
 નિત્યલીલા નિત્યનૌતન, શ્રુતિ ન પામે પાર ॥૪॥
 સકલશાસ્ત્ર પ્રમાણ બોલે સારમાંહે સાર ॥
 તત્ત્વમાંહે તત્ત્વ ત્રિભુવન, ભક્તનો આધાર ॥૫॥
 સર્વે અંગો-અંગ રસભર્યા, રસભર્યા લોચન ચાર ॥
 ચલણ-વલણે બોધવ્યા હ્રદે, ભાવ અનેક પ્રકાર ॥૬॥
 મુખસુગંધે મોહ્યા અલિસકલ તે, આવી કરે રે ગુંજાર ॥
 સરસવચન ઉચ્ચારમાત્રે, સંશયનો પરિહાર ॥૭॥
 નામ-વ્યાજે પ્રગટ કીધો, મુક્તિ-શત્રુ-કાર ॥
 ભુજદંડપરસે ભય હર્યા, એવા નાથ અમિત ઉદાર ॥૮॥
 સ્વસ્વરૂપ અર્થે પ્રયોજિયા, કૃત હુતા જે સંસાર ॥
 રાજ-કાજે જોડિયા જન, ઉચ્ચાવચ નરનાર ॥૯॥
 આગળ અંશે પ્રગટિયા તે, ગ્રંથ કહ્યા બહુવાર ॥
 શ્રીયશોદોત્સંગ-લાલિત, પૂરણ અતિસુકુમાર ॥૧૦॥
 અનેક ધર્મ કહ્યાં પ્રભુજીયે, નિગમને અનુસાર ॥
 ગિરિરાજધરણનો તાપ ટાળ્યો, શ્રીલક્ષ્મણસુત નિરધાર ॥૧૧॥
 પોતે તે પ્રગટ પોતાતણો, રસતણો કર્યો રે ઉચ્ચાર ॥
 પોતે અંગો-અંગ સુખદ શોભા, સદન-અંગીકાર ॥૧૨॥
 સ્કંધસંખ્યા એ કહ્યાં પદ, શ્રીભાગવત રસરાજ ॥
 ભક્તજન પદરજ-પ્રતાપે સકલ સરિયાં કાજ ॥૧૩॥

॥ વલ્લભાખ્યાન - પાંચમું ॥

(પ્રમાણપ્રકરણ-ઉતિલીલા)

રાગ : સામેરી

(મંગલાચરણ)

શ્રીવિઠ્ઠલ સુખકારી ॥
નામે નિષ્પાપ થાય નરનારી ॥
દુર્ગતિ સકલ નિવારી ॥
પ્રગટ્યા શ્રીવ્રજપતિ રાસવિહારી ॥૧॥
માયિક-મત જેણે ખંડ્યો ॥
ભક્તિમારગ જેણે બહુપેરે મેંડ્યો ॥
ઉત્પથજન સર્વે દંડ્યો ॥
મૂરખ હેતુ કુશબ્દ વિતંડ્યો ॥૨॥
વદન-સુધાકર-જોતે ॥
વચન સરસ રસરાસ ઉદ્યોતે ॥
નવ-જલધન-વપુ પોતે ॥
ભક્તિ સરસ કીધાં પ્રભુ હો તે ॥૩॥
ભક્તિપક્ષ દઢ કીધો ॥
વચનસુધારસ જન શ્રુતિ પીધો ॥
અર્થ સકલ તેનો સીધો ॥
તે લીલામાંહે તાણીને લીધો ॥૪॥

-: ઢાળ :-

જે લીલામાં અંગીકાર કરિયો રે, તેનો સકલ તાપ નિસ્તરિયો રે ॥
જેને શ્રીવિઠ્ઠલનાથ વિચારે રે, તેને સકલ પદારથ ચારે રે ॥૫॥
ઉપરાંત ભજનફલ આપે રે, વ્રજમંડલ સ્થિર કરી સ્થાપે રે ॥
તેને દેવમુનિ સર્વે ગાયે રે, તે તો સર્વ ઉપરાન્ત સુહાયે રે ॥૬॥
તેને કાલ-કર્મ નવ બાંધે રે, યમ તે શિર ધનુષ ન સાધે રે ॥
એવો મારગ શ્રીવલ્લભવરનો રે, જ્યાં નહીં પ્રવેશ વિધિ-હરનો રે ॥૭॥
જ્યાં નિત્યરાસ બહુપેરે રે, મધ્ય નાયક નિરતત ઘેરે રે ॥
જ્યાં રત્નજટિત તટ સરિતા રે, નવપલ્લવ ભૂમિ હરિતા રે ॥૮॥

જ્યાં રત્નઘાતુ ગિરિરાજે રે, વાજિંત્ર વિવિધ પેરે વાજે રે ॥
 જ્યાં યુવતી-યૂથ બહુમાયે રે, શ્રીજી શ્યામલવર્ણ સુહાયે રે ॥૯॥
 ઓણી પેરે શ્રીગુસાંઈજીને જાણો રે, જાણી અહર્નિશ ગાઈ વખાણો રે ॥
 તે જીવ જાતિ હોય કોય રે, તેને તત્ક્ષણ સર્વે સુખ હોય રે ॥૧૦॥
 સેવક જન દાસ તમારો રે, તેને રૂપવિયોગ નિવારો રે ॥૧૧॥

॥ વલ્લભાખ્યાન - છઠું ॥

(પ્રમાણલીલા-મન્વન્તરલીલા)

રાગ : પરજ

સગુણ સનેહી સામળા વાલા અહર્નિશ દરશન આપો જી ॥
 પરમ સુખ દેવાને કાજે વ્રજમંડલ સ્થિર કરી સ્થાપો જી ॥૧॥
 શ્રીવલ્લભકુંવર કોડામણા તમારું નામ નિરન્તર લીજે જી ॥
 રૂપ-સુધારસ-માધુરી તે લોચન ભરિ-ભરિ પીજે જી ॥૨॥
 તે પદ ક્યારે દેખિશું જે ગોધન પૂંદે ધાયે જી ॥
 વ્રજસુન્દરી-મુખ-સુખ પામીને વારંવાર અઘાયે જી ॥૩॥
 દિવસે સહુ શ્યામા મળી, રસરૂપ તણો યશ ગાયે જી ॥
 ગોપમંડળી મધ્ય દેખીને વારંવાર સુખ થાયે જી ॥૪॥
 વાસરનિર્વાહ એમ કરે સખી સાયંકાળે પેખે જી ॥
 અલક મુખ ખુરજ લાગી તે, કમલ ભ્રમર વિશેખે જી ॥૫॥
 ગોપબાલક મંડલી મધ્યે રંગ અનેક ઉપજાવે જી ॥
 મત્ત-ગજગતિ-મલપતાં તે શ્રીગોકુલમાં આવે જી ॥૬॥
 લોચનભૂંગ પીયે ઘણું તે પ્રકટ મુખમકરંદ જી ॥
 કમલપત્ર શી આંખડી તે જોઈ-જોઈ ટાળ્યો દ્વન્દ્વ જી ॥૭॥
 જોતાં તૃપ્તિ ન ઉપજે પ્રભુ અધર સુધારસ પાયે જી ॥
 ભુજલતા ભીડી ભામિની ત્યારે દિવસ તાપ બુઝાયે જી ॥૮॥
 પૂરણસુખ દઈ ગોઝ માં, પ્રભુ આઘેરા પાઉં ધારે જી ॥
 જશોદાજી લે ભામણાં સુતનેં રાઈ-લૂણ ઉતારે જી ॥૯॥
 વસ્ત્રાંચલ મુખ રજ પોંછીને રૂપ સકલ નિહારે જી ॥
 ઉભી થાય રોમાવલી કર કોમળ અંગ સંભારે જી ॥૧૦॥

કરી પેરે પેરે વારણા સુતને સદનમાં પધરાવે જી ॥
 સુન્દરી ગૃહકારજ મીષે વળી નિરખવાને આવે જી ॥૧૧॥
 ઉખણોદક સોંધો ભેળીને અંગ અઘોળ કરાવે જી ॥
 અંગવસ્ત્ર કરી સ્વચ્છ વપુને પાછે તેલ લગાવે જી ॥૧૨॥
 અનેક સુગન્ધ વસન ને ભૂષણ, ફૂલ અંબોડે ફાવે જી ॥
 ઠણઠણતો વાલો લાડકડો તે ભોજનશાળાએ આવે જી ॥૧૩॥
 રાધા-અધર-સુધા વિના, પીયુને બીજું કાંઈ નવ ભાવે જી ॥
 પ્રાતઃ પધારે ને નિશાયે આવે વાલો પ્રીતિ નવી ઉપજાવે જી ॥૧૪॥
 માતાનું મન રંજવા વાલો આરોગ્યા બહુ સ્વાદે જી ॥
 સુગંધ બીડી કર ધરીને ઉઠ્યા નૂપુરને નાદે જી ॥૧૫॥
 સકલ વ્રજમાં પોઢિયા વાલો વિવિધ રસસુખદાન જી ॥
 એ લીલા મ્હારે મન વસો તે ભક્ત માગે માન જી ॥૧૬॥
 શ્રીવિઠ્ઠલ દ્વિજરૂપ તમારી, લીલા એણી પેરે ઝાઝી જી ॥
 ઓળવે કેમ ચાલશે જે પ્રીત અમશૂ બાઝી જી ॥૧૭॥

॥ વલ્લભાખ્યાન - સાતમું ॥

(જ્યોતિપ્રકરણ-ઈશાનુકથા)

રાગ : સામેરી

આપ સેવા કરી શીખવે શ્રીહરિ ॥
 ભક્તિપક્ષ વૈભવ સુદઢ કીધો ॥
 આપની લીલા તે વદન પોતે કહી ॥
 ઉચ્ચાર આનંદ તે અધિક દીધો ॥૧॥
 વેદદધિ મધ્ય નવનીત જે ભજનરસ ॥
 મથિત માધુરી જીવે શ્રવણ પીધો ॥
 તકસમ કર્મપથ સ્નેહ-રસ-હીન જે ॥
 શ્વેત જાણી વિમુખ તાણી લીધો ॥૨॥
 એ ચરણશરણ વિના લોક દશચારમાં ॥
 કહોને કોનો કાંઈ અર્થ સીધો ॥
 શું કહું ચતુર થઈ થઈ અને વિસ્તરે ॥

ભજે નહીં પશુ જેમ વિષય કીધો ॥૩॥
 બોલ વલ્લભસુવન વિમલ વાણી ॥
 જેની ગતિ બ્રહ્માદિ દેવે ન જાણી ॥
 ગૂઢ રસ તત્ત્વ જે વેદની વાણી
 તે પ્રકટ કીધી ભક્ત હેત જાણી ॥૪॥
 નંદનંદનરૂપે રાસલીલા કરી ॥
 પોતે ન ઉચ્ચરી છાની રાખી ॥
 દિવસ એકાદની ઉત્તરાકુંવર પ્રતિ ॥
 વ્યાસનંદન વિમલ વદન ભાખી ॥૫॥
 બ્રહ્માદિ મહામુની અતિજ્ઞાન પારંગત ॥
 તે મધુસિંધુની કહીયે માખી ॥
 ન કોઈ હુવો ન હોય એ રૂપ સમ ॥
 તેહના સકલ નિજનિગમ સાખી ॥૬॥
 એ પ્રભુ રસપુંજ તે ભૂમિપર રુચિ કરી ॥
 ભાગ્યહીન જીવ જેણે કણિકા ન ચાખી ॥
 તેને દેવ ઉપર રહ્યા ધિક્કાર બોલે ॥
 મંદમતિ કહી અને નિન્દા દાખી ॥૭॥
 વિબુધ વાંછે વાસ વસુમતી ઉપરે ॥
 શ્રીવલ્લભકુંવરની ટહેલ કરવા ॥
 ઘોષથી વેગે પાઉં ધારિયા ગિરિ ભણી ॥
 શ્રીગિરિરાજધરણનો તાપ હરવા ॥૮॥
 કૂલ ફેંટે ભર્યા વસન વાઘા તણાં ॥
 વિવિધ ભૂષણ તે અંગ ધરવા ॥
 તુરંગ ચાલ્યો વાયુ વેગે ઉતાવળો ॥
 જાણે નૌકા ચાલી સિંધુ તરવા ॥૯॥
 દિવસ એકાર્ધનો વિરહ તે યુગસમો ॥
 નિરાંજન મિષે રૂપ હૃદય ધરવા ॥
 જીવને એહ કૃત્ય નિત્યપ્રતિ ક્ષણુ-ક્ષણુ ॥
 ‘શ્રીવિઠ્ઠલનાથ’ એવા ઉચ્ચરવા ॥૧૦॥
 રૂપ બેઉ એક તે ભિન્ન થઈ વિસ્તરે ॥
 વિવિધ લીલા કરે ભજનસાર ॥
 વિવિધ વચનાવલી નયન સેને કરી ॥

સંજ્ઞા સૂચવે નિશિ વિહાર ॥૧૧॥
 રત્નમુક્તાવલી પાટસૂત્રે કરી ॥
 ગલસરી શોભિતા કરે શૃંગાર ॥
 વિવિધ કુસુમાવલી ગ્રથિત હાથે કરી ॥
 એક-એકને કંઠે આરોપે હાર ॥૧૨॥
 વિવિધ મેવા ભોગ મધુર મિષ્ટાન્ન રસ ॥
 રસમસ્યા અર્પે તે બહુ પ્રકાર ॥
 વિવિધ બીડાં સુગંધ કર્પૂર એલચી ॥
 લવિંગ-પૂંગી અને ખેરસાર ॥૧૩॥
 વ્યંજન શીતલ વાયુ મુકુર કર-કમલ ધરિ ॥
 દેખાડતાં મોહે સકલ સંસાર ॥
 એહ સેવારસ પ્રકટ પોતે કરી ॥
 નિજ સેવક તણી કીધી સાર ॥૧૪॥
 એ અહર્નિશ ધ્યાન શ્રીવલ્લભાધીશનું ॥
 સકલ કલિ-મલ-દુરિત-કોટિ ક્ષાલે ॥
 એ પ્રભુ ભુવિ પ્રકટ વિપ્ર-વર-તનુ ધરી ॥
 દીઠડે ત્રિભુવન તણાં ચિત્ત ચાલે ॥૧૫॥
 જાલરંધ્રે સખી જાણે ચિત્રે લખી ॥
 વાંછિતા નાથની છબિ નિહાળે ॥
 કમલ ખંજન મીન મધુપ જ્યાં ત્યાં થકી ॥
 વક લોચન પ્રાંત પાછા વાળે ॥૧૬॥
 હાવભાવાદિક કોટિ-કોટિ કરે ॥
 મદન-જવર-વ્યથા તે વેગે ટાળે ॥
 દાસનો દાસ ભાણે સકલ સજ્જન સુણે ॥
 શ્રીવિઠ્ઠલ આપનું બિરદ પાળે ॥૧૭॥

॥ વલ્લભાખ્યાન - આઠમું ॥

(જ્યોતિપ્રકરણ - નિરોધલીલા)

રાગ : ધન્યાશ્રી

લલિત મનોહર શ્રીવલ્લભ-સુવન-સુજાણ ॥
 નખશિખ સુન્દર વ્રજજન-જીવન-પ્રાણ ॥૧॥
 વદનકાંતિ જાણે ઉદયા કોટિક ભાણ ॥
 દ્વિજકુલમંડન પ્રગટ્યા પુરુષ પ્રમાણ ॥૨॥
 નામ નિરૂપમ ઉચ્ચરે સકલકલ્યાણ ॥
 તેના સાખી ચારે વેદ-પુરાણ ॥૩॥
 અસુર હણેવા બ્રહ્મવાદ કરપાણ ॥
 ભક્તિ કરે સહુ વાજંતે રે નિસાણ ॥૪॥
 વૈષ્ણવજનને આપે પદનિર્વાણ ॥
 મારગ મુક્તો કોઈ ન માગે દાણ ॥૫॥
 ચરણચાખડી વંદે રાણોરાણ ॥
 સરસ થયા જે હુતા પ્રેત પાષાણ ॥૬॥
 હતિત-પતિતનું જુવો તમે પ્રકટ ઔધાણ ॥
 શેષ સહસ્રમુખ ઉચ્ચરે જેના વખાણ ॥૭॥
 ચૌદ લોકમાં વરતે જેની આણ ॥
 ત્રાસ તિમિરનું જાણે સકલ વિહાણ ॥૮॥
 અધર્મ સકલનું પેરે પેરે કીધું વિત્રાણ ॥
 ધર્મ સકલનું પ્રભુજીયે કીધું ત્રાણ ॥૯॥
 સન્મુખ કીધાં જે હુતા ભ્રષ્ટ અજાણ ॥
 નિર્ભય કીધાં શિરપર ધીર નિજપાણ ॥૧૦॥
 નિગમતત્ત્વરસ યશ ભર્યા અમૃતસંધાન ॥
 રૂપસુન્દરતા શું કહું! નહીં કો'એ સમાન ॥૧૧॥
 કૃપા કરી હરિ રાખી બહુ વિધ કા'ન ॥
 સેવક જનને રાખી લ્યો એહ લ્હાણ ॥૧૨॥

-: ઢાળ :-

એવા તે ગુણનિધિ નાથ ગાતાં બ્રહ્મહત્યાદિક અઘ ટળે ॥
 લીલા તે લહરી સિંધુ ઝીલે રાસરસિકને જઈ મળે ॥૧૩॥
 નિઃસાધન-જન-હિત કરેવા શ્રીનાથ વિઠ્ઠલ આવીયા ॥
 વ્રજમાં તે હીડે મલપતા તે વ્રજસખી મન ભાવીયા ॥૧૪॥
 કમલનેણે ને અમૃતવેણે વાક્યમાધુરી રેડતા ॥
 વેદધ્વની મિષે હસ્તચલણે શોભે સૌને તેડતા ॥૧૫॥
 રંગે તે રમતા રસભર્યા પ્રભુ ઘોષમાં લીલા કરે ॥

અધિક-અધિક પ્રતાપપૂરણ યશ દશોદિશ વિસ્તરે ॥૧૬॥
 ભાંતિ-ભાંતિ લીલા કરે પ્રભુ સાતે સ્વરૂપ સોહામણાં ॥
 એક-એકથી અધિક શોભા વ્રજસખી લે ભામણાં ॥૧૭॥
 પેરે પેરે પરિવાર સોહે, દેવ મોહે નિરખતાં ॥
 ઉત્સાહ આનન્દ અધિક વાધ્યો કુસુમ વરખે હરખતાં ॥૧૮॥
 પ્રતિ સદન શોભા અતિઘણી ભણી વેદ વદને ન જાય ॥
 મકરંદ માતા ભ્રમર ગુંજે પક્ષિનાદ સુહાય ॥૧૯॥
 અંતઃપુરલીલા કરે પ્રભુ સકલજન સંતોષતાં ॥
 જાણે તે મત્ત માતંગ છૂટ્યા નુપુરને નિરઘોષતાં ॥૨૦॥
 હાર કંકણ કર્ણભૂષણ નાદ નાના હીંડતાં ॥
 ગાન ગાયે ને સૂર સુહાયે 'શ્રીનવનીતપ્રિયાજી'ને પોઢતાં ॥૨૧॥
 સંધ્યા સમે શૃંગાર નૌતન ફૂલ ગૂંથે સહુ મળી ॥
 સદનશોભા નિરખતાં તે લક્ષ્મી મન પામ્યા રળી ॥૨૨॥
 વાસ વાંછે વ્રજ વસેવા એણી પેરે સુખ પામવાં ॥
 શ્રીપુરુષોત્તમ ઉત્તમ વરને સમે જોઈ શિર નામવાં ॥૨૩॥
 લીલાને અનુસાર કલરવ કૂજતાં દ્વિજ શોભતાં ॥
 સ્વસ્વભાવ-ત્યાગી ધ્યાનરાગી કોઈક ભાવે લોભતાં ॥૨૪॥
 સહચરીરત્ન સુકંઠ નાદે ગાન સુયશ પ્રકાર ॥
 રસિક જન સહુ સંગ મળીને કરે તે ઉચ્ચાર ॥૨૫॥
 એણી પેરે લીલા કરે શ્રીવલ્લભરાજકુમાર ॥
 ભક્તજનનાં કોડ પૂરો આપો ચરણવિહાર ॥૨૬॥

॥ વલ્લભાખ્યાન - નવમું ॥

(જ્યોતિપ્રકરણ-મુક્તિલીલા)

રાગ : બિભાસ

નિત પ્રતિ ક્ષણુ ક્ષણુ સમરિયે,
 શ્રીવલ્લભનો પરિવાર રે રસના ॥
 શ્રીપુરુષોત્તમ પ્રગટિયા,
 જગતનો કરેવા ઉદ્ધાર રે રસના ॥૧॥

કલિમાં કારણ એહ છે,
 બીજું સર્વે ભૂમિનો ભાર રે રસના ॥
 એ વિના બીજું સર્વે બાદલું,
 ચૌદલોકનો શણગાર રે રસના ॥૨॥
 ‘શ્રીગોપીનાથજી’ સોહામણા,
 નવજલ ઘન તનુ ભાણ રે રસના ॥
 સુખદાતા લઘુ ભ્રાતનાં,
 પુરણ પુરુષ પ્રમાણ રે રસના ॥૩॥
 કમલલોચન કરુણા ભર્યા,
 ‘શ્રીવિઠ્ઠલ’ સુખરાસ રે રસના ॥
 દીઠડે તાપ ત્રિવિધ ટળે,
 સ્મરણ માત્ર અઘનાથ રે રસના ॥૪॥
 ‘શ્રીગિરિધર’ નર ભૂષણ ભ્રાત,
 સકલ ધુરિધાર રે રસના ॥
 વક્તા વેદ શાસ્ત્ર તણાં,
 ‘શ્રીભામિનીજી’ ભરતાર રે રસના ॥૫॥
 ‘શ્રીગોવિન્દજી’ આનન્દમય,
 ધર્મ સકલનું ધામ રે રસના ॥
 ‘શ્રીરાણીજી’ રંજન રૂડલા ભક્ત,
 સકલ વિશ્રામ રે રસના ॥૬॥
 ‘શ્રીબાલકૃષ્ણજી’ બાલુવા,
 સુંદર ભીનલે વાન રે રસના ॥
 કમલ લોચન ‘કમલા’પતિ,
 છબિ નહીં કો’એ સમાન રે રસના ॥૭॥
 ‘શ્રીગોકુલપતિ’ અતિ ગુણનિધિ,
 તાત તણો પ્રતિબિમ્બ રે રસના ॥
 ‘શ્રીપારવતી’ પતિ પ્રેમશું,
 શોભા સકલ કુટુંબ રે રસના ॥૮॥
 ‘શ્રીરઘુપતિ’ અતિ ગજગતિ,
 રતિપતિ કડું બલિહાર રે રસના ॥
 ‘શ્રીજાનકી’ જીવન એ સદા,
 મધ્ય મણી રત્નમય હાર રે રસના ॥૯॥

‘શ્રીજદુપતિ’ જીવન જગતના,
 સદા મન પ્રસન્ન હુલાસ રે રસના ॥
 નાહ તે ‘શ્રીમહારાણી’ તણાં,
 મુખ માધુરી વિલાસ રે રસના ॥૧૦॥
 ‘શ્રીધનશ્યામજી’ સીંચે સુધા,
 જીવન સકલ બ્રહ્માંડ રે રસના ॥
 નાથ તે ‘શ્રીકૃષ્ણાવતી’ તણાં,
 લીલા નિત્ય અખંડ રે રસના ॥૧૧॥
 ‘શ્રીલક્ષ્મી’ ‘સત્યભામા’ બેહુ,
 અગ્રજની અનુહાર રે રસના ॥
 શ્રીનવનીતપ્રિયાજીને રીઝવ્યા,
 સેવા વિવિધ પ્રકાર રે રસના ॥૧૨॥
 ‘શોભા’ ‘યમુના’ ‘કમલા’ ‘દેવકા’,
 જેને સાત બાંધવ સોભાગ રે રસના ॥
 એહુના ચરણસ્મરણ કરી, શ્રીવિઠ્ઠલ-
 પદ-રજરતિ માંગ રે રસના ॥૧૩॥
 પુત્ર પૌત્રાદિક સુખ શું કહું,
 જો તૂ મુખમાં એક રે રસના ॥
 ‘શ્રીવિઠ્ઠલ’ કલ્પદ્રુમ ફળ્યો ,
 તેની શાખા પસરી અનેક રે રસના ॥૧૪॥

॥ ઈતિ શ્રીગોપાલદાસજીકૃત નવ-આખ્યાન સંપૂર્ણમ્ ॥

(૬૮)

॥ મૂલ પુરુષ ॥

રાગ : બિલાવલ-ચોખડા

મૂલ પુરુષ નારાયણ યજ્ઞ,
શ્રુતિ અવતાર ભયે સર્વજ્ઞ;
શાખા તૈત્તિરીય ગોત્ર ભારદ્વાજ,
તૈલંગ કુલ ઉદિત દ્વિજરાજ.
દ્વિજરાજતે હરિ આય પ્રગટે, સોમયજ્ઞ કિયો જબે,
કુંડતે હરિ કહી બાની, જન્મ કુલ તુમહારે અબે;
ચકિત તત્ક્ષણ ભયે સબ જન, ઐસી અબલોં ન ભઈ કબે,
સુનત હી મન હરખ કીનો, ધન્ય ધન્ય કહ્યો સબે...૧

-: છંદ :-

તિન કે પુત્ર ભયે ગંગાધર,
તિન કે ગણપતિ સુત વલ્લભવર;
શ્રીલક્ષ્મણ ભટ્ટ અનુભવ દેવ,
શુદ્ધ સત્ત્વ જ્યો શ્રીવસુદેવ.
સત્ત્વગુણ વિદ્યા પયોનિધિ, વિશદ કીર્તિ પ્રકટઈ,
ગામ કાંકરવારમેં રહી, જાતિ સબ હરખિત ભઈ;
પર્વ પર સકુટુંબ લેકેં, ચલે પ્રાગકૂં સાથ લે,
સ્નાન-દાન દિવાય દ્વિજકૂં, ચલે કાશી પાત લે...૨
કછુક દિન રહીકે ચલે સબ દક્ષણ,
આનંદિત તનુ સકુન સુલક્ષણ;
ચંપારણ્યમેં જબ આયે,
ઈલમ્માગારુ ગર્ભ સ્પિત જતાયે.
સ્રાવ જાનિ ચલે તહાંતે, નગર ચૌડામેં બસે,
જગતમેં આનંદ ફેલ્યો, દશ દિશા માનો હસે;
ચેન હે સુનિ ચલે કાશી, ફેર વહી બન આવહી,
અગ્નિ ચહુંધા મધ્ય બાલક, દેખિ સન્મુખ ધાવહી...૩
મારગ દિયો જાનિ જિય માતા,

લિયે ઉછંગ મોલે દિયો હૈ વિધાતા;
 તાત સુનત દૌરી કંઠ લગાયે,
 તિહીં છિન મંગલ હોત બધાયે.
 મંગલ બધાયો હોત તિહું પુર, દેવ દુંદુભી બાજહીં,
 જોતસીકો લગ્ન પૂછત, પ્રથમ સમયો સાધહીં;
 ધન્ય સંવત પંદ્રહા, પૈંતીસ માધવ માસ હૈ,
 કૃષ્ણ એકાદશી શ્રીવલ્લભ, પ્રકટ વદન વિલાસ હૈ...૪
 શ્રીવલ્લભકું લે આયે કાશી,
 સુંદર રૂપ નયન સુખ રાશિ;
 સાત વરસ ઉપવિત ધરાયે,
 તબતેં વિદ્યા પઢન પઠાયે.
 પઢેં ચારોં વેદ અરુ, ખટશાસ્ત્ર મહિના ચારમેં,
 તાતકું અચરજ ભયો, યહ કોન રૂપ બિચારમેં;
 નિંદ આઈ કલ્હો પ્રભુ, સંદેહ ક્યોં તુમ કરત હો,
 પ્રથમ બાનિ ભઈ હૈ સો, પ્રકટ જાનો અબ ભયો...૫
 જાગ પરી કલ્હો પત્ની આગે,
 યે હેં પૂરણ બ્રહ્મ અનુરાગે;
 શ્રીમુખ વચન કહે શ્રીવલ્લભ,
 માયામત ખંડન ભયો સુલભ.
 સુલભતેં દક્ષિણ પધારે, ગ્યારે બરસકો વપુ ધરે,
 દેખ મામા હરખ કેં, આદર કિયો 'આવો ધરે';
 વિદ્યાનગર 'કૃષ્ણદેવ' રાજા બહુત મતહી જહાં મિલે,
 જીતવે 'કનકાભિષેક'સૂં, પઢે આવત ઈહાં પહિલે...૬
 રામાનુજ અરુ મધ્વાચાર્ય,
 વિષ્ણુસ્વામી, નિમાદિત્ય, હરિભજ;
 શંકરમેં અનુસરત ઔર મત,
 યુક્તિ બલતેં આજ સબલ અતિ.
 સબલ સુન આપુહિ પધારે, દ્વારપેં પહુંચે જબેં,
 ભૃત્ય દૌરી પ્રતાપ બરન્યો, 'રાય આવો યહાં અબેં';
 રાય આય પ્રણામ કીનો, 'સભામેં જુ પધારિયે,
 સુનહો બિનતી કૃપા સાગર, દુષ્ટ મતહિ વિદારિયે...'૭
 ગજગતિ ચાલ ચલે શ્રીવલ્લભ,

ઈનકી કૃપા ભયે સબ સુલભ;
રવિકે ઉદય કિરણ જ્યો બાઢી,
તૈસી સભા પાંત ઉઠિ ઠાડી.

ઠાડે સબ સ્તુતિ કરે જબ, કિયો 'માયા મત' ખંડન,
શબ્દ 'જે જે' હોત સબ મુખ, ભક્તિ પથ ભુવ મંડન;
સ્તુતિ કરે દ્વિજ હાથ જોરે, રાય મસ્તક નાવહી,
પરમ મંગલ હોત હે, 'કનકાભિષેક' કરાવહી...૮

પાછે જલસોં ન્હાય બિરાજે,
વિનતી કરી રાય મન સાજે;
'દ્રવ્ય સબે અંગીકૃત કરિયે',
પ્રભુ બોલે 'યહ નાંહી ગ્રહિયે.'

'ગ્રહિયે નાહિન સ્નાન-જલવત, બાંટ સબકોં દીજિયે',
બાંટ દીનો કરી બિનતી, મોહિ શરણ જુ લીજિયે;
કૃપા કરિકે શરણ લીનો, થાર ભરિ મહોરેં ધર્યો,
સમ લેકેં કહ્યો, 'દૈવી-દ્રવ્ય અંગીકૃત કર્યો'...૯

તહાંતે પંઢરપુર જુ સિધારે,
શ્રીવિઠલનાથ મિલનકું પધારે;
ભીમરથી કે પાર મિલે જબ,
દોઉ તનમેં આનંદ બઢ્યો તબ.

બઢ્યો આનંદ કરી બિનતી, આપકો યહ શ્રમ ભયો,
કહિ શ્રીવિઠલનાથજીને મિત્રતા-પથ પ્રકટિયો;
ફેર શ્રીગોકુલ પધારે, નિરખ યમુના હરખહી,
સંગ દમલાદિક હતે, તિનપેં કૃપા રસ બરખહી...૧૦

એક સમે ચિંતા ચિત્ત આઈ,
દૈવી કિહીં બિધ જાની જાઈ?
આસુરીસૂં સબ મિલિત સદાહી,
ભિન્ન હોય સો કૌન ઉપાઈ.

ભિન્નકો જબ ચિત્ત ધર્યો, તબ પ્રભુ પધારે તિહિં સમેં,
મધુર રૂપ અનંગ મોહિત, કહત સુધ કીને હમેં;
કરો અબતેં બ્રહ્મ કો, સંબંધ દૈવી સૃષ્ટિ કો,
પાંચ દોષ ન રહે તાકે, 'નિવેદન' કરો વૃષ્ટિ કો...૧૧

વચન સુનિ હરખે શ્રીવલ્લભ,

યહ આજ્ઞાતે પરમ અતિ સુલ્લભ;
 કંઠ પવિત્રા લે પહરાયે,
 મિસરી ભોગ ધરિ મન ભાયે.
 ભયો ભાયો ચિત્તકો, તબ પુષ્ટિ પથકૂં અનુસરે,
 શરણ જે આવત નિરંતર, કાલ-ભયતે ના ડરે;
 પ્રકટ સબ લીલા દિખાવત, નંદ-નંદન જે કરી,
 અવનિ પર પદ પન્ન રાખી, પરિક્રમા મિષ ઉર ધરી...૧૨
 ફેરિ પંઢરપુર જબ આયે,
 શ્રીવિઠ્ઠલનાથ કહી મન ભાયે;
 'કરિ વિવાહ બહુ રૂપ દિખાઓ,
 મેરો નામ સુવનકો ધરાઓ.

ધરો ચિત્તમેં બાત યહ, કાશી વિવાહ જુ હોયગો,
 મેં કહ્યો દ્વિજ આય બિનતી, કરે ચરણ સમોયગો';
 આય વહાંતે વિવાહ કીનો, અધિક મંગલ તબ ભયો,
 નામ ધર્યો 'શ્રીમહાલક્ષ્મી', દેખિ જોરિ દુઃખ ગયો...૧૩
 પરિક્રમા ત્રીજી ચિત્ત આઈ,
 નિકસ ચલે શ્રીવલ્લભરાઈ;
 ઝારખંડમેં પ્રભુને જતાઈ,
 અબકે મોહિં મિલો મનભાઈ.

મિલેંગે હરિદાસપેં, જહાં તીન દમન કહાવહીં,
 ઈન્દ્ર, નાગ જુ દેવદમન, સો મેરો નામ ધરાવહીં;
 ફેરકે જબ વ્રજ પધારેં, પાંચ સેવક સંગ હૈં,
 સદૂ હૈ આન્યોરમેં, તહાં દ્વારપેં ઠાડે રહે...૧૪

સદૂ કહિ 'સ્વામી કછુ ખૈહૈં?',
 મેઘન કહિ 'સેવકહો લૈહૈં';
 ઈતને પ્રભુ ગિરિ ઉપર બોલે,
 'લાઈ નરો દૂધ' રહે અનબોલે.

બોલી નરો 'યહ પાહુને આયે, તિનહીં કો બૈઠારિયેં',
 પ્રભુ કહત 'મોહેં બેર લાગત, ભલી ચિત્ત બિચારિયેં';
 લે ગઈ પય પ્યાય આઈ, દેખ શ્રીવલ્લભ કહ્યો,
 'બચ્યો હોય કછુ હમેં દીજેં', બોલ પહેલોહી ગહ્યો...૧૫
 દેખ નરો બોલી 'હોં વારી,

નામ દિજિયે ગર્વ પ્રહારી’;
નામ દીનો પૂછિ ‘વે કહાં હૈ?’,
કહિ-પર્વત પર જાઓ તહાં હૈ.

તહાં દેખે પ્રાણપતિ તબ, હુલસિ દોઉ તન ફૂલહી,
વહી સમે સુખ કહિ ન આવે, પંગુ ગતિ-મતિ ભૂલહી;
હસિ કહ્યો ‘સકુટુંબ આવો, નિકટ રહી સેવા કરો’,
માનિ બચન પ્રમાણ કીનો, સાસરે દિશ પગ ધર્યો...૧૬

કછુક દિન રહી સંગ લે આયે,
બસે અડેલમેં નિજ હરખાયે;
સંવત પંદ્રહા સડસઠ આયો,
આસો વદિ દ્વાદશી શુભ ગાયો.

ગાયો શ્રીગોપીનાથજી, જબ જન્મ લીનો આયકે,
જાનિ બલકો રૂપ હરખિત, દેત દાન બઢાયકે;
ફેરકે ચરણાટ આયે, કછુક દિન રહે જાનકે,
ધન્ય સંવત પંદ્રહા, ધન બહોતરા શુભ માનકે...૧૭

પોષ કૃષ્ણ નવમી જબ આઈ,
ઘર ઘર મંગલ હોત બધાઈ;
શ્રીવિઠ્ઠલનાથ પ્રકટ ભયે સુનિ કે,
કહત ફિરત આનંદ ગણ ગુનિ કે.

આનંદ બાદ્યો ચહું દિશા, છબી નિરખી શ્રીવલ્લભ હસે,
બેઉ કછુ મુસકાય ચિતયે, દોઉ હસન મેરે મન બસે;
તિલક મૃગમદ છિપ્યો હરખિત, કહાંલો ગુણ ગાઈયે,
કૃપાતે ઉછલિત નિજ રસ, છિપત નાહી છિપાઈયે...૧૮

શ્રીગોકુલમેં વાસ સુહાયો,
શ્રીરુક્મિણી, પન્નાવતી-પતિ ગાયો;
શ્રીગિરિવરધર જિનહીં છબિલો,
શ્રીનવનિતપ્રિય અરવિલો.

-: છંદ :-

પ્રિય મથુરેશ, શ્રીવિઠ્ઠલેશ, શ્રીદ્વારકેશ જુ,
શ્રીગોવર્ધનધર, શ્રીગોકુલચંદ્રમા, શ્રીમથુરેશ જુ;
શ્રીમદનમોહન અષ્ટ, યહ વિધિ, રમણ શ્રીવિઠ્ઠલનાથકે,
તાતકો ચિત્ત જાનિ સેવા, વિસ્તરી સબ સાથકે...૧૯

પંદ્રહસે સત્તાણું કાર્તિક,
 વિમલ દ્વાદશી મંગલ નિત ઢિંગ;
 પ્રથમ પુત્ર પ્રકટે શ્રીગિરિધર;
 ષટ્ ગુણ ધર્મી, ધર્મ ધુરંધર.

-: છંદ :-

ધુરંધર ઐશ્વર્ય શ્રીગોવિંદ, પંચદશ નિન્યાનવેં,
 ઊર્જ શામલ અષ્ટમી શુભ, ગુરુ સુદિન પ્રકટે જબેં;
 ઋતુ વિયત શૃંગાર આશ્વિન, અસિત તેરસ ભ્રાજહી,
 શ્રીબાલકૃષ્ણજી મહા પરાક્રમી, વસુખ સોલેં રાજહી...૨૦
 કવિ સહ સુદિ સાતેં શ્રીગોકુલપતિ,
 યથ સ્વરૂપ માલા સ્થાપિત રતિ;
 સોરહસે ગ્યારહ કાર્તિક સિત,
 અર્ક બુધ રઘુનાથ શ્રી સહિત.

-: છંદ :-

હેતુ નિજ અભિધાન પ્રકટે, તાત આજ્ઞા માનકે,
 તિથિ કલા બુધ મધુ છઠ, વિમલ જ્ઞાન બખાનકે;
 શ્રીયદુનાથ પ્રકટે રત્નો, વિરહ શ્રીધનશ્યામ સ્વરૂપકે,
 સહ કૃષ્ણ તેરસ રવિજ રિશ્ન, સત કલા શ્રીવિઠલ ભૂપકે...૨૧
 ભામિની, રાની, કમલા બખાની,
 પારવતી, જાનકી, મહારાની;
 કૃષ્ણાવતી મિલિ સાતોં કહાયે,
 યહ અલૌકિક, રૂપ મહાયે.

-: છંદ :-

મહા અલૌકિક અગ્નિ કુલ સબ, અલૌકિક અષ્ટછાપ હે,
 અલૌકિક સબ ભક્તજન જે, શરણ લીને આપ હે;
 યથામતિ કછુ બરનિ આઈ, જાનિયો યહ દાસ હે,
 ‘શ્રીદ્વારકેશ’ નિરોધ માગે, યહી ફલકી આશ હે...૨૨
 ॥ ઈતિ શ્રીદ્વારકેશજી મહારાજ વિરચિત મૂલપુરુષ સંપૂર્ણમ્ ॥

(૬૯)

॥ શ્રીસર્વોત્તમજનું ધોળ ॥

(મંગલાચરણ)

ભલે પ્રકટ્યા શ્રીવલ્લભદેવ, શ્રીપુરુષોત્તમ ભૂતલ ફરી જ,
નહીં પ્રાકૃત ધર્મનો લેશ, અપ્રાકૃત નિજ વપુ ધરી જ...૧
કરે નિગમ નિરૂપણ એમ, તે સાકારની સ્તુતિ કરી જ,
મહાકલિ કાલાદિક દોષ, પંડિતની દષ્ટી તિમિર ભરી જ...૨
મહિમા નવ જાણે જેહ, તે કહીએ ખરા સુર-અરિ જ,
વ્હાલે દયા કરી મુખ રૂપ, નિજલીલા પ્રકટ કરી જ...૩
જેની વાણી અતિ દુર્બોધ, થાય સુબોધ જેણે કરી જ,
જેનાં અદ્યોત્તરશત નામ, તે કહીએ મહા અઘ હરી જ...૪
જેનાં ઋષિવર અગ્નિકુમાર, જગતી છંદ નામે ધરી જ,
શ્રીકૃષ્ણ કમલમુખ દેવ, બીજ દષ્ટિ કરુણા ભરી જ...૫
જેની ભક્તિમાં અંતરાય, તે નાશને પ્રયોજન સહી જ,
આપે અધરામૃતની સિદ્ધિ, તે મધ્યે નિશ્ચય કરી જ...૬

-: ઢાળ :-

વ્હાલો આનંદ^૧ પરમાનંદ^૨ કહેવાય,
શ્રીકૃષ્ણ કમલ મુખ^૩ કૃપાનિધિ^૪ થાય...૭
વ્હાલો દૈવી ઉદ્ધારણ પ્રયત્ન^૫ ઉપાય,
જેના સ્મરણમાત્રથી આર્તિ જાય^૬...૮
શ્રીભાગવત ગૂઢાર્થ પ્રગટાય^૭,
સાકાર બ્રહ્મનો વાદ સ્થપાય^૮...૯
વેદ-પારંગત^૯ ચૌદ ભુવન કહેવાય,
માયાવાદ નિરાકૃત^{૧૦} સહુ મળી ગાય...૧૦
સર્વ વાદી નિરાશ કીધા^{૧૧} તે લખાય,
ભક્તિમાર્ગ સરસ કમલ^{૧૨} વિકસાય...૧૧
શ્રી-શૂદ્રાદિકને ઉદ્ધારવા સમર્થ^{૧૩},
જેના સાધનબળથી ન થાય અર્થ...૧૨
‘અંગીકાર માત્રથી સર્વ સ્વકીયે,

કીધાં શ્રીગોપીજનપતિને પ્રિયે^{૧૪}...૧૩
 અંગીકાર કરે મર્યાદા અનુસાર^{૧૫},
 મહા કરુણાવંત^{૧૬} સમર્થ^{૧૭} અપાર...૧૪
 બહાલો અદેય દાન દેવાને ચતુર^{૧૮},
 મહા ઉદાર ચરિત્ર કરે ભરપૂર^{૧૯}...૧૫
 'લીલા દેખાડી પ્રાકૃતની જોલ,
 તે મિથે મોહ્યા સુર-રિપુ'^{૨૦} તેહ...૧૬
 વૈશ્વાનર^{૨૧} શ્રીવલ્લભ^{૨૨} છે નામ,
 બહાલો સુંદર રૂપ^{૨૩} સ્વજન-હિત-કામ^{૨૪}...૧૭
 કૃષ્ણ ભક્તિ કરે જન શિક્ષા કાજ^{૨૫},
 આપે અખિલ ઈષ્ટ^{૨૬} શ્રીવલ્લભરાજ...૧૮
 સર્વ લક્ષણથી સંપન્ન^{૨૭} વિવેક,
 શ્રીકૃષ્ણ જ્ઞાનદાતા^{૨૮} ગુરુ^{૨૯} એક...૧૯
 પોતાના આનંદ થકી બહુ પુષ્ટ^{૩૦},
 એનાં કમલપત્ર શા નેત્ર^{૩૧} સંતુષ્ટ...૨૦
 'કૃપાદષ્ટિની વૃષ્ટિથી હરખ્યા મન,
 તે દાસ-દાસી પ્રિય'^{૩૨} પતિ^{૩૩} જે અનન્ય...૨૧
 રોષદષ્ટિ કરે ભક્તિ-શત્રુ પ્રજાળ^{૩૪},
 ભક્ત સેવંતા^{૩૫} સુખ સેવા^{૩૬} રસાળ...૨૨
 એમની ભક્તિ વિના નહીં સેવા સાધ્ય,
 તે કારણથી કહીએ 'દુરારાધ્ય'^{૩૭}...૨૩
 જેનાં 'ચરણ-સરોજ દુર્લભ'^{૩૮} દર્શાય,
 તેના 'ઉગ્ર પ્રતાપ'^{૩૯} ત્રિલોકમાં કહેવાય...૨૪
 વચનામૃત કરી પૂર્યા સેવકના અર્થ^{૪૦},
 શ્રીભાગવત-અમૃત-મથન સમર્થ^{૪૧}...૨૫
 'તેનો સાર કહીએ વ્રજસુંદરીનો ભાવ,
 તેણે પરિપૂરણ છે દેહ ભરાવ'^{૪૨}...૨૬
 સાન્નિધ્યમાત્ર કરે કૃષ્ણપ્રેમ^{૪૩},
 ભક્તિ મુક્તિ દેવાનું એહનું નેમ^{૪૪}...૨૭
 એક રાસલીલામાં તેમનું તાન^{૪૫},
 પ્રભુ કૃપા કરીને કરે કથાનું દાન^{૪૬}...૨૮
 બહાલો 'વિરહના અનુભવને હેતે કાજ,

સર્વ ત્યાગ જણાવ્યો^{૪૭} શ્રીવલ્લભરાજ...૨૯
 ઉપદેશ કર્યો ભક્તિમાર્ગ આચાર^{૪૮},
 લોકમાંહે જણાવ્યો 'કર્મ-માર્ગ-પ્રચાર'^{૪૯}...૩૦
 'વેદશાસ્ત્ર કહ્યાં યજ્ઞાદિક દાન,
 તેનું ફલ મર્યાદા-ભક્તિ નિદાન'^{૫૦}...૩૧
 પ્રભુ 'પૂર્ણાનંદ'^{૫૧} છે 'પૂરણકામ'^{૫૨},
 સરસ્વતીના પતિદેવ^{૫૩} ઇશ અભિરામ^{૫૪}...૩૨
 બહાલે સહસ્ર કહ્યાં પુરુષોત્તમ નામ^{૫૫},
 નિજજનને આશ્રયનું છે ધામ^{૫૬}...૩૩
 'ભક્તિમાર્ગની રીતે કરવા ઉપદેશ,
 બહુ ગ્રંથ કરીને'^{૫૭} ટાળ્યો સંશયનો અંશ...૩૪
 જેને પામવાને છોડ્યા પ્રાણથી પ્રિયે^{૫૮},
 એવા ભક્ત સમાજ બિરાજે શ્રીયે^{૫૯}...૩૫
 આપ સાધન કરે નિજદાસને કાજ^{૬૦},
 એવા 'સમર્થ'^{૬૧} શ્રીવલ્લભ મહારાજ...૩૬
 'કરવા ભક્તિપ્રચાર જ ભૂતલ માંહી,
 વંશ કીધો'^{૬૨} પિતા^{૬૩} થઈને ગ્રહી બાંહી...૩૭
 સર્વ સામથ્યે ધર્યું પોતાને વંશ^{૬૪},
 ગર્વ દૂર કરીને^{૬૫} ટાળ્યો સંશયનો અંશ...૩૮
 પ્રભુ 'પતિવ્રતાના પતિ'^{૬૬} સાક્ષાત્,
 કરે ઇલલોક પરલોક દાન^{૬૭} વિખ્યાત...૩૯
 જેનાં અંતઃકરણ છે ગૂઢ અપાર^{૬૮},
 અંગીકૃતને જણાવ્યો મનનો વિચાર^{૬૯}...૪૦
 'ઉપાસનાદિક મારગ જે અન્ય,
 તેનો મોહ ટાળીને'^{૭૦} કીધા સેવક અનન્ય...૪૧
 કર્યો નિશ્ચય જે ભક્તિ સર્વથી વિશેષ^{૭૧},
 કીધો શરણમાર્ગનો જૂજવો ઉપદેશ^{૭૨}...૪૨
 શ્રીકૃષ્ણના મનની જાણે વાત^{૭૩},
 લીલા કુંજવિહારી પરિપૂરણ ગાત^{૭૪}...૪૩
 કથા-રસ મગ્ન સદા છે ચિત્ત^{૭૫},
 વીસર્યું સૌ તે થકી બીજું વિત્ત^{૭૬}...૪૪
 પ્રિય છે ઘણું વ્રજ^{૭૭} ને વ્રજનો વાસ^{૭૮},

કરે પુષ્ટિલીલા^{૯૯} એકાંત વિલાસ^{૯૦}...૪૫
 કરે ભક્ત-ઈચ્છા પરિપૂરણ દાન^{૯૧},
 નહીં નિજલીલાનું કોઈને જ્ઞાન^{૯૨}...૪૬
 અતિ મોહિત જેનું શીલ ઘણું^{૯૩},
 નહીં લોક વિષે આસક્તિ^{૯૪}...૪૭
 નિજ-ભક્ત વિષે આસક્તિ છે એક^{૯૫},
 પ્રભુ પાવન કીધા પતિત અનેક^{૯૬}...૪૮
 'જે કરે પોતાના ગુણનું ગાન,
 તેના હૃદયકમલ રહેવાનું સ્થાન'^{૯૭}...૪૯
 'નિજ યશરૂપી અમૃત લહરી,
 તેથી ભીંજવી સર્વ-રસ-વાસના'^{૯૮} હરિ...૫૦
 પ્રભુ પોતે સર્વ થકી છે 'પર'^{૯૯},
 ન કરે તુલ્યતા કોઈ અવર...૫૧
 'લીલારસ અમૃત તરંગ બહુ,
 ભીંજવ્યા છે ભક્ત શરીર સહુ'^{૯૦}...૫૨
 રુચિ આવે ગિરિ ગોવર્ધન વાસ^{૯૧},
 તે લીલામાં છે અતિશય ઉદ્ધાસ^{૯૨}...૫૩
 કરે યજ્ઞ-ભોગ^{૯૩} ને યજ્ઞ-કર્મ^{૯૪},
 આપે અર્થ કામ ને મોક્ષ ધર્મ^{૯૫}...૫૪
 પ્રભુ 'સત્યવચન'^{૯૬} છે 'ત્રિગુણાતીત'^{૯૭},
 નીતિ ચતુરાઈ છે અતિ અગણિત^{૯૮}...૫૫
 કરવા પોતાની કીર્તિ પ્રકાશ^{૯૯},
 કર્યું વ્યાસસૂત્રનું નૂતન ભાષ્ય^{૧૦૦}...૫૬
 'અતિ તુચ્છ તૂલ જે માયાવાદ,
 કરી ભસ્માગ્નિ'^{૧૦૧} સ્થાપ્યો બ્રહ્મવાદ^{૧૦૨}...૫૭
 અપ્રાકૃત ભૂષણની અતિ કાંતિ^{૧૦૩},
 હસતા મુખ^{૧૦૪} શોભે છે બહુ ભાંતિ...૫૮
 પ્રભુ ત્રણ લોકના ભૂષણસાર^{૧૦૫},
 પ્રગટ્યા ધરણીનું ભાગ્ય^{૧૦૬} અપાર...૫૯
 પ્રભુ સુંદરતા છે અતિશે અનૂપ^{૧૦૭},
 કેમ વર્ણન કરી શકું એ સ્વરૂપ...૬૦
 'સૌ માગે છે પોતાના જન,

ચરણારવિંદની રજ જે ધન^{૧૦૮}...૬૧
એ કહ્યાં એકસોને આઠે નામ,
શ્રીવલ્લભ આનંદનું છે ધામ...૬૨

-: વલણ :-

જે કોઈ શ્રદ્ધા કરી નિત્ય ગાયે રે,
તેનું મન પહેલું સ્થિર થાયે રે...૬૩
અધરામૃતની સિદ્ધિ પામે રે,
તેમાં સંશયનું નહીં નામે રે...૬૪
એ પામ્યા વિના મોક્ષ છે હીન રે,
તેના ફળમાં છે મુક્તિ લીન રે...૬૫
તેથી ‘સર્વોત્તમ’ જપ કરવો રે,
શ્રીકૃષ્ણ રસે મન ભરવો રે...૬૬
શ્રીવિઠ્ઠલ ઉચ્ચરિત એ નામ રે,
જે ગાયે તેના પૂરે કામ રે...૬૭
તેનો જન્મ સફળ કરી લેખે રે,
‘શ્રીવ્રજભૂષણજી’નાં સુખ દેખે રે...૬૮

॥ શ્રીસર્વોત્તમજી ધોળ સંપૂર્ણ ॥

॥ નવરત્નનું ધોળ ॥

શ્રીમદ્ વલ્લભ શ્રીમહાપ્રભુજીને નમું જ,
 શ્રીવિઠલેશ પ્રભુ લાગું પાય;
 શ્રીબાલકૃષ્ણજીને પ્રણમું જ,
 શ્રીવ્રજભૂષણજી પરમ કૃપાળ.૧ શ્રીમદ્...
 શ્રીવલ્લભ દેવે મહા કરુણા કરી જ,
 જેથી જીવનું કારજ થાય;
 સર્વ વૈષ્ણવની કૃતિ એ કરે જ,
 સઘળી ચિંતા નિવૃત્ત થાય.૨ શ્રીમદ્...
 દઢ આશરો શ્રીમહાપ્રભુજીનો રાખીએ જ,
 ચિંત નવ ધરીએ રે લગાર;
 સર્વે આત્મા શ્રીજીએ સમર્પીએ જ,
 એ છે ભક્ત તણા રે આધાર.૩ શ્રીમદ્...
 પુષ્ટિમારગમાં શ્રીજી રહે સદા જ,
 જીવ કીધા છે અંગીકાર;
 લૌકિકની ગતિ ન આપે કદા જ,
 પ્રભુ નથી જોતાં અધિકાર.૪ શ્રીમદ્...
 નામ-નિવેદન કીધા થકી જ,
 પ્રભુ રાખે પોતાની રે પાસ;
 વશ ન થાય એ પ્રભુ કોઈ થકી જ,
 વશ થઈ રહ્યા વલ્લભીની પાસ.૫ શ્રીમદ્...
 નિવેદન મંત્રનું સ્મરણ કરવું જ,
 સર્વદા ભગવદીઓની સાથ;
 અવૈષ્ણવની સંગે ન ફરવું જ,
 કૃપા થાય તાદશી હાથ.૬ શ્રીમદ્...
 ફળની ચિંતા નવ રાખીએ જ,
 પ્રભુ સર્વેશ્વર કહેવાય;
 સર્વ આત્મામાં શ્રીજી સાક્ષી છે જ,
 દૂર ભક્તથી કેમ રહેવાય.૭ શ્રીમદ્...
 પ્રભુને ગમે તે ખરું એમ જાણવું જ,

હરિનુ બિરદ છે દીન-દયાળ;
 સ્ત્રી-પુત્રાદિક પુષ્ટિમાં આણવા જ,
 યોગ્યતા ન વિચારે લગાર.૮ શ્રીમદ્...
 નિવેદન કરવું સર્વે સંગાથશું જ,
 અન્ય વિનિયોગની ચિંતા ન થાય;
 અજ્ઞાની હોય વા જ્ઞાન શું જ,
 સમજું અધિક છું એવું ન રાખ્ય.૯ શ્રીમદ્...
 જેણે આત્મનિવેદન કીધું છે જ,
 તેના ઉદ્ધારમા સંશય ન આણ;
 પ્રાણ સંગાથે પ્રભુજીને દીધું જ,
 તેથી સંશય મનમાં ન જાણ.૧૦ શ્રીમદ્...
 સમર્પણ મંત્ર મહા સમર્થ છે જ,
 ન જાણશો ઓછી એ વાત;
 કોઈ અંશ-કલા નથી પૂર્ણ છે જ,
 શ્રીજી પુરુષોત્તમ સાક્ષાત્.૧૧ શ્રીમદ્...
 પ્રભુ સર્વ થકી પોતે પર છે જ,
 વળી મહા સમર્થ એ સાથ;
 ભક્તનાં દુઃખ હરે ને, સુખ કરે જ,
 ચિંતા નવ કરીએ કોઈ વાત.૧૨ શ્રીમદ્...
 લૌકિક-વૈદિક સઘળાં કર્મ છે જ,
 પ્રભુ સિદ્ધ થાવા નહીં દેય;
 તોયે સેવા-સ્મરણ નવ છોડવું જ,
 પ્રીત ધરીને કરજો બેય.૧૩ શ્રીમદ્...
 પુષ્ટિમારગમાં શ્રીજી રહે સદા જ,
 વળી જીવનું કીધું શું હોય?;
 પ્રભુજી કરે તે સુખ માનીએ જ,
 સાક્ષી થઈ રહે સુખ હોય.૧૪ શ્રીમદ્...
 દીનતા ભાવ મનમાં રાખીએ જ,
 બીજા સાધનનું નથી કામ;
 સદા સેવા કરી શ્રી આરાધવા જ,
 ગુરુની આજ્ઞા થકી પડે ઠામ.૧૫ શ્રીમદ્...
 ગુરુની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન નવ કીજીએ જ,

શ્રીજીની ઈચ્છા એ થાય તે થાવ;
 આપણું મન ગુરુને દીજીએ જ,
 પ્રભુથી અધિક રાખીએ ભાવ.૧૬ શ્રીમદ્...
 સેવા કરો નિત્ય ચિત્ત પ્રીતશું જ,
 પ્રસન્ન થાએ પ્રભુજ ત્યાંય;
 પરીક્ષા અર્થે કદી નવ સુણો જ,
 ન ઉદ્વેગ ધરો મનમાંય.૧૭ શ્રીમદ્...
 તોએ ધીરજ રાખી સેવા કરવી જ,
 હરિ સુખ કર્તા છે સત્ય;
 એમની લીલા જાણી ચિંતા દૂર કરવી જ,
 વૈષ્ણવને એ રે જુગત્ય.૧૮ શ્રીમદ્...
 એકાદશ ઈન્દ્રિય પ્રભુને સન્મુખ જ,
 સેવામાં દિવસ ને રાત;
 એકે ઈન્દ્રિય વિમુખ ન કીજીએ જ,
 સર્વાત્મા ભક્તિ કરો અહો-રાત.૧૯ શ્રીમદ્...
 ‘શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ’ સદા જપો જ,
 ન વિસારશો પળ એક માત્ર;
 એ જુગતેથી ચિંતા દૂર કરો જ,
 થાશો શ્રીજીના કૃપાપાત્ર.૨૦ શ્રીમદ્...
 શ્રીમહાપ્રભુજ કહે મારી એ મતિ જ,
 જાણો એ જ ખરો નિરધાર;
 સર્વે વૈષ્ણવ રાખજો ચિત્ત ધરી જ,
 સંભારશો વારમવાર.૨૧ શ્રીમદ્...
 આ અમૂલ્ય ‘રત્ન’ જે કોઈ ચિત્ત ધરે જ,
 તેને પુષ્ટિભક્તિ દઢ ફળ હોય;
 ગાએ શીખે કોઈ સાંભળે જ,
 તેને પરમ આનંદ સુખ હોય.૨૨ શ્રીમદ્...

॥ નવરત્નનું ધોળ સંપૂર્ણ ॥

॥ શ્રીકૃષ્ણાશ્રયનું ધોળ ॥

ગતિ મારી કૃષ્ણ તમે હોજો,
 દાસ સામે દષ્ટિ કરી જોજો. ટેક
 સર્વ માર્ગ નષ્ટ થાએ જ્યારે,
 કલી ખલ ધર્મ પ્રસરે ત્યારે,
 પાખંડ લોકે પૂરણ ફેલાએ, - ગતિ.૧
 દેશો જ્યારે મ્લેચ્છ સહિત થાએ,
 પાપી તણા આલય કહેવાએ,
 સંત મન વિગ્રહ વિશેષ થાએ, - ગતિ.૨
 તિર્થો સર્વે દુષ્ટે કર્યા ગામી,
 મોક્ષ દેનારાં શ્રીગંગાજી,
 ગુપ્ત થયાં મૂળ દેવતા સ્વામી, - ગતિ.૩
 થયા સર્વે જીવ અહંકારી,
 લાભ પૂજા માંહે વહેવારી,
 તેમાં વૃત્તિ આપ હજો મારી, - ગતિ.૪
 મંત્ર ફળ તાત્પર્ય અધિષ્ઠાતા,
 જ્ઞાન વિના નાશને પામેલા,
 વૃત્ત યોગ પરમ પરાકાષ્ઠા, - ગતિ.૫
 જૈમિની શક્તિ ગૌતમ મતેથી,
 નાશ થયા કર્મ સકળ તેથી,
 ઉભય લોક સિદ્ધ કરો એથી, - ગતિ.૬
 પ્રાકૃત કાર્ય ભૂત બધા દેવો,
 ગણીતાનંદ એહુનો લેવો,
 પૂર્ણાનંદ શ્રીકૃષ્ણમાં દેવો, - ગતિ.૭
 અજ્ઞામિલ સરખા મહા પાપી,
 ખોટે નામે ઉદ્ધાર્યા એ કામી,
 અનુભવ ભક્તના અભીરામી, - ગતિ.૮
 વિવેક ધીરજ ભક્તિ રહિત પાપી,
 દીન છું હું સેવા તણી ખામી,
 એક વાત શરણ છું તમારી, - ગતિ.૯

સર્વ સામર્થ્ય જગજીવનરાયે,
બધા અર્થ જે હમાં સમાયે,
કરો પૂરણ ભક્તિ તણી સાહે, - ગતિ.૧૦
આ એ સ્તોત્ર આશ્રય થવાને,
માટે કહ્યું સાનિદ્ય ગાવાને,
દયા કરી શ્રીવલ્લભ રાયે, - ગતિ.૧૧
॥ શ્રીકૃષ્ણાશ્રયનું ધોળ સંપૂર્ણ ॥

(૭૨)

॥ રાસલીલામૃત ॥

બજત કુંજમેં મંજુ બાસુંરી, બ્રજ બધુ બંધી પ્રેમ ગાસ રી;
ઘર તજ્યો ગઈ કૃષ્ણ પાસ રી, શરદ-ચંદ કિનો ઉજાસ રી...૧
હરિ કિયો જબે મંદ હાસ રી, નિરખિકેં ભયો તાપ નાસ રી;
સુમન કુંજ રાજેં વિકાસ રી, ભ્રમર-પુંજ ગુંજે સુવાસ રી...૨
ગુન ભરી તિયા રૂપ-રાસ રી, પુનિ પ્રબીન હૈં પ્રેમ-ગાંસ રી;
અતનુ મોદ ભાવ પ્રકાશ રી, મિલ ગુપાલ કિનેં વિલાસ રી...૩
મદ ગુમાન હી જાન તાસુ રી, હૃદયમેં છિપે શ્રીનિવાસ રી;
બિરહ જાત બાદ્યો હુતાસ રી, તરુ લતાન પૂછે ઉદાસ રી...૪
સઘન કુંજ કીની તલાસ રી, ગુન કથા રચી યાહિ આસ રી;
ભરત નૈન ઊંચે ઉસાસ રી, કરિ કૃપા મિલે પીત વાસ રી...૫
વદન કુંજ હૈ ચારુ હાસ રી, મદન માન જાતેં નિરાસ રી;
કર ગહે જુરી આસ પાસ રી, ભરત અંક બાદ્યો હુલાસ રી...૬
અઘર પાન કીને હુ પ્યાસ રી, મિટત નાંહિ જૈસે ઉપાસ રી;
લિપટ શ્યામસોં ઐસી ભાસ રી, ઘન સુદામિની ભાદ્ર માસ રી...૭
કરત કૃષ્ણ કે સંગ રાસ રી, સરસ રાગ ગાવેં ખુલાસ રી;
સુર જુ સમ નીકે નિકાસ રી, મુરજ બીન બાજેં મીઠાસ રી...૮
બજત મંજુ મંજર લાસ રી, નચત મોર છાંડે અવાસ રી;
સુર વિમાન છાયે અકાસ રી, પરત પુષ્પ વૃષ્ટિ તહાં સુરી...૯
કટ ગઈ તબે ગેહ-ફાંસ રી, હટ ગયો જુ સંસાર ત્રાસ રી;
ચરનમાંજ દીજે નિવાસ રી, સરન 'ગોકુલાધીશ' દાસ રી...૧૦
॥ ઇતિ શ્રીગોકુલાધીશ વિરચિતા રાસલીલામૃત શ્લોકાઃ સમાપ્તઃ ॥

(પુષ્ટિભક્ત કવિ શ્રીદયારામભાઈના ધોળ)

(૭૩)

કૃષ્ણ કહેતાં શું બેસે નાણું,
મુરખ તને કૃષ્ણ કહેતાં શું બેસે નાણું...ટેક.
મિથ્યા લવરી કરે મનગમતી, નહીં તેનું ઠામ ઠેકાણું...૧
દામનું ન કામને નહીં પરિશ્રમ, ગાતા ગોવિંદ ગુણ ગાણું...૨
કિંચિત શ્રમને લાભ ઘણેરો, નહીં કોઈ એહ સમાણું...૩
ખાતો ન હોય તો નબળો કહું તને, જોઈએ બસેરનું ભાણું...૪
હરિ ભજતાં તને આજસ આવે, ભવ ભટકણ નિશ વ્હાણું...૫
ત્યારે તું ને પશુમાં તે અંતર શાનું, તું પણ પશુ પુચ્છવાળું...૬
પ્રભુના સ્મરણ વિના ભવ ન તરાયે, હું નિશ્ચે કરી જાણું...૭
'દયો' કહે હરિ ભજ મન મ્હારા, ફરી નહીં મળે આ ટાણું...૮

(૭૪)

પાઓ પ્રેમરસ પ્રાણજીવન રે દીન થઈ યાયું રે,
મુક્તિ મારગીને આપજો જ્ઞાન રે, હું તો નવ રાયું રે...ટેક.
રીઝે રાબડી થકી ગરીબ લોક રે, ભોગીને ન ભાવે રે,
અમે રાજના ખાસા ખવાસ રે, મુક્તિ મન નાવે રે...૧
નિત્ય નિરખીએ નટવર રૂપ રે, હોંશ હૈયામાંહે રે,
મનમાન્યું મળે સહુ સુખ રે, એકતામાં ક્યાંથી રે...૨
દુષ્ટ જીવને કહે છે બ્રહ્મ રે, બ્રહ્મને અલેખે રે,
છતે સ્વામીએ સોહાગણીનું સુખ રે, સ્વપ્ને ના દેખે રે...૩
દિવ્ય રૂપ છો સદા સાકાર રે, આનંદના રાશિ રે,
બોલે અનુચિત માયિક મુઝ્ય રે, નરકના નિવાસી રે...૪
વિના લાલચનું લાલ મને વ્હાલ રે, અચલિત આપો રે;
વિષયવાસના પ્રપંચની પ્રીત રે, તૃષ્ણા મારી કાપો રે...૫
આપ સ્વામી સદા હું દાસ રે, એ નાતો નિભાવો રે,
રુચે આપને કરો એવી ટેવ રે, અન્ય રખે ભાવો રે...૬
અનન્ય સેવા અખંડ સતસંગ રે, મનોહર માર્ગ રે,

‘દયા’ પ્રીતમજી આપજો એહ રે, પાયે લળી લાગું રે...૭

(૭૫)

હું શું જાણું જે વ્હાલે મુજમાં શું દીકું રે,
વારે વારે સામું ભાળે, મુખ લાગે મીકું રે...૧
જલ ભરવા જાઉં ત્યારે, પાછળ પાછળ આવે રે,
વગર બોલાવ્યો બેની મારા, બેડલાં ચડાવે રે...૨
વઢું ને તરછોડું તોયે, રીસ ન લાવે રે,
કાંઈ કાંઈ મિષે મારે ઘેર, આવીને બોલાવે રે...૩
દૂર થકી દેખી વ્હાલો, દોડયો આવે દોટે રે,
પોતાની માળા કાઢી, પહેરાવે મારી કોટે રે...૪
એકલડી જાણી વ્હાલો, પાહોલીયે લાગે રે,
રંક થઈને મારી પાસે, કાંઈ કાંઈ માગે રે...૫
મને જ્યાં જ્યાં જાતી જાણી, આગળ આવી ઝૂકે રે,
‘દયા’નો પ્રીતમ બેની મારો, કેડલો ન મૂકે રે...૬

(૭૬)

એક વયો ગોપીજનવલ્લભ, નહીં સ્વામી મારે બીજો રે કોઈ.
અવર કોઈનું કામ ન મારે, રીઝો કે હવે ખીજો રે કોઈ.
કૃષ્ણ કરે તે પ્રમાણ કારજ, વણસો કે હવે સીજો રે કોઈ.
પ્રાણ જાય પણ અન્ય કૃતિમાં, મન રખે હવે ભીજો રે કોઈ.
હું ચાતક જલ સ્વાતિ શ્રીજી, હું જખ ને હરિ વારિ રે કોઈ.
હું હારીલ ને કાઠી હરિ, દઢ વ્રત ધારી તે ધારી રે કોઈ.
અનન્ય પતિવ્રત જેને નહિ, તેને કહિયે અહીં વ્યભીચારી રે કોઈ.
ગુરુદેવ નભાવજો કહે ‘દયો’ સદા ટેક એહ મારી રે કોઈ.

(૭૭)

શરણ પડ્યો છું રે શ્રીહરિ, નથી મારે અવર આશ વિશ્વાસ
શ્રીવલ્લભવરનારે લાડિલા, અનન્ય આપ તણો હું દાસ.૧ શરણ...
નહીં કોઈ દેવી રે દેવતા, નહીં કોઈ આપ તણા અવતાર
ઘરનો ગુલામ રે રાજનો, મન વચ કર્મે શ્રીનંદકુમાર.૨ શરણ...
નથી બળ સાધન રે ધર્મનું, નથી બળ ભક્તિ જ્ઞાન વિવેક
સેવા સ્મરણ રે ના કરું, નથી સત્સંગ કર્યો એક ક્ષણ.૩ શરણ...
બાનુ તમારું રે જોઈને, મુજને જગત કહે હરિભક્ત
હું છું જુદો રે જીવનજી, નથી મારું મન તમથી આસક્ત.૪ શરણ...
અંતે ઉઘડી રે વાગશે, પાશુ દેશો જો મહારાજ
બળવંત બાનુ રે લાજશે, હું નિર્લજને શાની લાજ.૫ શરણ...
એમ ભરોસો રે રાજનો, અંતરયામી છો તમે સાક્ષ
બિરદ વિચારી રે કૃપાનિધિ, સહેજે કરજો કૃપાકટાક્ષ.૬ શરણ...
મોઘમ રાખે રે મોટપ ઘણી, ઉઘાડું પાડ્યે ઓછ જણાય
સાચો સંગ્રહ રે સહુ કરે, જુદું નભવે જગ જશ થાય.૭ શરણ...
દુષ્ટતામાં રે પરવર્યો, પ્રભુ હું તો નફટ કપટ નિરવાણ
દાસ 'દયા'ની રે વીનતિ, કૃષ્ણ કૃપાનિધિ ધરશો કાન.૮ શરણ...

(૭૮)

સદા શ્રીકૃષ્ણને સેવો રે, સમજી લ્યોને હવે સુધો સિદ્ધાન્ત
વાત કહું તે વિચારમાં લાવો, ભાંગો મનની ભ્રાંત. સદા શ્રીકૃષ્ણને...૧
સહુ બરાબર કૃષ્ણ છે, નથી કૃષ્ણ બરાબર કોય;
સાગર-છોખ્યો ને દટાન્તે શાણા સમજી જાવ. સદા શ્રીકૃષ્ણને...૨
વિશ્વ ઈર્ષ્ય હરિરૂપ એ રીતે, સાચું સરવે કાળ
ન્યાડું ના તે ગોપાળથી પણ ન્યારા ખરા ગોપાળ. સદા શ્રીકૃષ્ણને...૩
મુખઈન્દ્રિયો થડ ને ડાળા એમ હરિ સંસાર
વૈષ્ણવ ભજે 'દયા' કાંઈ ન બાકી વેદ પુરાણ વિચાર. સદા શ્રીકૃષ્ણને...૪

(૭૯)

નિશ્ચયના મહેલમાં વસે છે મારો વાલમો
વસે વ્રજલાડીલો રે, જે રે જાયે તે ઝાંખી પામે જ રે,
ભૂલ્યા ભમે તે બીજા સદનમાં શોધે,
હરિ ના મળે એકે ઠામે જ રે. નિશ્ચયના...૧
સતસંગ દેશમાં ભક્તિ નગર છે રે, પ્રેમની પોળ પૂછી જાજો રે;
વિરહતાપ પોળીઆને મળી મહોલે પેસજો રે,
સેવા સીડી ચડી ભેળા થાજો રે. નિશ્ચયના...૨
દીનતાના પાત્રમાં મનમણિ મૂકીને રે, ભેટ ભગવંતજીને કરજો રે;
હુંભાવ-પુંભાવ ન્યોછાવર કરીને,
શ્રીગિરિવરધર તમો વરજો રે. નિશ્ચયના...૩
એ રે મંડાણનું મૂળ હરિ ઈચ્છા રે, કૃપા વિના સિદ્ધિ નવ થાય રે;
શ્રીવલ્લભશરણયકી સહુ પડે સહેલું રે
દૈવીજનપ્રતિ ‘દયો’ ગાયે રે. નિશ્ચયના...૪

(૮૦)

જે કોઈ પ્રેમ અંશ અવતરે પ્રેમરસ તેના ઉરમાં ઠરે.
સાકરખોરનું સાકર જીવન ખરના પ્રાણ જ હરે.
જ્ઞારસિંધુનું માછલડું જેમ મીઠાં જલમાં મરે.
ઉત્તમ વસ્તુ અધિકાર વિના મળે કાંઈ અર્થ ન સરે.
મત્સ્યભોગી બગલો મુક્તાક્ષણ દેખિ ચંચુ ના ધરે.
એમ કોટિ સાધને પ્રેમ વિણ પુરુષોત્તમ પૂંઠ ના ફરે.
‘દયા પ્રીતમ’ શ્રીગોવર્ધનધર પ્રેમભક્તિએ વરે.

(૮૧)

ચિત્ત તું શિદને ચિંતા ધરે કૃષ્ણને કરવું હોય તે કરે...૧
સ્થાવર-જંગમ જડ-ચેતનમાં માયાનું બળ ઠરે,

સ્મરણ કર શ્રીકૃષ્ણચંદ્રનું જન્મ-મરણ ભય હરે...૨
 નવમાસ પ્રાણી કૃષ્ણચંદ્રનું ધ્યાન ગર્ભમાં ધરે,
 માયાનું આવરણ કર્યું ત્યારે લક્ષ્યોરાસી ફરે...૩
 તું અંતર ઉદ્ભવ ધરે તેથી કારજ શું સરે,
 ઘણીનો ધાર્યો મનસુબો હર-બ્રહ્માથી નવ ફરે...૪
 દોરી સર્વની એના હાથમાં ભરાવ્યું ડગલું ભરે,
 જેવો જંત્ર વગાડે જંત્રી તેવો સ્વર નિસરે...૫
 થનાર વસ્તુ થયા કરે જેમ શ્રીફળ પાણી ભરે,
 જનાર વસ્તુ એણી પેરે જાશે જ્યમ ગજ કોઠું ગળે...૬
 જેવું જેટલું જે જે કાળે તે તેને કર ઠરે,
 એમાં ફેર પડે નહીં કોઈથી શીદ કુટાઈ તું મરે...૭
 તારૂં ધાર્યું થાતું હોત તો સુખ સંચે દુઃખ હરે,
 આપપણું અજ્ઞાન કુળ એ મૂળ વિચારે ખરે...૮
 થાવાનું અણચિંતવ્યું થારે ઉપનિષદ ઉચ્ચરે,
 રાખ ભરોસો રાધાવરનો 'દયા' શિદને ડરે...૯

(૮૨)

હરિને ભજે વળી અવર આરાધે, તે અનન્ય ભક્ત ન કહાવે રે,
 અંતે સહાય કરે શ્રીકૃષ્ણ પણ, આગળથી અથડાવે રે...૧
 ભજતાં ભગવંત કંઈ ન રહે બાકી, મૂળનું પાણી સઘળે પહોંચે રે,
 શાખાઓ છાંટે તરુ તૃપ્તિ ન પામે, સમજે ત્યારે પછી શોચે રે...૨
 ઘેર ગોવિંદ નંદે અંબા આરાધ્યા, અજગરે ગળ્યા પીડા પામ્યા રે,
 છૂટ્યા તો જ્યારે શ્રીકૃષ્ણ છોડાવ્યા, દેવીથી દુઃખ નવ વામ્યા રે...૩
 પાંડવને ઘેર પ્રભુ પ્રગટ વસ્યા પણ, શિવને સેવ્યાની શ્રદ્ધા મનમાં રે,
 કુન્તા સંબંધે કેશવ કષ્ટે ધાયા પણ, વિવિધ વિટંબ પામ્યા વનમાં રે...૪
 અભયાનો આશ્રય કીધો અંબરીશ ભક્તે, દુર્વાસા દ્વારા દુઃખ દેખ્યું રે,
 રક્ષણ સુદર્શન રૂપે પ્રભુએ કર્યું પણ, ક્ષુધા-કષ્ટ વરસ એક વેદ્યું રે...૫
 એવા ઈતિહાસ તમે સરળમાં સમજો, અન્યાશ્રય કીધે આવું થાયે રે,
 બહુ ધરનો પરોણો જેમ ભૂખે મરે રે, ઓળંભો ન કોઈને દેવાય રે...૬
 એક આસક્તિ વિના ચિત્ત ન ચોરાયે, સંશય ધરે ત્યાં સિદ્ધિ શાની રે,
 કૃષ્ણનો અંશ 'દયો' કૃષ્ણને સેવે રે, બેના બાળકને આશા બેની રે...૭

(૮૩)

વૈષ્ણવ નથી થયો તું રે, શીદને ગુમાનમાં ઘુમે,
ભગવદી નથી થયો તું રે, શીદને ગુમાનમાં ઘુમે...ટેક.
ભક્તોને જોઈ હૈડું નવ હરખે, દ્રવે ન હરિગુણ ગાતાં,
કામ-દામ ચટકી નથી ફટકી, કોઘે લોચન રાતાં...૧
તુજ સંગે કોઈ વૈષ્ણવ થાયે, તો તું વૈષ્ણવ સાચો,
તારા સંગનો રંગ ન લાગે, ત્યાં લગી તું કાચો...૨
પરદુઃખ દેખી હૃદય ન દાઝે, પર નિંદા નથી ડરતો,
બાલ નથી વિકલસું સાચું, હઠે તું હું કરતો...૩
પરોપકારે પ્રિત ન તુજને, સ્વારથ છૂટ્યો છે નહીં,
કહેણી તેવી રહેણી ના મળે, ક્યાં લખ્યું તે તું કહેની...૪
ભજનારુઢ નથી મન નિશ્ચે, નથી હરિનો વિશ્વાસ,
જગત તાણી આશા છે જ્યાં લગી, જગત ગુરુ તું દાસ...૫
મન તણો ગુરુ મનને કરીશ ત્યારે, સાચી વસ્તુ જડશે,
'દયા' દુઃખ કે સુખ માન પણ, સાચું કહેવું પડશે...૬

(૮૪)

તાદશીજન તેને જાણીએ, જેમાં એવા ગુણ હોય;
નિંદાસ્તુતિ કોઈની નવ કરે, સઘળે સમદષ્ટિ જોય...ટેક.
દર્શન કરતા માત્રમાં, ભુલાવે પ્રપંચનું ભાન;
સ્મરણ કરાવે શ્રીકૃષ્ણનું, નસાડે અઘ અજ્ઞાન. તાદશી...૧
સકલ ચરાચરને વિષે, વસ્યા દેખે ભગવાન;
શુભ ઈચ્છે સર્વ જગતનું, લેશ નહિ અભિમાન. તાદશી...૨
ગુણ ગાતાં ગોવિંદના, પુલકિત તન થાય;
નેત્રે પ્રવાહ વહે પ્રેમના, હરખે હૃદય રુંધાય. તાદશી...૩
પર દુઃખે દાઝે ઘણું, કરે કોઈનો ન દ્રોહ;
ઈન્દ્રિયજીત સાચા સદા, પામે ન માયામાં મોહ. તાદશી...૪
અકળ લીલા નંદલાલની, તેમાં લગ્ન જેનું મન;
પ્રિત બહુ ઉપકારમાં, સદા પ્રસન્ન વદન. તાદશી...૫

નટવર ઝલકે નેત્રમાં, કાંતિ કરુણામય હોય;
 શાંત સ્વભાવ સંતોષ બહુ, દોષ કોઈના ન જોય. તાદશી...૬
 બહાલા લાગે સહેજે સર્વને, અતિ ઉદાર જેનું ચિત્ત;
 અનન્યભાવે ભજે કૃષ્ણને, જેને બહાલું નહીં વિત્ત. તાદશી...૭
 હરિ ગુરુ વૈષ્ણવ વિષે, જેને સદા અતિ બહાલ;
 દઢ વિશ્વાસ અતિ દીનતા, બોલે વચન રસાલ. તાદશી...૮
 સેવા સ્મરણ સત્સંગમાં, જેની આસક્તિ અત્ય;
 કપટનો લેશ નહીં હદે, હરિ ચરણે સદા મત્ય. તાદશી...૯
 વ્યસનાવસ્થા વિકલેશસૂં, સદા મુખે કૃષ્ણ નામ;
 તે ભગવદી તણા દાસનો, સદા દાસ 'દયારામ'. તાદશી...૧૦

(૮૫)

(પુષ્ટિભક્ત કવિ શ્રીદયારામભાઈ રચિત

‘ભક્તિ-પોષણ’માંથી સંકલન)

શ્રીપુરુષોત્તમને પરહરિ, જેનું અન્ય અમરે મન મોહે;
 તે કામદ્રુધા મળી મૂકીને, મહિષી પુત્રનું પય દોહે ।
 દોહે ગાય મૂકી મૂઢ પાડો, તરસ્યો ગંગાતીરે ખોદે ખાડો;
 તેમ પૂર્ણ તજી અવર આરાધે, મહેનત માથે પડે કાંઈ ન લાધે.

*** સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૧॥

રાખી ભરોસો અન્યનો, ન કરે આશ્રય અવિનાશ;
 ઈચ્છે અખિલ દુઃખ વામવા, વળી શ્રેય થવા મન આશ.
 આશ કરે તરવા દધિ-પૂર, શ્વાનનું હાથ ગ્રહી લંગુર;
 તે જેવો પામરે સાગર પાર, તરશે તેવો હરિ-વિમુખ સંસાર.

*** સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૨॥

જગત વૃક્ષ તેહનું મૂળ હરિ, મૂળ પોષે વૃક્ષ પોષાય;
 પ્રતિ શાખા જળ સિંચિયે, તેથી તરુવર તૃપ્તિ ન થાય.
 તુમ્હિન થાય વૃથા શ્રમ પહોંચે, સમજણ આવે ત્યારે પછી શોચે;
 મુખદ્વારા સહુ ઈન્દ્રિય સંતોષે, ભોજન અંગે લેખ્યું કોઈને ન પોષે.

*** સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૩॥

જેમ નટ-દગ દોરમાં, પનિહારીની બેડા માંહે;
ચિત્ત પરસ્પર જારનું, વળગ્યું રહે ત્યાંનું ત્યાંહે.
ત્યાંહાં તેમ ચિત્ત પ્રભુમાં નિત્ય દેવું, સંસારમાં સાક્ષીવત્ રહેવું;
જગત જાણે જે એ છે જંજાળી, રાખે હદે ત્રિકમશું તાળી.

*** સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૪॥

સર્વ વસ્તુ છે શ્રીકૃષ્ણની, જેની છે તેને શેં ન સમર્પે;
આત્મા સહિત અર્પણ કરી, હરિદાસ થાની શિદ્ધ ડરપે.
ડરપે છે કાળથી રહે છે ઉચાટે, તેં પરનું માન્યું પોતાનું તે માટે;
જેથી બંધાયો તે વસ્તુને મૂકી, તારી ન જાણીશ - રાઢ એ ચૂકી.

*** સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૫॥

ભક્તિ વિના કેવળ કૃતિ કરે, તેને ફળ પર લોકે ન થાય;
મણિધર પવન ભક્ષી રહે, જીઓ મચ્છ તીર્થ જળ ન્હાય.
મીન તીર્થ, ભીલ-મૃગ વન વાસી, અંધ ગ્રહે દંડ, કાસદ જાળ કાશી;
સર્પ દંડવત્, નટ સિદ્ધ-વેશ, દરશ તપોધન, ભાવ ન લેશ.

*** સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૬॥

દુષ્ટ સંગત તેને જાણિયે, જે ભુલાવે ભગવંત;
સ્નેહ કરાવે કૃષ્ણશું, તે તો કહિયે સાચા સંત.
સંત સાચા તેની સંગત કરીયે, અસમર્પિત અન્યાશ્રયથી ડરિયે;
'હું હરિનો' 'હરિ મારા નાથ', એ નિશ્ચે કરવું મન સાથ.

*** સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૭॥

અન્યાશ્રય અસમર્પિત, એ બે મોટા દુસ્તર રોગ;
સર્વ વસ્તુ શ્રીનાથને અર્પી, ઉચ્છિદ્ર કરવો ભોગ.
ભોગ કરવો હરિ-ભક્તની સંગે, એક જ શ્રીકૃષ્ણ સેવવા રંગે;
દઢ આશ્રય ગુરુદેવનો ધરવો, (તો) ગોવત્સ-પદવત્ ભવદધિ તરવો.

*** સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૮॥

ભોજન-વસનની ચિંતા કરી, વૈષ્ણવે ન થવું ઉદાસ;
વિશ્વંભર પૂરે વિશ્વને તે, ક્યમ ભૂલે નિજ દાસ.
દાસ-આશ પૂરે સહુ વણ-માઝ્યે, વણ કહ્યે સહાય કરે અનુરાગે;
હરિ ભજતાં કાંઈ નવ રહે ખામી, નથી અજાણ્યા એ અંતર્યામી.

*** સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૯॥

અજગરને અનાયાસ હરિ, આપે આહાર વનમાં લાવી;
સક્કરખોરને સાકર, સાગર-બેટમાં દે છે મિલાવી.

મિલાવે ચાતકને જળ-સ્વાતિ, ગિરિ-શૃંગે વૃક્ષ પોષે કોઈ ભાતી;
શ્રી-સ્તને પય કર્યું પોષવા બાળ, તે તુંને નહિ ભૂલે ભજ ગોપાળ.

***સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૧૦॥

જો દુઃખ થાય હરિ સેવતા, તો તે સુધા સમું પ્રમાણો;
વિષય ભોગવતાં સુખ છે, તે વિષ સરખું સર્વ જાણો.
જાણો જેમ ખસ ખણતા મીઠી, ફાણ પછી આગ ઉઠે અંગીઠી;
ઓસડ પીતાં કટુ તર્ત લાગે, રોગ ગયા પછી આનંદ જાગે.

***સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૧૧॥

સહસ્ર ભુજાપતિ રાખશે, તેને હણશે શું બે ભુજાવાળો;
તે જ પુરુષ જ્યારે મારશે, ત્યારે કોઈ નથી રખવાળો.
રખવાળો - રિપુ છે નહિ કોય, સઘળી વસ્તુ શ્રીકૃષ્ણથી હોય;
કર્તા - હર્તા એક શ્રીવ્રજરાય, એના કર્યા વિના કાંઈ નવ થાય.

***સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૧૨॥

કર્યું થાય શ્રીકૃષ્ણનું, કોથી ઘટે વધે નહિ લેશ;
તે જ પ્રમાણ સુખ-દુઃખ લાભાલાભ, ન સંશય રેશ.
રેશ રહે નહિ તે સમે શુદ્ધિ, જેવું હોનાર તેવી થાયે બુદ્ધિ;
થનાર તે સહેજે પણ થાય, તું કર્તા નથી શીદ પસ્તાય.

***સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૧૩॥

કરવા પ્રસન્ન ચાહે પ્રભુને તો, અભિમાન અળગુ નાખ;
શીઘ્ર દયા કેશવ તણી ઈચ્છે, તો તું દીનતા રાખ.
રાખ દીનતા એક જ કરીને, કરવા કૃપા મન થાશે હરિને;
બોત્તેર કોટિએ સર્વ ન કામ, દીનતા એક બંધાયા દામ.

***સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૧૪॥

પ્રભુ પાસે કાંઈ નવ માગિયે, માગ્યે પસ્તાવો થાય;
ઉદાસી આવે નાથને, વેપાર સરીખું જણાય.
જણાય એહેવું માટે રખે જાયો! સેવો શ્રીકૃષ્ણ ધરી સ્નેહ સાચો;
વણ માગ્યે સહુ આપે એ સ્વામી, નથી અજાણ્યા અંતર્યામી.

***સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૧૫॥

નાહાનો પદાર્થ મોટો દેખાડે, ને પાક્યાને દાખે કાચો;
ઉગ્ર હોય તેને અણુ બતાવે, ને જુઠો મનાવે સાચો.
સાચો ભાસે એ જ માયાનું રૂપ, એણે કીધા વશ રંક ને ભૂપ;
એણે જીત્યાનો છે એક ઉપાય, સાચું શરણ લહો શ્રીવ્રજરાય.

***સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૧૬॥

માયા છે ઘંટી ખીલડો હરિ, તેમાં જીવ ચરાચર અન્ન;
જે પડ્યું તે પીસાય છે, તું જોની પ્રકટ લોચન.
લોચને જો એક બચે છે તેહ, ખીલ સમીપે રહે છે જેહ;
જે અણુ ત્યાંથી ખસ્યો કરુ આઘો, તે તત્કાળ દળાવા લાગ્યો.

***સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૧૭॥

પરવારી સૌ કામથી, કોઈ મૃત્યુ ન પામ્યો જંત;
આ કીધું છે આ કરવું છે, એમ કરતાં આવશે અંત.
અંત આવ્યો હરિ ક્યારે ગાશે? ચેત ચેત નહિ તો પસ્તાશે;
એ મરણ નહિ આવે કાને કહીને, થશે અંધારૂં ઓચિંતુ થઈને.

***સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૧૮॥

મહામંદ-મતિ જીવ કલિના તે, સર્વ શાસ્ત્ર ક્યાં ખોળે?
માટે સકળ સિદ્ધાંત-સાર, શોધી કીધો છે ટોળે.
ટોળે કરાવ્યો પ્રભુ મતિ દીધી, નિજજન જાણીને કરુણા કીધી;
ભક્તિ-પોષણ ધર્યું ગ્રંથનું નામ, કથે, સુણે, સરે સર્વનાં કામ.

***સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૧૯॥

મહા નદી શ્રીનર્મદા-તટે, ચંડી-પુરી મહા ધામ;
જ્ઞાતિ નાગર સાઠોદરા દ્વિજ, ભટ ‘દયાશંકર’ નામ.
નામ વલ્લભી વૈષ્ણવ દાસ, ગુરુ - પ્રતાપે કર્યા ગ્રંથ પ્રકાશ;
શીખે સાંભળે જે જન ગાયે, તેને મન-વાંછિત ફળ થાય.

***સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ ॥૨૦॥

॥ ‘ભક્તિ-પોષણ’ સંકલન સંપૂર્ણ ॥

(૮૬)

હું તો વારિ શ્રીગોકુલેશલાલ તમારા લટકાને
બલિહારી રસિકવર રાય તમારા લટકાને...૧
લટકે શ્રીવલ્લભવંશમાં પ્રગટ થયા, બહાલા સેવક શરણે લીધા રે,
અભયદાન દીધાં અલબેલા, પતિત પાવન કીધાં. તમારા...૨
લટકે શ્રીદામોદરલાલની સેવા કરી, બહાલા નૌતન સુખડા આપો રે,
લટકે શ્રીમદનમોહનજી લડાવો, ભવનાં બંધન કાપો. તમારા...૩
લટકે શ્રીબાલકૃષ્ણજી લડાવો, નટવર નંદકુમાર રે,

લટકે શ્રીવલ્લભ વિઠ્ઠલ સેવા, સહુના છો શૃંગાર. તમારા...૪
 શ્રીગોવિંદરાયજીના લાલ લટકાળા, શ્રીરુક્મિણી વહુજીના જાયા રે,
 મધુરે સ્વરૂપે મુનિજન મોહ્યા, લટકે લગાડી માયા. તમારા...૫
 શ્રીગોવર્ધનેશ બેટીજીના વીરા બહાલા, શ્રીસત્યભામાજીના કંથ રે,
 સોરઠમાં સૂરજ ઉદે થયો, બહાલા લટકે ચોર્યા ચિત્ત. તમારા...૬
 લટકે ચતુરશિરોમણિ ને, ચૌદ લોકનાં નાથ રે,
 સુખસાગર નવનાગર રસીયા, હેતે ઝાલ્યા હાથ. તમારા...૭
 લોભાણી હું લટકે તમારે, જીવન પ્રાણઆધાર રે,
 અંતરમાંથી અળગા નવ રાખો, સહુના છો સરદાર. તમારા...૮
 પરમ પવિત્ર ચરિત્ર પ્રભુજીનાં, વરણન કેની પેરે થાય રે,
 શેષ સહસ્રમુખ પાર ન પામે, નિજજન કાંઈ ગુણ ગાય. તમારા...૯
 પ્રેમ પૂરણ પુરુષોત્તમ, દીન તણાં દુઃખ હરજો રે,
 દાસી ઉપર દયા કરીને, અરજી ઉરમાં ધરજો. તમારા...૧૦

(નિત્યલીલાસ્થ ૧૦૮ શ્રીપુરુષોત્તમલાલજી મહારાજશ્રીનાં

પ્રાકટ્યનું ધોળ સંપૂર્ણ)

(૮૭)

પુષ્ટિમારગના પાંચે તત્ત્વ નિત્ય ગાયે જ,
 તેના જનમો જનમના પાપ સર્વે જાયે જ...૧
 શ્રીજી શ્રીનવનીતપ્રિયા સુખકારી જ,
 સમરો શ્રીમથુરાનાથ કુંજબિહારી જ...૨
 શ્રીવિઠ્ઠલેશરાય શ્રીદ્વારકેશરાય ગિરિધારી જ,
 શ્રીગોકુલચંદ્રમાજીશ્રીમદનમોહન પરવારી જ...૩
 બીજું તત્ત્વ શ્રીવલ્લભ કુળને ભજીયે જ,
 કુળ લોકલાજ તે કા'ન સર્વે તજીયે જ...૪
 ત્રીજું તત્ત્વ શ્રીગિરિગોવર્ધન નિત્ય ગાયે જ,
 શ્રીનટવરલાલને ગમતું સર્વે થાયે જ...૫
 ચોથું તત્ત્વ શ્રીયમુનાજીને જાણો જ,
 કરો સ્નાન જલને પાન એ સુખ માણો જ...૬

પાંચમું તત્ત્વ શ્રીવ્રજભૂમિને ગાઈએ જી,
 નિત્ય ઉઠી વૈષ્ણવજન પદરજ લઈએ જી...૭
 પાંચે તત્ત્વનું ધ્યાન નિરંતર ધરીયે જી,
 શ્રીવલ્લભપ્રભુ પ્રગટ પ્રમાણ કર્યા સર્વે સુલભ જી...૮
 શોભા જોઈ 'હરિદાસ' જાય બલિહારી જી,
 એ લીલા ગાજો નિત્ય નર ને નારી જી...૯

(૮૮)

એ હી હમારે શ્રીનાથજી, ભવતારણહાર,
 જગ ઉદ્ધારણહાર...એ હી હમારે.૧
 દેવ ન જાણું દુસરો રે, મન કિયો રે વિચાર,
 મન કિયો રે વિચાર...એ હી હમારે.૨
 યોગ યજ્ઞ તપ-જપ સહુ કરે રે,
 જપ-તપ તિરથ અપાર...એ હી હમારે.૩
 સોય સબ જીય વ્હે ગયો રે, મને મળ્યા રે મોરાર,
 મને મળ્યા રે મોરાર...એ હી હમારે...૪
 દો અક્ષર સૂરદાસ કહે રે, સબ સારમેં સાર,
 શ્રીગુસાંઈજી મહારાજ...એ હી હમારે...૫

(૮૯)

વાંકે અંબોડે શ્રીનાથજી ને સુંદર શ્યામ સ્વરૂપ,
 શ્રીવલ્લભસુત સેવા કરે એ શ્રીગોકુલના ભૂપ...૧
 પાગ બાંધે બ્હાલ જરકસી ને સુંદર વાઘા સાર,
 પટકા છે પચરંગના, સજીયા તે સોળ શણગાર...૨
 કેસરી તિલક સોહામણાં નાસિકા વિશ્વાધાર,
 ચીબુકની અતિ કાંતિ છે કંઠે મોતીના હાર...૩
 હડપચીએ હિરલો જગમગે એના તેજ તણો નહીં પાર,
 અધરબિંબ એ રસિક છે જળકે તે જ્યોત પ્રકાશ...૪

બાંહે બાજુ બંધ બેરખા હરિના ખિંટળીયાળા કેશ,
 નિરખ્યા ને વળી નિરખશું એનો પાર ન પામે શેષ...૫
 ડાબી ભુજાએ ગિરિવર ધર્યો જમણે કટિ મધ્યભાગ,
 કૃપા કરો શ્રીનાથજી મારા હૈડા ટાઢા થાય...૬
 પાયે ઘુઘરી રણઝણે મોજડીએ મોતીની હાર,
 કૃપા કરો શ્રીનાથજી બલિહાર જાય માધવદાસ...૭
 ‘માધવદાસ’ કહે હરિ મારું માયું આપો મહારાજ,
 લળી લળી કરું વિનતિ મુજને દેજો શ્રીવ્રજમાં વાસ...૮

(૯૦)

મેરે શ્રીનાથજી પ્યારે દગનતેં હોજુ મત ન્યારે,
 દયા કરી દરસ મોય દીજે, કૃપા કરી આપનો કીજે.૧ મેરે...
 ગલે જામા દદામીકા, કમરપટકા બદામીકા,
 સુરંગી પાગ સિર સોહે, લસત બનમાલ મન મોહે.૨ મેરે...
 લગી કોઈ કાનમેં ચુટી, તજી મોહે સેજમેં સુતી,
 મેરા દિલ લે ગયા આલી, લગી દીલમેં તાલાવેલી.૩ મેરે..
 મત ભુલ દેખિ તન ગોરા, જગતમેં જીવના થોરા,
 કઠીન હે મોહકી જવાલા, બહે જાતા હે સંસારા.૪ મેરે...
 શ્રીજી આપ હો સ્વામી, કૃપા પ્રભુ કેસે હમ પાવે,
 સદા ‘વ્રજધીશજી’ ગાવે, છબિ પર વારનેં જાવે.૫ મેરે...

(૯૧)

વ્રજના જીવન કરું વિનતી, શ્રીગોકુલના રે ચંદ,
 વેગે તે આણા મોકલો, શ્રીવલ્લભ નંદ...૧
 તમારા દરશન વિના શ્રીવલ્લભ, કહો જ કેમ રહેવાય,
 મનડા તે કઈ પેરે વાળીએ, નયણે નીર ભરાય...૨
 અરજ સુણો આદર કરી, શ્રીયમુનાજી માય,
 વિરહ તણા દુઃખ દોહ્યાલા, કહો જ કેમ સહેવાય...૩

નયણા ભરી ક્યારે નિરખશું, શ્રીઠકુરાણી ઘાટ,
 અંતરમાં ઈચ્છા ઘણી, જોઉં હું વ્રજની રે વાટ...૪
 દૂર રહે કેમ ચાલશે, કહોને ક્યાંની એ રીત,
 આજકાલનું કોઈ નથી, એ છે પૂરવની પ્રીત...૫
 હરિ હૈયાના જાણ છો, એ છે પૂરવનો સ્નેહ,
 દીન જાણીને દયા કરો, નહિ તો તજશું આ દેહ...૬
 તન તો સુકાઈ ત્વચા થયા, હરિ હલધર વીર,
 પાપીતે નયણા ખૂટે નહીં, ભરીભરી આવે છે નીર...૭
 વ્રજમાં વાસ માગું સદા, શ્રીગોકુલ ગામ,
 શ્રીયમુનાજીને કાંઠડે, શ્રીઠકુરાણી ધામ...૮
 રાંક ઉપર શા રૂસણા, તમે છો દીનદયાળ,
 દાસ પોતાનો જાણીને, કરજો રે સંભાળ...૯

(૯૨)

પ્રેમભાવ ભક્તિ વિના પ્રભુને પમાય નહીં
 ભક્તિ કરવામાં હવે કોઈથી ડરાય નહીં
 વલ્લભના દાસ થકી અન્યાશ્રય થાય નહીં
 જો જો હો જીવનીયું એળે વહ્યું જાય નહીં...૧
 વારે વારે માનવીના દેહને મળાય નહીં
 પુષ્ટિપંથે ચાલ્યા હવે પાછું વળાય નહીં
 હું ને મારું એમાં મનડું લોભાય નહીં
 જો જો હો જીવનીયું એળે વહ્યું જાય નહીં...૨
 દુરિજનનો સંગ એ તો કદીયે કરાય નહીં
 દુઃસંગ છે વિષ એના પારખા લેવાય નહીં
 સત્સંગ વિના એ સાર કેમેય સમજાય નહીં
 જો જો હો જીવનીયું એળે વહ્યું જાય નહીં...૩
 દાસધર્મ ઉંચો છે એને તજાય નહીં
 દીનતાનો ભાવ રાખી અભિમાન થાય નહીં
 સેવા છે મુખ્ય ધર્મ એને ભૂલાય નહીં
 જો જો હો જીવનીયું એળે વહ્યું જાય નહીં...૪
 સેવા કરવામાં ચિત્ત અન્યે અથડાય નહીં

એકાગ્ર ચિત્ત વિના માનસી પમાય નહીં
 ભક્તોની ભાવનાનો પાર તે પમાય નહીં
 જો જો હો જીવનીયું એળે વહું જાય નહીં...૫
 કૃષ્ણ સમાન અન્ય કોઈને કહેવાય નહીં
 વલ્લભ સમાન બીજા કોઈથી થવાય નહીં
 લીલા રસ પાન દૈવી જીવ વિના થાય નહીં
 જો જો હો જીવનીયું એળે વહું જાય નહીં...૬
 ‘શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ’ ઘડીયે ભૂલાય નહીં
 અન્ય મંત્ર તંત્ર તણી પાશમાં પડાય નહીં
 અન્યાશ્રય કરે તેનો સંગ કદી થાય નહીં
 જો જો હો જીવનીયું એળે વહું જાય નહીં...૭
 શરણાગત જીવ તણો વાળ વાંકો થાય નહીં
 વલ્લભના સેવકની અન્ય ગતિ થાય નહીં
 કલિયુગના ધર્મ જોઈ ‘માધુરી’ લોભાય નહીં
 જો જો હો જીવનીયું એળે વહું જાય નહીં...૮

(૯૩)

જીવડા ભજીલે નંદકુમારને રે,
 એથી તારા જનમ-મરણ ટળી જાય...જીવડા.૧
 સાચા સગા શ્રીનાથજીને જાણીએ રે,
 એ અલબેલો અનાથનો નાથ...જીવડા.૨
 એ બહાલો બ્રહ્માને સપને નવ મળે રે,
 એ બહાલો વ્રજજન જીવન-પ્રાણ...જીવડા.૩
 જશોદાને આંગણે થનગન નાયતા રે,
 નંદજીની ગાયોના ગોવાળ...જીવડા.૪
 એ બહાલો જપે-તપે વશ નવ થાયે જ રે,
 વસ થાય સેવા સમરણને કાજ...જીવડા.૫
 થોડાક માખણને કાજે ટળવળે રે,
 છાનાં રોતા રાખે બાળ...જીવડા.૬
 પ્રેમે વશ કર્યા છે વ્રજનાથને રે,
 એવા પરમ-પ્રેમી વ્રજનાર...જીવડા.૭

અમ પર કૃપા કરો ગોપીજનો રે,
દાસને દેજો શ્રીવ્રજમાં વાસ...જીવડા.૮

(૯૪)

બાલુડા બાલકૃષ્ણ જોઈને,
મન મોહ્યું બાલુડા બાલકૃષ્ણ જોઈને...ટેક
આજરે ગઈતી હું તો નંદભુવનમાં,
શુધ બુધ શાન આવી ખોઈને. મન મોહ્યું...૧
રાત દિવસ મને રટણ લાગ્યું એનું,
કહેવાતું દુઃખ નથી કોઈને. મન મોહ્યું...૨
ખાન પાન ગાન તાન કશું નથી ગમતું,
ઘરમાં ફરું છું ઘેલી હોઈને. મન મોહ્યું...૩
'લાલા લહેરી'ને ઘણી થઈ છે આતુરતા,
દર્શન વિના રહું રોઈને. મન મોહ્યું...૪

(૯૫)

અમે એવા રે અમે એવા રે, વળી તમે જે કાંઈ કહો તેવા રે.
નિષ્ઠાથી વલ્લભની વાણી અનુસરતા,
અમને બહિર્મુખ કહો છો તો તેવા રે... અમે એવા રે.૧
(નિષ્ઠાભાવે ફલં તસ્માન્નાસ્ત્યેવેતિ વિનિશ્ચયઃ
નિષ્ઠાચ સાધનેરૈવ ન મનોરથવાર્તાયા. નિબંધ.૧/૧૮)

મેવા મેળવવા પ્રભુને નથી સેવતા,
મેવાથી કરવી પ્રભુસેવા રે, અમે એવા રે અમે એવા રે
વળી તમે જે કાંઈ કહો તેવા રે... અમે એવા રે.૨
(યસ્તુ સ્વાર્થં ભગવન્તં સેવતે સો અધમઃ.(સુબો.૨/૯/૧૯)
યદૈવ કૃષ્ણો રોચતે તદૈવ વિષયાઃ ન રોચન્તે.(સુબો.૧/૬/૨૭)

વાડીઓમાં ભક્તિના ભવાડા ગોઠવીને,
કૃષ્ણવિક્રયના ધન નથી લેવા રે, અમે એવા રે અમે એવા રે
વળી તમે જે કાંઈ કહો તેવા રે... અમે એવા રે.૩
(ગુપ્તો હિ રસઃ રસત્વમાપદ્યતે.(સુબો.૧૦/૧૮/૫)
અગુપ્તસ્તુ રસાભાસ સ્યાત્.(સુબો.૧૦/૫૬/૪૪)

લક્ષ્મીના નાથના નામે ભીખ માગી,
નથી કરવા મનોરથો એવા રે, અમે એવા રે અમે એવા રે
વળી તમે જે કાંઈ કહો તેવા રે... અમે એવા રે.૪
(લક્ષ્મીકલત્રાય કિમસ્તિ દેયમ્.(નિબંધ.૧/૧)

દેવનું છે દ્રવ્ય તે પ્રસાદ નથી લેતા,
જેઓ લેતા હોય તે વૈષ્ણવો કેવા રે, તેઓ કેવા રે અમે એવા રે
વળી તમે જે કાંઈ કહો તેવા રે... અમે એવા રે.૫
(જો ઠાકુરજીકો દ્રવ્ય ખાયગો સો મેરો નાહિ ઓર મેરો સેવક
ભગવદ્દીય હોયગો સો દેવદ્રવ્ય કબલુ ન ખાયગો,
જો ખાયગો સો મહાપતિત હોયગો.(નિજવાર્તા)

ભાગવતથી ભંડોળ ભેગું કરવા,
વડીલો તો નથી ધુંધુકારી જેવા રે, તેઓ કેવા રે તેઓ કેવા રે
વળી તમે જે કાંઈ કહો તેવા રે... અમે એવા રે.૬
(પઠનીયં પ્રયત્નેન સર્વહૃતુવિવર્જિતં વૃત્પર્થ નૈવ યુંજીત

પ્રાણૈઃકંઠગતૈરપિ.(નિબંધ.૨/૨૫૩-૫૪).

નાણાકીય ભાવ બાંધ્યા સેવા સામગ્રીના,
પુષ્ટિપ્રભુને નથી ત્યાં લેવાદેવા રે, લેવાદેવા રે અમે એવા રે
વળી તમે જે કાંઈ કહો તેવા રે... અમે એવા રે.૭
(ધનાભિનિવિષ્ટચિત્તાઃ ન ભગવત્સન્મુખા ભવન્તિ,
બાલા એવ તે સ્તનપાનવ્યગ્રા માતરમેવ મન્યતે.

(સુબો.૩/૧૬/૨૦)

લોકપદેન લૌકિકો અર્થો ઉચ્યતે તદર્થો ચેત્ કૃષ્ણં ભજેત્,
તદા વ્યાપારવદ્ અર્થે સિદ્ધે તસ્યાપિ અનર્થરૂપત્વેન તત્કૃતં
સર્વ ક્લેશરૂપમેવ.(સિ.મુ.પ્ર.૧૬-૧૭)

ગૂઢ રસભાવરૂપ ઘરમાંજ સેવ્ય (પ્રભુ),
નથી જાહેર કરવા જેવા રે, તે તો એવા રે તે તો એવા રે
વળી તમે જે કાંઈ કહો તેવા રે... અમે એવા રે.૮
(એતેન યાવદ્ અન્તઃકરણે સાક્ષાત્ પ્રભોઃ પ્રાકટ્યં નાસ્તિ
તાવદેવ બહિરાવિષ્કરણં ભવતિ.(અણુભા.૩/૪/૪૯)

પોતાના તનથી ને પોતાના ધનથી,
ઘરમાં કરવી છે કૃષ્ણસેવા રે, કૃષ્ણસેવા રે અમે એવા રે અમે એવા રે
વળી તમે જે કાંઈ કહો તેવા રે... અમે એવા રે.૯
(તત્સિદ્ધયૈ તનુવિત્તજા.(સિ.મુ.૨)

(બીજદાઢ્યપ્રકારસ્તુ ગૃહે સ્થિત્વા... ભજેત્ કૃષ્ણમ્.(ભ.વ.૨)

વલ્લભની વાણી પુષ્ટિજીવો કેમ વિસરે,
અમને પડ્યા નથી એવા કાંઈ હેવા રે, જેવા તેવા રે અમે એવા રે
વળી તમે જે કાંઈ કહો તેવા રે... અમે એવા રે.૧૦
(તસ્માત્ શ્રીવલ્લભાખ્યા! ત્વદ્દૃઢિતવચનાદ્ અન્યથા રૂપયન્તિ

બ્રાન્તા યે તે નિસર્ગત્રિદશરિપુતયા કેવલાન્ધન્તમોગાઃ(શ્રીવલ્લભાષ્ટકમ્-૩)

(૯૬)

-: બ્રહ્મસમ્બન્ધમંત્રનો ભાવાર્થ :-

ભગવાન કૃષ્ણથી વિખૂટા પડ્યે હજારો વર્ષોનો સમય
વ્યતીત થવાથી ભગવાનની પ્રાપ્તિને માટે હૃદયમાં
જે તાપ-કલેશનો આનંદ થવો જોઈએ તે જેને
તિરોધાન થયો છે એવો હું જીવ, ભગવાન કૃષ્ણને
શ્રીગોપીજનવલ્લભને દેહ, ઈન્દ્રિય, પ્રાણ,
અન્તઃકરણ, તેના ધર્મો, સ્ત્રી, ઘર, પુત્ર, કુટુંબ,
ધન, આલોક અને પરલોક, આત્માસહિત સમર્પણ
કરું છું. હું દાસ છું, 'હે કૃષ્ણ! હું તમારો છું.'

(૯૭)

કર મન શ્રીવલ્લભ અંગન ધ્યાન ॥
વામ ચરણ 'કૃષ્ણાશ્રય' હોય કે,
દક્ષિણ ચરણ 'સિદ્ધાન્ત' બખાન ॥૧॥
વામ ઉર 'નવરત્ન' કહિયે,
દક્ષિણ ઉર 'ભક્તિવર્ધિની' જાન ॥
વામ ભુજા 'વિવેકઘૈર્ય' જાનિકે,
દક્ષિણ ભુજા 'પુષ્ટિપ્રવાહમર્યાદા' જાન ॥૨॥
નાભિ 'અંતઃકરણ' કહિયે,
'સિદ્ધાન્તમુક્તાવલી' હૃદય આન ॥
'બાલબોધ' શ્રીમુખારવિન્દમે,
'જલભેદ' કંઠ કરહુ ગુણગાન ॥૩॥
'સંન્યાસનિર્ણય' ભાલજી ઝલકે,
મસ્તક 'નિરોધ' પ્રમાન ॥
નિત્યપ્રતિ ક્ષણક્ષણ સ્મરણ કીજે,
'રસિક' શ્રીવલ્લભ જાન ॥૪॥

(૯૮)

પ્રાતસમય ઉઠ કરિયે શ્રીલક્ષ્મણસુત ગાન ॥
પ્રકટ ભયે શ્રીવલ્લભપ્રભુ દેત ભક્તિદાન ॥૧॥
શ્રીવિઠ્ઠલેશ મહાપ્રભુ રૂપકે નિધાન ॥
શ્રીગિરિધર શ્રીગિરિધર ઉદય ભયો ભાન ॥૨॥
શ્રીગોવિંદ આનંદકંદ કહા બરનો ગુણગાન ॥
શ્રીબાલકૃષ્ણ બાલકેલિ રૂપ હી સુહાન ॥૩॥
શ્રીગોકુલનાથ પ્રકટ કિયો મારગ બખાન ॥
શ્રીરઘુનાથલાલ દેખ મન્મથ હી લજ્જાન ॥૪॥
શ્રીયદુનાથ મહાપ્રભુ પૂરણ ભગવાન ॥
શ્રીઘનશ્યામ પૂરણકામ પોથીમેં ધ્યાન ॥૫॥
પાંડુરંગ વિઠ્ઠલેશ કરત વેદગાન ॥
‘પરમાનંદ’ નિરખ લીલા થકે સુર વિમાન ॥૬॥

(૯૯)

રાગ : ભૈરવ

ગાઉં શ્રીવલ્લભ ધ્યાઉં શ્રીવલ્લભ શ્રીવલ્લભચરણરજ તન લપટાઉં ॥
શ્રીવલ્લભસંતતિ નિત્યપ્રતિ નિરખું શ્રીવલ્લભદાસન દાસ કહાઉં ॥૧॥
કૃષ્ણલીલા સેવા નિત્ય કરકેં જગત સબે તૃણતુલ્ય ધરાઉં ॥
‘વ્યાસદાસ’કી યહી પ્રતિજ્ઞા શ્રીગોવિંદકૃપાતેં પાઉં ॥૨॥

(૧૦૦)

આસરો એક દઢ શ્રીવલ્લભાધીશ કો^૧ ॥
માનસી રીતકી મુખ્ય સેવા વ્યસન^૨,
લોક-વૈદિક ત્યાગ શરણ ગોપીશકો^૩ ॥૧॥
દીનતા^૪ ભાવ ઉદબોધ^૫ ગુનગાન^૬ સો,

ઘોષ ત્રિય ભાવના ઉભય જાને^૭ ॥
 શ્રીકૃષ્ણ નામ સ્ફુરે^૮ પલ ન આજ્ઞા ટરે^૯,
 કૃતિ વચન 'વિશ્વાસ'^{૧૦} દઢ ચિત્ત આને ॥
 ભગવદ્દીય જાન સતસંગ કો અનુસરે,
 ન દેખે દોષ અરુ સત્ય ભાખે ॥
 પુષ્ટિ પથ મર્મ દશ ધર્મ યહ વિધિ કહે,
 સદા ચિત્ત મેં 'દ્વારકેશ' રાખે ॥૩॥

(૧૦૧)

રાગ : ભૈરવ

શ્રીવિક્ષલનાથજૂકે ચરણશરણં ॥
 શ્રીવલ્લભનંદન કલિદ્રુઃખખંડનં પૂરણપુરુષોત્તમં ત્રયતાપહરણં ॥૧॥
 સકલદ્રુઃખદારણં ભવસિંધુતારણં જનહિતલીલાદેહધરણં ॥
 'કાન્હરદાસ'પ્રભુ સબસુખસાગરં ભૂતલદઢભક્તિપ્રકટકરણં ॥૨॥

॥ આશ્રયના પદ ॥

(૧૦૨)

રાગ : બિહાગ

તરહટી શ્રીગોવર્ધનકી રહીયે ॥
 નિત્ય પ્રતિ મદનગોપાલ લાલકે, ચરનકમલ ચિત્ત લહિયે ॥૧॥
 તન પુલકિત વ્રજરજમેં લોટત, ગોવિંદ કુંડમેં નહિયે ॥
 'રસિકપ્રીતમ' હિત ચિત્તકી બાર્તે, શ્રીગિરિધારીજી શું કહિયે ॥૨॥

(૧૦૩)

રાગ : બિહાગ

ભરોસો શ્રીવલ્લભહી કો ભારી ॥
કાહેકો મન ભટકત ડોલત, જો ચાહે ફલકારી ॥૧॥
શ્રીવિઠ્ઠલ ગિરિધર સબ બાલક, જગત કિયો ઉદ્ધારી ॥
‘પુરુષોત્તમ’ પ્રભુ નામમંત્ર દે, ચરન કમલ શિરધારી ॥૨॥

(૧૦૪)

રાગ : બિહાગ

ભરોસો દઢ ઈન ચરનન કેરો ॥
શ્રીવલ્લભ નખચંદ્ર છટા બિન સબ જગમાં જ અંધેરો ॥૧॥
સાધન ઔર નહીં યા કલિમેં જાસો હોત નિવેરો ॥
‘સૂર’ કહા કહે દ્વિવિધ આંધરો બિના મોલ કો ચેરો ॥૨॥
